

Människohandel för sexuella och andra ändamål

Lägesrapport 22

Polismyndigheten rapport för 2020

Nationella operativa avdelningen

Lägesrapport 22

Människohandel för sexuella och andra ändamål

Polismyndigheten i egenskap av nationell rapportör i frågor som rör människohandel överlämnar härmed rapporten *Människohandel för sexuella och andra ändamål – lägesrapport 22* avseende 2020.¹ Lägesrapporten ger Polismyndighetens bild av hur människohandelns omfattning och utbredning i Sverige har förändrats sedan 2019.

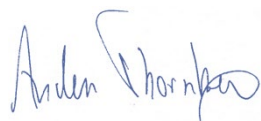
Rapporten bygger främst på förundersökningar och domar som berör människohandel och därtill relaterad brottslighet, men också på information från myndigheter och frivilligorganisationer i Sverige och i viss mån internationellt. Den är framför allt avsedd för regeringen, berörda enheter inom Polismyndigheten, rättsväsendets myndigheter och myndigheter i allmänhet. Den innehåller även information som kan vara användbar för frivilligorganisationer, forskare och för allmänheten.

Rapporten har utarbetats av kriminalkommissarie Kajsa Wahlberg, som är ansvarig för Polismyndighetens uppdrag som Sveriges nationella rapportör i frågor som rör människohandel. Den svenska nationella rapportören tillsattes 1998 och Sverige var därmed först ut bland EU:s medlemsstater med att utse en nationell rapportör med anledning av den s.k. Haagdeklarationen².

Polismyndighetens roll som nationell rapportör innebär att varje år i en skrivelse till regeringen redogöra för omfattningen av människohandel till, i och genom Sverige samt lämna förslag på hur människohandeln kan förebyggas och bekämpas. En årlig rapportering görs även till EU-kommissionen som i sin tur rapporterar regelbundet till Europaparlamentet. Arbetet som nationell rapportör innebär också att informera om hur Sverige arbetar för att förebygga och bekämpa människohandel för alla ändamål och prostitution samt att leda och utveckla det kompetenshöjande arbetet inom Polismyndigheten rörande frågor om människohandel.

De nationella rapportörernas uppdrag finns beskrivna i EU-direktivet³ om förebyggande och bekämpande av människohandel samt skydd och stöd till brottsoffer. Sedan 2009 finns det ett informellt nätverk⁴ för nationella rapportörer inom EU, och nätverket möts två gånger per år.

POLISMYNDIGHETEN

Anders Thornberg

¹ Förordningen (2014:1102) med instruktion för Polismyndigheten.

² *The Ministerial Declaration on European Guidelines for Effective Measures to Prevent and Combat Trafficking in Women for the Purpose of Sexual Exploitation* (Hague, April 1997).

³ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF.

⁴ The EU Network of National Rapporteurs or Equivalent Mechanisms (NREMs).

Innehåll

1	Sammanfattning	6
2	Inledning	10
2.1	Syftet med denna rapport	13
3	Brottsutvecklingen	14
3.1	Människohandel – inhämtning av information	14
3.1.1	Domar om människohandel och koppleri	16
3.1.2	Arenor för köp av sexuell tjänst	20
3.1.3	Offer för människohandel för sexuella ändamål	27
3.1.4	Förövare och kriminella nätverk	29
3.1.5	Identifiera och ge stöd till personer utsatta för människohandel	33
3.2	Människohandel för andra ändamål än sexuella	37
3.2.1	Människohandel för tvångsarbete	38
3.2.2	Människohandel för tiggeri	49
3.2.3	Människohandel för övriga ändamål	52
3.2.4	Människoexploatering	53
3.3	Handel med barn för sexuella och andra ändamål	57
3.3.1	Människohandel med barn för sexuella ändamål	60
3.3.2	Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling	60
3.3.3	Domar, åtal och förundersökningar om människohandel med barn för sexuella ändamål m.m.	60
3.3.4	Människohandel med barn för andra ändamål än sexuella	62
3.3.5	Ensamkommande barn	65
3.3.6	Människohandel och barnåktenskap	68
3.4	Sexuella övergrepp på barn under 18 år utanför Sveriges gränser	69
3.4.1	Rättsfall om sexuellt våld mot barn och sexuell exploatering av barn	72
4	Nationella operativa avdelningens arbete mot människohandel	74
4.1	Nationella operativa avdelningens organisation och uppdrag	74
4.2	Arbetet mot människohandel	76
4.2.1	Utveckling av kompetenshöjande insatser och samverkan	76
4.2.2	Utveckling av det operativa arbetet	79
4.2.3	Internationellt polissamarbete	81
4.2.4	Deltagande i samverkan mot osund konkurrens	82
5	Polismyndighetens roll som nationell rapportör	84
6	Analys och förslag till åtgärder	87
6.1	Alla former av människohandel	87
6.1.1	Få fällande domar om människohandel	87
6.1.2	Få fällande domar om människoexploatering	88
6.1.3	Specialiståklagare och utbildningar	89
6.1.4	Skydd och stöd till alla offer och stärkt samverkan	91
6.1.5	Granska skyddade boenden för offer för prostitution och människohandel för sexuella ändamål	94
6.1.6	Rehabilitering för offer för prostitution och handel med människor för sexuella ändamål inom Kriminalvården	96
6.1.7	Kommunala verksamheter för personer med erfarenhet av prostitution och människohandel	97
6.1.8	Inför könsuppdelad data och statistik	99
6.1.9	Adekvat stöd utan krav på att en förundersökning och uppehållstillstånd till medföljande barn till bevispersoner	99
6.2	Människohandel för tvångsarbete	101
6.2.1	Handlingsplan, informationskampanj och skyddat boende	102
6.3	Handel med barn för olika ändamål	103
6.3.1	Utmaningar för rättsväsendet – människohandel med barn för utnyttjande att begå brott	103

Bilaga 1 – Inrapportering från polisregionerna.....	105
Bilaga 2 – Lagstiftning på området	150
Bilaga 3 – Anmälda brott under 2017–2020	156

1 Sammanfattning

Året 2020 dominerades av covid-19-pandemin där gränsrestriktionerna för resande påverkade utvecklingen av den gränsöverskridande människohandeln och ledde till att färre brott om människohandel anmäldes.

Tidigare år har Migrationsverket stått för de flesta anmälningarna om människohandel, eftersom handläggarna har identifierat individer under asylprocessen som kan vara offer för människohandel. Under 2020 kom Migrationsverket i kontakt med färre asylsökande än föregående år med anledning av pandemin.⁵

Under 2020 uppgick det totala antalet anmälda brott avseende alla former av människohandel till 196, vilket är en minskning med 29 procent jämfört med 2019, då 276 brott anmäldes. Under 2020 väcktes 18 åtal om människohandel varav fyra rörde medhjälp till brottet.⁶ Detta kan jämföras med 2019 då 7 åtal väcktes. I lägesrapporten redovisas de rättsfall som ledde till friande och fällande domar under 2020 och som rörde människohandel för sexuella ändamål och människohandel för tiggeri.

Europol noterade i en rapport från 2020 att ökningen av cyber-relaterad brottslighet var den mest märkbara effekten av covid-19-pandemin jämfört med andra brottsliga aktiviteter.⁷ Samma utveckling skedde även i Sverige under 2020. Kriminella organiserade nätverk drog fördelar av pandemin för att öka sina ekonomiska vinster. Sociala medier, meddelandeappar med hög säkerhet och Darknet underlättade tillgången till och efterfrågan på både billig arbetskraft och sexuella tjänster under pandemin, och användningen av dem ökade. Plattformarna är lättillgängliga och kan oftast användas utan större kostnader eller tekniskt kunnande.

Människohandel och prostitutionsrelaterade brott

Under 2020 ökade antalet anmälda brott om koppleri, grovt koppleri och köp av sexuell tjänst jämfört med 2019. Dessutom ökade antalet lagförda brott om människohandel, koppleri/ grovt koppleri och köp av sexuell tjänst.⁸

Det begränsade antal flickor och kvinnor som rekryterades till Sverige för prostitutionsändamål under 2020 kom i första hand från Rumänien och Nigeria, men också från Ungern, Polen, Thailand, Ryssland, Ukraina och Colombia.

⁵ Under 2020 sökte 12 991 personer om asyl i Sverige jämfört med 21 958 personer under 2019. Migrationsverket, *Asylsökande till Sverige under 2000-2020* (tabell). Se länk: <https://www.migrationsverket.se/download/18.4a5a58d51602d141cf41003/1611313758766/Asyls%C3%B6kande%20till%20Sverige%202000-2020.pdf>

⁶ Statistik från Åklagarmyndighetens ärendehanteringssystem Cåbra.

⁷ Europol, *Catching the Virus: Cybercrime, Disinformation and the Covid-19 Pandemic*, (April 2020). Länk: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/catching-virus-cybercrime-disinformation-and-covid-19-pandemic>

⁸ Brottsförebyggande rådet, Tabell 405, *Antal lagförda brott efter lagföringstyp och ålder*.

Antal anmälda brott	2019	2020	Procentuell förändring
Människohandel (alla former)	276	196	– 29 %
Koppleri och grovt koppleri	133	191	+ 43 %
Köp av sexuell tjänst	764	1 055	+ 38 %

Antala lagförda brott

Människohandel (alla former)	3	10	+233 %
Koppleri och grovt koppleri	25	35	+40 %
Köp av sexuell tjänst	346	528	+53 %

Ökningen av antalet anmälda brott om koppleri och köp av sexuell tjänst samt ökningen av antalet lagförda brott om människohandel, koppleri och köp av sexuell tjänst kan bero på flera saker.

För det första är brotten koppleri och köp av sexuell tjänst brott som polisen oftast själv initierar. I samverkan med den nationella rapportören i frågor som rör människohandel genomförde Noas underrättelseenhet under åren 2016 till 2020 särskilda insatsveckor mot människohandel, koppleri, köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling i polisregionerna. De särskilda insatsveckornas positiva effekter återspeglas i statistiken där antalet anmälda brott om köp av sexuell tjänst ökat med 47 procent och koppleri med 29 procent från 2017 till 2020.

För det andra kan ökningen bero på att flera av Polismyndighetens människohandelsgrupper inte togs i anspråk i samma utsträckning som under 2019 för att hantera det ökade antalet skjutningar och sprängningar som genomfördes av kriminella nätverk runt om i landet.⁹

Flera förundersökningar om människohandel och koppleri pågick vid årets slut och förutsättningarna är goda för att antalet lagförda brott kommer att öka under 2021.

Liksom föregående år ökade informationsinflödet om att köp av sexuell tjänst förekom på vissa massagesalonger runt om i landet. De flesta kvinnor som utnyttjades sexuellt i de verksamheterna kom från Thailand och några enstaka från Vietnam.

Polismyndigheten har sett en fortsatt ökning av försäljning och köp av sexuella tjänster genom specialiserade webbsidor, särskilda dejtningssidor, digitala abonnemangstjänster och krypterade chattapplikationer.

⁹ Operation Rimfrost var en nationell särskild händelse som initierades i november 2019 och varade i sex månader. Syftet med insatsen var att bekämpa grova våldsbrott som begås av kriminella gäng.

Människohandel för tiggeri, tvångsarbete och övriga ändamål

Under 2020 minskade antalet anmälda brott avseende människohandel för tiggeri jämfört med 2019. Antalet barn som utnyttjats för tiggeriändamål minskade mest, bara ett fall anmäldes. Offren kom huvudsakligen från Bulgarien och var både kvinnor och män. Under 2020 kunde polisen bekräfta att kvinnor som tvingades tigga även tvingades till utnyttjande genom prostitution.

Liksom föregående år noterade polisen att vissa arbetsgivare hade utlovat utländska arbetstagare underbetalda arbeten i företag särskilt inom bygg-, restaurang- och städbranscherna. Antalet anmälda brott om människohandel för tvångsarbete minskade dock drastiskt, medan antalet anmälda brott om människohandel för tvångsarbete med barn minskade marginellt.

Ökade resurser lades under 2020 på att utreda människohandel där offer tvingades begå brottslig verksamhet som narkotikabrott och stölder, bland annat genom en satsning för att komma åt de organiserade brottsnätverken i region Stockholm.

Antal anmälda brott	2019	2020
Människohandel för tiggeri, vuxna	7	12
Människohandel för tiggeri, barn	11	1
Människohandel för tvångsarbete, vuxna	42	19
Människohandel för tvångsarbete, barn	7	5

Människoexploatering

För att stärka det straffrättsliga skyddet mot exploatering av personer i arbete och tiggeri infördes ett nytt gradindelad brott i brottsbalken den 1 juli 2018: människoexploatering. Även om det inte alltid går att bevisa att en person är utsatt för människoexploatering pekar flera olika källor på att ett större antal människor från andra länder befinner sig i Sverige och arbetar för mycket låga löner och under orimliga villkor.

Antalet anmälda brott om människoexploatering för tvångsarbete eller arbete under orimliga villkor ökade kraftigt under 2020. Ett fåtal brott om människoexploatering för tiggeri anmäldes också.

Ökningen kan tolkas som en benägenhet att i första hand klassificera misstankar om tvångsarbete som människoexploatering istället för människohandel. De anmälda brotten om människoexploatering under 2020 rörde huvudsakligen samma branscher som människohandel för tvångsarbete.

Antal anmälda brott	2019	2020
Människoexploatering för tvångsarbete eller arbete under orimliga villkor, vuxna	42	72
Människoexploatering för tvångsarbete eller arbete under orimliga villkor, barn	1	1
Människoexploatering för tiggeri, vuxna	3	4
Människoexploatering för tiggeri, barn	2	2

Under 2020 väcktes fyra åtal om människoexploatering varav ett rörde medhjälp till människoexploatering. Inget av åtalen ledde till fällande dom.

Polismyndighetens möjligheter

Polisen har en god förmåga att utreda människohandel för sexuella ändamål, koppleri och köp av sexuell tjänst, samt människohandel för tiggeri. När det gäller människohandel för tvångsarbete och människoexploatering finns en stor utvecklingspotential med flera utmaningar för rättsväsendet.

De viktigaste framgångsfaktorerna vid utredningar av människohandelsbrott är

- regelbunden kompetenshöjande utbildning av ansvarig personal
- särskilt avdelade resurser för arbetet
- ett fungerande underrättelsearbete
- internetspaning
- en fungerande samverkan mellan berörda myndigheter, kommuner, frivilligorganisationer och andra aktörer.

Samverkan mellan myndigheter och med samhällsaktörer

Samverkan är centralt för att det förebyggande och brottsbekämpande arbetet mot människohandel ska utvecklas. Polismyndigheten samagerar sedan flera år med Åklagarmyndigheten, Socialstyrelsen, Migrationsverket, Skatteverket, Arbetsmiljöverket, Jämställdhetsmyndigheten, länsstyrelserna, kommunala verksamheter såsom socialtjänsten, kommunernas miljö- och hälsoenheter och brandväsenden, samt med frivilligorganisationer och andra aktörer i samhället såsom hotell- och taxiverksamheter.

2 Inledning

Människohandelsbrottet innefattar ofta situationer där flera personer samverkar, mestadels i olika länder men också inom ett land, för att med hjälp av otillbörliga påtryckningar rekrytera och sedan förmå ett offer att resa från ett ställe till ett annat och där utnyttjas för olika ändamål. Handel med människor är ett globalt växande problem som kräver en helhetssyn på problemet och kunskapsbaserade strategier för att prioritera internationellt samarbete och omfattande förebyggande och straffrättsliga nationella åtgärder.

Människohandeln globalt

FN-organet för narkotikakontroll och förebyggande av brott, UNODC¹⁰, konstaterade i en global rapport publicerad 2020 att kvinnor fortsatt är den största gruppen offer för människohandel.¹¹

Rapporten pekade i övrigt på att

- 50 procent av alla offer för människohandel utnyttjas för sexuella ändamål, 38 procent för tvångsarbete, 6 procent för att begå brott och 1 procent för tiggeri
- en mindre andel offer utnyttjas också för tvångsäktenskap, organhandel och övriga ändamål
- tvångsarbete äger oftast rum inom verksamheter kopplade till bygg- och gruvbranscherna, inom jordbruk och fiske samt för hushållsarbete
- utav 10 offer för människohandel var 5 kvinnor och 2 var flickor
- en tredjedel av alla offer för människohandel var barn (19 procent) och pojkar (15 procent) och 20 procent var män
- 72 procent av flickorna utnyttjades för sexuella ändamål och 66 procent av pojkarna utnyttjades för tvångsarbete
- barn, både flickor och pojkar, utnyttjades dessutom i tiggeri och för att begå brott som t.ex. för att sälja narkotika.

Rapporten tar också upp den särskilda utsatthet som råder för offer för människohandel som inte har uppehålls- och arbetstillstånd i det land där de utnyttjas. Deras rädsla för att bli upptäckta och avvisade till hemlandet utnyttjas av människohandlare som använder deras utsatta situation för att kontrollera dem.

Människohandeln inom EU

I oktober 2020 publicerade EU-kommissionen sin tredje lägesrapport rörande handel med människor inom EU.¹² Uppdraget till EU att presentera lägesrapporter vartannat år om omfattningen av olika former av människohandel inom EU och i medlemsländerna återfinns i människohandelsdirektivet.¹³

¹⁰ United Nations Office on Drugs and Crime.

¹¹ UNODC:s rapport *Global Report on Trafficking in Persons 2020* (E.20.IV.3). Länk: <https://www.unodc.org/unodc/data-and-analysis/glotip.html>

¹² EU Commission, *Third report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (2020) as required under Article 20 of Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims.*

¹³ Artikel 20, *Direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut (2002/629/RIF).*

De nationella rapportörerna i frågor som rör människohandel i EU:s medlemsländer har en central roll i insamlingen av data till dessa lägesrapporter. De nationella rapportörerna ska bedöma hur människohandeln utvecklas i respektive medlemsland, analysera resultaten av olika åtgärder för att förebygga och bekämpa människohandel samt samla in statistik i nära samarbete med relevanta organisationer i det civila samhället som är engagerade i dessa frågor.¹⁴ Dessutom har de nationella rapportörerna en skyldighet att regelbundet rapportera till EU-kommissionen om förhållandena i det egna landet.

Med de nationella rapportörernas material som grund sammanställer EU-kommissionen en lägesrapport om framstegen i kampen mot människohandel inom EU och överlämnar den till EU -parlamentet.

Årets lägesrapport från EU-kommissionen beskriver de utmaningar som finns inom EU när det gäller att förebygga och bekämpa människohandel. Dessutom innehåller rapporten en analys av statistik rörande människohandel och en beskrivning av de aktiviteter som har gjorts i medlemsländerna för att bekämpa människohandel och resultaten av dem.

EU-kommissionen konstaterar i rapporten för 2020 att människohandel fortfarande är ett brott som genererar stora vinster för kriminella nätverk samtidigt som skadorna på samhället är allvarliga, särskilt när det gäller kvinnors och flickors livssituation. ILO uppskattar att kriminella nätverk inom EU och utvecklingsländer tjänar 22,08 miljarder euro årligen på att utsätta människor för människohandel för sexuella ändamål.¹⁵

Rapporten visar att den globala årliga vinsten av handel med människor för olika ändamål är minst 29,4 miljarder euro för kriminella nätverk. Samtidigt beräknas kostnaden för åtgärder för att bekämpa människohandel inom EU till minst 2,7 miljarder euro per år. I beräkningen ingår t.ex. ökade kostnader för rättsväsendet, hälso- och sjukvård, förlorade arbetsinkomster, förlorad livskvalité och skyddade boenden för offren.

Kvinnor och flickor är fortfarande den största gruppen, 72 procent, av samtliga offer för människohandel. Dessutom tillhör de en överväldigande majoritet, 92 procent, av offer för människohandel för sexuella ändamål inom EU. Detta visar att människohandel för sexuella ändamål, prostitution och sexuell exploatering är ett jämställdhetsproblem, och utgör en allvarlig form av diskriminering av kvinnor och flickor.

En viktig aspekt av arbetet mot människohandel för sexuella ändamål är därför att genomföra åtgärder för att motverka efterfrågan genom lagstiftning och andra åtgärder.¹⁶

EU-kommissionen publicerade 2016 en rapport som undersökte effekterna av lagstiftning som kriminaliserar de som utnyttjar tjänster från en person med vetskap om att personen i fråga är offer för människohandel.¹⁷ EU-kommissionen konstaterade att det varierande

¹⁴ Artikel 19 i människohandelsdirektivet.

¹⁵ ILO, *Profits and Poverty: The Economics of Forced Labour* (2014) s. 27.
https://www.ilo.org/global/publications/ilo-bookstore/order-online/books/WCMS_243391/lang--en/index.htm

¹⁶ Artikel 18:4 i människohandelsdirektivet.

¹⁷ *Report from the Commission to the European Parliament and the Council assessing the impact of existing national law, establishing as a criminal offence the use of services which are the objects of exploitation of trafficking in human beings, on the prevention of trafficking in human beings, in accordance with Article 23 (2) of the Directive 2011/36/EU* (COM (2016) 719).

rättsliga landskapet inom EU inte bidrar till att avskräcka efterfrågan på sådana tjänster på ett effektivt sätt. Avsaknad av en ändamålsenlig lagstiftning i de flesta EU-medlemsländer riskerade istället att främja brottet, bland annat genom att skapa en kultur av straffrihet.

Årets lägesrapport visar att allt fler av EU:s medlemsländer ser arbetet för att motverka efterfrågan som en viktig del av arbetet att förebygga människohandel, samtidigt som det finns ett motstånd i vissa medlemsländer. Därför kommer EU-kommissionen att fokusera på aktiviteter som stärker arbetet för att förebygga och motverka efterfrågan under 2021 bl.a. genom den kommande EU-strategin mot människohandel för åren 2021–2025.

Covid-19-pandemin

Arbetet för att förebygga och bekämpa människohandel under 2020 dominerades av den globala covid-19-pandemin. Förövarna anpassade sina tillvägagångssätt och drog nytta av pandemin och dess konsekvenser för att öka sina intäkter.

Europol konstaterade i en rapport 2020 att handeln med människor riskerade att öka ytterligare som en konsekvens av den ekonomiska nedgången och ökade arbetslösheten under covid-19-pandemin. När människor hamnar i ekonomiska svårigheter utnyttjas deras utsatthet ofta av skrupelfria kriminella nätverk. Dessutom förväntas efterfrågan öka både för offer för människohandel för sexuella ändamål och för tvångsarbete.¹⁸

I början av pandemin minskade antalet annonser på webbsidor som säljer sexuella tjänster drastiskt för att sedan öka igen över sommaren 2020. Intervjuer med sexköpande män i Sverige visade att pandemin inte hade några begränsande effekter på deras vilja att köpa sexuella tjänster. Offrens utsatthet ökade dock som en konsekvens av att männen valde att ignorera de utfärdade pandemirestriktionerna. Många kvinnor inom EU och i tredje land förlorade dessutom sina arbeten och tvingades att försörja sig genom prostitution. I Sverige upptäcktes fler kvinnor från Ukraina och EU-medlemsländer som utnyttjades för sexuella ändamål i prostitutionsaktiviteter som ägde rum i andrahandslägenheter.

¹⁸ Europol, *Beyond the pandemic – How Covid-19 will shape the serious and organized crime landscape in the EU* (30 April 2020). Länk: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/beyond-pandemic-how-covid-19-will-shape-serious-and-organised-crime-landscape-in-eu>

2.1 Syftet med denna rapport

Årets lägesrapport ger Polismyndighetens bild av läget under 2020 rörande människohandel och därtill relaterad brottslighet, i och genom Sverige, samt hur omfattningen och utbredningen har förändrats sedan föregående års lägesrapport. Dessutom beskrivs effekterna av covid-19-pandemin – framför allt på offren men också på människohandeln för olika ändamål som fenomen. Rapporten innehåller även information om svenska medborgares sexuella övergrepp på barn utanför Sveriges gränser.

I separata bilagor redovisas:

- polisregionernas inrapporteringar till Noa
- gällande svensk lagstiftning på området
- statistik över antalet anmälda brott.

3 Brottsutvecklingen

3.1 Människohandel – inhämtning av information

Den nationella rapportören i frågor som rör människohandel och Noas underrättelseenhet inhämtar regelbundet information om grupper och individer som är ansvariga för olika former av människohandel och relaterade brott. Informationen kommer bland annat från svensk och utländsk polis, den europeiska polisorganisationen Europol, frivilligorganisationer, allmänheten, Migrationsverket och andra myndigheter.¹⁹ Informationen, och de förundersökningar som bedrevs under 2020, visar att människohandel för olika ändamål inte bara var ett storstadsfenomen utan förekom på mindre orter runt om i Sverige också det här året.

Under 2020 anmäldes totalt 196 brott som rörde människohandel för sexuella och andra ändamål, och 18 åtal väcktes varav fyra rörde medhjälp till människohandel.²⁰ Dessutom anmäldes 191 brott om koppleri och 1055 brott om köp av sexuell tjänst.

Under samma period lagfördes 10 brott rörande människohandel för sexuella och andra ändamål.²¹ Dessutom lagfördes 8 brott rörande grovt koppleri och 27 rörande koppleri. Slutligen lagfördes 528 brott rörande köp av sexuell tjänst och 39 brott rörande utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling. Ytterligare förundersökningar om människohandel, koppleri och köp av sexuell tjänst pågick vid årets slut och förväntas leda till fällande domar under 2021.

Detta kan jämföras med situationen under 2019, då det anmäldes 276 brott om människohandel för sexuella och andra ändamål och där 7 åtal väcktes och 3 brott lagfördes. Dessutom anmäldes 133 brott om koppleri och där lagfördes 4 brott om grovt koppleri och 21 om koppleri. Slutligen anmäldes 764 brott om köp av sexuell tjänst och 224 brott om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling av barn. Samma år lagfördes 346 brott rörande köp av sexuell tjänst och 192 brott rörande utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling.

Anmälda brott om människohandel begås ibland i ett annat land än Sverige

Under 2020 stod Migrationsverket för en stor del av anmälningarna av de människohandelsbrott som redovisas i Brottsförebyggande rådets (Brå) statistik. I polisregion Stockholm stod till exempel Migrationsverket för 50 procent av de anmälda brotten om människohandel för samtliga ändamål.

¹⁹ Information kommer också från hotellpersonal som ett resultat av polisens utbildning av sådan personal.

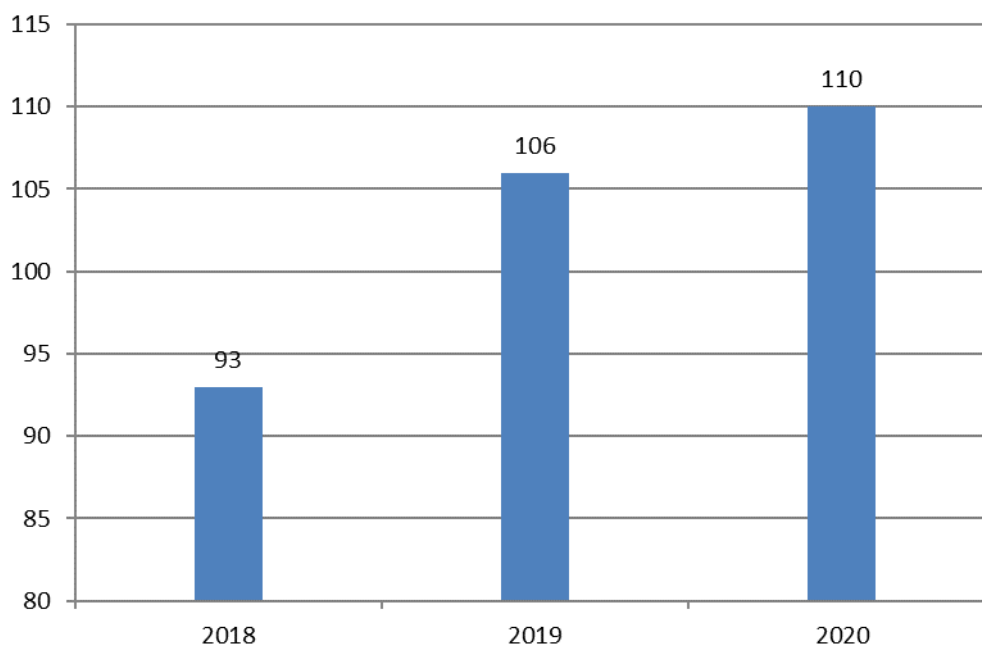
²⁰ Åtalen avsåg människohandel (14) och medhjälp till människohandel (4).

²¹ Statistik från Brottsförebyggande rådet (Brå), Tabell 405 *Antalet lagförda brott efter lagföringstyp och ålder* (2020). Med lagförda brott avses samtliga brott som enskilda individer lagförts för. Dessa bygger på antal brott i lagföringsbeslut vilket innebär att om samma brott begicks av tre personer tillsammans så räknas de som tre lagförda brott.

Det beror med all sannolikhet på att Migrationsverket under de senaste åren har utbildat handläggarna så att de lättare ska kunna identifiera offer för människohandel. Utbildningen utvecklades ursprungligen eftersom kriminella grupperingar som bedriver människohandel för sexuella och andra ändamål allt oftare riktar sitt intresse mot människor på flykt. Oftast handlar det om flickor och kvinnor som tvingas till prostitution för att kunna betala människosmugglare för resan till Sverige.

Närmare 50 procent av det totala antalet människohandelsbrott för samtliga ändamål som Migrationsverket anmälde under 2020 i polisregion Stockholm hade begåtts i ett annat land än Sverige. Exempel på länder där brotten begicks var Tyskland, Italien, Spanien, Polen, Frankrike, Marocko, Senegal, Nigeria, Uganda, Etiopien, Libyen och Kazakstan. Brott som begås utomlands kan vara svåra att utreda i Sverige men omständigheter som kan göra det lättare är om brottet har en stark anknytning hit. En sådan omständighet kan vara att en gärningsperson är svensk medborgare.

Människohandel för sexuella ändamål – antal anmälda brott

Statistik: Brottsförebyggande rådet (Brå) 2020

En analys av antalet anmälda brott om människohandel för sexuella ändamål och koppleri under 2020

Antalet anmälda brott rörande människohandel för sexuella ändamål med vuxna var ungefär lika många 2020 som 2019 (95 respektive 94). Antalet anmälda brott om människohandel för sexuella ändamål med barn ökade marginellt 2020 (15 år 2020 jämfört med 12 år 2019).

Antalet anmälda brott rörande koppleri ökade däremot kraftigt, från 133 under 2019 till 191 under 2020. Ökningen skedde i första hand i polisregionerna Stockholm, Väst, Öst och Syd. I polisregion Stockholm ökade antalet anmälda brott om koppleri mest i hela landet – från 46 till 76.

Människohandel är ett brott som ofta anmäls till polisen av utomstående aktörer som t.ex. Migrationsverket, socialtjänsten, frivilligorganisationer eller allmänheten. Koppleri är däremot ett brott som sällan anmäls av brottsoffret, allmänheten eller andra myndigheter utan oftast efter förundersökningar som polisen själv initierar.

Ökningen av antalet anmälda brott om koppleri kan delvis förklaras av organisatoriska förändringar inom polisen, men också av omprioriteringar av arbetet. Under 2020 har resurser flyttats tillbaka till de människohandelsgrupper som under 2019 biträdde i utredningar av andra grova våldsbrott. Det behöver alltså inte röra sig om en faktisk ökning av antalet koppleribrott, utan det är snarare en effekt av hur polisens resurser har fördelats.

Ökningen av antalet anmälda brott om koppleri i Stockholm kan bero på den omorganisation som genomfördes i polisregion Stockholm under hösten 2019 för att renodla arbetet mot människohandel och kompetenshöjande insatser. Innan omorganisationen utreddes brott rörande narkotika, vapen och människohandel vid en och samma sektion. Andra förklaringar till ökningen kan vara att lokalpolisområdena började genomföra insatser på egen hand som ett resultat av kompetenshöjande insatser och gemensamma operativa insatser tillsammans med Noa.

3.1.1 Domar om människohandel och koppleri

Under 2020 lagfördes 10 brott om alla former av människohandel. Dessutom lagfördes 8 brott rörande grovt koppleri och 27 rörande koppleri.

Flertalet lagföringar som rör prostitutionsverksamheter resulterar fortfarande i domar om koppleri eller grovt koppleri snarare än människohandel, även om offren kommer från andra länder eller när förövarna har fört brottsoffren från en plats i Sverige till en annan. Det kan bero på att människohandelslagstiftningen är svårtolkad med en allt för hög bevisröskel.²²

För att undvika långa straff har förövarna under de senaste åren dessutom förändrat sina tillvägagångssätt. I stället för att bruka direkt våld och hot mot kvinnorna utövar förövarna makt över offren genom att använda utstuderade psykologiska metoder som normaliserar det fysiska och sexuella våld och den känslomässiga kontroll som förövarna ofta utsätter offren för.²³ Det är effektiva sätt att knyta offren till sig, dominera dem och göra dem känslomässigt beroende, vilket i sin tur kan resultera i att offren blir lojala mot förövarna och mindre benägna att vittna emot dem i en rättsprocess.

Fällande domar om människohandel för sexuella ändamål, koppleri och oaktsam våldtäkt

Rättsfall 1

Under 2019 inleddes en omfattande förundersökning om människohandel och grovt koppleri i polisregion Stockholm. Huvudmannen var en svensk 36-årig man som hade medhjälp av en 29-årig kvinna från Rumänien.

²² Se rekommendation i avsnitt 6.1 under rubriken *Få fällande domar om människohandel*.

²³ Nationellt centrum för kvinnofrid, *Våldets uttryck och mekanismer*, länk: <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/valdets-uttryck-och-mekanismer/>

Den rumänska kvinnans huvudsakliga uppgift var att rekrytera flickor och kvinnor från Ungern och Rumänien för prostitutionsändamål. Utredningen omfattade totalt 14 kvinnor som utnyttjades i prostitution varav några kvinnor också kom från Sverige. Den yngsta flickan var 15 år och den äldsta kvinnan var 44 år.

Mannen och kvinnan använde lägenheter för prostitutionsändamål, publicerade annonser på olika webbsidor och skötte kontakten med de sexköpande männen. Huvudmannen tog hälften av intäkterna från prostitutionsverksamheten och utnyttjade själv kvinnorna för sexuella ändamål. Mannen avled innan rättegången. Kvinnan dömdes av tingsrätten till fängelse i fyra år samt till fem års utvisning för människohandel för sexuella ändamål och grovt koppleri.²⁴ Tingsrätten dömdes också två män till dagsböter för köp av sexuell tjänst. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.²⁵

Rättsfall 2

Fallet gällde en 38-årig man, medborgare i Rumänien men bosatt i Sverige sedan 2014, som dömdes till fängelse av tingsrätten i sex år samt 15 års utvisning för bland annat människohandel för sexuella ändamål och grov våldtäkt mot en kvinna, också från Rumänien.²⁶

Kvinnan blev bekant med gärningsmannen genom hans dotter som bodde i Rumänien. Han föreslog att kvinnan skulle resa med honom till Sverige, vilket hon var tveksam till. Hon vågade dock inte säga nej till resan eftersom mannen hade visat sig vara aggressiv och hotade att misshandla henne om hon vägrade.

Under vistelsen i Sverige var kvinnan beroende av gärningsmannen för boende, mat och försörjning och stod helt under hans kontroll. Han utövade också våld mot henne, utnyttjade henne för sexuella ändamål och för att utföra hushållsgöromål. Dessutom tvingades hon att delta i filmade sexuella övergrepp. Förhållandena var sådana att kvinnan inte hade något annat reellt alternativ än att underkasta sig hans vilja. Hovrätten dömdes honom därför för människohandel.

Mannen dömdes också för grov våldtäkt eftersom han hade hotat kvinnan och använt en flaska för att penetrera kvinnans underliv, vilket innebar en så allvarlig kränkning av henne att den kunde jämföras med samlag. Han dömdes dessutom för misshandel och olaga hot eftersom de hot som han utsatte kvinnan för gjorde att hon kände allvarlig fruktan för sin egen säkerhet.

Gärningsmannen hade även vid flera tillfällen tvingat kvinnan att äta mat som han kastat på golvet. Hovrätten menade att agerandet varit så förnedrande och hänsynslöst att han också gjort sig skyldig till ofredande.

Liksom tingsrätten bedömde hovrätten att gärningsmannen hade utsatt kvinnan för en mycket allvarlig kränkning. Han hade lurat henne att lämna sitt hemland och resa till Sverige och under fyra månaders tid hållit henne kvar mot hennes vilja. Dessutom hade han utsatt henne för fysiskt och psykiskt lidande. Kvinnan erhöll därför ett skadestånd på 250 000 kronor och 20 000 kronor för sveda och värk.

²⁴ Stockholms tingsrätts dom 2020-06-25 i mål nr B 7197-19.

²⁵ Svea hovrätts dom 2020-09-28 i mål nr B 8326-20.

²⁶ Göteborgs tingsrätts dom 2020-03-26 i mål nr B 18568-19 och Hovrätten för Västra Sverige 2020-06-15 i mål nr B 2395-20.

Rättsfall 3

Västmanlands tingsrätt dömde en 42-årig man från Rumänien för koppleri och grovt koppleri för att ha främjat och på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjat att fem kvinnor från Rumänien hade haft tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning.²⁷ Han dömdes till fängelse i tre år och sex månader samt livstids utvisning.

Mannen rekryterade och transporterade kvinnorna från Rumänien med bil till Sverige där de skulle erbjuda sexuella tjänster mot betalning. Kvinnorna, här kallade A, B, C, D och E, kom från socialt utsatta förhållanden i hemlandet. Mannen var gift med kvinna A och var bekant med kvinnorna B, C och D. Han kom i kontakt med kvinna E via Facebook och inledde en falsk relation med henne. Kvinna E fick inte reda på att mannen var gift förrän de anlände till Sverige. Mannen förklarade då att han hade för avsikt att skilja sig från sin fru och skapa sig ett liv tillsammans med kvinna E. Kvinna E, som hade en intellektuell funktionsnedsättning, trodde på mannens förklaring och förstod inte att hon blivit vilseledd.

Mannen transporterade kvinnorna till olika orter i Sverige där de förväntades erbjuda sexuella tjänster mot betalning. Samtliga kvinnor, utom kvinna E, var införstådda med det. Mannen lade ut annonser med poseringsbilder på kvinnorna på olika webbaserade eskortsidor. Han hanterade också alla kontakter med de sexköpande männen via sms, eftersom kvinnorna inte kunde kommunicera vare sig på svenska eller engelska. Under flera veckor tog kvinnorna emot ett stort antal sexköpande män runt om i Sverige. Verksamheten avslöjades genom att mannens fru påkallade hjälp av en förbipasserande efter det att mannen och hon hade bråkat.

Hovrätten gjorde en annan bedömning av fallet och dömde mannen för människohandel för sexuella ändamål gentemot kvinna E.²⁸ Hovrätten ansåg att mannen vilselett henne genom att lova att gifta sig med henne och förtigit att avsikten var att hon i Sverige skulle utnyttjas i prostitution. Hovrätten konstaterade vidare att kvinnan befunnit sig i en utsatt belägenhet i ett främmande land utan att ha pengar, kännedom om landet, vänner eller bekanta och utan att kunna tala något annat språk än rumänska. Hovrätten följde tingsrättens beslut och bestämde skadeståndet till kvinnan till 75 000 kr.

För information om rättsfall där åtal om människohandel för sexuella ändamål ogillats, se bilaga 1.

Grovt tjänstefel

Det är känt sedan länge att korruption kan spela en viktig roll för att underlätta för de förövare som är engagerade i smuggling av migranter och handel med människor. Korruption är ett samlingsbegrepp för att ge och ta emot muta, trolöshet mot huvudman och att utnyttja sin ställning för att uppnå otillbörlig fördel för egen eller annans vinning. Straffet för mutbrott och trolöshet mot huvudman är böter eller fängelse i högst två år, vid grova brott upp till sex år.²⁹

Ett annat brott som kan vara kopplat till korruption är brottet tjänstefel.³⁰ Att begå ett tjänstefel innebär ”att en person uppsåtligen eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning

²⁷ Västmanlands tingsrätts dom 2020-03-18 i mål nr B 4500-19.

²⁸ Svea hovrätts dom 2020-06-08 i mål nr B 4045-20.

²⁹ 10 kap. brottsbalken.

³⁰ 20 kap. 1 § brottsbalken.

genom handling eller underlåtenhet åsidosätter vad som gäller för uppgiften.” Straffet för tjänstefel är böter eller fängelse i högst två år. För att ett tjänstefel ska bedömas som grovt måste gärningsmannen allvarligt ha missbrukat sin ställning eller om gärningen för någon enskild eller det allmänna har medfört allvarligt förfång eller otillbörlig förmån som är betydande.

Rättsfall 1

I januari 2021 ändrade Svea hovrätt en dom från Stockholms tingsrätt från 2019 och dömde en 49-årig kvinna för grovt tjänstefel till ett års fängelse.³¹

Kvinnan arbetade under åren 2013–2014 vid en svensk ambassad i ett västafrikanskt land och ansvarade för att fatta beslut i ärenden om visering till Sverige och Schengenområdet. Den svenska ambassaden hade rätt att pröva viseringsansökningar från medborgare i andra västafrikanska länder om den sökande var lagligen bosatt i ansökningslandet eller lagligen vistades i landet men inte var bosatt där, och hade motiverat varför ansökan lämnades in vid denna ambassad.

Under perioden fattade kvinnan beslut om beviljande av visering till Sverige och Schengen för medborgare i Ghana men med uppehållstillstånd i det västafrikanska landet i 73 fall. Samtliga sökanden uppgav hemadresser i Ghana. Upphållstillstånden i de flesta fall var utfärdade i nära anslutning till ansökningarna och i något fall till och med efter det att visumansökan lämnats in. Vittnesmål visade att korruption är ett utbrett problem i landet och att uppehållstillståndens äkthet generellt borde ifrågasättas.

Hovrätten konstaterade att bevisvärdet av sådana uppehållstillstånd var mycket lågt, och att ambassaden därför inte hade behörighet att pröva ansökningarna. Rätten konstaterade också att kvinnan uppsåtligt hade åsidosatt vad som gällt för sin arbetsuppgift på ett sådant sätt att hon, när hon, trots att behörighet saknats, tog upp ansökningarna till prövning. Hon gjorde därför sig skyldig till tjänstefel i de 73 fallen.

En ghanansk man som kvinnan hade en nära vänskapsrelation med bistod personer som ville ha viseringar till länder i Schengenområdet mot betalning, bland annat genom att träna dem inför intervjuer vid ambassader och genom att tillhandahålla styrkande handlingar. Han hade också dömts till ett fängelsestraff i Tyskland för att yrkesmässigt ha ordnat olaglig inresa för utlännningar till Tyskland.

Enligt hovrätten var kvinnan medveten om att den ghananske mannen hade intresse i de flesta av de ärenden som senare omfattades av åtalet och konstaterade att kvinnan var jävig. Det gick dock inte att styrka att gärningarna hade ingått som ett led i grov organiserad brottslighet.

Hovrätten bedömde brottsligheten som grov bland annat eftersom kvinnan uppsåtligt och allvarligt hade missbrukat sin ställning vilket medförde allvarlig skada för det allmänna och betydande otillbörlig förmån för de enskilda.

³¹ Stockholms tingsrätts dom 2019-04-26 i mål nr B 16037-15, Svea hovrätts dom 2021-01-22 i mål nr B 5966-19. Rättsfallet redovisas här i sin helhet trots att hovrättsdomen meddelades i januari 2021 eftersom polisutredningen pågick under en period av närmare fem år.

Hovrätten ändrade därför tingsrättens dom och dömde kvinnan för grovt tjänstefel avseende huvuddelen av de gärningar som åklagaren påstått. Hovrätten ändrade också påföljden och dömde henne till ett års fängelse.

3.1.2 Arenor för köp av sexuell tjänst

Prostitution inom kroppsvårdsverksamheter

Under den senaste femtonårsperioden har antalet massagesalonger och andra verksamheter för kroppsvård i Sverige ökat kraftigt. De är mestadels koncentrerade till storstäderna, men förekommer även i mindre städer. Det bör understrykas att majoriteten av verksamheterna inte är involverade i kriminell verksamhet.

Det finns dock information som visar att vissa kroppsvårdsverksamheter används som täckmantel för brottslighet med fokus på prostitutionsverksamhet, och för ekonomisk brottslighet. Majoriteten av brottsoffren kommer uteslutande från andra länder än Sverige.³²

Tecken som kan tyda på att prostitution förekommer på en massagesalong kan vara att

- kvinnorna som arbetar där bär för ändamålet opassande kläder
- massage erbjuds i sängar eller på en madrass på golvet istället för på massagebänkar
- salongen annonserar öppet om erotisk massage på skyltar i salongen och på sin hemsida
- kvinnorna som ger massage talar inte svenska
- salongen har öppet till sent på kvällarna
- priserna är orimligt låga per timme för att verksamheten ska bära sig
- mestadels män tillåts boka tid på salongen
- kvinnorna bor på salongerna.

Fällande domar om koppleri och grovt koppleri i massagesalonger

Rättsfall 1

Under 2020 åtalades en svensk man och hans thailändska fru för bland annat grovt koppleri och grovt bokföringsbrott. Brottspérioden angavs i åtalet till cirka två år.

Brotten begicks på en thaimassagesalong i centrala Stockholm som förestods av kvinnan. På salongen erbjöd både traditionell kroppsmassage och sexuella tjänster mot betalning. Ersättningen för den traditionella massagen gick i sin helhet till den kvinnliga föreståndaren.

Kvinnorna som gav massage fick bara ta del av förtjänsterna från försäljning av sexuella tjänster till manliga kunder. Under vissa perioder betalade de även en avgift till föreståndaren för underhåll av lokalen.

³² Stockholms tingsrätts dom 2017-06-15 i mål nr B 709-17, Uppsala tingsrätts dom 2016-06-03 i mål nr B 1237-16, Stockholms tingsrätts dom 2020-10-28 i mål nr B 4720-20, Varbergs tingsrätts dom 2020-05-06 i mål nr B 2110-18 och Eskilstuna tingsrätts dom 2020-12-02 i mål nr B 2062-20.

Utredningen visade att närmare 90 procent av salongens kunder köpte sexuella tjänster. Utifrån anteckningar som togs i beslag kunde polisen konstatera att salongen hade upp mot 16 kunder per dag. Salongen hade i stort sett öppet varje dag året om och i genomsnitt arbetade fem kvinnor där.

Fyra av kvinnorna medverkade som målsäganden i ärendet. Ytterligare ett antal kvinnor befann sig på salongen vid tillslaget men ville inte medverka eller agerade som vittnen.

Tingsrätten i Stockholm och senare Svea hovrätt dömde kvinnan för grovt koppleri och grovt bokföringsbrott till fängelse i två år och sex månader samt näringsförbud i fem år.³³ Vidare förverkades ca 2,5 miljoner kronor som utbyte av brott. Målsägandenas begäran om skadestånd för kränkning avslogs eftersom tingsrätten bedömde att de inte utsatts för en sådan allvarlig kränkning som ger rätt till ersättning.

Åtalet mot mannen om medhjälp till grovt koppleri och medhjälp till grovt bokföringsbrott ogillades i båda instanserna.

Rättsfall 2

Målet gällde en 45-årig kvinna, medborgare i Thailand men boende i Sverige, och fyra svenskfödda män i åldrarna 43, 56, 57 och 68 år.

Den 45-åriga kvinnan drev en spa- och massagesalong i en stad i Halland. Tingsrätten konstaterade att två kvinnor, föreståndaren och hennes systerdotter, också från Thailand, utförde sexuella tjänster mot ersättning för kunder i massagesalongen under en längre period under 2018.³⁴ Ytterligare en kvinna hade arbetat på massagesalongen mellan 2016 och 2018, men förnekade att hon hade utfört sexuella tjänster, eller att den 45-åriga föreståndaren hade krävt att hon skulle utföra sådana tjänster.

Tingsrätten fastslog att kvinnan uppsåtligt främjat att hennes systerdotter, som stod i beroendeställning till henne, haft tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning i massagesalongen under en period åtminstone mellan juni 2018 och september 2018. Domstolen konstaterade dock att hon ”inte tvingat sin systerdotter att utföra de sexuella tjänsterna eller på något sätt behandlat henne illa.”

Systerdottern återvände till Thailand och deltog inte i rättegången. Tingsrätten dömde kvinnan för koppleri till villkorlig dom med samhällstjänst 160 timmar. Om fängelse i stället hade valts som påföljd skulle fängelsestraff om 6 månader ha dömts ut.

Männen dömdes enbart till dagsböter för köp av sexuell tjänst trots att tre av de fyra männen hade köpt sexuella tjänster vid upprepade tillfällen. En av de sexköpande männen medgav att han hade köpt sexuella tjänster på massagesalongen vid minst tio tillfällen.³⁵

³³ Stockholms tingsrätts dom 2020-10-28 i mål nr B 4720-20 och B 7869-20 samt Svea hovrätts dom 2020-12-23 i mål nr B 12909-20.

³⁴ Varbergs tingsrätts dom 2020-05-06 i mål nr B 2110-18.

³⁵ Den 9 juli 2020 gav regeringen ett tilläggsuppdrag till Sexualbrottsutredningen om att föreslå förändringar i straffskalan för köp av sexuell tjänst som innebär att minimistraffet höjs från böter till fängelse. Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2021. Se: Tilläggsdirektiv till 2020 års sexualbrottsutredning (Ju 2020:02) Dir. 2020:75.

Rättsfall 3

Under 2019 inleddes en förundersökning om grovt koppleri mot en 43-årig kvinna som misstänktes ha utnyttjat kvinnor från Thailand i prostitution på en massagesalong i Eskilstuna. När polisen slog till mot salongen rapporterades samtidigt sex män för köp av sexuell tjänst varav fyra erkände på plats. Kvinnorna som arbetade i salongen vid tillslaget talade varken engelska eller svenska och en av dem saknade arbetstillstånd i Sverige.

Utredningen visade att upp emot 30–40 kvinnor arbetat på salongen över tid och att de kvinnor som befann sig i salongen vid tillslaget arbetade under mycket bristfälliga förhållanden. Kvinnorna åt och sov i samma lokaler som de utförde sexuella tjänster mot betalning. Den 43-åriga kvinnan behöll dessutom den största andelen av kvinnornas intäkter.

Kvinnan dömdes av tingsrätten för grovt koppleri till fängelse i två år.³⁶ Tingsrätten bedömde att 125 köp av sexuella tjänster hade gjorts under den aktuella brottsperioden. Verksamheten hade därmed bedrivits i större omfattning och kopplerigärningen var därför att betraktas som grov.

Ytterligare åtta män godkände strafföreläggande gällande sammanlagt 35 köp av sexuell tjänst under perioden oktober 2018 till juni 2020. Trots att flera av de sexköpande männen hade köpt sexuella tjänster mer än en gång dömdes de bara till böter. Polisen kunde spåra upp männen eftersom de betalat för de sexuella tjänsterna med betaltjänsten Swish.³⁷

Prostitution i lägenheter och på hotell

Sedan 2009 har Polismyndigheten haft ett samarbete med flera hotellkedjor och även genomfört utbildning för hotellpersonal. Som ett resultat har det skett en successiv övergång från organiserade prostitutionsverksamheter på hotell till lägenheter hyrda i andra hand och till lägenhetshotell, framför allt i storstadsregionerna. Det är troligtvis den ökade kunskapen hos hotellpersonal, samverkan mellan polisen och hotellbranschen samt framgångsrika ingripanden som ligger bakom denna märkbara förskjutning.

I dag är andrahandslägenheter och lägenhetshotell som är obemannade nattetid de mest attraktiva marknadsplatserna för dem som organiserar prostitutionsverksamheter. Förövarna hyr oftast lägenheterna under en kortare period på två till tre veckor genom olika lokala andrahandsförmedlingar. I de norra delarna av Sverige förekommer köp av sexuella tjänster både på hotell och i andrahandslägenheter, men också på vandrarhem, campingar och i områden med hyrstugor.

Gatuprostitution

Stockholm

Socialtjänstens prostitutionsgrupp i Stockholm, Mikamottagningen, identifierade och kom i kontakt med 133 individer som var utsatta för prostitution och/eller människohandel i gatumiljö under 2020, jämfört med 102 under 2019. Av de 133 var 117 kvinnor, 14 transidentifierade män och två män. Ökningen jämfört med föregående år beror sannolikt på

³⁶ Eskilstuna tingsrätts dom 2020-12-02 i mål nr B 2062-20.

³⁷ Swish, länk: <https://www.swish.nu>

att uppsökande socialsekreterare var ute på fältet oftare, senare på kvällarna och att de rörde sig i fler områden än tidigare.

De flesta som utnyttjades i prostitution i gatumiljö kom från andra länder -endast en liten andel kom från Sverige. Några var permanent bosatta i Sverige medan de flesta var EU-medborgare eller bosatta i ett land utanför EU. De utländska kvinnorna kom företrädesvis från Rumänien, Nigeria, Bulgarien, medan de transidentifierade männen kom från Colombia.

Utöver uppsökande verksamhet i gatumiljö samverkade Mikamottagningen med människohandelsgruppens spaningsgrupp samt övriga delar av Stockholmspolisen under flera insatsveckor mot prostitution och människohandel. Det handlade om besök på lägenhetsbordeller, hotell och internetspaning på sugardejtingsidor.

Göteborg

I Göteborg befann sig, enligt polisen, uppskattningsvis mellan 3 och 10 kvinnor i gatuprostitution varje kväll under 2020. De flesta av kvinnorna som polisen kom i kontakt med kom ursprungligen från Rumänien, medan enstaka kvinnor kom från Nigeria.

Socialtjänstens prostitutionsgrupp i Göteborg, Mikamottagningen, identifierade 12 kvinnor i gatuprostitution under 2020. De flesta prostituerade kvinnorna som socialtjänsten mötte i gatumiljö kom från Rumänien, men också från Sverige, Bulgarien och Nigeria. Mikamottagningen utökade sitt samarbete med de frivilligorganisationer som arbetar uppsökande i gatumiljö. Deras bild av prostitutionen på gatan överensstämmer med den som socialtjänsten har. Den uppsökande verksamheten är begränsad till Rosenlundsområdet där gatuprostitution traditionellt sett förekommer.

Malmö

Gatuprostitutionen i Malmö har minskat kraftigt de senaste åren. Enligt uppgift från polisen i Skåne kom de enstaka kvinnor som befann sig i gatuprostitution i Malmö vanligtvis från Rumänien. Evonhuset i Malmö hade kontakt med sju kvinnor som utnyttjades i gatuprostitution under 2020 jämfört med 2019 då de mötte 11 kvinnor och 26 under 2018.³⁸ Under 2018 och 2019 kom majoriteten av kvinnorna i gatuprostitution från Rumänien, men under 2020 var det lika många svenska som rumänska kvinnor.

Försäljning och köp av sexuella tjänster via internet

Öppnare gränser i kombination med ökade möjligheter för kontakter, transaktioner och betalningslösningar via internet underlättar för kriminella aktörer. Internet används för att förbereda brott, inhämta information om lämpliga potentiella marknader, kartlägga och rekrytera offer, annonsera offrens tjänster, publicera hot och undanröja bevis samt för betalningar för sexuella tjänster och penningtvätt. Brottsligheten frigörs därmed från både tid och rum eftersom förövarna kan begå dessa brott när och var som helst.

³⁸ Evonhuset riktar sig till personer över 15 år som är bosatta i Malmö Stad med erfarenhet av sex mot ersättning. Verksamheten möter personer som säljer sex, köper sex eller personer som har en destruktiv relation till porr, samt vänder sig till anhöriga till denna målgrupp. Länk: <https://malmo.se/Bo-och-leva/Stod-och-omsorg/Brott-hot-och-vald/Evonhuset---for-dig-som-saljer-koper-konsumerar-eller-skadar-dig-med-sex-eller-ar-utsatt-for-manniskohandel.html>

Eftersom internetbrottslighet till sin natur är gränsöverskridande är internationellt rättsligt samarbete en förutsättning för effektiv brottsbekämpning. Samtidigt försvåras samarbetet av att många länders lagstiftning på området är outvecklad eller skiljer sig åt betydligt. Det är ofta fallet när det gäller möjligheten att stänga ner webbsidor som används för koppleri och webbsidor där sexköpande män utbyter erfarenheter av att köpa och sexuellt utnyttja kvinnor och där de publicerar bilder på övergreppen.

Sexuella tjänster säljs idag framför allt via internet, både i Sverige och i andra länder. I de utredningar som gjordes under 2020 publicerade förövarna annonser på webbsidor utformade så att sexköpande män skulle få intrycket av att offren själva var ansvariga för annonserna. I vissa fall använde förövarna webbsidor som kategoriserar hundratals prostitutionsannonser efter stad och land. Ytterligare sökverktyg användes för att kategorisera kvinnorna efter etnicitet eller de sexköpande männens sexuella preferenser. I själva verket hade kvinnorna oftast ingen vetskap om vad som faktiskt beskrevs i annonserna, och vilka aktiviteter de förväntades delta i. Det gällde särskilt flickor och kvinnor med rumänskt, sydamerikanskt och nigerianskt ursprung som ofta inte var läs- och skrivkunniga.

Sexköpande män använder också internet för att recensera kvinnor som de köpt och utnyttjat, utbyta erfarenheter och varna andra män för att köpa kvinnor för sexuella ändamål via vissa annonser eller webbsidor.

Annonseringen på webbsidor som riktades till svenska män under 2020 rörde huvudsakligen utländska flickor och kvinnor från Rumänien, Nigeria, Colombia, Ungern, Ryssland, Ukraina och Polen. Annonserna gällde dessutom ett mindre antal svenska flickor och kvinnor samt enstaka kvinnor från Bulgarien och Brasilien. Liksom under 2019 förekom också annonser där transidentifierade män³⁹ som ursprungligen kom från Sydamerika bjöds ut till prostitution. Under 2020 såg polisen att de kvinnor och transidentifierade män som förekom i annonserna ofta var kopplade till flera olika annonser och telefonnummer. Därför stämde inte alltid antalet annonser överens med antalet faktiska kvinnor som såldes för sexuella ändamål.

Majoriteten av kvinnorna från Sydamerika kom ursprungligen från Colombia. Kvinnorna såldes via annonser på olika webbplatser, och det förekom att telefonnumret i annonsen gick till ett callcenter i ett annat land, till exempel i Spanien.

Under 2020 publicerades annonser där kvinnor och flickor bjöds ut till prostitution på bland annat följande webbplatser:

- cityoflove.com
- rosasidan.ws
- sex-tjejer.com
- realescort.se
- sugardaters.com
- richmeetbeautiful.com
- eskort69.se
- ts-ating.com
- eurogirlsescort.com

³⁹ I dessa fall rörde det sig om personer vars könsidentitet var kvinna, men som är biologiska män.

De flesta webbplatser där flickor och kvinnor såldes för prostitutionsändamål under 2020 kunde lokaliseras till en server utanför Sverige, till exempel Tyskland, där de inte kan stängas ner på laglig grund.⁴⁰ Webbplatsadministratörerna använde sig av tjänster som analyserar besöksstrafiken för att ta reda på var de sexköpande männen befann sig geografiskt och för att kunna skraddarsy annonserna till mottagargruppen och del av landet.

Precis som tidigare år visade informationen från 2020 att sexköpande män beställde kvinnor och flickor till eller i Sverige via annonser på internet genom att ringa eller skicka ett sms till ett svenskt mobiltelefonnummer. Ibland kopplades samtalet eller sms:et vidare till ett callcenter i utlandet, ibland direkt till kvinnan eller den ansvariga hallicken. Det förekom också att mobilnumret kopplades till en person, oftast en kvinna som utgav sig för att vara kvinnan i annonsen, men som i stället hade till uppgift att boka ett möte mellan den sexköpande mannen och den kvinna som skulle utnyttjas.

På webbsidorna angavs priser för köp av olika sexuella tjänster. Resor och hotellrum kunde beställas av en bokningscentral, som också såg till att kvinnorna skickades till Sverige om de inte redan var i landet, eller till ett annat land beroende på sexköparnas önskemål. Information om tid och plats för överenskomna köp av sexuella tjänster förmedlades till offren och de sexköpande männen genom telefonsamtal eller krypterade chattapplikationer som Viber, KiK, Signal, Telegram och WhatsApp, i stället för som tidigare genom e-post och sms.

En del annonser innehöll svenska mobilnummer som aktiverades när kvinnorna anlände till Sverige. På webbplatserna kunde sexköpande män beställa en kvinna till sitt hem eller hotellrum (s.k. outcall) eller boka ett besök hos kvinnan i en lägenhetsbordell eller på ett hotellrum (s.k. incall). Många sexköpande män föredrar outcalls, eftersom de bedömer att risken för upptäckt då är mindre.

Vissa sexköpande män berättade för polisen att de föredrog att köpa sexuella tjänster av svenska kvinnor. De antog att polisen fokuserade sina insatser på annonser där utländska kvinnor såldes för att det kunde vara ett tecken på att prostitutionens verksamhet var organiserad av en hallick eller människohandlare. Genom att undvika att köpa utländska kvinnor antog de att risken för upptäckt minskade.

I ett flertal av de fall som polisen granskade under 2020 fanns det misstankar om att försäljningen organiserades av kriminella nätverk baserade i kvinnornas hemländer. Undantag förekom där kvinnan var knuten till en agentur som kunde vara baserad i utlandet. Vissa webbsidor innehöll bilder av flera kvinnor som hade fotograferats i samma miljö, till exempel i ett hotellrum, och/eller var knutna till e-postadresser med liknande namn eller tema, eller till samma mobilnummer. Annonserna publicerades på flera olika webbplatser men runt samma datum. Det förekom också att bilder på kvinnor tagna från modellsidor eller så kallade stockfoton lades ut på webbsidorna för att attrahera sexköpande män medan det i verkligheten var en annan kvinna som var till försäljning.⁴¹

⁴⁰ Se t.ex. ett fall från 2017 i Tyskland, det s.k. Elysium Case. Länk: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/14-arrests-in-takedown-of-massive-child-sexual-abuse-platform>.

⁴¹ Ett stockfoto är ett fotografi eller en video som har licensierats för ett specifikt användningsområde. Licenserna säljs vanligtvis via en bildbyrå.

Liksom året innan hade webbsidorna en verifieringspolicy som garanterade att bilderna på webbsidorna verkligen visade den kvinna som såldes. Det är ett resultat av att sexköpande män ställt krav på att kunna se foton på och bedöma kvinnan innan de beställer, köper och utnyttjar henne. Kraven ställdes antingen i recensioner på nätet, där andra sexköpare varnades genom kommentarer som ”don’t go there” eller ”fake pictures”, men också genom att vissa sexköpare vände i dörren om de tyckte att bilderna på kvinnan inte stämde med hur hon såg ut i verkligheten.

Onlyfans

Onlyfans är en sociala medier-plattform och en abonnemangstjänst⁴² som ofta används av både vuxna och barn för att sända direkt genom ”web caming” eller för att skapa bilder och filmer av olika slag som sen delas med betalande prenumeranter.⁴³ Den som producerar materialet lägger innehållet bakom en betalvägg och får behålla 80 procent av intäkterna. Resten går till Onlyfans ägare. Kända personer och så kallade influerare som har många följare i andra sociala medier försöker ofta styra över fansen till Onlyfans där de erbjuds exklusivt innehåll mot betalning.⁴⁴ Webbsidan har inga begränsningar när det gäller innehåll, vilket betyder att till exempel nakenbilder, bilder och filmer med sexuellt innehåll, och pornografi, det vill säga övergreppsbilder på barn och kvinnor, kan laddas upp. Det finns också information om att plattformen används för prostitutions- och människohandelsändamål.

Köp av sexuella tjänster utomlands

Studier samt intervjuer med män i Sverige som köper sexuella tjänster visar att många genomfört sitt första köp utanför Sveriges gränser. Folkhälsomyndigheten konstaterade i sin befolkningsstudie som publicerades 2019 att ”det är vanligare att män hade betalat för sex utomlands än i Sverige; 80 procent av dem som gett ersättning för sex hade gjort det utomlands.”⁴⁵

Männen menar att det kan vara riskfritt att köpa sexuella tjänster i andra länder eftersom utnyttjande genom prostitution ofta är lagligt i dessa länder eller normaliserat genom lagändringar eller tradition. De flesta uttrycker också att ett förbud mot köp av en sexuell tjänst i de länder där det inte finns ett motsvarande förbud och därmed en risk att bli åtalad i Sverige för köp av en sexuell tjänst utomlands skulle fungera avskräckande.

I lagrådsremissen Straffrättsliga åtgärder mot sexköp utomlands och mot utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling föreslog regeringen att kravet på dubbel straffbarhet för att svensk domstol skulle kunna döma för brottet köp av sexuell tjänst som begåtts

⁴² Onlyfans skapades 2016 av den brittiska internetentreprenören Tom Stokeley under företagsnamnet Fenix International Ltd. Länk: <https://onlyfans.com/about> Plattformen, som har över 1,5 miljoner ”creators” har visat sig vara mycket lönsam för ägarföretaget. Se t.ex. <https://www.forbes.com/sites/thomasbrewster/2021/06/16/the-shady-secret-history-of-onlyfans-billionaire-owner/?sh=6a6f35885c17>

⁴³ Webcaming innebär direktsändning av ljud och bild till mottagare genom dator eller mobilkamera.

⁴⁴ Influerares är opinionsbildare som påverkar andra till visst konsumtionsmönster, eller vissa åsikter; ofta via sociala medier och mot betalning.

⁴⁵ Folkhälsomyndigheten, *Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Sverige 2017* (2019). Länk: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/sexuell-halsa-hivprevention/sexuell-och-reproduktiv-halsa-och-rattigheter/srhr2017/>

utomlands tas bort.⁴⁶ Förslaget kunde dock inte läggas till riksdagen eftersom det saknades majoritet.

3.1.3 Offer för människohandel för sexuella ändamål

Det är inte möjligt att med exakthet uppskatta hur många personer som var offer för människohandel för sexuella ändamål i Sverige under 2020. Hur många fall av människohandel som upptäckts i Sverige beror som tidigare till stor del på

- vilka resurser polisregionerna lägger på de brotten
- hur många tips som kommer in till Polismyndigheten
- vilken kompetens att utreda de brotten som finns inom Polismyndigheten.

Nivån på insatserna varierar mellan de sju polisregionerna och från år till år. Det är inte heller möjligt att identifiera eller ens lokalisera alla offer, mestadels flickor och kvinnor, som omnämns under telefonavlyssning eller iakttas under polisens spaning. Inte heller kan uppskattningen baseras uteslutande på antalet offer som ses som målsägande i människohandelsutredningar, eftersom de flesta fortfarande resulterar i domar om koppleri eller grovt koppleri.⁴⁷

Händelseförloppet i ett kopplerimål och det utnyttjande som offren utsätts för uppvisar ofta mycket stora likheter med det i ett människohandelsmål.

Översikt – offer för människohandel för sexuella ändamål inom Sverige

Sedan 1999 har alla offer för människohandel för sexuella ändamål, koppleri och grovt koppleri i Sverige som är kända av polisen varit flickor och kvinnor i åldrarna 13–45 år. I de relativt få fall där män eller pojkar fallit offer för människohandel i Sverige handlar det om utnyttjande för andra ändamål än sexuella, till exempel tiggeri, stöld och tvångsarbete.

Olika erfarenheter och studier i Sverige och internationellt visar att offer för människohandel för sexuella ändamål ofta har ett bristande förtroende för myndigheter och är ovilliga att delta i rättsprocessen. De kan också sakna tilltro till de tolkar som finns tillgängliga eftersom tolkarna kan ha samma bakgrund som de själva, eller komma från samma plats, etniska grupp eller land.

Det gör att offret kan känna oro för sin personliga säkerhet och för att kränkande och känslig information kan spridas i deras hemländer, till familj och vänner eller bland landsmän i destinationslandet. De kan också vara rädda för repressalier från förövarna, och

⁴⁶ Lagrådsremiss, *Straffrättsliga åtgärder mot sexköp utomlands och mot utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling* (7 december 2017). Länk: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/lagradremiss/2017/12/straffrattsliga-atgarder-mot-sexkop-utomlands-och-mot-utnyttjande-av-barn-genom-kop-av-sexuell-handling/>

⁴⁷ Koppleri är i första hand ett brott mot staten, där kvinnan ses som ett vittne. Brottet kan dock under vissa omständigheter anses som ett brott mot en person, om gärningsmannen till exempel otillbörligt ekonomiskt utnyttjat en kvinnas prostitution och hon då blivit betraktad som målsägande/brottsoffer.

att förövarna använder traditions- eller religionsbaserade riter eller hot om våld. Kvinnorna kan också känna skam och skuld när de tvingas berätta om de allvarliga och förnedrande sexuella övergrepp som sexköpande män, hallickar och människohandlare ofta utsatt dem för. Trots det finns det brottsoffer som är villiga att vittna mot förövarna – ofta för att förhindra att de utsätter andra kvinnor och flickor för liknande kränkningar och våld.

Varifrån kom de kvinnor som utnyttjades i prostitution i Sverige?

Det begränsade antal flickor och kvinnor som rekryterades till Sverige för prostitutionsändamål under 2020 kom i första hand från Rumänien och Nigeria, men också från Ungern, Polen, Thailand, Ryssland, Ukraina och Colombia. Några enstaka kvinnor kom även från Bulgarien, Dominikanska republiken och Brasilien. Liksom tidigare år var de flesta offren kvinnor mellan 20 och 40 år.

Kvinnornas bakgrund

De kvinnor som utsattes för människohandel eller människohandelsliknande brott i Sverige under 2020 hade, liksom tidigare år, olika erfarenheter av prostitution. Det kunde röra sig om kvinnor som prostituerats för första gången eller kvinnor som utnyttjats i prostitutionsverksamheter i många år i andra EU-länder eller i sina ursprungsländer. Kvinnorna kom ofta från en fattig eller missgynnad bakgrund i länder där kvinnors och flickors rättigheter begränsas på olika sätt: genom systemisk diskriminering bland annat i utbildningssystemet och på arbetsmarknaden, eller från länder där det sociala trygghetsnätet inte fungerar.

Många av flickorna och kvinnorna flydde dessutom från situationer där de utsatts för olika former av fysiskt, psykologiskt och sexuellt våld som tvångsgifte, våldtäkter, sexuella övergrepp eller våld i nära relationer. Många saknade kunskaper om hur det svenska samhället fungerar och om möjligheterna att söka hjälp och skydd hos polisen, sociala myndigheter och frivilligorganisationer. De flesta kvinnorna och flickorna förstod inte svenska och bara ett fåtal behärskade engelska. En del av kvinnorna var ensamstående mammor med barn i hemlandet eller med barn som de hade med sig till Sverige och som de måste försörja.

Flertalet av de kvinnor och flickor som påträffades under 2020 var medvetna om att de skulle komma att utnyttjas i prostitution, men de blev vilseledda när det gäller de verkliga villkoren, levnadsförhållandena, de ekonomiska uppläggen och de allvarliga sexuella och fysiska övergreppen som de utsattes för och begränsningarna i deras personliga frihet. Antagandet att kvinnorna inte kände till de verkliga villkoren stöds bland annat av att många kvinnor rapporterade att de vägrade att utföra vissa sexuella tjänster som beskrevs i de webbaserade annonserna.

För många kvinnor var de förnedrande och våldsamma övergrepp som de utsattes för av sexköpande män och människohandlare normaliserade eftersom de tidigare hade utnyttjats i prostitution eller utsatts för sexuella övergrepp i hemlandet eller transitländer.

Vissa kvinnor vågar eller vill inte samarbeta med de rättsvårdande myndigheterna i en utredning om koppleri eller människohandel för sexuella ändamål. Det beror ofta på bristande tilltro till polisen, men kan också orsakas av rädsla för att de själva, deras anhöriga eller vänner kan komma att utsättas för represalier av människohandlarna.

De människohandelsoffer som inte vill eller inte kan samarbeta kan i vissa fall avvisas med stöd av utlänningslagen (2005:716) till det land i EU där de har uppehållstillstånd.⁴⁸

3.1.4 Förövare och kriminella nätverk

De kriminella grupperingar som var ansvariga för människohandelsbrott i Sverige under 2020 misstänktes tillhöra organiserade nätverk i offrens ursprungsländer. Grupperingarna bestod huvudsakligen av män och kom från Rumänien, Bulgarien, Polen, Ryssland, Nigeria, Thailand och Sverige. De var av skiftande etnisk bakgrund och var ibland knutna till organiserad brottslighet, men kunde också ingå i familjebaserade sammanslutningar.

De flesta förövare hade vid avslöjandet vistats längre eller kortare tid i Sverige, och hade ofta kontakter med personer med liknande bakgrund men med permanent hemvist i landet. Många av förövarna behärskade både svenska och engelska, och hade goda kunskaper om det svenska samhället. Det innebar att de hade och utnyttjade ingående kunskaper både om situationen i destinationslandet, och om brottsoffrens levnadsförhållanden och ekonomiska och sociala förutsättningar i ursprungslandet. De kunskaperna gjorde det enklare att rekrytera och kontrollera offren, som inte kände till det svenska samhället. I några fall var människohandlarna och hallickarna bosatta i Sverige och utnyttjade kvinnor av en annan nationalitet.

Nedlagda förundersökningar och annan information från 2020 visar att vissa personer som misstänktes för människohandel för sexuella ändamål även misstänktes utnyttja offren, kvinnor och flickor, för människohandel för andra ändamål, till exempel tiggeri eller för bärplockning.

Nigerianska kriminella nätverk

Under 2020, liksom föregående år, fick Polismyndigheten flera underrättelser om nigerianska kvinnor som såldes via annonser på internet, i gatuprostitution eller utnyttjades av sexköpande män på hotellrum i Stockholm, Göteborg och Malmö, men även på orter utanför storstadsregionerna.

Under 2018 kom majoriteten av de utomeuropeiska organiserade kriminella nätverk som var ansvariga för människohandel av kvinnor och flickor för sexuella ändamål till EU från Nigeria.

Enligt Europol är en typisk nigeriansk kriminell grupp inte hierarkiskt organiserad utan består av olika celler med ett begränsat antal medlemmar som har tydliga roller.⁴⁹ Det gör

⁴⁸ Enligt 8 kap. 3 § 1 st. 2 p. utlänningslagen ”får en utlänning avvisas om det kan antas att han eller hon under vistelsen i Sverige inte kommer att försörja sig på ett ärligt sätt”. Bestämmelsen är inte tillämplig på medborgare i EU. Om en person har sökt asyl i ett annat EU-land eller har uppehållstillstånd i ett annat EU-land, ska hon eller han avvisas till detta land enligt den s.k. Dublinförordningen, Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 604/2013 av den 26 juni 2013 om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken medlemsstat som är ansvarig för att pröva en ansökan om internationellt skydd som en tredjelandsmedborgare eller en statslös person har lämnat in i någon medlemsstat.”

⁴⁹ Europol, *Situation Report: Criminal Networks Involved in the Trafficking and Exploitation of Underaged Victims in the European Union* (Oktober 2018). Länk:

det särskilt lätt för nätverken att föra kvinnorna mellan olika EU-länder. Majoriteten av förövarna är män, särskilt högre upp i hierarkin.

Vissa av cellerna leds dock av kvinnor, som ofta själva tidigare kan ha varit utsatta för prostitution och/eller människohandel för sexuella ändamål.⁵⁰ De får i uppgift att organisera rekryteringen av nya kvinnliga offer för att själva kunna betala tillbaka skulder som de har till förövarna. De tvingas också agera som mentorer för de kvinnor som är offer för människohandel till EU:s medlemsländer, och se till att offren betalar av sina skulder till förövarna. De förväntas också resa fram och tillbaka till Nigeria för att rekrytera nya offer. Den fysiska och psykologiska kontroll som förövarna utövar mot cell-ledarna, brottsoffren och deras familjer försvarar för polisen att upptäcka och ingripa mot nätverken.

De kriminella nätverken försåg kvinnorna med genuina passhandlingar, men med falska identitetsuppgifter och förde dem sen till till exempel Spanien eller Italien. De flesta kvinnorna tvingades därefter ansöka om, och fick ofta, uppehållstillstånd som identifierade dem som offer för människohandel för sexuella ändamål. Människohandlarna kunde därefter transportera kvinnorna över nationsgränser inom Schengenområdet och vidare till till exempel Sverige och Norge, men framför allt till Belgien och Nederländerna utan att stoppas.

Under 2020 minskade antalet kvinnor från Nigeria som annonserades på internet eller som prostituerades i gatumiljö. En trolig orsak kan vara att kvinnorna reste tillbaka till Italien eller Spanien på grund av den rådande covid-19-pandemin.

För mer information, se Rikspolisstyrelsens lägesrapport för 2010, Människohandel – offren från Nigeria.

Rumänska kriminella nätverk

De rumänska kriminella nätverken som verkar i Sverige kan beskrivas som konstellationer med många lösa kontakter vars stabilitet inte är beroende av en enskild individ. Konstellationerna ändras över tid, och individerna kan ägna sig åt flera olika brottstyper samtidigt som de organiserar människohandel för sexuella ändamål, människohandel för tiggeri och stölder. Medlemmarna i de olika nätverken hjälper också varandra med tillgång till fordon, bostäder och förmedling av andra kontakter. Nätverken utnyttjar i majoriteten av fallen sina egna landsmedborgare för sexuella ändamål eller tiggeri.

På grund av de rumänska kriminella nätverkens struktur, att det ofta finns någon form av släktskap mellan individerna och kopplingar mellan nätverken, så är det möjligt för dem att vara flexibla, anpassa sig för att undvika polisens insatser och att ägna sig åt olika former av brottslighet parallellt. Därför går det inte heller att fastställa hur många nätverk det rör sig om.

Förövarnas tillvägagångssätt – rekrytering av offren

Precis som tidigare är utnyttjade människohandlare och hallickar offrens socioekonomiska och individuella sårbarhet för att få dem att lämna sina hemmiljöer. De erbjöd kvinnorna

<https://www.europol.europa.eu/publications-documents/criminal-networks-involved-in-trafficking-and-exploitation-of-underage-victims-in-eu>

⁵⁰ *Situation Report*, Figure 2., s. 13.

försörjningsmöjligheter som verkade attraktiva eller åtminstone ansågs bättre än vad som erbjöds i ursprungslandet. I vissa fall manipulerade de kvinnorna att ingå ett känslomässigt förhållande som kunde vara svårt för kvinnorna att motstå på grund av deras redan utsatta situation. Kvinnorna blev på så sätt lojala mot förövarna och mindre benägna att vittna mot dem.

Europol noterar i sina rapporter om människohandel från 2016 och 2018⁵¹ att det anmälts många fall i bland annat Nederländerna och Belgien, där så kallade pojkvänshallickar lurat eller tvingat minderåriga flickor in i prostitution.⁵² Flickorna har sedan blivit offer för människohandel för sexuella ändamål. Med pojkvänshallickar menas unga män eller pojkar som inleder en relation med minderåriga flickor eller unga kvinnor med löften om en känslomässig relation eller giftermål och ett bättre liv. Avsikten är att binda flickorna till sig känslomässigt för att sedan utnyttja dem i prostitution.

Liknande tillvägagångssätt har använts i Sverige de senaste åren och även under 2020. För mer information, se bilaga 1, polisregion Stockholm och polisregion Mitt.

Det förekom också att kvinnor reste till Sverige efter att ha ingått en överenskommelse med en rekryterare som de fått kontakt med via arbetsplatsannonser, internet, sociala medier som Facebook och Instagram, appar, lokala rekryteringsagenturer eller personliga kontakter. Så fort kontakt etablerats är det vanligt att man väljer att kommunicera på forum som inte kan övervakas eller kontrolleras, som till exempel Snapchat, eller som är krypterade, som till exempel WhatsApp, Telegram eller Signal.

Förövarnas tillvägagångssätt – transport av offren

Trots restriktionerna under covid-19-pandemin 2020 så använde människohandlare precis som tidigare år flyg, bil, buss eller färja för att transportera flickorna och kvinnorna till Sverige. När kvinnorna kom till Sverige fick de i många fall själva ta sig till en överenskommen adress, oftast en lägenhet hyrd i andra hand, eller så fördes de dit av förövarna. Kvinnorna utnyttjades för prostitutionsändamål i lägenheter som oftast hyrts i andra hand, på hotellrum, i kroppsvårdsverksamheter som massagesalonger eller, i begränsad omfattning, på strippklubbar och i gatuprostitution. Det förekom också att hallickar och människohandlare tog kvinnorna till en sexköpande mans bostad eller hotellrum för att minska risken för upptäckt och för att hålla nere kostnaderna för lokaler.

Några människohandelsoffer berättade för polisen att de utnyttjats i prostitution av hallickar och människohandlare i flera andra EU-länder innan de fördes till Sverige. Det tillvägagångssättet är vanligt bland kriminella nätverk som bedriver människohandel inom EU för att kunna erbjuda sexköpande män omväxling och för att förövarna ska kunna maximera vinster. Förflyttningen av offren gör det svårt för dem att etablera närmare kontakter med personer eller organisationer som skulle kunna ge dem stöd att ta sig ur prostitutionen. På det sättet minskar också risken för att information om offren och de kriminella nätverken når fram till polisen.

⁵¹ Europol, *Situation Report - Trafficking in human beings in the EU* (February 2016). Länk: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/trafficking-in-human-beings-in-eu>

⁵² Se också Europol, *Situation Report* (2018). Dessa kallades tidigare "lover boys", men begreppet har nu ändrats till pojkvänshallickar för att tydligare beskriva vilka handlingar dessa unga män utför och är ansvariga för.

Vad händer med pengarna från prostitutionsverksamheten?

Människohandlarna behöll ofta hela eller större delen av inkomsterna från prostitutionsverksamheterna.⁵³ Som bäst kunde kvinnorna få behålla hälften av inkomsterna, men de förväntades betala tillbaka kostnader för resor och resehandlingar människohandlarna och hallickarna. Den ursprungliga skulden ökade också eftersom kvinnorna tvingades betala för olika kringkostnader i destinationslandet som kostnader för webbannonsering, lokalhyra, transporter, hygienartiklar, kondomer, bostad, städning och mat – ett kostnadsansvar som offret inte informerades om vid rekryteringen.

Förövarna skapade på så sätt en skuldfälla så att offret skulle vara fortsatt knuten till förövaren. Skuldsatthet var också en ytterligare anledning till att kvinnorna mycket sällan vågade fly.

I parallella ekonomiska utredningar upptäcktes att förövarna ofta överförde vinsten från prostitutionsverksamheten via växlingskontor eller med hjälp av betalda kurirer till mottagare i ursprungslandet eller tredjeland. För att undvika upptäckt köpte de också dyrbara klockor, smycken och andra värdeföremål som sedan såldes i destinationslandet. I vissa fall kunde pengarna spåras till investeringar i nybyggda fastigheter utomlands.

Rån av och utpressning mot kvinnor i prostitution

Under 2020 berättade några kvinnor som prostituerats för polisen att de blivit rånade på sina tillgångar. Det var oftast män som rånade dem i samband med att de försökte köpa eller köpte en sexuell tjänst. I liknande fall under tidigare år rånade hallickar eller deras medhjälpare kvinnorna i samband med deras återresa till hemlandet.

Det förekom också att enstaka sexköpande män utsattes för rån eller utpressning i samband med att de försökte köpa eller köpte sexuella tjänster.

För mer information, se bilaga 1, polisregion Väst.

Män som köpte sexuella tjänster i polisregion Stockholm

I polisregion Stockholm anmäldes 336 brott rörande köp av sexuell tjänst under 2020, jämfört med 176 anmälningar 2019. Ökningen av antalet anmälda brott om köp av sexuell tjänst under 2020 kan bero på den omorganisation som genomfördes under hösten 2019 då arbetet mot människohandel renodlades men också på ett ökat antal genomförda insatser i lokalpolisområdena.

Under 2020 anmäldes också 63 brott rörande utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling jämfört med 2019 då 92 brott anmäldes.

En analys av de inrapporterade anmälningarna till Noa om köp av sexuell tjänst i polisregion Stockholm under 2020 visade att hälften av männen kom från Sverige. De utländska män (majoriteten med hemvist i Sverige) som köpte sexuella tjänster representerade många olika nationaliteter. De kom från Afghanistan, Armenien, Australien, Bangladesh, Bulgarien, Ecuador, Eritrea, Estland, Etiopien, Finland, Georgien, Grekland, Indien, Island, Irak, Italien, Kamerun, Kazakstan, Kina, Kirgizistan, Kroatien, Marocko,

⁵³ Uppsala tingsrätts dom 2019-04-26 i mål nr 4530-18.

Nigeria, Pakistan, Polen, Slovakien, Somalia, Storbritannien, Syrien, Thailand, Turkiet, USA, Uzbekistan och Jemen.

De flickor och kvinnor som männen utnyttjade sexuellt mot betalning valde de ut och sökte upp via webbsidor där hallickar och människohandlare annonserade. I några fall begick de sexköpande männen även andra brott mot kvinnorna som oaktsam våldtäkt, våldtäkt, olaga frihetsberövande och stöld.

En stor del av de sexköpande männen rapporterades genom de insatser mot människohandel och prostitution som polisregion Stockholm drev tillsammans med Noa under benämningen insats Torsk.

3.1.5 Identifiera och ge stöd till personer utsatta för människohandel

Myndigheternas ansvar, åtgärder och samarbete skapar sammantaget goda förutsättningar för att upptäcka prostitutionsverksamheter och människohandel. Sedan 2018 har Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att främja samordning och samverkan mellan myndigheter, frivilligorganisationer och andra aktörer.

Stödfunktioner för att upptäcka prostitution och människohandel

Under 2020 ansvarade Jämställdhetsmyndigheten för stödfunktioner för arbetet att förebygga och bekämpa människohandel: ett nationellt metodstödsteam, en stödtelefon och regionkoordinatorer med uppdrag att assistera yrkesverksamma inom socialtjänsten. Stödet bestod bland annat av hjälp med att identifiera personer som kunde vara utsatta för människohandel och säkerställa att de fick sina rättigheter och behov tillgodosedda. Regionkoordinatorerna i de flesta polisregioner gjorde under året även uppsökande insatser i samverkan med Polismyndigheten riktat mot prostitutionsverksamheter på ett flertal platser i landet.

Under året organiserade Jämställdhetsmyndigheten också utbildning för yrkesverksamma som i sin yrkesroll kan komma i kontakt med offer för människohandel. Syftet var att öka kunskaperna om hur man identifierar ett offer för människohandel och vilken rätt till skydd och stöd som de har.

Identifiera offer för människohandel

I Sverige finns det inte något etablerat system för att ge en person formell status som offer för människohandel, utöver att personen i fråga bedöms vara målsägande i en förundersökning. Eftersom det inte finns någon utpekad aktör som har funktionen att formellt identifiera offer, kan alla aktörer med kunskap inom området identifiera offer för människohandel.

Migrationsverket

Migrationsverket är en av få svenska myndigheter som har ett formellt uppdrag att arbeta mot människohandel.⁵⁴ Migrationsverkets viktigaste del i det arbetet är att upptäcka misstänkta offer och anmäla misstankarna till berörda myndigheter som polis och

⁵⁴ Förordning (2019:502) med instruktion för Migrationsverket.

socialtjänst. Myndigheten fattar också beslut om tidsbegränsade uppehållstillstånd för brottsoffer och andra bevispersoner efter ansökan från en förundersökningsledare.

Under 2020 skrev Migrationsverket 366 interna rapporter om misstänkt människohandel och människoexploatering, 60 procent handlade om kvinnor och flickor, och 40 procent om män och pojkar. Av de totalt 48 som var under 18 år var 14 flickor och 34 pojkar. Det är en minskning jämfört med 2019 då 481 interna rapporter skrevs varav 92 rörde barn under 18 år.

Majoriteten av de personer som Migrationsverket misstänkte var utsatta för människohandel eller människoexploatering under både 2019 och 2020 kom från Nigeria, Thailand, Marocko, Uzbekistan och Vietnam.

Plattformen Civila Sverige mot människohandel

Plattformen Civila Sverige mot människohandel samlar aktörer som verkar inom ramen för civilsamhället och möter och/eller arbetar för att hjälpa utsatta för människohandel och människohandelsliknande exploatering utifrån de mänskliga rättigheterna som värdegrund.⁵⁵

Exempel på stödinsatser som de erbjuder under 2020:

- lotsning till myndigheter
- tillfälligt boende
- förnödenheter för att tillfredsställa grundläggande behov (mat, hygienartiklar etc.)
- hjälp att kontakta familjen i hemlandet
- återvändande till hemlandet
- hänvisning till hälso- och sjukvård
- information kring migrationsfrågor t.ex. asyl och uppehållstillstånd
- översättning av dokument
- juridisk information.

Brottsofferdata från civilsamhällets aktörer

Av de 322 personer som civilsamhällets aktörer mot människohandel gav stöd till under 2020 fanns det indikationer på att 253 kunde vara utsatta för människohandel,⁵⁶ vilket var drygt 100 fler än 2019.

Form av exploatering och åldersfördelning

- Majoriteten av offren var utsatta för sexuell exploatering, 203 personer, varav 13 minderåriga.
- Andra former av exploatering var
 - som arbetskraft (47 vuxna, 2 minderåriga)
 - tiggeri (7 vuxna, 1 minderårig)
 - tvångsäktenskap (19 kvinnor, 2 flickor)
 - kriminalitet (2 vuxna, 1 minderårig).
- Eftersom 20 procent av de utsatta var minderåriga behövs ett starkt barnperspektiv hos alla inblandade aktörer.

⁵⁵ Plattformen Civila Sverige mot människohandel. Länk: www.manniskohandel.se

⁵⁶ Plattformen, Statistikinsamling, *Civilsamhällets kontakter med utsatta för människohandel 2020*.

- Organisationerna kom i kontakt med 69 närstående till utsatta, varav 54 var barn.

Nationaliteter

- 34 procent var EU-medborgare (främst från Sverige och Rumänien) och 66 procent kom från länder utanför EU (Nigeria, Thailand, Marocko, Afghanistan och Vietnam).
- De utsatta från länder utanför EU befinner sig i en särskild risksituation med ovisst juridisk status, bristande kunskaper om sina rättigheter och om det svenska systemet. Det resulterar i många fall i rädsla att kontakta svenska myndigheter.
- Ca 83 procent av de utsatta utnyttjades i Sverige, 44 procent i ett annat EU-land och 14 procent i sitt hemland. Det visar också att 44 procent utnyttjades i flera länder.

Polisanmälan och juridiskt stöd

- Hälften av de utsatta hade inte någon kontakt med myndigheter i Sverige och hade inte polisanmält de brott de utsatts för. Det försvårar beräkningen av omfattningen av den brottsligheten och att nå ut med stöd till utsatta och lagföra förövare.
- Bara 10 procent av de som gjorde en polisanmälan fick ett målsägandebiträde beviljat och därmed inte det juridiska stöd som de hade rätt till som brottsoffer.
- Färre än 10 procent av utsatta som gjorde en polisanmälan fick en formell reflektionsperiod.⁵⁷

Återvändandeprogrammet

Personer som utsatts för människohandel, oavsett ändamål, kunde under 2020 erbjudas att ingå i *Återvändandeprogrammet Människohandel Prostitution för frivilligt återvändande till hemlandet*. Programmet finansieras av Jämställdhetsmyndigheten och drivs av Internationella Migrationsorganisationen (IOM) i Finland.⁵⁸ Medföljande barn har också möjlighet att ingå i programmet.

Stödet bygger på den utsattas enskilda behov och kan till exempel innehålla rådgivning i Sverige, stöd vid resa till ursprungsland samt psykosocialt stöd, skydd och hjälp till återintegration efter ankomsten till ursprungslandet.

Under 2020 hänvisades 29 personer till återvändandeprogrammet, och av de återvände 20 till hemlandet eller ursprungslandet. Av dem var hälften flickor och kvinnor och hälften pojkar/män; tre av dessa var barn och 17 vuxna.

De återvändandes ursprungsländer:

- Bulgarien, 40 procent
- Rumänien, 30 procent
- Polen, 20 procent
- Ryssland, 5 procent
- Grekland, 5 procent.

⁵⁷ Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd under 30 dagar som kan utfärdas till en bevisperson (målsägande eller vittne) som önskar betänketid för att återhämta sig och för att kunna ta ställning till om hon eller han vill samarbeta med de brottsutredande myndigheterna. Se 5 kap. 15 § utlänningslagen.

⁵⁸ International Organisation for Migration. Länk: <https://www.iom.int/>

Typ av människohandel de återvändande utsatts för:

- tiggeri, 32 procent
- arbete inom jordbruk, 26 procent
- prostitution, 21 procent
- kriminalitet, 16 procent
- hushållsarbete, 5 procent.

3.2 Människohandel för andra ändamål än sexuella

Utöver att användas för att lagföra exploatering för sexuella ändamål kan brottsbalkens människohandelsparagraf⁵⁹ även användas i situationer där ett offer utnyttjades för krigstjänst, avlägsnande av organ, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatta.⁶⁰

Kategorin människohandel för andra ändamål än sexuella kan också innefatta övriga ändamål, det vill säga sådana ändamål som inte räknas upp i lagparagrafen. Det kan till exempel röra sig om situationer där individer tvingas begå brott eller ingå ett oönskat äktenskap.

Det är svårt att ange omfattningen av människohandel för andra ändamål än sexuella till, inom och genom Sverige. Ett av skälen är att det är ett brott som sällan anmäls och som kan vara svårt att upptäcka. Att det inte anmäls kan också bero på allmänhetens bristande kunskaper om offrens situation, offrens rädsla för repressalier och att offren ibland känner tacksamhet gentemot förövarna eftersom de får det marginellt bättre i Sverige än i hemlandet, trots sin svåra situation.

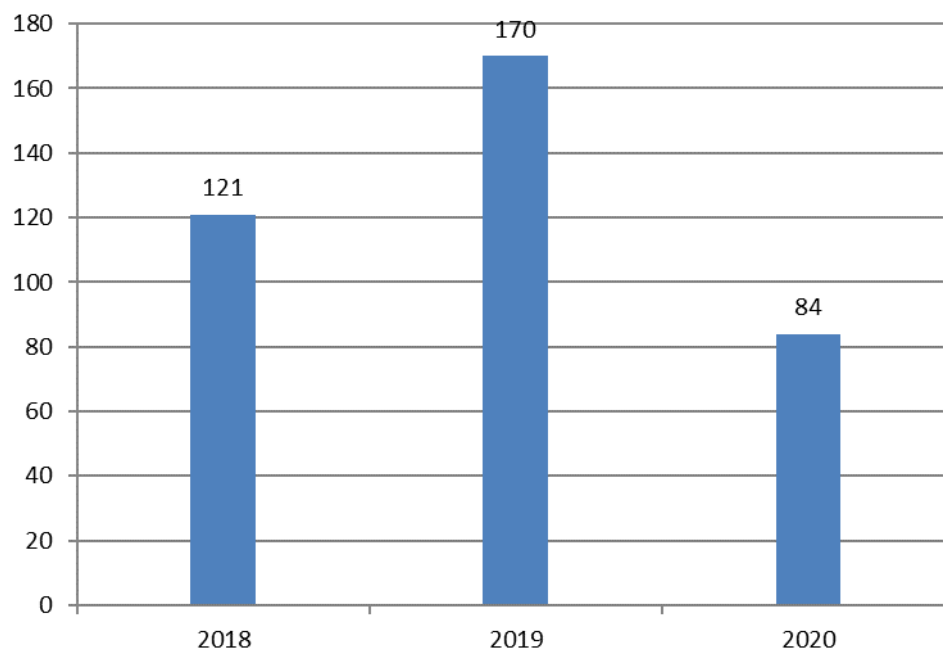
Enligt statistik från Brottsförebyggande rådet var antalet anmälda brott rörande människohandel för andra ändamål än sexuella, tvångsarbete, tiggeri, krigstjänst, organhandel och övriga ändamål, färre än de anmälningar som rörde människohandel för sexuella ändamål under 2020, 84 respektive 170 anmälningar. Minskningarna gällde främst människohandel för tvångsarbete där 24 brott anmäldes under 2020 jämfört med 49 under 2019.

Liksom föregående år kan vissa av de anmälda brotten om annan människohandel vara felkodade och handla om människosmuggling, människoexploatering eller människohandel för sexuella ändamål.

⁵⁹ 4 kap. 1 a § brottsbalken.

⁶⁰ Med nödläge menas att offret hindras från att fritt bestämma över sina göranden och låtanden eller befinner sig i en verkligt svår belägenhet som inte är helt tillfällig eller övergående. Se: prop. 2009/10:152 *Förstärkt straffrättsligt skydd mot människohandel*, s. 21.

Människohandel för andra ändamål än sexuella – antal anmälda brott 2020

Statistik: Brottsförebyggande rådet (Brå) 2020

3.2.1 Människohandel för tvångsarbete

Under 2020 anmäldes 19 brott gällande människohandel för tvångsarbete med vuxna, vilket är en kraftig minskning jämfört med 2019 då 42 brott anmäldes. Under 2020 anmäldes också 5 brott gällande människohandel för tvångsarbete med barn.

Anledningen till minskningen kan bero på en ökad kunskap inom rättsväsendet om brottet människoexploatering som i sin tur lett till en ökad benägenhet att anmäla misstankar om det brottet istället för människohandel. Antalet anmälda brott om människoexploatering för tvångsarbete eller arbete under orimliga villkor ökade från 43 anmälda brott under 2019 till 73 anmälda brott under 2020.

Migrationsverket stod bakom de flesta av de anmälda brotten om människohandel för tvångsarbete, men anmälningar kom också in från målsägande, polisen, socialtjänsten, andra myndigheter och frivilligorganisationer. I majoriteten av fallen inleddes en förundersökning men de flesta var nedlagda vid årets slut. Under 2020 väcktes inga åtal om människohandel för tvångsarbete.

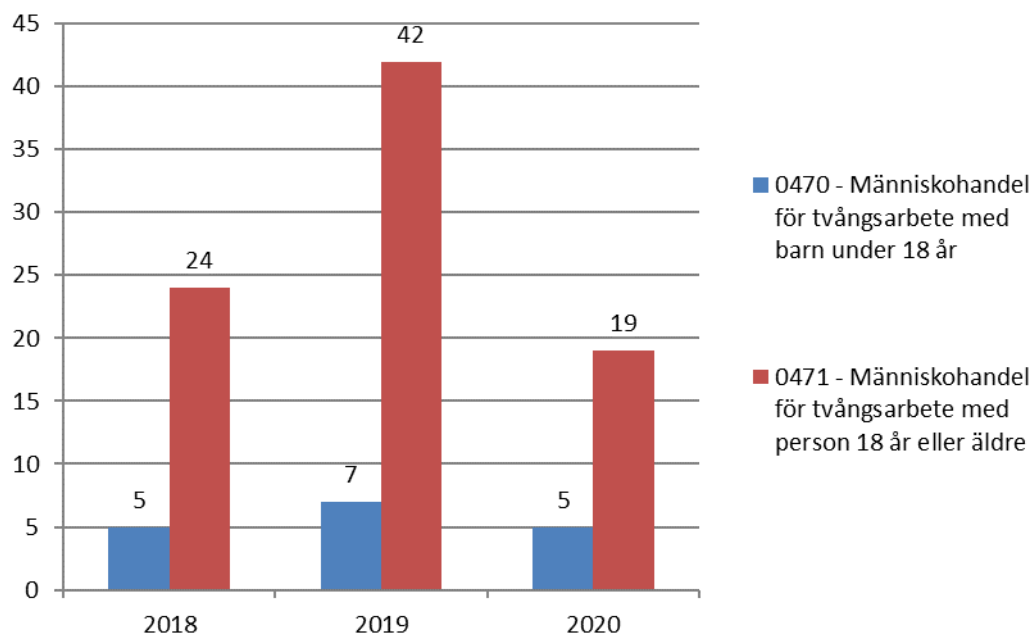
Majoriteten av offren var män och kom mestadels från länder utanför EU som Ukraina, Uzbekistan, Mongoliet, Vietnam, Libanon, Marocko, Iran, Bangladesh och Uganda men även från länder inom EU som Bulgarien, Rumänien och Polen. Fallen var svårutredda eftersom det från början var oklart om det rörde sig om människohandel för tvångsarbete eller människoexploatering, eller om förövarna i stället gjort sig skyldiga till bedrägeri eller avtalsbrott.

I flera fall hade brotten begåtts i Sverige men vissa offer hade också utsatts i andra länder som exempelvis i Frankrike och Marocko.

För mer information om de förundersökningar om människohandel för tvångsarbete som drevs under 2020, se bilaga 1.

Tvångsarbete – anmälda brott 2020

Siffrorna 0470 och 0471 utgör brottskoder.

Statistik: Brottsförebyggande rådet (Brå) 2020.

Arbetskraftsexploatering och tvångsarbete

Inom flera sektorer på den svenska arbetsmarknaden används i allt högre grad utländsk arbetskraft. Det gäller särskilt i sektorer med en hög grad av lågkvalificerade och lågavlönade arbeten, där inhemsk arbetskraft inte finns tillgänglig eller är ovillig att utföra dessa arbeten.⁶¹ Till skillnad från arbetskraft från EU-länder behöver medborgare i länder utanför EU arbetstillstånd för att ha rätt att arbeta i Sverige.

I takt med att inslaget av utländsk arbetskraft ökat under 2000-talet har det även skett en ökning av information till polisen fått mer information om arbetskraftsexploatering i form av dåliga arbetsförhållanden, orimliga arbetsvillkor, låga löner och svårigheter att få ut inarbetad lön, men även rörande människohandel för tvångsarbete.

⁶¹ Ollus, N. Jokinen, A., & Joutsen, M., *Exploitation of Migrant Workers in Finland, Sweden, Estonia and Lithuania. Uncovering the Links Between Recruitment, Irregular Employment Practices and Labour Trafficking* (HEUNI-rapport 75, 2013).

Arbetskraftsexploatering är ett samlingsbegrepp som beskriver att en individ utnyttjas av en arbetsgivare och drabbas av olika typer av missförhållanden på arbetsplatsen som behöver vara omfattande. I de allvarligaste fallen kan arbetskraftsexploatering innefatta allvarligt utnyttjande eller tvång och ses som människohandel för tvångsarbete eller människoexploatering.⁶²

Enligt artikel 2 i Internationella arbetsorganisationens (ILO) konvention nr 29 angående tvångsarbete eller obligatoriskt arbete definieras tvångsarbete som

- a) varje arbete eller tjänst
- b) som avfordras en person under hot om något slag av straff, och
- c) till vars utförande ifrågasvarande person icke inbjudit sig av fri vilja.⁶³

ILO uppskattar i sin rapport *Global Estimates of Modern Slavery* (september 2017) att ungefär 24,9 miljoner människor i världen utnyttjades i tvångsarbete och för sexuella ändamål under 2016. Av dem utnyttjades

- 16 miljoner människor (64 procent) för tvångsarbete (främst hushållsarbete och inom olika former av jordbruk och i byggbranschen), jämfört med 14,2 miljoner under 2012. Av dem var 57,6 procent kvinnor.
- 4,1 miljoner människor (17 procent) av stater för tvångsarbete inom jordbruks- och byggnadssektorerna och det militära eller i fängelseverksamhet, jämfört med 2,2 under 2012.
- 4,8 miljoner människor (19 procent) för sexuella ändamål, jämfört med 4,5 miljoner under 2012.⁶⁴ Av dem var 99 procent kvinnor och flickor.⁶⁵

Den senaste rapporten från FN:s organ för bekämpande av narkotika och brottslighet, *Global Report on Trafficking in Persons 2020*, uppskattar att under 2018 hade 38 procent av alla människohandelsfall som ändamål att utnyttja människor för tvångsarbete. Globalt var de flesta offren för tvångsarbete män (38 procent) följt av kvinnor (26 procent). En tredjedel av alla offer för människohandel för tvångsarbete var flickor (15 procent) och pojkar (21 procent). Antalet offer varierar kraftigt mellan olika länder, regioner och sektorer.⁶⁶

ILO:s och FN:s uppskattningar skiljer sig radikalt åt eftersom ILO inkluderar prostitution och handel med människor för sexuella ändamål i definitionen av tvångsarbete.⁶⁷

⁶² 4 kap. 1 b § brottsbalken.

⁶³ International Labour Organisation, <http://ilo.org>. Se också ILO:s Decent Work Agenda: <http://www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang--en/index.htm>.

⁶⁴ I ingressen till 2014 års protokoll till 1930 års ILO-konvention (nr 29) om tvångsarbete inkluderas handel med människor för sexuella ändamål i definitionen av tvångsarbete.

⁶⁵ International Labour Organization, *Global Estimates of Modern Slavery* (2017). Länk: https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_575479/lang--en/index.htm

⁶⁶ UNODC, *Global report on Trafficking in Persons 2020*. Länk: <https://www.unodc.org/unodc/data-and-analysis/glotip.html>

⁶⁷ Länk till ILO:s definition av tvångsarbete: <https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/definition/lang--en/index.htm>

Utmaningar för rättsväsendet i ärenden om människohandel för tvångsarbete

Människohandel för tvångsarbete kan vara svårt att påvisa eftersom de personer som utnyttjas inte alltid ser sig som offer för människohandel – även i de fall då polisen och åklagare misstänker att de utsatts för dessa brott. Offren rör sig oftast fritt, men kontrolleras av förövarna genom till exempel hot om våld, att förövarna tar deras passhandlingar eller sätter dem i skuld till de som organiserar verksamheten. Arbetstagare från länder utanför EU som arbetar illegalt i Sverige hos oseriösa svenska arbetsgivare står dessutom under stor press eftersom arbetsgivare och andra kan hota med att avslöja den illegala vistelsen för myndigheterna om arbetstagarna protesterar över dåliga villkor.

Offren är särskilt utsatta eftersom de befinner sig i ett land med en främmande kultur där de inte känner till de regler som styr arbetsmarknaden och inte kan språket.

Det kan också vara svårt att utreda i vilken utsträckning en person har blivit utnyttjad och om utnyttjandet är tillräckligt allvarligt för att ses som brottsligt under människohandelslagstiftningen eller om personen har vilseletts.

Sedan 2018 finns det därför en alternativ brottsrubricering i brott som rör tvångsarbete: människoexploatering.⁶⁸ För att kunna åtala någon för det krävs det bevis för att personen utsatts för olaga tvång, blivit vilseledd eller att förövaren exploaterat personens beroendeställning, skyddslöshet eller svåra situation i tvångsarbete, arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri. När det gäller att utnyttja någons utsatta belägenhet måste det bevisas att personen i princip inte har haft något annat godtagbart val än att foga sig. Ett sådant beviskrav kan vara svårt att uppfylla.

Under 2020 granskade Riksrevisionen statens insatser mot arbetskraftsexploatering.⁶⁹ Trots att arbetskraftsexploatering är ett allvarligt och ökande samhällsproblem visade granskningen att det finns stora brister, främst på grund av att regeringen inte har gett myndigheterna mandat och tydliga uppdrag för att motverka problemet. Dessutom är kännedomen om arbetskraftsexploatering relativt låg i Sverige, och kunskapen om vilka som drabbas är mycket låg. Utan kunskap kan det vara svårt att utforma insatser som kan motverka problemet. Myndigheterna lyckas inte identifiera särskilt många drabbade och statistiken över hur många som har fått hjälp av myndigheterna är osäker.

Enligt Riksrevisionen finns bristerna i alla delar av systemet: i regelverk, kontroller, information och stöd till brottsoffer. Framför allt är det utländsk arbetskraft som drabbas. De personerna arbetar för oskäligt låga löner, har mycket långa arbetsdagar, utsätts för farliga arbetsmiljöer och erbjuds dåliga boendeförhållanden. Dessutom kan exploatering av arbetskraft också ge följdverkningar för företag som erbjuder goda arbetsvillkor eftersom deras konkurrenskraft riskerar att slås ut.

Riksrevisionen gav ett antal rekommendationer till regeringen om åtgärder som skulle kunna förbättra situationen, som att ta fram en handlingsplan om arbetskraftsexploatering

⁶⁸ 4 kap. 1 b § brottsbalken.

⁶⁹ Riksrevisionsverket, *Statens insatser mot exploatering av arbetskraft- regelverk, kontroller samt information och stöd till de drabbade* (RiR 2020:27) (15 december 2020). Länk: <https://www.riksrevisionen.se/rapporter/granskningsrapporter/2020/statens-insatser-mot-exploatering-av-arbetskraft--regelverk-kontroller-samt-information-och-stod-till-de-drabbade.html>

och ge tydliga uppdrag till myndigheter. Dessutom rekommenderade de att Polismyndigheten säkerställer att alla som jobbar med arbetsplatsinspektioner får utbildning om arbetskraftsexploatering och att det finns rutiner för hur brottsoffer ska hanteras.

Under 2020 fick polisen information igen om att utländska arbetstagare utlovats arbete inom olika näringsverksamheter som exempelvis:⁷⁰

- byggbranschen (Bulgarien, Ukraina, Mongoliet)
- restaurangbranschen (Mongoliet)
- livsmedelsbranschen (Rumänien, Ukraina)
- städbranschen (Rumänien)
- bilvård/bilverkstäder
- skrothantering
- jordbruk (Rumänien)
- bärbranschen (Bulgarien)
- kroppsvård (Thailand, Vietnam)
- vård och omsorg
- hushållsarbete.

I samband med resan till Sverige eller strax efter ankomsten fick de besked om att arbetsförhållandena hade ändrats. Arbetstagarna tvingades acceptera avsevärt försämrade arbetsvillkor alternativt tigga, begå brott eller helt förlora möjligheten till arbete och inkomst och i stället bli hemskickade. Det handlade dock inte bara om dåliga villkor och låga löner. I en del fall uppgav de utländska arbetarna att de hade tvingats betala för att arbetsgivaren skulle erbjuda dem arbete i Sverige.⁷¹

Handel med arbetserbjudanden eller arbetstillstånd är en lukrativ och relativt riskfri verksamhet. Arbetstagarna kan betala på olika sätt. En del betalar en kontant summa till arbetsgivaren innan avresan, andra får avdrag från sin lön. Det finns i dag inte något förbud mot att ta betalt för en anställning eller kräva återbetalning av lön från arbetstagaren.

Handel med arbetserbjudanden och arbetstillstånd är också ett lukrativt sätt för människosmugglare att tjäna pengar på utsatta människor som vill fly från sina hemländer. En person kan tvingas betala mellan 200 000 kronor och 250 000 kronor för en sådan handling. Det kan vara svårt att upptäcka de falska intygen eftersom de ofta upprättas i samförstånd mellan arbetstagare och arbetsgivare.

Polisen upplever att formerna för fusk på arbetsmarknaden håller på att förändras. Numera sker brotten inom reglerna för arbetstillstånd med äkta handlingar. Även om uppgifterna som ligger till grund för tillstånden kan vara falska eller om personer vilseletts vid utfärdandet av tillstånden är det ändå ett giltigt tillstånd man ser när man gör inspektioner eller slår i databaser.

Ett fall av handel med arbetserbjudanden

Enligt statistik från Migrationsverket ansökte närmare 600 ukrainska medborgare om asyl i Sverige under 2020. Migrationsverket fick uppgifter om att det kunde röra sig om

⁷⁰ Landet inom parentes anger varifrån offren ofta kommer kopplat till vissa branscher.

⁷¹ För mer information, se Brottsförebyggande rådet, *Intyget som dörröppnare till välfärdssystemet – En rapport om välfärdsbrott med felaktiga intyg* (Rapport 2015:8) s. 39.

paketresor där de sökande utlovades resa, arbete, boende och uppehållstillstånd mot en stor summa pengar.

Paketresorna marknadsfördes i Ukraina av jobbagenturer med påståenden om att de sökande skulle kunna börja arbeta i byggbranschen eller utföra andra låglönearbeten direkt efter ankomsten till Sverige. De förväntades vända sig till Migrationsverket med en falsk asylansökan som organisatörerna hade förberett. I avvaktan på avslag vistades personerna på Migrationsverkets boenden och arbetade legalt. Majoriteten av de ukrainska medborgarna var inte medvetna om att processen var olaglig. I ett flertal fall infriades dessutom inte löfena om arbete. Migrationsverket bedömde att de asylsökande inte hade något skyddsbehov och alla ansökningar avslogs.⁷²

Åtgärder mot utnyttjande av arbetskraft

Polisen fick information under 2020 som tyder på att vissa arbetsgivare fortfarande missbrukar reglerna om anställning av utländsk arbetskraft. I juli 2015 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att undersöka i vilken omfattning arbetskraftsinvandrare utnyttjas på den svenska arbetsmarknaden och att beskriva utnyttjandets karaktär.⁷³ Utredaren skulle föreslå lämpliga åtgärder för att motverka detta, bland annat genom att

- överväga krav på att anställningsavtal ska ges in i samband med en ansökan om arbetstillstånd
- begränsa arbetsgivarens möjligheter att försämla anställningsvillkoren efter att arbetstillstånd beviljats
- utöka sanktioner mot och kontroller av arbetsgivare.

Utredningens betänkande *Stärkt ställning för arbetskraftsinvandrare på arbetsmarknaden* (SOU 2016:91) som presenterades för regeringen i december 2016. Av betänkandet framgår att det återkommande har förekommit felaktigheter i anställningsvillkoren för arbetskraftsinvandrare. Grunden för avslag vid både förstagsansökningar och förlängningsansökningar av arbetstillstånd var brister i anställningsvillkoren i 375 av totalt 753 granskade beslut, vilket utgjorde närmare 50 procent av avslagsbesluten. Sammanlagt avslogs 116 ansökningar med motiveringen att det rörde sig om en skenanställning.

För att komma till rätta med problemen föreslog utredningen bland annat en uttrycklig bestämmelse om skenanställning, straffansvar för arbetsgivare i vissa fall och utvidgade möjligheter för Migrationsverket att genomföra så kallade efterkontroller av arbetstillstånd.

⁷² EU:s skyddsgrundsdirektiv 2011/95/EU fastställer normer för när tredjelandsmedborgare ska anses berättigade till internationellt skydd inom EU. Direktivet fastställer minimivillkor för att en person ska beviljas asyl i ett EU medlemsland. Det innehåller två skyddsgrunder: Flyktingstatus in enlighet med Förenta Nationernas flyktingkonvention och alternativt skyddsbehövande. Det senare innebär att en person som löper en verklig risk att lida allvarlig skada vid återsändande till sitt ursprungsland, men inte uppfyller kraven för att betraktas som flykting ändå kan få asyl. Allvarlig skada kan vara dödsstraff, tortyr eller ett allvarligt hot mot en person om urskillingslöst våld i en väpnad konflikt.

⁷³ Kommittédirektiv, Dir. 2015:75 *Åtgärder för att stärka arbetskraftsinvandrades ställning på arbetsmarknaden*. Länk: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2015/07/dir.-201575/>

I februari 2018 presenterades en promemoria till regeringen med förslag om ny lagstiftning och ändringar i utlänningslagen med mera. Förslagen skulle säkerställa att arbetskraftsinvandrare inte skulle drabbas på ett orimligt vis på grund av att arbetsgivare utan uppsåt begått mindre eller obetydliga fel gällande villkoren för arbetstillstånd.⁷⁴ Det föreslogs att en arbetskraftsinvandrare, som hade fått sitt tidigare beviljade uppehållstillstånd för arbete återkallat, skulle ha rätt till ersättning av arbetsgivaren om återkallelsen hade skett till följd av att arbetsgivaren underlåtit att tillhandahålla en anställning som uppfyller kraven för arbetstillstånd enligt 6 kap. 2 § första stycket utlänningslagen. Vidare föreslogs vissa ändringar i utlänningslagen för att göra det möjligt för arbetskraftsinvandrare att beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd för att kunna driva en tvist mot arbetsgivaren om ersättning. Det övervägdes även en möjlighet att införa sanktioner, såväl straffrättsliga som administrativa, mot arbetsgivare som tillämpar anställningsvillkor som inte lever upp till utlänningslagens krav.

I syfte att attrahera internationell kompetens och motverka utnyttjande av arbetskraftsinvandrare tillsatte regeringen en särskild utredare i februari 2020 som bland annat ska förslå åtgärder som syftar till att motverka utnyttjande av arbetskraftsinvandrare.⁷⁵ Bland annat ska utredningen kartlägga förekomsten av handel med uppehållstillstånd för arbete och överväga om ytterligare åtgärder bör vidtas och vid behov vidta förslag.⁷⁶

Sanktioner mot arbetsgivare

Under 2015 sökte över 160 000 människor asyl i Sverige. I takt med att fler personer fick avslag på sin ansökan om asyl växte andelen personer som avvek och ”gick under jorden.” De som håller sig gömda lever ofta ett mycket svårt liv. Om de arbetar får de en extremt låg lön och utnyttjas ofta av sina arbetsgivare. Det förekommer att de som inte arbetar tvingas in i någon form av kriminalitet såsom narkotikahandel, bedrägeri, stöld och rån, eller att de utnyttjas sexuellt i prostitution. I Stockholm varnar gränspolisens dessutom för att ensamkommande unga män kan utnyttjas som ”underhuggare” av kriminella grupperingar.

I Sverige är det brottsligt att anställa en person om han eller hon inte har rätt att vistas i landet eller saknar arbetstillstånd. När oseriösa arbetsgivare inte respekterar förbudet finns det stor risk för att dessa personer utnyttjas och faller utanför de skyddsnät som finns i fråga om arbets- och anställningsvillkor. Denna utveckling är inte bara skadlig för individen, utan för samhället i stort. Oseriösa arbetsgivare som utnyttjar obetald eller underbetald arbetskraft snedvrider konkurrensen, dumpar arbetstagarnas löner och riskerar därmed att konkurrera ut de arbetsgivare som följer reglerna.

För att komma tillrätta med problemen med oseriösa arbetsgivare infördes en ändring i utlänningslagen den 1 juli 2018. Ändringen innebär att Polismyndigheten får genomföra inspektioner på arbetsplatser inom verksamhetssektorer som är identifierade som

⁷⁴ Ds 2018:7, Konsekvenser för arbetsgivare vid återkallelse av uppehållstillstånd för arbete. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2018/02/ds-20187/>.

⁷⁵ Kommittédirektiv, Dir. 2020:8 *Åtgärder för att attrahera internationell kompetens och motverka utnyttjande av arbetskraftsinvandrare*. Länk: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2020/02/dir.-20208/>

⁷⁶ Uppdraget ska redovisas till regeringen genom två delbetänkanden varav de första i februari och det andra i november 2021.

risksektorer.⁷⁷ Detta för att kontrollera att arbetsgivare inte har anställda som saknar rätt att vistas eller arbeta i Sverige. För att ytterligare motverka utnyttjandet av sådan arbetskraft dubblerades också straffavgiften för arbetsgivare.

Arbetsplatsinspektioner kan genomföras av polisen på egen hand men också av Polismyndigheten i samverkan med andra myndigheter som t.ex. Skatteverket och Arbetsmiljöverket. Inspektionerna genomförs inom identifierade risksektorer och kan bedrivas som i förväg planerade insatser eller äga rum utan anmälan till arbetsgivaren.

En arbetsplatsinspektion föregås alltid av att en behörig beslutsfattare beslutar att inspektionen ska genomföras. Den kan också ha föregåtts av en planering i samverkan med andra myndigheter. Därefter bestämmer man vilken eller vilka verksamheter som ska inspekteras. Inspektionen förbereds genom att man tar fram uppgifter om företaget samt om hur lokalerna är utformade.

Vid en arbetsplatsinspektion kan även andra brott uppdagas som prostitution, människohandel för olika ändamål, människoexploatering, narkotikabrott och brott mot alkohol- och tobakslagen. Om en individ identifieras som brottsoffer informeras han eller hon om möjligheten att ansöka om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd för bevispersoner för att kunna medverka i en eventuell brottsutredning.

Under 2020 genomförde polisen totalt 2 062 arbetsplatsinspektioner jämfört med 2 675 under 2019. En minskning som kan förklaras av de restriktioner som infördes med anledning av den rådande covid-19-pandemin.

Rapport om hur personlig assistans och arbetstillstånd otillbörligt och systematiskt utnyttjas av organiserad brottslighet

Såväl enskilda myndigheter som myndigheter inom den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet har identifierat systematiska brottsupplägg där arbetstillstånd utnyttjas i kombination med assistansersättning. Enligt beräkningar uppgår assistansbedrägerierna till belopp om flera miljarder årligen och bara år 2019 återkrävdes 144 miljoner kronor inom assistansersättningen.⁷⁸

För att få en kartläggning och en djupare analys av problemet beställde Nationellt underrättelsecentrum (Nuc) en myndighetsgemensam strategisk rapport om arbetstillstånd och assistansersättning.⁷⁹ Rapporten publicerades den 23 september 2020 och togs fram av Försäkringskassan och Migrationsverket. De övriga samverkande myndigheterna i Nuc bistod i arbetet. Rapporten berör bara statlig assistansersättning som administreras av Försäkringskassan, det vill säga inte kommunal assistans eller andra stöd från kommunerna.

⁷⁷ 9 kap. 14–16 §§ och 20 kap. 12–12 a §§ utlänningslagen.

⁷⁸ Nationellt underrättelsecentrum, *Olle – Strategisk rapport om hur personlig assistans och arbetstillstånd otillbörligt och systematiskt utnyttjas av organiserad brottslighet* (2020), s. 3.

⁷⁹ Nationellt underrättelsecentrum (Nuc) ansvarar för att vartannat år ta fram en myndighetsgemensam lägesbild om organiserad brottslighet. Följande myndigheter samverkar i Nuc: Arbetsförmedlingen, Ekobrottsmyndigheten, Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten, Kustbevakningen, Polismyndigheten, Skatteverket, Säkerhetspolisen, Tullverket och Åklagarmyndigheten.

En av rapportens slutsatser är att arbetstillstånd inom personlig assistans systematiskt utnyttjas för ekonomisk vinning snarare än för att tillsätta en vakans bland personalen. Såväl migration på oriktiga grunder som exploatering och människohandel har identifierats kopplat till assistansbranschen.

Det handlar om exempelvis skenanställningar som gör att familj och släkt i tredjeland kan få tillstånd att komma till Sverige. Eftersom arbetstagarna ofta har ett starkt beroendeförhållande till arbetsgivaren förekommer det att arbetstagare utnyttjades som billig arbetskraft. Det finns också inslag av människohandel i branschen avseende såväl assistenter som brukare. Det förekommer upplägg där alla inblandade, inklusive arbetstagarna är delaktiga i uppläggen eftersom det finns ekonomiska incitament även för arbetstagarna, särskilt om arbetstagaren eller medföljande familjemedlem har ett vårdbehov som bättre kan tillgodoses i Sverige och bekostas av svenska staten.

Upplägg som identifierats är bland annat brukarimport, det vill säga att en person med funktionsnedsättning ges möjlighet att få uppehållstillstånd i Sverige i syfte att begära assistansersättning. Även upplägg med ”pappersassistenter” förekommer, vilket innebär att en person redovisar tid för utförd assistans men i själva verket inte arbetar som assistent.

Enligt rapporten kan lönerna för assistenter ofta uppgå till 30 000 kronor per månad. Det skapar problem eftersom det sannolikt inte finns någon annan kategori av arbetstillstånd där en tredjelandsmedborgare utan utbildning, erfarenhet eller språkkunskaper kan få en motsvarande lön.

Assistenter anställs också ofta utan intervju eller närmare kontroller, vilket inte kan anses vara till brukarens bästa. Det är enligt rapporten klart att det rör sig om organiserad brottslighet.

En annan fråga som belyses är att ”personlig assistent” anges som ett bristyrke enligt Arbetsförmedlingens lista över bristyrken samtidigt som arbetslösheten i landet ökar kraftigt bland främst lågutbildade och utrikes födda. En slutsats rapporten drar är att arbetsgivare som erbjuder villkor som svenska arbetstagare finner oacceptabla sannolikt kan uppleva en brist på arbetskraft.

Det finns flera exempel där assistansanordnare aktivt undvek att rekrytera inhemsk arbetskraft. En brist är enligt rapporten att det är arbetsgivarna själva som uppger om de har brist på arbetskraft, samtidigt som det kan finnas ett egenintresse av att beskriva arbetskraftstillgången som låg.

Det är svårt att upptäcka de oseriösa assistansbolagen då verksamheten verkar legitim vid en första anblick. Företagen har till synes god ekonomi och klanderfri redovisning till myndigheterna. Ett fåtal brukare kan räcka för att bolaget ska få en hög omsättning. Information om oseriösa assistansanordnare som använder upplägg med arbetstillstånd har funnits hos myndigheterna i flera år men har osynliggjorts i systemen.

Ett annat problem som möjliggör utnyttjandet av systemen är att de som tillhandahåller falska anställningserbjudanden löper låg risk för upptäckt och sällan får kännbara straff för delaktighet i uppläggen. Det är också problematiskt att det exempelvis inte är tydligt kriminaliserat att tillskansa sig arbetstillstånd på felaktig grund.

Avslutningsvis bedömer Nuc att det finns ett stort behov av att se över rådande lagar och regler kring brottsproblematiken. Åtgärder kan också behöva vidtas för att stärka samverkan och kontroll hos alla berörda myndigheter.⁸⁰

Arbetet mot osund konkurrens

Regeringen gav ett uppdrag till åtta myndigheter att tillsammans under 2018–2020 utveckla ändamålsenliga och effektiva metoder för myndighetsgemensamma kontroller för att motverka fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet.⁸¹ Regeringen avsatte 18 miljoner kronor per år för uppdragets genomförande. Arbetsmiljöverket fungerar som samordnande myndighet.

Under 2018 genomfördes drygt 1 100 myndighetsgemensamma kontroller, främst i branscherna transport, magasinering, hotell, restaurang, reparation av fordon och handel. Under 2019 genomfördes ca 1 800 myndighetsgemensamma kontroller där byggsektorn och kroppsvårdsverksamheter var särskilt prioriterade områden. Under 2020 identifierades följande risksektorer som fortsatt prioriteras nationellt för myndighetsgemensamma kontroller: Bygg-, restaurang-, städbranschen samt bilverkstäder, skönhetssalonger och transportnäringen.

Under 2020 påverkade covid-19-pandemin förutsättningarna för myndighetsgemensamma kontroller. Trots detta genomfördes närmare 1 000 myndighetsgemensamma kontroller under året. Kontrollerna resulterade bland annat i kontroll- och sanktionsavgifter för cirka 7 miljoner kronor. Arbetet komplicerades av sekretessreglerna som håller tillbaka och begränsar effekterna av myndighetssamarbetet genom att myndigheterna inte kan dela information med varandra. Sekretessproblematiken rör både olika tekniska lösningar för att skydda information och de sekretessbestämmelser som reglerar myndighetssamarbete.⁸² I oktober 2019 fick Brottsförebyggande rådet (Brå) ett uppdrag av regeringen som rörde informationsdelning i arbetet för att förebygga brott.⁸³

⁸⁰ Nationellt underrättelsecentrum, *Strategisk rapport*, s. 37 ff.

⁸¹ Arbetsmiljöverket, Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Ekobrottsmyndigheten, Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket, Polismyndigheten och Skatteverket.

⁸² *Lägesrapport – För det myndighetsgemensamma arbetet mot fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet* (2020), s. 15. Länk: https://www.av.se/globalassets/filer/nyheter/lagesrapport_2020_det_myndighetsgemensamma_arbetet.pdf

⁸³ Uppdrag till Brottsförebyggande rådet om informationsdelning i arbetet för att förebygga brott. Diarienummer: Ju2019/03304/KRIM. Se länk, <https://www.regeringen.se/regeringsuppdrag/2019/10/uppdrag-till-brottsforebyggande-radet-om-informationsdelning-i-arbetet-for-att-forebygga-brott/>

Resultat av en europeisk aktionsvecka mot arbetskraftsexploatering

Sverige

I september 2020 deltog samtliga polisregioner i Sverige i en aktionsvecka inom EU riktad mot arbetskraftsexploatering. I Sverige inspekterade polisen arbetsplatser, främst inom kroppsvård, tillsammans med Arbetsmiljöverket, Skatteverket, Arbetsförmedlingen, Migrationsverket, Jämställdhetsmyndigheten samt kommunala myndigheter (räddningstjänsten, socialtjänsten och miljö- och hälsoskydd). Totalt deltog ett par hundra myndighetspersoner under veckan, som tillsammans inspekterade 79 företag och genomförde 315 personkontroller.

För polisens del anmäldes ett brott om människoexploatering, ett brott om koppleri samt tio brott mot utlänningslagen.⁸⁴ Dessutom identifierades 5 offer för människohandel och 23 personer omhändertogs med stöd av utlänningslagen eftersom det förelåg sannolika skäl för avvísning eller utvisning.

Hela EU

Under aktionsveckan deltog polisen i 20 medlemsländer samt Schweiz i samverkan med andra myndigheter. Två olika insatser genomfördes: en som speciellt inriktade sig på jordbrukssektorn och en som riktade sig mot arbetskraftsexploatering inom olika sektorer som transport-, bygg- och livsmedelssektorerna samt verksamheter inom vård och omsorg. Det var i denna insats som Sverige deltog.

Totalt kontrollerades 33 741 personer och 12 274 fordon. Dessutom inspekterades 3 145 arbetsplatser med följande resultat:

- 200 personer identifierades som misstänkta för människohandel
- 715 potentiella offer för människohandel identifierades
- 606 förundersökningar om människohandel inleddes.

⁸⁴ 20 kap. 5 § utlänningslagen: ”Till böter eller, när omständigheterna är försvarande, fängelse i högst ett år döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet har en utlänning anställd, om utlänningslagen

1. inte har rätt att vistas i Sverige, eller
2. har rätt att vistas här men saknar föreskrivet arbetstillstånd.”

3.2.2 Människohandel för tiggeri

Tiggeri – att utan någon motprestation be om pengar – är i sig inte straffbart eller otillåtet i Sverige, inte heller om det görs organiserat. Organiserat tiggeri innebär att enskilda som tigger samordnar sina aktiviteter, och bor, reser och lever tillsammans. Om någon däremot tvingas eller luras till att tigga kan anmälan om människohandel för tiggeri eller tvångsarbete bli aktuellt.⁸⁵

Liksom för människohandel för sexuella ändamål och tvångsarbete är det svårt att beräkna omfattningen av människohandel för tiggeriändamål till, inom och genom Sverige.

Högsta förvaltningsdomstolen beslöt 2018 att kommuner får reglera passiv penninginsamling (tiggeri) för att upprätthålla ordningen på offentlig plats genom lokala ordningsföreskrifter under ordningslagen.⁸⁶ Ett sådant förbud ska vara geografiskt begränsat, inte lägga onödigt tvång på allmänheten eller göra obefogade inskränkningar i den enskildes frihet och utformas så att det kan tillämpas.⁸⁷

Anmälda brott om människohandel för tiggeri

Under 2020 anmäldes 13 brott rörande människohandel för tiggeriändamål där både offer och gärningsmän ursprungligen kom från Bulgarien och Rumänien. I ett av de 13 fallen var offret under 18 år. Det är en stor skillnad jämfört med 2019 då det anmäldes 18 brott rörande människohandel för tiggeriändamål, men där offren i 11 av de 18 fallen var under 18 år.

Minskningen av antalet anmälda brott om tiggeri kan ha flera förklaringar. En förklaring kan vara att det under 2018 lagfördes fler personer för människohandel för tiggeri än något annat år. Den ökande lagföringen av människohandel för tiggeri kan ha avskräckt förövare. Under 2020 väcktes åtal i bara fyra fall av människohandel för tiggeri varav tre rörde vuxna och ett rörde barn. De fall som rör vuxna redovisas nedan och ett fall redovisas i avsnittet som rör människohandel med barn.

En annan förklaring till minskningen kan vara att samhället har blivit mer kontantlöst och det blir därmed mindre lönsamt att tigga. En tredje förklaring kan vara att tiggeri och tiggeriförbud uppmärksammats i större utsträckning i svensk och utländsk media.

Offer för människohandel för tiggeri

Offren för misstänkt människohandel för tiggeri i Sverige 2020 kom främst från Bulgarien och Rumänien. Polisen fick också information om att personer som utnyttjades för tiggeri även utnyttjades på andra sätt eftersom tiggeriverksamheten inte längre var lika lönsam – kvinnor i prostitution och män för att genomföra stölder.

⁸⁵ 4 kap. 1 a § brottsbalken

⁸⁶ Ordningslagen (1993:1617) syftar bl.a. till att trygga ordningen och säkerhet på offentliga platser och vissa andra områden. Med offentlig plats avses bl.a. gator, vägar, torg, parker och andra platser som i detaljplan redovisas som allmän plats och som har upplåtits för sitt ändamål.

⁸⁷ Högsta förvaltningsdomstolens dom 2018-12-17 i mål nr. 2149-18. Länk: <https://www.domstol.se/hogsta-forvaltningsdomstolen/avgoranden/2018/42000/>

Erfarenheter från Sverige och andra länder visar att de som är utsatta för människohandel för tiggeriändamål ofta är personer med fysiska eller intellektuella funktionsnedsättningar och barn under 18 år. Enligt Europol är en orsak till det att de personerna genererar störst vinster åt förövarna. En annan brottsoffergrupp är unga kvinnor som ibland också utsätts för sexuellt utnyttjande och bjuds ut för prostitutionsändamål av människohandlarna.

De som rekryterar personer som ska utnyttjas att tigga har ofta någon form av relation till offret, de kan vara familjemedlemmar eller andra släktingar, bekanta eller grannar. En sådan relation till förövarna kan göra det svårt för offren att våga vittna på grund av rädsla för represalier. I några fall har förhör genomförts via videolänk till en domstol i hemlandet eftersom offret inte vågat vittna på plats i svensk domstol.

Domar om människohandel för tiggeri

Rättsfall 1

I detta mål dömde tingsrätten i Norrköping en 56-årig man av bosnisk härkomst men medborgare i Sverige till fängelse i tre år och en 51-årig kvinna från Bulgarien till fängelse i två år och nio månader samt tio års utvisning för människohandel för tiggeriändamål m.m.⁸⁸ Ytterligare en 29-årig kvinna från Bulgarien dömdes till villkorlig dom med samhällstjänst i 120 timmar för medhjälp till människohandel för tiggeriändamål då hon upplåtit sin lägenhet för ett offer för människohandel.

Den 56-årige mannen och den 51-åriga kvinnan hade en samborelation och var bosatta i Göteborg. Den 29-åriga kvinnan var dotter till mannen och bosatt i Norrköping. Offret var en kvinna från Bulgarien som bodde hemma hos paret i Göteborg sedan 2018. Hon lurades att resa till Sverige 2013 för att tjäna pengar genom att plocka bär och stannade sedan kvar här.

Gärningspersonerna tvingade kvinnan under våld och hot om våld att tigga under långa dagar och i stort sett dagligen utanför matvaruaffärer i Göteborg och Norrköping under en period av ca ett och ett halvt år. Paret tog det mesta av kvinnans dagsförtjänster. Tingsrättens dom överklagades till hovrätten och dom väntas falla under 2021.

Rättsfall 2

De åtalade var två män från Bulgarien som var 42 respektive 36 år och kom till Sverige 2019.

Målsägande var en kvinna och en man från Bulgarien som var ett par och hade ett 5-årigt barn tillsammans. Paret hamnade i ekonomiska svårigheter i Bulgarien och mannen reste därför till Sverige i april 2019 för att tigga för familjens försörjning. Mannen tog kontakt med den 42-årige gärningsmannen för att få hjälp men hann inte tigga eftersom han dömdes till fängelse för rattfylleri strax efter ankomsten till Sverige. Kvinnan tvingades av den 42-årige gärningsmannen att resa till Sverige. Barnet lämnades kvar i hemlandet. Strax efter ankomsten våldtog han kvinnan och tvingade in henne i ett förhållande.

En tredje målsägande, en man från Bulgarien, var styvfar till den 42-årige mannen. Styvfadern bor i Göteborg sedan 2018 tillsammans med mannens mamma.

⁸⁸ Norrköpings tingsrätts dom 2020-12-23 i mål nr B 2038-20.

Tingsrätten i Göteborg dömde den 42-årige mannen till fyra års fängelse och tio års utvisning för människohandel, grov misshandel, misshandel, olaga frihetsberövande, häleri, skadegörelse och våldtäkt.⁸⁹ Han dömdes också att betala 165 000 kr i skadestånd till den kvinnliga målsäganden, varav 10 000 kr solidariskt med den andre gärningsmannen.

Tingsrätten dömde samtidigt den 36-årige mannen till fängelse i två år och fyra månader sam till tio års utvisning för grov misshandel, misshandel, olaga frihetsberövande, mindre grovt brott, skadegörelse och olovlig körning.

Båda gärningsmännen saknade uppehållsrätt i eller anknytning till Sverige. Eftersom brotten var av så allvarlig karaktär beslutade tingsrätten om utvisning trots att de var EES-medborgare. Den 42-årige mannen överklagade till hovrätten som avskrev ärendet eftersom han återkallat sitt överklagande.⁹⁰ Tingsrättens dom stod därmed fast.

Rättsfall 3

Tingsrätten i Linköping dömde en 45-årig man från Bulgarien till fängelse i två år samt tio års utvisning för människohandel för tiggeriändamål mot en kvinna från Bulgarien som han hade ett samboförhållande med.⁹¹ Tingsrätten ansåg det visat att mannen genom vilseledande fick kvinnan att följa med till Sverige och att han hade ordnat med transport samt boende. Det ansågs också visat att mannen genom utnyttjande av kvinnans utsatta belägenhet fick henne att tigga i enlighet med hans direktiv och att han tog hand om större delen av vinsten, utöver kostnader för inköp för gemensam räkning.

Hovrätten ändrade tingsrättens dom och dömde istället mannen för misshandel av kvinnan vid två tillfällen till fängelse i fyra månader.⁹² Hovrätten upphävde dessutom förordnandet om utvisning. Bevisningen byggde till stor del på kvinnans uppgifter. Vid en samlad bedömning fann hovrätten att kvinnans uppgifter inte hade så högt bevisvärde att de utan konkret stöd i annan utredning kunde ligga till grund för bedömningen. Åtalet vann inte bifall avseende människohandel, alternativt människoexploatering eller olaga hot.

⁸⁹ Göteborgs tingsrätts dom 2020-03-16 i mål nr B 18964-19.

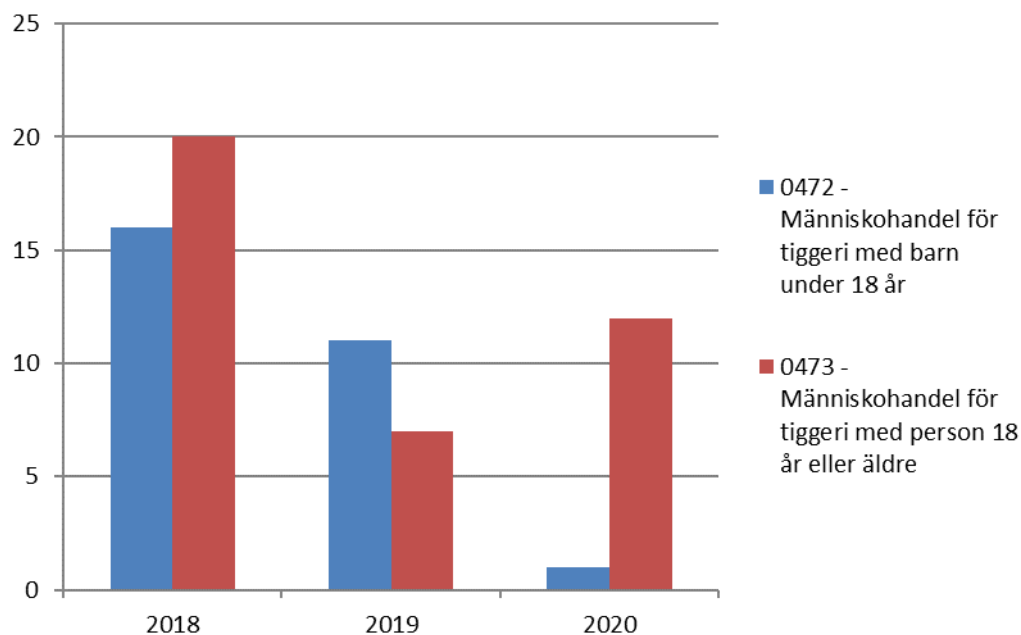
⁹⁰ Hovrätten för Västra Sveriges protokoll 2020-04-21 i mål nr B 2455-20.

⁹¹ Linköpings tingsrätts dom 2020-06-24 i mål nr B 1462-20.

⁹² Göta hovrätts dom 2020-09-14 i mål nr B 2165-20.

Tiggeri – anmälda brott 2020

Siffrorna 0472 och 0473 utgör brottskoder.

Statistik: Brottsförebyggande rådet (Brå) 2020.

3.2.3 Människohandel för övriga ändamål

I brottsförebyggande rådets statistik (Brå) om människohandel delas de olika exploateringsformerna som inte rör sexuell exploatering upp i människohandel för andra ändamål som

- tvångsarbete
- tiggeri
- organhandel
- krigstjänst
- övriga ändamål.

Den sista kategorin, människohandel för övriga ändamål, är tänkt att fånga upp andra fridskränkande situationer än som till exempel att tvinga någon att begå brottslig verksamhet.

Under 2020 minskade antalet anmälda brott om människohandel för övriga ändamål med vuxna jämfört med 2019, från 53 anmälningar till 17.

De flesta anmälningar som rörde människohandel för övriga ändamål med vuxna gjordes av Migrationsverket.⁹³ I många av anmälningarna om människohandel för övriga ändamål var

⁹³ I enstaka fall var brotten felkodade och avsåg andra brott som människohandel för tvångsarbete eller för sexuella ändamål eller människosmuggling.

uppgifterna om vilka brott som offren hade utsatts för, var och av vem generellt mycket vaga. Fallen rörde både män och kvinnor från Senegal, Indien, Ukraina, Uganda, Rumänien, Nigeria, Vietnam, Bangladesh, Thailand och Kuba. Uppgifterna visade att offren kunde ha utnyttjats i hushålls- och trädgårdsarbete, för bärplockning, i prostitution eller i någon form av kroppsvårdsverksamhet. Det resulterade i att majoriteten av förundersökningarna lades ner med motiveringen att det inte fanns tillräckligt med bevis för att fullfölja förundersökningarna.

Rättsfall 1

En förundersökning som gällde människohandel för övriga ändamål inleddes 2019 och omfattade sju gärningspersoner och sex brottsoffer. Både offer och gärningsmän var kvinnor och män som ursprungligen kom från Polen. Flera av de misstänkta gärningsmännen var bosatta i Sverige och lurade hit offren genom att erbjuda dem arbete. Förövarna riktade särskilt in sig på att rekrytera utsatta personer som saknade utbildning och arbete i hemlandet. När offren kom till Sverige tvingade förövarna dem att begå grova stölder.

Ingen av de åtalade dömdes för människohandel i tingsrätten.⁹⁴ Däremot dömdes några av de åtalade för grov stöld och stöld samt brott mot utlänningslagen.

I ärendet samarbetade polisregion Väst med polisen i Norge men det fanns också kopplingar till Storbritannien.

Fler rättsfall som rör människohandel för övriga ändamål redovisas i det avsnitt som rör människohandel med barn.

3.2.4 Människoexploatering

Människoexploatering

För att stärka det straffrättsliga skyddet mot exploatering av personer i arbete och tiggeri infördes ett nytt gradindelad brott i brottsbalken den 1 juli 2018: människoexploatering. Brottet består i att genom olaga tvång, vilseledande eller utnyttjande av någons beroendeställning, skyddslöshet eller svåra situation exploatera en person i tvångsarbete, arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri. Om brottet har avsett en verksamhet som drivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett särskilt hänsynslöst utnyttjande av annan, kan gärningsmannen dömas för grov människoexploatering.

Brottet människoexploatering skiljer sig från brottet människohandel på det sätt att människoexploatering

- bara gäller exploatering i tvångsarbete, i arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri
- inte ställer krav på att förövaren ska ha rekryterat, transporterat, överfört, inhyst eller tagit emot en person i syfte att ska exploateras
- inte ställer krav på att gärningen inneburit nödläge för den utsatta personen.

⁹⁴ Göteborgs tingsrätts dom 2020-05-04 i mål nr B 12696-19 och B 15299-19.

Även om det inte alltid går att misstänka att en person är utsatt för människoexploatering visar flera olika källor att arbetskraftsinvandrare kommer till Sverige och arbetar för mycket låga löner.

Offer för människoexploatering i arbetslivet kan till exempel vara personer vars vistelse i Sverige är illegal, personer som inte kan språket, har en mycket svår ekonomisk situation och en tung försörjningsbörda i hemlandet. Vissa kan också vara offer för människohandel. Det är vanligt att brottsoffren har en begränsad kunskap om sina rättigheter på arbetsmarknaden. Det gäller både de som har arbetstillstånd och de som arbetar illegalt i landet. Deras utsatthet ställer höga krav på de utredande myndigheterna. Få fall har än så länge lett till åtal i Sverige.

Anmälda och lagförda brott

Under 2020 anmäldes 73 brott om människoexploatering för tvångsarbete eller arbete under orimliga villkor, väsentligt fler än under 2019 då 43 brott anmäldes. Båda åren var det en anmälning som rörde barn under 18 år.

Under 2020 anmäldes också 6 brott om människoexploatering för tiggeri, under 2019 var det 5 anmälningar. Båda åren var det två anmälningar som rörde barn under 18 år.

Anledningen till ökningen av anmälda brott om människoexploatering för tvångsarbete eller arbete under orimliga villkor kan bero på en ökad kunskap inom rättsväsendet om brottet människoexploatering. Ökningen kan också tolkas som en benägenhet att i första hand klassificera misstankar om tvångsarbete som människoexploatering istället för människohandel.

De anmälda brotten om människoexploatering under 2020 rörde huvudsakligen samma branscher som människohandel för tvångsarbete:

- byggbranschen
- restaurangbranschen
- bilvård/bilverkstäder
- städbranschen
- bärplockningsbranschen
- kroppsvård (t.ex. i nagelsalonger och frisörsalonger)
- vård- och omsorgssektorn
- hushållsarbete m.m.

De flesta brott om människoexploatering anmäldes av Migrationsverket och polisen. Det förekom också att utsatta personer själva anmälde brottet till polisen i fall då de inte fått lön för utfört arbete.

Närmare hälften av förundersökningarna leddes av åklagare och resten av polisiär förundersökningsledare. Majoriteten av ärendena skrevs av med någon av följande motiveringar:

det fanns inte längre anledning att fullfölja förundersökningen

målsägande ville inte medverka

det saknades anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal hade förövats

det framstod som uppenbart att brottet inte gick att utreda

bevisning saknades.

Enstaka förundersökningar pågick fortfarande vid årets slut.

Under 2020 väcktes fyra åtal om människoexploatering varav ett rörde medhjälp till människoexploatering. Inget av åtalen ledde till fällande dom om människoexploatering.

Offer för människoexploatering och förövare

Majoriteten av offren för människoexploatering under 2020 var män som ursprungligen kom från länder såsom Vietnam, Bulgarien, Thailand, Ukraina, Afghanistan, Iran, Syrien, Pakistan, Bangladesh, Ryssland, Mongoliet, Georgien, Brasilien, Marocko, Ghana och Albanien.

Gärningspersonerna var oftast också män, bosatta i Sverige som ursprungligen kom från samma land som offren eller talade samma språk.

Förundersökningar och åtal om människoexploatering

Nedlagd förundersökning om människoexploatering

Under sommaren 2020 kom ett hundratal vuxna och barn från Bulgarien till Vidsel i Norrbotten. De hade lockats dit av en man och en kvinna från Mellansverige med löfte om goda inkomster genom bärplockning.

Mannen var belagd med näringsförbud eftersom han tidigare dömts för upprepad ekonomisk brottslighet. Kvinnan köpte upp utdömda fastigheter i Vidsel där paret inhyste bärplockarna och deras familjer. Från början saknade fastigheterna vatten och avlopp och bärplockarna tvingades därför att hämta vatten från en fontän på torget i Vidsel och utträta sina behov i skogen.

Älvsbyns kommuns miljö- och byggnämnd inspekterade fastigheterna vid upprepade tillfällen och dömde ut dem. Trots förbud ordnade gärningspersonerna inte nya bostäder till bärplockarna. Kommunens beslutade därför om ett vite på 500 000 kronor, vilket inte hade någon effekt på verksamheten som fortsatte. Händelsen utreddes av polisen i polisregion Nord som människoexploatering, men förundersökningen lades ner av åklagare.

Rättsfall 1

I detta mål friades tingsrätten i Värmland två män och en kvinna från Mongoliet för människoexploatering för arbete under orimliga villkor av en ung kvinna, också från Mongoliet.⁹⁵ Ytterligare en kvinna stod åtalad för medhjälp till människoexploatering men friades av tingsrätten.

Den unga kvinnan rekryterades från Mongoliet till Sverige för att arbeta hos ett gift par från Mongoliet som ägde restauranger i Borlänge och Säffle. Den unga kvinnan hade en pojkvän i Sverige som dessutom var bror till mannen som erbjöd henne arbete. Den kvinna som stod åtalad för medhjälp till människoexploatering hade fört över pengar till den unga kvinnan för att hon skulle kunna betala för visum och resan till Sverige.

Kvinnan arbetade i en av restaurangerna tillsammans med sin pojkvän under en period av cirka nio månader, i stor sett varje dag 11.00–21.00. Hon fick ingen lön, ingen semester, ingen pensionsavsättning, ingen arbetsskadeförsäkring och ingen möjlighet till sjukersättning. Hennes arbete antecknades inte i någon personalliggare. Hon saknade dessutom uppehålls- och arbetstillstånd i Sverige.

Åklagaren menade att paret utnyttjade kvinnan i oavlönat arbete under uppenbart orimliga villkor och att de utnyttjade hennes beroendeställning till pojkvännen och hans familj, skyddslöshet och svåra situation såsom ensam, utan språk- eller samhällskunskaper i Sverige och som olovligen bosatt och arbetande i landet. Pojkvännen medverkade som gärningsperson i sin bror och svägerskas brott genom att arbeta tillsammans med kvinnan i restaurangen och hålla uppsikt över henne.

Tingsrätten fann att kvinnan fått arbeta med alldeles för låg lön men ansåg inte att det var utrett att hon hade exploaterats i arbete under uppenbart orimliga villkor. Brottet människoexploatering hade därmed inte begåtts. Det gifta paret dömdes däremot för brott mot utlänningslagen eftersom de anställt en person som saknade arbetstillstånd i Sverige.⁹⁶

Rättsfall 2

I ytterligare ett ärende åtalades en man och en kvinna för människohandel för sexuella ändamål och människoexploatering för tiggeri med barn. Rättsfallet beskrivs avsnittet Människohandel med barn för sexuella och andra ändamål.

⁹⁵ Värmlands tingsrätts dom 2020-05-26 i mål nr B 853-20.

⁹⁶ 20 kap 5 § 1 st. 1 p. och 2 p. utlänningslagen (2005:716).

3.3 Handel med barn för sexuella och andra ändamål

Barn är särskilt sårbara för utnyttjanden av olika slag, bland annat på grund av sin beroendeställning gentemot vuxna. Såväl flickor och pojkar som unga kvinnor och unga män utnyttjas genom människohandel, framför allt för sexuella ändamål. I de fall barn är offer för människohandel måste särskild hänsyn tas till deras specifika behov, rättigheter och förutsättningar.

Vissa grupper av barn riskerar att bli utsatta för människohandel, som till exempel:

- ensamkommande barn
- barn i gatusituationer
- utsatta EU-/EES-medborgare
- medföljande barn till vuxna som är utsatta för människohandel
- barn som utnyttjas för hushållslaveri
- barn med funktionsnedsättningar
- barn som är tvångsgifta.

Barns rätt till skydd mot utnyttjanden regleras i flera internationella dokument.⁹⁷ Av särskild betydelse är FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen), vars bestämmelser omfattar varje person under 18 år.⁹⁸ Barnkonventionens artiklar 34 och 35 ställer krav på stater att skydda barn från, och bekämpa utnyttjande av barn i prostitution, pornografi och handel med barn. Till konventionen hör ett fakultativt protokoll om försäljning av barn, barnprostitution och dokumenterade sexuella övergrepp på barn (barnpornografibrott).

I juni 2018 röstade en majoritet i riksdagen för regeringens förslag att göra barnkonventionen till svensk lag.⁹⁹ Beslutet innebär ett förtydligande av att domstolar och rättstillämpare ska beakta de rättigheter som följer av barnkonventionen. Barnets bästa ska beaktas vid avvägningar och bedömningar som görs i beslutsprocesser i mål och ärenden som rör barn.¹⁰⁰ Lagen trädde i kraft den 1 januari 2020.

Handel med kvinnor och barn för sexuella ändamål fortsätter att vara en strukturell form av våld mot kvinnor. Enligt det Europeiska institutet för jämställdhet, EIGE, är människohandel för sexuella ändamål en form av våld mot kvinnor. EU:s medlemsländer är därför enligt lag skyldiga att vidta könspecifika åtgärder för att skydda och stödja offren oavsett om de är vuxna eller barn.

⁹⁷ European Commission, *Handbook - Children deprived of parental care found in an EU member State other than their own- A guide to enhance child protection focusing on victims of trafficking* (2019). Länk: <https://fra.europa.eu/en/publication/2019/children-deprived-parental-care-found-eu-member-state-other-their-own>

⁹⁸ Artikel 1 FN:s konvention om barnets rättigheter.

⁹⁹ Proposition 2017/18:186, *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter*. Länk: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2018/03/prop2.-201718186/>

¹⁰⁰ Artikel 3 FN:s konvention om barnets rättigheter.

Europakommissionen konstaterade i en rapport publicerad 2020 att 22 procent av alla registrerade offer för människohandel i de 27 EU-länderna var barn, och att majoriteten utsattes för människohandel för sexuell exploatering (64 procent). Bara 6 procent var offer för människohandel för tvångsarbete. Betydligt fler flickor (78 procent) än pojkar (21 procent) var offer för människohandel för sexuella ändamål. Flickor representerade också 69 procent av de barn som registrerades som människohandelsoffer inom EU och som var tredjelandsmedborgare.¹⁰¹

Utmaningar för rättsväsendet i ärenden om människohandel med barn

I en rapport som publicerades 2015 om människohandel med barn konstaterades det att trots att ett stort antal förundersökningar inleddes lades i stort sett alla åtal ner på grund av bristande bevisning.¹⁰² Det är fortfarande så att de flesta förundersökningar som rör människohandel för olika ändamål med barn läggs ner.

Det kan finnas flera orsaker till att en förundersökning läggs ner eller inte leder till att åtal väcks. Det kan bero på att människohandelsparagrafen är komplicerad och ofta svårtillämpad.¹⁰³ Många förundersökningar inleds med utgångspunkt från ett barns berättelse, men det kan vara svårt att få uppgifterna bekräftade. Ett barns egen berättelse räcker generellt inte för ett åtal, utan det behövs stödjande bevisning i form av vittnesuppgifter, spaning, telefonavlyssning och kameraövervakning. Men fysisk spaning får inte bedrivas när barn utnyttjas, utan ett ingripande måste göras direkt för att rädda flickan eller pojken ur en farlig situation.

Barnet vet ibland inte var hon eller han befinner sig eller vem förövaren är. Det kan också vara så att barnen av rädsla för repressalier inte vågar lämna uppgifter om förövarnas identitet även om de känner till dem. Förövarna är också ofta de enda vuxna som barnen litar på och är lojala mot. Det förekommer därför ibland att äldre barn som varit omhändertagna under en utredning om människohandel försvinner från familjehemmet och söker upp förövarna.

För att underlätta för yrkesverksamma att kommunicera med barn i migrationsprocessen eller barn som är offer för människohandel har Europarådet publicerat en rapport som ger råd om hur man kan förmedla information på ett barnvänligt sätt.¹⁰⁴

Slutligen kan vissa av brotten ha begåtts utomlands och därmed vara svåra att bevisa. I de fallen har förövarna dessutom ofta lämnat landet med barnet innan förhör har kunnat hållas.

¹⁰¹ European Commission, *Data Collection on Trafficking in Human Beings in the EU* (2020) s. 8. Länk: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5b93c49f-12a0-11eb-9a54-01aa75ed71a1>

¹⁰² Länsstyrelsen Stockholm, *Människohandel med barn – Nationell kartläggning 2015*.

¹⁰³ Se: Slutbetänkandet av 2014 års människohandelsutredning – SOU 2016:70 *Ett starkt straffrättsligt skydd mot människohandel och annat utnyttjande av utsatta personer*, s. 13.

¹⁰⁴ Europarådet, *How to convey child-friendly information to children in migration- A handbook for frontline professionals* (2019). <https://rm.coe.int/how-to-convey-child-friendly-information-to-children-in-migration-a-ha/1680902f91>

Förövarnas tillvägagångssätt

Det förekommer att människohandlare tar kontakt med föräldrar som lever i fattigdom med erbjudanden om att köpa eller hyra deras barn i syfte att utnyttja dem för stölder. Flickorna och pojkarna, som ofta är runt 10–14 år, får inte gå i skola, utan tränas tidigt av människohandlaren att stjäla i butiker eller begå fickstölder.¹⁰⁵ Människohandlarna utnyttjar barnens låga ålder eftersom det gör att barnen undgår straff och registrering i brottsregister.

Ofta förser människohandlarna barnen och sig själva med flera olika falska identitetshandlingar. Det och att grupperna ofta rör sig mellan olika EU-länder gör det svårt för polisen att identifiera och kartlägga brottsligheten. Barnen isoleras socialt, frantas alla möjligheter till utbildning och knyts känslomässigt till förövarna. Många är därför ytterst rymningsbenägna när de placerats på skyddade boenden. Barnen saknar också ofta tilltro till myndigheter, särskilt till polisen, och ser sig inte alltid som offer för ett brott. Det leder till tidskrävande förundersökningar där förutsättningarna för att åtala förövarna hittills har varit små.

Barnen utgör en viktig ekonomisk investering för människohandlarna. De polisutredningar som gjorts tidigare år visar att det förekommer att en vuxen utger sig för att vara barnets vårdnadshavare eller släkt med barnet för att kunna hämta henne eller honom efter att barnet omhändertagits av polisen eller socialtjänsten.

Sedan tidigare år är det välkänt att vissa brottsgrupperingar i länder som Rumänien och Bulgarien specialiserar sig på handel med barn för att utnyttja dem för stölder och tiggeri, eller sexuellt genom prostitution. Enligt Europol förekommer det också att familjer utnyttjar sina egna barn för stölder och tiggeri.¹⁰⁶

Effekter av covid-19-pandemin på handel med barn för olika ändamål

Flera organisationer som till exempel Rädda Barnen varnade under 2020 för att handeln med barn för olika ändamål riskerade att öka som ett resultat av covid-19-pandemin, bland annat eftersom många familjer förlorat sin försörjning. En särskild sårbar grupp är barn till utsatta EU-medborgare, som riskerar att bli utnyttjade i andra EU-länder.¹⁰⁷

Antagandet styrks av regionkoordinatorerna i Stockholm som såg att fler rumänska barn i åldrarna 14–17 år misstänktes för olika brott i polisregionen under 2020 än tidigare år. Polisregion Stockholm inledde en förundersökning rörande rumänska barn som misstänktes för brott, som lades ner av åklagare eftersom det inte fanns tillräckliga bevis för att barnen hade utnyttjats.

¹⁰⁵ Europol, *Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA) 2017, Crime in the Age of Technology*. Länk: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-2017>

¹⁰⁶ Europol, *Child trafficking for exploitation in forced criminal activities and forced begging 2018*. Länk: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/child-trafficking-for-exploitation-in-forced-criminal-activities-and-forced-begging>

¹⁰⁷ Rädda Barnen (15 juli 2020). <https://press.raddabarnen.se/pressreleases/stor-ockning-av-barnfattigdom-i-europa-barn-i-rumaenien-riskerar-att-drabbas-haart-3021634>

3.3.1 Människohandel med barn för sexuella ändamål

Sedan lagstiftningen om människohandel infördes 2002 har alla fall som rapporterats till polisen rörande barn som fallit offer för människohandel för sexuella ändamål i Sverige varit flickor. Majoriteten av dem har varit i åldrarna 16–17 år, i enstaka fall under 15 år.¹⁰⁸

Enligt statistik från Brottsförebyggande rådet anmäldes 15 brott om människohandel för sexuella ändamål med barn under 2020 jämfört med 12 under 2019. Majoriteten av brotten anmäldes av Migrationsverket, polisen och socialtjänsten. Flertalet av de brott som anmäldes av Migrationsverket hade begåtts i ett annat land än Sverige och var därför särskilt svåra att utreda.

Under 2020 inleddes förundersökning i 14 fall om människohandel för sexuella ändamål med barn. Några av dem var felkodade och rörde andra brott, som till exempel sexuell ofredande.

3.3.2 Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling

Under 2020 minskade antalet anmälda brott om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till 163, jämfört med 2019 då 224 brott anmäldes. Anmälningarna om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling initierades av polisen men kom också från socialtjänsten, föräldrar, allmänheten eller utsatta barn och unga. Minskningen av antalet anmälda brott beror troligtvis på att polisen genomförde färre insatser än planerat mot den brottsligheten på grund av covid-19-pandemin.

Den nationella operativa avdelningen (Noa) genomförde sex särskilda insatser mot människohandel, koppleri, köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling i polisregionerna Stockholm, Väst och Öst under 2020. För mer information om resultatet av insatserna, se bilaga 1.

3.3.3 Domar, åtal och förundersökningar om människohandel med barn för sexuella ändamål m.m.

Rättsfall 1

Förundersökningen rörde en 17-årig flicka från Rumänien som rekryterades av sin farbror och farbroderns sonhustru från Rumänien till Sverige för att tigga och samla pantflaskor. Kvinnan bar på en fullmakt som intygade att hon var den som var ansvarig för flickan.

Flickans farbror vidtog åtgärder för att flickan skulle exploateras för sexuella ändamål genom att försöka sälja henne till en man. I ärendet framkom även misstankar om att farbrodern och en manlig kusin utsatte henne för våldtäkt, olaga hot och misshandel.

¹⁰⁸ Enstaka fall har rört flickor i 12–13-årsåldern.

Flickan disponerade inte över sitt id-kort och sin telefon under resan till Sverige eller under vistelsen här.

Flickan placerades på ett LVU-hem av socialtjänsten innan hon reste hem. Hon fick också ett tidsbegränsat uppehållstillstånd som bevisperson under utredningen och hjälp av IOM¹⁰⁹ och ANTIP¹¹⁰ när hon återvände till hemlandet.

Tingsrätten ogillade åtalet om människohandel. Den kvinnliga gärningspersonen dömdes dock för ringa stöld vid ett tillfälle.¹¹¹ Tingsrätten konstaterade att flickan hade befunnit sig i en svår situation i Sverige. Domstolen ansåg däremot inte att fullmakten kunde räknas som rekrytering och transport av flickan eller att sovplatsen på gatan kunde räknas som en inhyshusning. Syftet att exploatera flickan ansågs inte heller vara styrkt.

Tingsrätten ansåg också att det fanns oklarheter och motsägelser i flickans berättelse som gjorde att den brast i såväl trovärdighet som tillförlitlighet. Det saknades även stödbevisning i målet för att kunna döma någon enligt åtalet. Det fanns visserligen bevis för att flickan tiggat vid några tillfällen men det var inte klarlagt om hon tiggde på eget initiativ eller på uppmaning av någon annan. Åklagaren valde att inte överklaga domen i den del som avsåg människohandel.

Rättsfall 2

Under 2019–2020 åtalades en 24-årig man från Irak, bosatt i Sverige, för människohandel, koppleri och ringa narkotikabrott. Enligt åtalet rekryterade mannen en 17-årig flicka från Polen via webbsajten sugardates.com i syfte att utnyttja henne för sexuella ändamål. Polisen kom i kontakt med flickan genom sitt uppsökande arbete för att hitta minderåriga som utnyttjas i prostitution och i människohandel.

Stockholms tingsrätt dömde mannen till fängelse i två år och nio månader för människohandel för sexuella ändamål, koppleri och ringa narkotikabrott.¹¹² Tingsrätten dömde dessutom tre män till dagsböter för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling och en man till villkorlig dom för samma brott. Slutligen dömdes en man till dagsböter för köp av sexuell tjänst. Hovrätten fastställde tingsrättens dom mot huvudmannen.¹¹³

Nedlagda förundersökningar

Två ärenden rörde pojkar födda 2002, en från Gambia och en från Libyen, där båda uppgav att de hade blivit exploaterade för sexuella ändamål och för tvångsarbete i Italien. En polisiär förundersökningsledare lade ner förundersökningarna eftersom uppgifterna var knapphändiga och inte gick att utreda.

Fem förundersökningar rörde 15–16 åriga flickor där det fanns misstankar att de hade utnyttjats för sexuella ändamål i Sverige eller utomlands. En förundersökning pågick vid årsskiftet medan övriga hade lagt ned, tre av åklagare och två av en polisiär

¹⁰⁹ International Organisation for Migration.

¹¹⁰ National Agency against Trafficking in Persons in Romania (ANTIP). Länk: <https://anitp.mai.gov.ro/>.

¹¹¹ Stockholms tingsrätts dom 2020-07-28 i mål nr B 8295-20.

¹¹² Stockholms tingsrätts dom 2020-01-15 i mål nr B 10836-19.

¹¹³ Svea hovrätts dom 2020-04-01 i mål nr 1740-20.

förundersökningsledare. Anledningarna till att förundersökningar lades ner var flera. Det saknades nödvändiga uppgifter om när och var brotten ägt rum och om de misstänkts identitet. Brotten hade ägt rum i ett annat land eller för en längre tid sedan. I vissa fall var den påstådda gärningen inte heller något brott som föll under allmänt åtal.

3.3.4 Människohandel med barn för andra ändamål än sexuella

I Brottsförebyggande rådets statistik om människohandel delas de olika exploateringsformerna som inte rör sexuell exploatering upp i människohandel för andra ändamål i fem former (antal anmälningar 2020 inom parentes):

- tvångsarbete (5)
- tiggeri (1)
- organhandel (0)
- krigstjänst (1)
- övriga ändamål (25).

Det gjordes alltså bara ett fåtal anmälningar som rörde handel med barn för tvångsarbete, tiggeri, organhandel och krigstjänst under 2020. Ingen av anmälningarna ledde till att åtal väcktes.

Kategorin ”människohandel för övriga ändamål” är tänkt att fånga upp andra fridskränkande situationer såsom att tvinga någon att delta i eller begå brottslig verksamhet.

Under 2020 anmäldes 25 brott om människohandel för övriga ändamål med barn jämfört med 2019 då 47 brott anmäldes. Migrationsverket stod som tidigare år för merparten av anmälningarna, men även socialtjänsten och Tullverket anmälde att barn kunde vara offer för människohandel.

Minskningen antas till stor del bero på att färre ensamkommande barn sökte asyl i Sverige som ett resultat av reserestriktioner under covid-19-pandemin. Migrationsverkets statistik visar att antalet ensamkommande barn som sökte asyl i Sverige minskade till hälften under 2020 jämfört med 2019. För mer information se avsnitt 3.3.5.

Under 2020 rapporterade flera polisregioner om fall där barn utnyttjats av gängkriminella för att begå narkotika- och vapenbrott, stölder och rån. En stor utmaning för polisens utredare är att förmå barnen att berätta om vad de har utsatts för eftersom de är rädda både för repressalier från förövarna och för rättsliga konsekvenser av att de begått brott.

Migrationsverket anmälde också att barn utnyttjades för narkotikahandel i andra länder som exempelvis Nederländerna och Frankrike. Ett ärende rörde människohandel för krigstjänst med barn där en kvinna förde sina barn till ett land där det pågick en väpnad konflikt. Förundersökningen om människohandel lades ner av åklagare då den visade att det var ett annat brott som begåtts.

I majoriteten av de fall som rörde människohandel med barn för övriga ändamål var barnen pojkar som i de flesta fall kom från Marocko och var i åldrarna 9–17 år. Övriga anmälningar rörde enstaka barn, oftast pojkar från Syrien (3), Rumänien (2), Eritrea (2), Filippinerna (1), Sverige (2), och Senegal (2). Två av pojkarna antogs vara statslösa.

Ett ärende rörde misstankar om att en förälder utnyttjat sin minderåriga dotter för narkotikaförsäljning. I ett annat ärende misstänktes det att en jämnårig pojke utnyttjat

flickor för sexuella syften. Ärendet rubricerades inledningsvis som människohandel men förundersökningen ledde fram till misstankar om andra brott. Två ärenden var felkodade och rörde istället egenmäktigt förfarande och människosmuggling.

Kriminella gäng i utsatta områden rekryter barn för att begå brott

Kriminella gäng rekryter barn i utsatta områden för att begå brott. Under 2020 följde rekryteringen samma mönster i alla fallen. En rekryterare, en yngre vuxen person, blev bekant med någon eller några yngre pojkar i området. Initialt var rekryteraren vänlig, bjöd barnen på mat, cigaretter och gav dem presenter, till exempel kläder eller pengar. Det gjorde att barnen hamnade i tacksamhetsskuld och inte kunde säga nej när rekryteraren bad om tjänster. Barnen kunde bland annat tvingas förvara droger i sina bostäder, väga och paketera droger eller leverera droger till köpare. Uppdragen blev allt allvarligare med tiden och kunde sluta med att barnen tvingades hantera skjutvapen.

För ett barn är det svårt att utan hjälp från vuxna ta sig ur en sådan situation oavsett om hon eller han tvingas till att begå kriminella handlingar, eller gör det eftersom det ger en viss status.

Rättsfall 1

Polisen bedrev spaning, telefonavlyssning och hemlig kameraövervakning under 2019 och 2020 mot ett större kriminellt nätverk i en förort till Stockholm. Polisen kunde vid ett tillslag i februari 2020 knyta 15 personer till nätverket, som bedrev öppen och välorganiserad handel med illegala droger i förortens centrum.

Drogerna såldes i en trappuppgång med narkotikagömmor och förvarades i förrådsutrymmen där de också förpackades. Vidare hade ett omfattande samarbete mellan personerna ägt rum och marknadsföring gjordes via en särskild kontanttelefon. Kunderna kom mestadels från samma förort, men vissa reste också från andra delar av Stockholm för att handla droger.

Åklagaren väckte åtal i september 2020 mot 23 personer för bland annat grovt narkotikabrott, narkotikabrott, ringa narkotikabrott, penningtvättsbrott och människohandel.¹¹⁴ Åtalet för människohandel gällde en av de misstänkta som misstänktes ha rekryterat två minderåriga pojkar i syfte att exploatera dem genom narkotikaförsäljning. Åklagaren gjorde gällande att pojkarna var i ett nödläge då de befunnit sig i en kriminell, våldsam och socialt nedbrytande miljö som riskerade att allvarligt skada deras hälsa och utveckling. Dom väntas falla i början av 2021.

Socialtjänstens arbete med barn som misstänks vara offer för människohandel

Socialtjänsten behöver vara särskilt uppmärksam på vissa faktorer för att kunna ge barn som utsatts för människohandel eller människoexploatering skydd och stöd.¹¹⁵ I vissa fall har det varit nödvändigt att akut omhänderta ett barn enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) trots att barnet samarbetat med de svenska myndigheterna, eftersom

¹¹⁴ Åklagarmyndigheten, dnr AM-17105-20 (16 september 2020).

¹¹⁵ Kunskapsguiden, *Upptäcka människohandel – riskfaktorer och tecken*. Länk: <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/vald-och-fortryck/manniskohandel-med-barn/upptacka-manniskohandel--riskfaktorer-och-tecken/>

barnet misstänkts vara offer för människohandel och därför måste skyddas från förövarna.¹¹⁶

I de fall där barnet är utländsk medborgare kan Sveriges åtaganden under Bryssel II-förordningen och otydligheter i den svenska LVU-lagstiftningen ibland vara ett problem.¹¹⁷ Förordningens utgångspunkt är att det är domstolen i det land där barnet har sin hemvist som ska pröva frågor om vårdnad, umgänge och boende. Efter att ett omhändertagande hävts återvänder föräldrarna oftast till hemlandet med barnet.¹¹⁸

Om barnet vistas i Sverige tillfälligt behöver socialtjänsten också samarbeta med myndigheter i barnets hemland och förhålla sig till regelverken kring skydd av barn i internationella situationer. Det kan ta tid att etablera samverkan med rätt insats i barnets hemland. Det har gjort att socialtjänsten haft svårigheter att sätta in samma lämpliga insatser som för ett inhemskt barn i en liknande situation.

Den 1 september 2019 infördes nya regler (LVU 6 a §, 9 a §) som förväntas underlätta för socialtjänsten att ingripa när barn befaras vara offer för människohandel för olika ändamål.¹¹⁹ Syftet med ändringarna är att klargöra att alla barn som vistas i Sverige ska kunna skyddas enligt LVU om förutsättningarna för tvångsvård är uppfyllda. De nya reglerna innebär bland annat att socialnämnden omedelbart ska kunna omhänderta barn även när svenska domstolar inte är behöriga att besluta om beredande av vård enligt LVU.

För att öka medvetenheten inom socialtjänsten om människohandel och exploatering av barn publicerade Socialstyrelsen 2018 en vägledning för socialtjänsten.¹²⁰ Vägledningen ger praktiskt stöd i handläggningen och tydliggör socialtjänstens ansvar enligt bestämmelser i svensk och internationell rätt. Socialstyrelsen har också publicerat en webbaserad kunskapsguide som hjälper socialtjänstens personal att upptäcka och agera i människohandelsfall.¹²¹

Under 2020 publicerade Socialstyrelsen också en vägledning som ska underlätta socialtjänstens tillämpning av det regelverk som gäller för omhändertagande av barn generellt men även för barn som saknar hemvist i Sverige och befaras vara offer för människohandel.¹²²

¹¹⁶ Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

¹¹⁷ Rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldrans ansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000.

¹¹⁸ Kammarrätten i Sundsvalls beslut 2011-06-20 i mål nr 1467-11.

¹¹⁹ Prop. 2018/19:102 *Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer*.

Länk: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2019/04/prop.--201819102/>

¹²⁰ Socialstyrelsen, *Barn i internationell människohandel och exploatering–Vägledning för socialtjänsten*, november 2018. Länk: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2018-10-1.pdf>.

¹²¹ Kunskapsguiden, *Människohandel med barn*. Länk: <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/vald-och-fortryck/manniskohandel-med-barn/>

¹²² Socialstyrelsen, *LVU Handbok för socialtjänster* (mars 2020). Länk: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker/2020-3-6642.pdf>

3.3.5 Ensamkommande barn

Ensamkommande barn är barn och ungdomar under 18 år som vid ankomsten till Sverige är skilda från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som anses ha trätt i föräldrarnas ställe, eller som efter ankomsten står utan sådan ställföreträdare.¹²³

Ensamkommande flickor och pojkar är, oavsett ursprungsland, en mycket utsatt grupp som riskerar att falla offer för människohandel. Särskilt gäller det de barn som i Sverige har avvikit från sina LVU-placeringar, fått avslag på en ansökan om asyl eller uppehållstillstånd eller inte har registrerats hos någon myndighet. Det finns uppgifter om att hemlösa ensamkommande barn utnyttjas sexuellt i prostitution eller tvingas att begå brott eftersom de saknar medel för sitt uppehälle. Det är en mycket rörlig grupp av barn som ofta har rest genom flera europeiska länder, ibland i sällskap av en vuxen som inte är en familjemedlem, och som kan tvingas resa vidare om de riskerar att få sin frihet begränsad.

Under 2020 ansökte totalt 500 ensamkommande barn om asyl i Sverige enligt statistik från Migrationsverket. Det är en minskning med närmare 50 procent jämfört med 2019 då 902 ensamkommande barn sökte asyl i Sverige. De största grupperna av ensamkommande barn som kom till Sverige under 2020 kom från:

- Syrien (69 pojkar och 39 flickor)
- Afghanistan (61 pojkar och 24 flickor)
- Somalia (40 pojkar och 29 flickor)
- Marocko (61 pojkar och 1 flicka).

Ensamkommande barn från krigs- eller konfliktdrabbade länder eller regioner

De flesta ensamkommande barn som kom till Sverige under 2020 var på flykt från sina hemländer. I de flesta fall är det föräldrar eller andra anhöriga som fattar beslut om att ett barn ska lämna sitt hemland om det pågår ett krig eller andra konflikter. Anledningarna till att barnet tvingas fly kan vara flera:¹²⁴

- Det finns en risk för barnets säkerhet.
- Barnet måste hjälpa till med försörjningen av familjen.
- Barnet riskerar att rekryteras som soldat i en väpnad konflikt.
- Barnet riskerar att utsättas för tvångsäktenskap.

Oavsett varför barn kommer ensamma till Sverige, har Sverige enligt EU-lagstiftning och internationell rätt skyldigheter att se till barnens bästa genom att främja och skydda deras rättigheter.

¹²³ Arbetsmarknadsdepartementet: *Förordning (2016:1363) om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare 2016.*

¹²⁴ European Migration Network (EMN), *Policies, practices and data on unaccompanied minors in the EU Member States and Norway* (May 2015). Länk: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/policies-practices-and-data-unaccompanied-minors-eu-member-states-and-norway_en

Ensamkommande barn från Nordafrika, Afganistan och Rumänien

Med början 2012 såg Migrationsverket en ökning av antalet ensamkommande barn från Nordafrika som sökte asyl i Sverige. En majoritet av dem kom från Marocko, men också från Tunisien och Algeriet, och de flesta var tonårspojkar.

Under 2016 sökte 144 marockanska pojkar asyl i Sverige, och under 2017 ökade antalet till 230 pojkar och 5 flickor. Sedan dess har antalet gradvis minskat, under 2019 var antalet 125 barn, och under 2020 kom bara 62 barn (61 pojkar och 1 flicka). Minskningen berodde till stor del på restriktioner under covid-19-pandemin som gjorde det svårt att resa.

De marockanska barnen kommer oftast till Sverige via Spanien, trots att gränsen mellan Marocko och Spanien är hårt bevakad. Ett vanligt sätt för barnen att ta sig till Europa är därför att först resa till en av de spanska enklaverna Ceuta eller Melilla som ligger vid nordafrikanska kusten, för att därifrån ta sig över Medelhavet till Spanien, ofta genom att gömma sig i en lastbil.

Det finns indikationer på att barnen har försörjningsplikt mot familj och andra släktingar och därför förväntas skicka pengar till anhöriga i hemlandet. Det förekommer också att vissa pojkar är införstådda med att de ska begå brott för kriminella nätverk när de kommer till Europa, medan andra barn har vilseletts.

Flickorna är särskilt sårbara för att utsättas för sexuellt våld och sexuellt utnyttjande under resan till Sverige och vid framkomsten. Det internationella samfundet har på senare tid uppmärksammat de här flickornas särskilda utsatthet.¹²⁵

Inte alla barn söker asyl i det första europeiska landet, utan förs i stället mellan olika länder i Europa för att utnyttjas av kriminella nätverk för att begå brott, eller för att utsättas för sexuell exploatering. Möjligheten för barnen att få asyl i Sverige är begränsad eftersom de saknar de skäl som krävs för att få stanna.¹²⁶ Pojkarna visar en stark misstro mot myndigheter och vuxenvärlden i allmänhet. Ibland varken vill eller vågar de ta emot den vård och omsorg som erbjuds. Under 2020 rymde oroväckande många från de boenden där de blivit placerade, och de antas ha återknutit med de vuxna kriminella.

Eftersom antalet ensamkommande barn från Marocko minskade med hälften under 2020 var det också färre marockanska barn i riskmiljöerna i Stockholms innerstad. Ungdomsjourens uppsökandeverksamhet i Stockholm och polisen menade att det fanns indikationer på att barnen från Marocko utnyttjades, men inte tillräckligt för att inleda en förundersökning om människohandel.

De marockanska pojkarna var också benägna att förflytta sig och stannade bara en kort tid i Stockholm för att sedan resa vidare till andra EU-länder, framförallt Frankrike. Det gjorde att de inte uppmärksammades lika mycket som tidigare.

Detsamma gällde även för afghanska pojkar som dock inte påträffades i någon omnämnd omfattning i Sverige under 2020. Ungdomsjouren såg också en ökning av barn från

¹²⁵ Europarådet, *Gender Equality Strategy 2018-2023, Strategic Objective 5*. Länk:

<https://rm.coe.int/prems-093618-gbr-gender-equality-strategy-2023-web-a5/16808b47e1>

¹²⁶ Enligt FN:s flyktingkonvention, svensk lag och EU-regler är en person flykting om den tvingas fly för att den har en välgrundad fruktan att utsättas för förföljelse på grund av ras, nationalitet, religiös eller politisk uppfattning, kön, sexuell läggning eller tillhörighet till en viss samhällsgrupp.

Rumänien som befaras ha förts till Sverige för att exploateras i olika syften bland annat för tillgreppsbrott. Det fanns också uppgifter om att dessa barn levde under oacceptabla förhållanden.

Flera medlemsländer i EU såsom Frankrike, Belgien och Spanien uppmärksammade liknande situationer som rör ensamkommande unga pojkar från Marocko som utnyttjas för att begå brott. Under 2020 inleddes förundersökningar om människohandel i flera EU-länder som rörde marockanska pojkar som tvingats sälja droger av kriminella gäng. Förövarna begränsade de utsatta barnens rörelsefrihet och de bestraffades av människohandlarna om de bröt mot reglerna.

[Europromprojektet](#)

Under 2020 startade ett EU-finansierat samverkansprojekt mellan Frankrike, Spanien, Italien och Sverige. Projektet ska dels identifiera de risker som kan drabba ensamkommande barn utan vårdnadshavare, till exempel hemlöshet, risk för vagabondering, risk för att bli offer för människohandel, dels ge berörda myndigheter en större förståelse för barnens situation. Från Sverige deltar Socialstyrelsen, Länsstyrelsen i Gävleborg och Jämställdhetsmyndigheten. Projektet kommer pågå under 2021 och 2022.

3.3.6 Människohandel och barnäktenskap

År 2014 trädde nya straffbestämmelser i kraft rörande äktenskapstvång och vilseledande till tvångsäktenskapsresa.¹²⁷ I samband med att dessa infördes togs dispensmöjligheten för äktenskap före 18 års ålder bort. Genom den civilrättsliga lagändringen har alltså lagstiftaren slagit fast att barn under 18 år inte kan samtycka till äktenskap, och att ingen annan kan samtycka i deras ställe. Sedan dess kan inte föräldrar förfoga över sina barns äktenskap, och ett barn under 18 år får inte längre själv besluta att ingå äktenskap. Barnets beslutsmognad har därför inte längre någon betydelse i dessa frågor.

I december 2017 lade Utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap fram ett nytt förslag om att ytterligare begränsa möjligheterna att erkänna utländska barnäktenskap.¹²⁸

Den 29 november 2018 beslöt riksdagen om en ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmyndarskap.¹²⁹ Den 1 juli 2020 infördes ytterligare lagändringar som innebär att inga utländska barnäktenskap ska erkännas i Sverige.¹³⁰ Förbudet, som är subsidiärt till brottet människohandel, gäller oavsett parternas anknytning hit när äktenskapet ingicks eller deras ålder vid tidpunkten för erkännandeprovningen. Undantag ska aldrig kunna göras om någon av parterna alltså är under 18 år. Lagändringen syftar till att säkerställa att alla som befinner sig i Sverige skyddas mot barnäktenskap, och har också ett normativt ändamål genom att tydligt ange att sådana äktenskap inte accepteras i Sverige.¹³¹

Problematiken med barn under 18 år, oftast flickor, som uppgav att de var gifta när de anlände till Sverige uppmärksammades i en utredning som redovisades i en rapport från Migrationsverket 2016.¹³² Utredningen identifierade 132 barn, varav 97 procent var flickor under 18 år, som under asylprocessen lämnat uppgifter om att de var gifta vid ankomsten till Sverige. De gifta flickorna och pojarna kom huvudsakligen från Syrien, Afghanistan och Irak, och majoriteten av dem hade sökt skydd i Sverige efter den 1 augusti 2015. Majoriteten av de barn som identifierades som gifta var i åldrarna 16–17 år.

Sedan rapporten publicerades 2016 har Migrationsverket inte gjort någon uppföljning av antalet barn som var gifta när de anlände till Sverige. Dessutom förs inte längre någon statistik över barnäktenskap eftersom de numera är förbjudna i Sverige. Parallellt med rapporten införde Migrationsverket rutiner och metodstöd för att fånga upp barn som

¹²⁷ Efter att Sverige ratificerade Istanbulkonventionen, samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 som kräver att parterna ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att uppsåtliga gärningar som består i att tvinga en vuxen person eller ett barn att ingå äktenskap är straffbelagda, infördes två nya brott: äktenskapstvång (4 kap. 4 c § brottsbalken) och vilseledande till tvångsäktenskapsresa (4 kap. 4 d § brottsbalken).

¹²⁸ Betänkande av utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv – *SOU 2017:96 Utvidgat hinder mot erkännande av utländska barnäktenskap*.

¹²⁹ Lag om ändring i lagen (1904:26 s.1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmyndarskap, <https://www.svenskforfattningssamling.se/doc/20181973.html>.

¹³⁰ Barnäktenskapsbrott och äktenskapstvång 4 kap. 4 c § brottsbalken.

¹³¹ Se: prop. 2019/20:131 *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet*.

¹³² Migrationsverket, *Är du gift? Utredning av handläggning av barn som är gifta när de söker skydd i Sverige* (29 mars 2016). Länk:

<http://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fil/visa/520/Utredning%20av%20handl%C3%A4ggnings%20av%20barn%20som%20%C3%A4r%20gifta.pdf>

uppgav att de var gifta. Detta innebär att när det framkommer att ett barn är gift görs en s.k. orosanmälan till socialtjänsten.¹³³

I Migrationsverkets rapport nämns två huvudsakliga orsaker till barnäktenskap. Föräldrar i familjer i ekonomiskt utsatta situationer är benägna att gifta bort flickor under 18 år för att säkra inkomster i form av bl.a. hemgift. Föräldrar vill också skydda ogifta döttrar från trakasserier och utnyttjande, både i hemlandet och i samband med flykten från hemlandet genom att gifta bort dem.¹³⁴

Barn och vuxna, mestadels flickor och kvinnor, kan utsättas för tvångsäktenskap i hemländerna för att sedan bli offer för människohandel för olika ändamål såsom prostitution, tiggeri och tvångsarbete. Offren kan också utsättas för människohandel med ändamålet att de ska giftas bort mot sin vilja vid ankomsten till destinationslandet.

Under 2020 uppmärksammade regionkoordinatorerna i flera polisregioner att ett flertal, främst rumänska flickor men också enstaka pojkar, fördes till Sverige för giftemål med en person bosatt i landet. Rumänska barn som redan var gifta fördes också till Sverige för exploatering för olika ändamål för att kunna betala av skulder för brudköp och bröllop. Det förekom även att några av de minderåriga flickorna hade fött barn eller var gravida. När svenska myndigheter agerade för att förbättra barnets situation försvann flickorna ofta till hemlandet.

De företeelserna är dock relativt okända bland svenska myndigheter och det saknas tydliga nationella regler och rutiner för hur de ärendena ska handläggas, och för ansvarsfördelningen mellan myndigheter.

3.4 Sexuella övergrepp på barn under 18 år utanför Sveriges gränser

Det är svårt att uppskatta hur många svenskar som årligen begår sexuella övergrepp mot barn i andra länder, men Polismyndighetens underrättelsearbete visar att problemet är omfattande. Ny teknik och nya resmål där många lever i fattigdom gör att fler barn än någonsin är i riskzonen för dessa övergrepp. Sexuell exploatering möjliggörs av känslan av anonymitet och straffrihet hos förövarna, och av ekonomisk och social utsatthet hos barnen.

De brott som begås mot barnen när en person med hemvist i Sverige reser till ett annat land för att där sexuellt utnyttja ett barn med hemvist i destinationslandet mot någon form av ersättning är oftast:

- våldtäkt mot barn
- köp av sexuell handling av barn
- barnpornografibrott (dokumentation av deras egna eller andras sexuella övergrepp).

¹³³ En anmälan enligt 14 kap. 1 c § socialtjänstlagen.

¹³⁴ Se till exempel UN Women, *Gender-based violence and child protection among Syrian refugees in Jordan, with a focus on early marriage* (2013). Länk: <https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20jordan/attachments/publications/2014/gbv-cp%20assessment%20jordan.pdf?la=en&vs=1754>

Det är viktigt att myndigheter, organisationer och privatpersoner blir medvetna om att det finns lagstöd för att döma svenska medborgare för sexuella övergrepp som begås utomlands. Det är få svenskar som anmäls och lagförs trots att möjligheten finns.

Det finns en utredningsgrupp inom Polismyndigheten som utreder sexuella övergrepp som begåtts av personer från Sverige mot barn i utlandet. Utredningsgruppen arbetar tillsammans med polismyndigheter i andra länder, polisregionerna i Sverige där förövarna är bosatta och med de utlandsstationerade sambandspoliserna som finns i till exempel Thailand och Filippinerna. Deras utredningar visade att sexuella övergrepp mot barn som begås av svenska män utanför Sveriges gränser ofta är förknippade med produktion och användande av dokumentation av sexuella övergrepp mot barn (barnpornografibrott). Övergreppen och dokumentationen av övergrepp bör därför inte behandlas som separata handlingar.

Upptäcka och undersöka övergreppen

Att undersöka dessa brott och identifiera förövare och offer innebär stora utmaningar för polisen. Det är på internet som förövarna möts och där de informerar varandra om tillgängliga offer, kostnader för produktion och tillgång på illegalt material. Många gånger upptäcker polisen de här brotten när en person begår ett annat brott, till exempel våldtäkt av en vuxen kvinna i Sverige, eller genom utlandsstationerade sambandspoliserna i till exempel Sydostasien. När polisen undersöker den misstänkta beslagtagna mobiltelefoner och datorer upptäcks ibland filmer om sexuella övergrepp på flickor och pojkar i Sverige eller andra länder.

Livestreamade övergrepp

Beställda sexuella övergrepp på barn i utlandet via webbkamera, så kallad livestreaming, ökar lavinartat. De fortsatte öka också under 2020 och särskilt i Filippinerna. En möjlig orsak till ökningen kan vara covid-19-pandemin som ledde till ett minskat resande.

Livestreamade övergrepp innebär att förövarna instruerar och betraktar när barn utsätts för sexuella övergrepp i realtid, och får omedelbar tillgång till filmer på sexuella övergrepp på flickor och pojkar som är anpassade till deras personliga önskemål. För att beställa sexuella övergrepp på barn behöver förövarna bara tillgång till internetuppkoppling, en mobiltelefon eller dator och en webbkamera.

Den som utför de sexuella övergreppen på barnet kan vara en förälder eller en annan person i barnets närhet. De ses oftast inte som så allvarliga eftersom köparen aldrig kommer i kontakt med barnet, och föräldrarna inte tror att barnet skadas när de själva har kontroll över handlingarna. Men i själva verket innebär kontakten online att den utländska förövaren har en upparbetad kontakt i landet som deltar i exploateringen av sina barn eller barn som de har tillgång till. Därifrån är steget inte långt till att resa för att själv kunna utföra övergreppen fysiskt.

Experter menar att tiotusentals flickor och pojkar över hela världen kan vara föremål för beställda och livestreamade sexuella övergrepp, och att antalet fall ser ut att öka.¹³⁵ Övergreppen på barnen begås i privata hem, på internetkaféer, hotell eller på andra ställen i barnets närområde. Offer för den här typen av övergrepp har rapporterats främst från

¹³⁵US Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons, *Online Sexual Exploitation of Children: An Alarming Trend* (27 June 2017). <https://www.state.gov/online-sexual-exploitation-of-children-an-alarming-trend/>.

Filippinerna, men indikationer finns på att det också förekom i Rumänien under 2020. Fenomenet förväntas spridas till fler länder.

Förövarnas tillvägagångssätt

Kontakten mellan beställaren och den som begår övergreppen tas ofta via dejtningssidor för vuxna för att sedan övergå till en privat konversation på exempelvis Skype eller WhatsApp där de diskuterar möjligheterna till livestreaming av sexuella övergrepp på barn.¹³⁶ Risken att anmälas till polisen för de som beställer eller begår övergreppen är liten, eftersom stora delar av rättsväsendet i de flesta länder har liten erfarenhet av eller saknar utbildning för att upptäcka och utreda de brotten.

Ett annat växande hot mot flickor och pojkar är så kallad ”sextortion”¹³⁷, utpressning av barnet där förövaren tvingar barn att utstå sexuella övergrepp framför en webbkamera under hot om att känslig information eller sexuella övergreppsbilder annars ska spridas.¹³⁸ Sådana hot om spridning kan leda till att barn och unga tar sina egna liv.¹³⁹

Projekt om identifiering av förövare

Under 2018 anslöt sig Noas nationella it-brottscentrum till projektet *Säg vad du såg*, tillsammans med ECPAT, Childhood och andra organisationer som syftar till att få fler svenska förövare identifierade och lagförda genom skraddarsydd informationssatsar.¹⁴⁰ Projektet pågår 2018–2021, och innebär riktade utbildningsinsatser mot resebranschen, svenska företag och myndigheter i utlandet samt svenskar boende utomlands.¹⁴¹

Under 2019 inledde nationellt it-brottscentrum ett projekt för att öka kompetensen om svenskars sexualbrott utomlands vid svenska beskickningar i länder dit det antas vara vanligt att svenska förövare reser för att begå dessa brott. Projektets mål är att genom ökad kunskap få ambassadpersonal att stödja ambassadbesökare som vill anmäla brott till svensk polis eller att själva anmäla brott, så att fler brott anmäls.

Projektet genomförs i nära samverkan med Ecpat och Childhood och projektet *Säg vad du såg*, och är en fortsättning på regeringsuppdraget *Bekämpa sexualbrott mot barn* som slutrapporterades 2018, då Kambodja, Filippinerna och Nepal besöktes.

De länder som valdes ut är sådana som är kända som populära resmål för resande förövare. Länder som Filippinerna, Kambodja och Thailand prioriterades eftersom flertalet av gruppens utredningar kommer därifrån. För att vidga perspektivet inkluderades även fyra högriskländer i andra världsdelar: Kenya, Brasilien, Rumänien och Ukraina. Utbildningarna omfattade ca en halv dag och genomfördes mellan februari 2019 och mars 2020.

¹³⁶ ”Livestreaming” innebär att övergreppen begås, spelas in och överförs i realtid.

¹³⁷ ”Sextortion” är en sammanslagning av ”sex” och ”extortion” som betyder utpressning.

¹³⁸ Transparency International, *Breaking the Silence Around Sextortion: The links between power, sex and corruption* (2020). Länk:

https://images.transparencycdn.org/images/2020_Report_BreakingSilenceAroundSextortion_English.pdf

¹³⁹ Se till exempel: <https://www.independent.co.uk/news/uk/crime/blackmail-online-sextortion-suicides-videos-photos-sexual-police-advice-a8337016.html>

¹⁴⁰ Länk: <https://www.nmtsverige.se/nyheter/2016/visa-resekurage-sag-vad-du-sag>.

¹⁴¹ Länk: <https://childhood.se/vad-vi-gor/projekt/sag-vad-du-sag/>.

En generell utbildning togs fram och anpassades sedan efter respektive lands förhållanden. Syftet var att ambassadpersonalen skulle få kännedom om

- fenomenet med resande förövare och livestreaming
- situationen gällande sexuell exploatering av barn i landet
- hur svensk polis arbetar
- aktuella ärenden som Sverige har drivit
- projektet *Säg vad du såg* från Ecpat och Childhood.

För att få aktuell och trovärdig information om hur situationen gällande sexuell exploatering av barn ser ut i varje land bjöds lokala experter in för att föreläsa.

Sammanlagt utbildades 115 ambassadanställda, varav fyra ambassadörer. Flera ambassader hade också bjudit in några av sina nordiska kollegor. Utbildningarna har varit mycket uppskattade och resulterat i att personalen fått utökad kännedom om problemet med svenskar som begår sexuella övergrepp mot barn i andra länder, och kunskap om hur de ska agera vid misstanke om sådana brott. Information från ambassaderna ledde också till att två nya förundersökningar kunde inledas.

För att ytterligare sprida information om arbetet, inhämta kunskap och skapa kontakter genomfördes möten med ett stort antal aktörer inom området i varje land. Totalt genomfördes 67 möten med polis, andra myndigheter och frivilligorganisationer.

3.4.1 Rättsfall om sexuellt våld mot barn och sexuell exploatering av barn

Rättsfall 1

Sju svenskar som fört över pengar till personer på Filippinerna misstänktes för att tillhandahålla livestreamade sexuella övergrepp mot barn. En av de misstänkta svenskarna hade avlidit, och en avtjänade ett straff för liknande brottslighet. En anmälan upprättades gällande de övriga fem svenskarna. Tre husrannsakingar genomfördes, och ett ärende överlämnades till åklagare men den misstänkta hann avlida innan åtal väcktes. Under 2020 lades förundersökningen ner rörande en av männen men pågick vid årets slut mot de övriga.

Rättsfall 2

I samband med utbildning av personalen på svenska ambassaden på Filippinerna kom det fram att en svensk man våldtog en 15-årig flicka under en festival 2015. Ärendet hade utretts på plats men lagts ner eftersom den misstänkte lämnat landet. Utredningen bestod av förhör med målsäganden och två vittnen. Det framkom att samtliga flyttat till okänd ort, och filippinsk polis fick därför ekonomiskt stöd från Sverige för att kunna leta efter de involverade personerna. Det har inte gett något resultat, så Ecpat Filippinerna försöker lokalisera dem genom sina kontakter. Flickan är identifierad men har ännu inte hittats. Utredningen pågick vid årets slut.

Rättsfall 3

Enligt en organisation som arbetar med gatubarn i Hanoi i Vietnam har några av gatupojkarna berättat att en svensk man betalat dem för köp av sexuella handlingar. En av pojkarna hade en bild på sin Facebooksida där han syntes tillsammans med tre äldre män.

Samtliga män kändes igen som några av de män som under 2009–2010 vistades långa perioder i Pattaya, Thailand. En anmälan gjordes till polisen i Hanoi. En förundersökning pågår och det finns information från en frivilligorganisation i Hanoi om att mannen kan ha utnyttjat fler pojkar på samma sätt. Den utlandsstationerade sambandspolisen är involverad i ärendet och planer finns på att utredare ska resa till Hanoi för att hålla förhör så snart det är möjligt med tanke på covid-19-pandemin. Utredningen pågick vid årets slut.

Rättsfall 4

En kvinna från Filippinerna greps i Bangkok efter att hon erbjudit en undercoveragent att betala för livestreamade sexuella övergrepp mot barn. Vid en husrannsakan hittades kvitton på pengaöverföringar till kvinnan varav en överföring kom från en man i Sverige. Utredningen pågick vid årets slut.

Rättsfall 5

En svensk medborgare med rötter i Etiopien uppgavs ha gift sig med en 13-årig flicka i Kenya och fått tre barn med henne. Fallet upptäcktes i samband med utbildning av personalen på svenska ambassaden i Nairobi. En förundersökning är inledd och utredningen pågick vid årets slut.

Rättsfall 6

En svensk man misstänktes för fildelning, och vid genomgång av beslag hittades chattar, bilder och filmer som tydde på att mannen hade kontakt med en thailändsk kvinna som skickade bilder och filmer på en flicka i förskoleåldern. Flickan är eventuellt kvinnans dotter. Kvinnan är identifierad och polisen i Thailand har öppnat en utredning angående henne. Utredningen pågick vid årets slut.

Rättsfall 7

En svensk man misstänks för våldtäkt mot barn i Kambodja där han inlett en relation med en kambodjansk kvinna. Kvinnan hade en flicka och det var hennes dotter eller en flicka hon hade vårdnaden om som mannen våldtog. Mannen greps och häktades som misstänkt för våldtäkten och inledningsvis samarbetade kvinnan och flickan. Mannen släpptes senare på fri fot eftersom flickan och kvinnan tog tillbaka sina anklagelser mot honom. Det kunde misstänkas att mannen hade mutat dem för att ändra sina berättelser. Mannen reste därefter hem till Sverige.

Utredningen pågick vid årets slut och drog ut på tiden eftersom det var brist på tolkar som talade khmer.

4 Nationella operativa avdelningens arbete mot människohandel

4.1 Nationella operativa avdelningens organisation och uppdrag

Inom Polismyndigheten har den nationella operativa avdelningen (Noa) huvudansvaret för arbetet mot människohandel, där följande enheter arbetar mot människohandel:

- utvecklingscentrum Stockholm
- underrättelseenheten
- internationella enheten
- utredningsenheten.

Utvecklingscentrum Stockholm (UC Stockholm)

UC Stockholm är en enhet inom Noa som bland annat ansvarar för sakområdet människohandel och som har i uppdrag att driva och följa utvecklingen framåt inom området. UC Stockholm ansvarar även för Polismyndighetens fortsatta uppdrag att vara nationell rapportör i frågor som rör människohandel.¹⁴²

Nationell rapportör i frågor som rör människohandel

Enligt förordningen (2014:1102) med instruktion för Polismyndigheten har Polismyndigheten i uppgift att vara nationell rapportör i frågor som rör människohandel. I den nationella rapportörens uppgifter ingår bland annat att i en skrivelse till regeringen redogöra för omfattningen av människohandel till, i och genom Sverige, och lämna förslag på hur människohandeln kan förebyggas och bekämpas. För mer information om Polismyndighetens arbete som nationell rapportör, se kapitel 5.

Under 2018 tog UC Stockholm fram en plan för det fortsatta arbetet för att bekämpa människohandel.¹⁴³ Planen ska bidra till att

- begränsa möjligheten för aktörer inom internationell organiserad brottslighet att verka i Sverige
- utveckla befintliga arbetsmetoder och se över behovet av nya
- lagföringarna blir fler
- mäns våld mot kvinnor ska upphöra.¹⁴⁴

¹⁴² *Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Polismyndigheten* (Regeringsbeslut 2017-12-21). Länk: <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=18597>

¹⁴³ Polismyndighetens plan mot människohandel (Dnr. A555.578/2017 saknr 429) (18 september 2018).

¹⁴⁴ Prop. 2005/06:155, *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål*. Länk: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/statens-offentliga-utredningar/makt-att-forma-samhället-och-sitt-eget-liv_GTB366

Underrättelseenheten

Noas underrättelseenhet får genom bearbetning och analys av information en god bild av den grova organiserade brottsligheten i Sverige, en bild som sedan redovisas genom strategiska rapporter och operativa underrättelser. Underrättelsearbetet förväntas förebygga och bekämpa organiserad brottslighet eller, i konkreta fall, leda till att förundersökningar inleds om pågående allvarliga brott.

Underrättelseenheten ansvarar för strategisk och operativ underrättelseverksamhet på nationell nivå med bland annat inriktning mot människohandel för olika ändamål. Underrättelseenheten biträder, samordnar och koordinerar också internationella ärenden och underrättelseärenden som berör flera myndigheter eller länder. Arbetet görs i samarbete med polisregionernas underrättelseverksamhet, övriga brottsbekämpande myndigheter och genom det internationella polissamarbetet.

Internationella enheten

Internationella enheten vid Noa arbetar både operativt och strategiskt med stöd för svensk polis i det internationella polissamarbetet. Enheten

- är en kontaktpunkt till bl.a. Interpol, Europol, Schengen/SIRENE¹⁴⁵ och de nordiska polis- och tullsambandsmännen
- har ansvar för de samarbeten som pågår inom till exempel FN och Östersjöområdet och med de nordiska länderna
- ansvarar för EU-samordningen och nationell samordning av det svenska arbetet inom EMPACT¹⁴⁶
- ansvarar för utlandsstyrkan och de internationella utvecklingsprojekten.

Utredningsenheten

Vid Noa finns också en utredningsenhet som har till uppgift att utreda grova brott och att vid behov biträda polisregionerna. Enheten hanterar även fall som rör begäran om rättshjälp från andra länder och frågor som rör brottsoffer- och personsäkerhetsarbetet.

Inom utredningsenheten finns sex sektioner, varav en är nationellt it-brottscentrum. De huvudsakliga uppgifterna för nationellt it-brottscentrum är att

- agera som nationell deskfunktion för it-relaterad brottslighet
- inneha expertfunktion för handläggning av komplexa it-brott, dokumenterade sexuella övergrepp mot barn (barnpornografibrott) och vuxnas kontakt med barn i sexuellt syfte
- ansvara för att utreda och förebygga sexuella övergrepp mot barn i andra länder när brotten begås av personer med hemvist i Sverige och svenskar som förmår personer i andra länder att begå övergrepp mot barn, via t.ex. webbkamera

¹⁴⁵ SIRENE (Supplementary Information Request at the National Entries).

https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen-information-system/sirene-cooperation_en

¹⁴⁶ European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats (EMPACT) är en EU-gemensam plattform för samverkan mot allvarlig och organiserad brottslighet.

- fungera som samverkanspartner med Säkerhetspolisen när det gäller hot och utredningar rörande kritisk it-infrastruktur
- vara nationell kontaktpunkt för andra myndigheter rörande frågor om kritisk it-infrastruktur och komplex it-brottslighet
- agera internationell kontaktpunkt för utländska rättsvårdande myndigheter och andra aktörer, t.ex. på sociala medier
- hantera hot mot it-relaterad kritisk infrastruktur
- samverka med nationellt forensiskt centrum och nationellt bedrägericenter
- ha ansvar för kontakter och samordning av underrättelser inom European Cyber Crime Center.

Nationellt it-brottscentrum biträder polisregionerna med att samla in annonser från internet om prostitution riktade mot den svenska marknaden i ärenden rörande människohandel för sexuella ändamål, grovt koppleri, köp av sexuell tjänst och köp av sexuell handling av barn under 18 år. För mer information om nationellt it-brottscentrums arbete mot sexuella övergrepp mot barn i andra länder, se avsnitt 3.4.

Sedan 2019 finns regionala it-brottscentrum i samtliga polisregioner.

4.2 Arbetet mot människohandel

Flera av Noas insatser mot människohandel görs av UC Stockholm och Noas underrättelseenhet tillsammans. Därför redovisas både enheternas gemensamma och enskilda aktiviteter.

4.2.1 Utveckling av kompetenshöjande insatser och samverkan

Den nationella rapportören i frågor som rör människohandel är placerad på UC Stockholm. Förutom de undersökande och utvärderande uppgifterna är den nationella rapportören också ansvarig för att leda och utveckla Polismyndighetens kompetenshöjande arbete rörande frågor om människohandel.

Utbildning

Sedan 2010 erbjuder Polismyndigheten alla anställda en interaktiv utbildning om människohandel för olika ändamål, och sedan april 2017 också en interaktiv utbildning om människohandel med barn. Utbildningarna finns på polisens intranät och handlar bland annat om hur människohandel kan uppdagas och utredas.

Förundersökningsledare och utredare erbjuds också en två veckor lång vidareutbildning om människohandel i samverkan mellan UC Stockholm, Noas underrättelseenhet och Polismyndighetens HR-avdelning. Vidareutbildningen ges en till två gånger per år.

Noas människohandelskonferens

Varje år arrangerar den nationella rapportören, i samarbete med Noas underrättelseenhet, en människohandelskonferens för polisanställda. Under 2020 ställdes den årliga konferensen in med anledning av covid-19-pandemin.

Kompetenshöjande insatser för gränspolisens

I slutet av 2019 påbörjades ett arbete vid UC Stockholm med att ta fram en handbok för gränspolisens arbete mot människohandel. Handboken förväntas publiceras under 2021.

Polisens intranät

En informationssida om förebyggande åtgärder och bekämpning av prostitution och människohandel för sexuella ändamål på polisens intranät uppdateras kontinuerligt av den nationella rapportören. Informationssidan ska fungera som en nationell standard för polisen om hur alla former av människohandel ska förebyggas, upptäckas och utredas.

Samverkan

Sedan den 1 januari 2018 samverkar Polismyndigheten med Jämställdhetsmyndigheten, som har ett nationellt samordningsansvar för människohandel.

Jämställdhetsmyndighetens regionkoordinatorer mot prostitution och människohandel fungerar som stöd i myndighetens nationella uppdrag om prostitution och människohandel för alla ändamål. Regionkoordinatorernas uppgifter är bland annat att bistå myndigheter med stöd vid människohandelsärenden och att fungera som regionala aktörer med spetskompetens gällande människohandel. En regionkoordinator kan till exempel stödja samordningen mellan polis och socialtjänst i den kommun där ett potentiellt offer för människohandel har identifierats. De förväntas också skapa förutsättningar för att koppla ihop det regionala arbetet mot prostitution och människohandel med arbetet på nationell nivå. För mer information om samverkan se Jämställdhetsmyndighetens webbplats.¹⁴⁷

Manual om identifiering och stöd till offer för människohandel

Under 2016 tog dåvarande samordnaren vid Länsstyrelsen i Stockholm fram en manual tillsammans med bland annat den nationella rapportören i frågor som rör människohandel vid UC Stockholm, Noas underrättelseenhet och polisregion Stockholm. Manualen fungerar som ett stöd för myndighetsanställda och frivilligorganisationer i arbetet med att identifiera offer för människohandel samt för att kunna erbjuda offren skydd och stöd. Manualen uppdaterades av Jämställdhetsmyndigheten under 2018 och publicerades i september 2019.¹⁴⁸

Polisregionernas egna kompetenshöjande insatser

I majoriteten av de sju polisregionerna genomför polisens regionala människohandelsgrupper konferenser, seminarier och/eller möten för polisanställda, men också gemensamt med andra myndigheter på polisområdes- och lokalpolisområdesnivå.

På grund av covid-19-pandemin gjordes de planerade aktiviteterna 2020 digitalt i de flesta fall, eller ställdes in. För mer information om det regionala arbetet, se bilaga 1.

¹⁴⁷ Jämy, *Prostitution och människohandel*. Länk:

<https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/mans-vald-mot-kvinnor/prostitution-och-manniskohandel>

¹⁴⁸ Jämy, *Manual vid misstanke om människohandel: En stöd- and skyddsprocess för offer för människohandel i Sverige* (2019). Länk: <https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/wp-content/uploads/2019/09/manual-manniskohandel-2019-webb.pdf>

Den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet

Den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet har pågått sedan den 1 juli 2009 och samordnas från den 1 januari 2015 av Polismyndigheten. Dåvarande Rikspolisstyrelsen fick i uppdrag av regeringen att samordna och säkerställa en effektiv och ut hållig verksamhet för bekämpning av den organiserade brottsligheten. I satsningen ingår också:

- Åklagarmyndigheten
- Ekobrottsmyndigheten
- Säkerhetspolisen
- Skatteverket
- Kriminalvården
- Kronofogden
- Kustbevakningen
- Tullverket
- Migrationsverket
- Försäkringskassan
- Arbetsförmedlingen.

Samverkansrådet leder satsningen och beslutar om inriktning och organisation. Samverkansrådet består av de tolv myndigheternas chefer och leds av rikspolischefen. Det Operativa rådet, som består av myndigheternas operativa chefer, sammanträder var fjärde vecka och beslutar bland annat om nationella, myndighetsgemensamma insatser mot organiserad brottslighet och gemensamma prioriteringar. Myndigheterna bemannar även gemensamma underrättelsecenter, ett nationellt och sju regionala, som bland annat har i uppdrag att ta fram lägesbilder, underlag till prioriteringar och förslag på insatser och åtgärder. Satsningens verksamhet och utfall rapporteras årligen till regeringen.

Sju regionala samverkansråd leder den myndighetsgemensamma verksamheten avseende regionala och lokala insatser. De olika organen inom satsningen hanterar utbildningsfrågor, säkerhetsfrågor, behov av metodstöd, lagstiftningsbehov, resursfrågor och andra praktiska frågor som i övrigt berör myndighetssamverkan. I vissa fall tillsätts särskilda arbetsgrupper för att hantera specifika gemensamma behov.

Utifrån de olika regeringsuppdragen och Samverkansrådets inriktningsbeslut från oktober 2016 ska de samverkande myndigheterna gemensamt bekämpa den organiserade brottsligheten genom brottsförebyggande åtgärder, administrativa åtgärder, exekutiva åtgärder, lagföring och återvinning av brottsvinster. Fokus ligger på bekämpning av dels allvarlig och samhällshotande organiserad brottslighet, dels organiserad brottslighet i lokalsamhället med särskilt fokus på utsatta områden. Särskilt beaktas också olika brottsfenomen som penningtvätt, terrorfinansiering och brott mot välfärdssystemen.

Ytterligare nio så kallade nätverksmyndigheter, som var för sig är viktiga pusselbitar i samhällets brottsbekämpande förmåga, har kopplats till satsningen via ett strategiskt nätverk. I nätverket ingår:

- Arbetsmiljöverket
- Bolagsverket
- Centrala studiestödsnämnden
- Finansinspektionen

- Inspektionen för vård och omsorg, IVO
- Pensionsmyndigheten
- Statens institutionsstyrelse
- Transportstyrelsen
- Länsstyrelsen i Stockholms län (som nationell kontaktpunkt för landets 21 länsstyrelser).

Nätverksmyndigheterna ingår inte i de nationella beslutsforum som finns i satsningen, men efter hand har allt fler av dem deltagit aktivt i operativa insatser på eget initiativ eller på förfrågan från satsningen, alternativt från några av de samverkande myndigheterna.

Brottsområdet människohandel förekommer i vissa fall inom satsningens insatser mot organiserad brottslighet. Människohandel kan bekämpas på lokal nivå genom lokal och regional myndighetssamverkan för att bland annat ingripa mot organiserad prostitutionsverksamhet eller genom myndighetsgemensamma tillsynsinsatser mot företag där exploatering av människor och av arbetskraft kan förekomma, till exempel på strippklubbar och massagesalonger där det via anmälan eller underrättelser har kommit fram misstankar om prostitution och/eller människohandel för olika ändamål. Andra exempel på branscher där myndighetsgemensam tillsyn kan uppdaga människohandel eller människoexploatering är inom byggindustrin, bilvårdsektorn, städföretag och restaurangsektorn.

4.2.2 Utveckling av det operativa arbetet

Det operativa arbetet mot människohandel drivs i dag huvudsakligen på regional nivå, och människohandel ingår i en av den polisoperativa inriktningens fyra huvuddelar, den som berör aktörer inom internationell organiserad brottslighet.¹⁴⁹

I fem av de sju polisregionerna finns i dag särskilda grupper som arbetar mot människohandel. I några polisregioner har handlingsplaner tagits fram och beslutats för det fortsatta arbetet med att bekämpa människohandel. Särskilt utpekade kontaktpersoner i polisregionerna rapporterar regelbundet data och annan information till den nationella rapportören i frågor som rör människohandel.

Noas operativa insatser mot människohandel, koppleri och köp av sexuell tjänst m.m. i polisregionerna

I samverkan med den nationella rapportören i frågor som rör människohandel genomför Noas underrättelseenhet sedan 2016 särskilda insatsveckor mot människohandel, koppleri, köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling i polisregionerna. Målet har varit minst fyra insatser per år i samarbete med polisregionerna. I praktiken gick arbetet till så att den första dagen ägnades åt kompetenshöjande insatser tillsammans med lokal polis samt representanter från Åklagarmyndigheten och

¹⁴⁹ Polisoperativ inriktning mot allvarlig och organiserad brottslighet – Nationell inriktning och enhetlig prioritering under 2018–2022.

socialtjänsten. Bland annat togs frågor upp om relevant lagstiftning, operativa åtgärder, hemliga tvångsmedel¹⁵⁰, internetspaning och bemötande av individer i prostitution.

Under 2020 genomfördes bara ett fåtal av insatsveckorna på grund av covid-19-pandemin.

De särskilda insatsveckorna har lett till att lokalpolisområdena runt om i landet har tagit till sig ett fungerande arbetssätt och sprider det till andra. Brotten koppleri och köp av sexuell tjänst är brott som sällan anmäls av utomstående utan är brott som polisen själv initierar. Att de särskilda insatsveckorna haft effekt visar sig i statistiken – antalet anmälda brott om köp av sexuell tjänst har ökat med 53 procent och koppleri med 29 procent från 2017 till 2020.

Brottsoffer- och personsäkerhetsarbetet

Under 2018 uppdaterade Polismyndigheten sina riktlinjer för brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten.¹⁵¹ I arbetet med brottsoffer och personsäkerhet betonas vikten av det första mötet med brottsoffret. Alla polisanställda ska ha grundläggande kunskaper om hur brottsoffer ska bemötas, och kunna informera dem om vilka rättigheter de har.

Under 2016 tog Noa också fram ett omfattande metodstöd för brottsoffer- och personsäkerhetsarbetet. Metodstödet tar bland annat upp vad som är viktigt att tänka på i arbetet med offer för människohandel och informerar om vilka andra stödformer som finns i handläggningen.

Under 2018 översatte Polismyndigheten en allmän informationsskrift om vilket stöd och skydd som finns i samhället till fjorton olika språk. Skriften innehåller de uppgifter som polisen är skyldig att informera om enligt förundersökningskungörelsen (1947:948). Det är alltså möjligt att under utredningen ge dem som inte behärskar svenska samma information på fjorton språk. Det finns ytterligare en skrift översatt till fjorton språk med kontaktuppgifter till lokala organisationer som kan ge stöd och hjälp, till exempel lokala kvinnojourer och brottsofferjourer samt kommuner. Det betyder att fler brottutsatta kan ta till sig information om vilka lokala organisationer de kan vända sig till för att få stöd och hjälp.

Under 2020 infördes ny teknik och nya rutiner för kontaktförbud i allmänhet och genom elektronisk övervakning. Under hösten 2021 kommer en ny handbok om kontaktförbud att publiceras.

Under 2019 utvecklades även initiala och strukturerade riskanalyser som ska användas när brottutsatta utsätts för våld. Riskanalyser ska göras då brottsoffer utsatts för, eller riskerar att utsättas för upprepat våld, hot om våld eller allvarliga trakasserier. Analyserna beskriver möjliga risker och utgör underlag för beslut om adekvata stöd- och skyddsåtgärder som ska minimera riskerna för att brottsoffer blir upprepat utsatta. Slutligen har metodstödet för brottsoffer- och personsäkerhetsarbetet setts över och uppdaterats under 2019.

¹⁵⁰ Hemliga tvångsmedel regleras i 27 kap. rättegångsbalken och är en samlande beteckning för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning.

¹⁵¹ *Polismyndighetens riktlinjer för brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten* (PM 2018:42).

Brottslighet och tillsynsarbete

Genom lokalt tillsynsarbete ökar möjligheterna att upptäcka och ingripa mot människohandel för olika ändamål. I praktiken innebär det att polisen utövar tillsyn mot illegala och legala verksamheter som svart- och spelklubbar, restauranger, vattenpipskaféer, kroppsvårdsverksamheter med mera. Särskilt fokus riktas mot oseriösa arbetsgivare och kriminella nätverk i verksamheter där det finns stor risk för att människor utnyttjas för sexuella ändamål eller i tvångsarbete, alternativt i frågor om arbets- och anställningsvillkor.

Inom Noas utvecklingscentrum Väst pågår ett projekt som syftar till att ta fram verktyg för att genomföra tillsyn mot illegala och legala verksamheter. Bland annat ska en nationell metod för tillsynsmetodik sammanställas, vilken ska användas i syfte att försvåra för oseriösa arbetsgivare och brottsnätverk att etablera sig i Sverige.

Metodstödet användes på prov i två polisområden under 2019 och ska testas i ytterligare några polisområden under 2020. Målet är att metodstödet ska kunna fastställas under 2021.

4.2.3 Internationellt polissamarbete

Under 2020 drevs det internationella polisarbetet mot människohandel framför allt inom ramen för Europolsamarbetet respektive EU:s multidisciplinära plattform mot kriminella hot – EMPACT¹⁵² men även inom Interpol.

EMPACT är EU:s modell för multidisciplinär samverkan mot allvarlig och organiserad brottslighet. Det är ett myndighetsgemensamt samarbete mellan de länder som är medlemmar i EU och Norge, Island och Schweiz. I Sverige deltar förutom Polismyndigheten även bland annat Tullverket och Ekobrottsmyndigheten.

EMPACT bekämpar den brottslighet som anses vara den mest systemhotande för länderna inom EU. Arbetet har sin grund i EU:s gemensamma hotbilsrapport, *Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA)*, som alla EU:s medlemsländer bidrar till med sin egen nationella analys.¹⁵³

Med utgångspunkt i SOCTA beslutas de brottsområden som ska prioriteras i samarbetet, och vilka strategiska mål som ska uppfyllas. Det går under namnet EU:s policycykel, som sträcker sig över fyra år. Den pågående policycykeln gäller 2018–2021. Varje policycykel avslutas med en redovisning och en analys av vad som har uppnåtts inom respektive brottsområde. I den pågående cyklen är människohandel ett av de prioriterade brottsområdena.

Varje år beslutar medlemsländerna gemensamt vilka aktiviteter som ska genomföras på de prioriterade brottsområdena. Varje medlemsland har samma rätt att ta initiativ till aktiviteter, som andra länder sedan kan välja att delta i.

Den nationella rapportören i frågor som rör människohandel och representanter från Noas underrättelseenhet deltog även under 2020 i denna samverkan mot människohandel genom både operativt och strategiskt arbete.

¹⁵² EMPACT, länk: <https://www.europol.europa.eu/content/eu-policy-cycle-empact>.

¹⁵³ Länk: <https://www.europol.europa.eu/socta-report>

Insats mot arbetskraftsexploatering

Under 2020 deltog Polismyndigheten i en gemensam EMPACT-insats mot människohandel som omfattade hela EU. Från svenskt håll koordinerades insatserna av Noas underrättelseenhet tillsammans med Noas internationella enhet. Båda enheterna fungerade också som stöd till polisregionerna vid ärenden med internationell anknytning.

Insatsen genomfördes under en vecka tillsammans med Arbetsmiljöverket med inriktning mot tvångsarbete och annan arbetskraftsexploatering.

Under insatsen mot arbetskraftsexploatering genomfördes 79 myndighetsgemensamma kontroller i Sverige där samtliga myndigheter initierade ärenden. Såväl statliga som kommunala myndigheter deltog.

4.2.4 Deltagande i samverkan mot osund konkurrens

Utvecklingscentrum Nord samordnade regeringsuppdraget för Polismyndigheten om att förstärka tillsynen av företag som bryter mot arbetsmiljöregelverket för att få konkurrensfördelar, så kallade osund konkurrens, under 2015–2018.

I december 2017 övergick regeringsuppdraget till att utveckla ändamålsenliga och effektiva metoder för myndighetsgemensamma kontroller för att motverka fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet.¹⁵⁴ Myndigheterna som fick uppdraget 2018–2020 var:

- Arbetsförmedlingen
- Arbetsmiljöverket (samordnande)
- Ekobrottsmyndigheten
- Försäkringskassan
- Jämställdhetsmyndigheten
- Migrationsverket
- Polismyndigheten
- Skatteverket.

Inom Polismyndigheten samordnas uppdraget vid utvecklingscentrum Nord samt på beredningsenheten på Noa.

Ett metodstöd för det operativa arbetet har tagits fram i samverkan mellan de åtta myndigheterna. Inom uppdraget drivs operativ verksamhet i varje region (Arbetsmiljöverkets regionsindelning) genom de regionala samverkansgrupperna (RMS).

Under 2018 gjordes drygt 1 100 myndighetsgemensamma kontroller på företag och 2019 drygt 2 000 kontroller. Kontrollerna gjordes främst inom branscherna bygg, transport, magasinering, hotell, restaurang, reparation av fordon och handel, men också inom olika former av kroppsvårdsverksamheter.

Under 2020 identifierades följande riskbranscher som fortsatt prioriteras nationellt för myndighetsgemensamma kontroller:

¹⁵⁴ Diarienummer vid regeringskansliet A2017/02422/ARM och A2017/00678/ARM.

- byggbranschen
- restauranger
- städbranschen
- bilverkstäder
- skönhetssalonger
- transportnäringen.

Under 2020 påverkade pandemin förutsättningarna för kontrollerna, men cirka 1 000 myndighetsgemensamma kontroller gjordes ändå under året. Kontrollerna resulterade bland annat i kontroll- och sanktionsavgifter på cirka 7 miljoner kronor.

Inom regeringsuppdraget samverkade myndigheterna också inom ramen för Polismyndighetens åtagande i EMPACT THB.

5 Polismyndighetens roll som nationell rapportör

I samband med Kvinnofridspropositionen (prop. 1997/1998:55) gav regeringen dåvarande Rikspolisstyrelsen uppdraget att vara nationell rapportör för Sverige i frågor som rör handel med kvinnor:

Frågan om handel med kvinnor i syfte att sexuellt utnyttja dem, har aktualiserats på senare tid i EU. Enligt en gemensam deklaration ska medlemsländerna bland annat utse en nationell rapportör i denna fråga.¹⁵⁵ Rikspolisstyrelsen har därför fått i uppdrag att vara nationell rapportör för Sverige i frågor som rör handel med kvinnor.¹⁵⁶

Den svenska nationella rapportören tillsattes 1998 och Sverige var därmed först ut bland EU:s medlemsstater med att utse en nationell rapportör med anledning av den så kallade Haagdeklarationen.¹⁵⁷

Enligt förordningen (2014:1102) med instruktion för Polismyndigheten har Polismyndigheten i uppgift att vara nationell rapportör i frågor som rör människohandel. I den nationella rapportörens uppgifter ingår bland annat att i en skrivelse till regeringen redogöra för omfattningen av människohandel till, i och genom Sverige samt lämna förslag på hur människohandeln kan förebyggas och bekämpas. Analysen och förslagen presenteras i kapitel 6.

Hittills har Polismyndigheten lämnat 22 årliga lägesrapporter till regeringen. Efter Polismyndighetens omorganisation 2015 är den nationella rapportören i frågor som rör människohandel placerad på Noas enhet utvecklingscentrum Stockholm (UC Stockholm).

Den nationella rapportören hämtar årligen in uppgifter från samtliga polisregioner och från Noa.¹⁵⁸ Uppgifterna handlar bland annat om antalet förundersökningar och domar, de olika formerna av människohandel i polisregionerna och data om förövare och offer. Polisregionerna förväntas också rapportera om prostitutionens utveckling i allmänhet i polisregionen, förundersökningar som rör koppleri, antalet sexköpare som rapporterats och eventuella domar under den relevanta lagstiftningen.

Uppgifterna som rör förövare och offer är uppdelade på kön, ålder och nationalitet, där det är av betydelse för utredningen, samt ekonomisk eller annan bakgrund. Erfarenheter från

¹⁵⁵ *The Hague Ministerial Declaration on European Guidelines for Effective Measures to Prevent and Combat Trafficking in Women for the Purpose of Sexual Exploitation* (Hague, 24–26 april 1997).

¹⁵⁶ Prop. 1997/98:55 *Kvinnofrid*.

¹⁵⁷ Se fotnot 155.

¹⁵⁸ Fram till och med omorganisationen av Polismyndigheten under 2015 var den nationella rapportören placerad på dåvarande Rikspolisstyrelsen, och inhämtade information från Rikskriminalpolisen och polismyndigheterna samt det civila samhället.

Sverige och andra länder visar att det oftast finns ett samband mellan förövarens bakgrund och de offer förövaren har tillgång till och väljer att utnyttja.

Informationen från polisregionerna är nödvändig för att Polismyndigheten ska kunna planera det nationella arbetet och utarbeta relevanta förslag på åtgärder om hur människohandeln bäst ska kunna förebyggas och bekämpas. Åtgärderna handlar till exempel om:

- arbetsmetoder
- utbildningsinsatser
- inventering av behov av tolkar
- identifiering av samarbetspartners
- brottsförebyggande åtgärder
- identifiering av förövare
- bemötande av och skydd och stöd till offren
- planering av offrets återvändande till hemlandet.

Uppgifter samlas också in från Migrationsverket, Jämställdhetsmyndigheten, länsstyrelserna, andra myndigheter, frivilligorganisationer och forskare.

Polismyndighetens roll som nationell rapportör innebär också att informera om hur Sverige arbetar för att förebygga och bekämpa människohandel för alla ändamål och prostitution. Förbudet mot köp av sexuell tjänst har sedan det trädde i kraft 1999 rönt ett stort internationellt intresse, särskilt när det gäller att förebygga och motverka människohandel.

Under de senaste 20 åren har ett stort antal delegationer bestående av ministrar, parlamentariker, representanter från rättsväsendet och frivilligorganisationer samt journalister från hela världen besökt den nationella rapportören och andra nyckelaktörer i Sverige för att få information om hur lagstiftningen fungerar i praktiken och om vilka effekter den har haft för arbetet med att förebygga prostitution och människohandel för sexuella ändamål på kort och lång sikt.¹⁵⁹

Den nationella rapportören i frågor som rör människohandel är också ansvarig för att tillhandahålla information till de olika kommittéer och organ som övervakar hur Sverige sköter sina internationella åtaganden rörande människohandel, prostitution och tvångsarbete, som Europarådets expertgrupp GRETA¹⁶⁰ och FN:s CEDAW-kommitté.¹⁶¹

De nationella rapportörernas uppdrag finns också beskrivet i Europeiska unionens människohandelsdirektiv från 2011.¹⁶²

I arbetet som nationell rapportör i frågor som rör människohandel ingår det att delta i det informella nätverk av nationella rapportörer¹⁶³ och liknande mekanismer som etablerats

¹⁵⁹ Under 2019 kom delegationer till Sverige från bl.a. Skottland, England och Thailand.

¹⁶⁰ Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings. Länk: <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/greta>

¹⁶¹ Kommittén som överser hur FN:s medlemsstater lever upp till sina skyldigheter under Kvinnokonventionen (CEDAW).

Länk: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/cedaw/pages/cedawindex.aspx>.

¹⁶² Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF.

inom EU och samordnas av EU-kommissionen. Förutom EU-medlemsstaternas nationella rapportörer och liknande mekanismer så kan också EU:s och FN:s relevanta institutioner som ILO och FN:s särskilda rapportör om människohandel delta i nätverket, men bara som observatörer.

I nätverket samlas uppgifter in om människohandelns omfattning och utveckling i medlemsländerna och resultat av och förslag på åtgärder för att bekämpa människohandeln. Informationen ligger bland annat till grund för EU-kommissionens årliga rapportering till Europaparlamentet.¹⁶⁴

Samverkan med civila samhället

I maj 2013 lanserade EU-kommissionen ett forum för det civila samhället mot människohandel, som möts två gånger om året i Bryssel.¹⁶⁵ Det är ett forum för ett hundratal frivilligorganisationer på europeisk, nationell och lokal nivå som arbetar med mänskliga rättigheter, barns rättigheter, kvinnors rättigheter och jämställdhet, migranters rättigheter och skyddsboende. Medlemmarna i EU-nätverket för de nationella rapportörerna deltar regelbundet i mötena.

Polismyndigheten samarbetar också med Plattformen för civila Sverige mot människohandel (Plattformen)¹⁶⁶ i enlighet med människohandelsdirektivet. I nätverket ingår ett trettiotal organisationer som på olika sätt kommer i kontakt med personer som är utsatta för olika former av människohandel. Det är både hjälporganisationer med skyddade boenden, uppsökande verksamheter och juridisk rådgivning, och organisationer som övervakar och rapporterar om tillämpningen av internationella överenskommelser på människohandelsområdet i Sverige.

Den nationella rapportören har tillsammans med Plattformen tagit fram ett formulär för information från civilsamhället för att kunna jämföra uppgifter och se mönster i människohandelns omfattning och utveckling i Sverige över tid. Utvalda uppgifter från Plattformens årliga datainsamling redovisas i den nationella rapportörens årliga rapporter.¹⁶⁷ För mer information se avsnitt 3.1.5.

¹⁶³ The EU Network of National Rapporteurs or Equivalent Mechanisms (NREMs).

¹⁶⁴ *Council Conclusions on establishing an informal EU network of National Rapporteurs or Equivalent Mechanisms on Trafficking in Human Beings* (2946th JUSTICE and HOME AFFAIRS Council meeting Luxembourg, 4 June 2009). Länk: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/council-conclusions-establishing-informal-eu-network-national-rapporteurs_en

¹⁶⁵ EU Civil Society Platform against Trafficking in Human Beings.

¹⁶⁶ www.manniskohandel.se.

¹⁶⁷ De uppgifter som Plattformen samlade in under 2020 kommer från boenden i Stockholm, Malmö och Göteborg samt från Plattformens egna kontakter.

6 Analys och förslag till åtgärder

Baserat på de årligen insamlade uppgifterna analyserar den nationella rapportören situationen i Sverige, ger rekommendationer om hur människohandeln kan förebyggas och bekämpas samt redovisar årligen dessa resultat till regeringen. Vissa rekommendationer förekommer i flera lägesrapporter eftersom de föreslagna åtgärderna inte har genomförts och problemet eller behovet därför kvarstår.

Vissa åtgärder måste genomföras löpande, särskilt kompetenshöjning hos rättsvårdande och andra myndigheter, eftersom:

- lagstiftning och samhället förändras över tid
- personer och grupper som är involverade i den kriminella miljön ändrar tillvägagångssätt
- tekniken utvecklas
- ny personal anställs.

6.1 Alla former av människohandel

6.1.1 Få fällande domar om människohandel

Det finns få fall av fällande domar rörande människohandel i Sverige. Eftersom utsikten att nå framgång i de utredningarna är relativt begränsad i jämförelse med annan allvarlig organiserad brottslighet, kan de utdömda straffen och inte minst straffsatserna i lagstiftningen påverka Polismyndighetens framtida prioriteringar.¹⁶⁸ En sådan utveckling är olycklig, särskilt som denna typ av brottslighet orsakar stort mänskligt lidande för offren och skada för samhället i stort.

Det finns flera faktorer som bidrar till att få åtal om människohandel väcks, att åtal ogillas eller att domstolen väljer en påföljd i den lägre delen av straffskalan eller en mildare brottsrubricering: koppleri i fall av misstänkt människohandel för sexuella ändamål och människoexploatering i fall av misstänkt människohandel för tvångsarbete.

Trots flera ändringar är människohandelslagstiftningen komplicerad och ofta svårtillämpad. För att straffansvar för människohandel ska kunna utkrävas måste en förövare ha uppsåt i förhållande till utnyttjandet, han eller hon måste ha avsett att utnyttja offret. Det kravet kan medföra stora svårigheter i tillämpningen av lagstiftningen, särskilt i fall då offren rekryterats, transporterats och utnyttjats utanför Sverige. Det kan också vara svårt att bevisa att en förövare använt sig av ett otillbörligt medel vid handelsåtgärden med offret.

Om offret, ofta på grund av rädsla för repressalier, inte står fast vid den berättelse som hon eller han lämnat till polisen vid tidigare förhör kan hennes eller hans trovärdighet minska och åtalet ogillas, särskilt om det inte finns annan bevisning.

Brist på resurser och brist på förmåga hos polisen att utreda brotten kan också vara orsaker till att inte fler människohandelsbrott klaras upp.

¹⁶⁸ Straffvärden ska ses som en indikator på hur allvarligt samhället ser på denna typ av brottslighet.

Det är fortfarande vanligt att domstolarna inte ser de psykologiska mekanismer som styr offer för människohandel. Detta gäller särskilt i de rättsfall där brottsoffren inte har funnit något annat verkligt eller godtagbart alternativ till att underkasta sig förövarens vilja. Förövare använder ofta subtila hot och påtryckningar för att styra offrens fria och verkliga vilja. Det är omständigheter som offren oftast berättar om, men som inte alltid kan bevisas genom till exempel vittnesmål, skriftliga hot, dokumenterad telefonavlyssning eller annan spaning.

Förövarna ändrar ofta tillvägagångssätt. I stället för att bruka våld och hota offren kan de erbjuda förbättrade villkor i form av mer frihet och en viss andel av inkomsterna från utnyttjandet. Det leder ofta till att offren blir lojala mot förövarna och mindre benägna att vittna mot dem.

Brottsoffer kan också ha ett socialt och känslomässigt beroende till förövaren. I domstolen kan det vara svårt att förmedla den speciella relation som ofta finns mellan förövare och offer i människohandelsärenden som är baserad på makt över och kontroll av offret.

6.1.2 Få fällande domar om människoexploatering

Under 2020 anmäldes 79 brott om människoexploatering, fyra åtal väcktes varav ett rörde medhjälp till människoexploatering men inget åtal ledde till fällande dom.

Under 2019 anmäldes endast 48 brott om människoexploatering, fyra åtal väcktes och en person dömdes för brottet.

2018 infördes det gradindelade brottet människoexploatering i brottsbalken för att stärka det straffrättsliga skyddet mot exploatering av personer i arbete och tiggeri. Brottet består i att genom olaga tvång, vilseledande eller utnyttjande av någons beroendeställning, skyddslöshet eller svåra situation exploatera en person i tvångsarbete, arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri. Om brottet har avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett särskilt hänsynslöst utnyttjande av annan, kan gärningsmannen dömas för grov människoexploatering.

Brottet skiljer sig från människohandel genom att människoexploatering

- bara gäller exploatering i tvångsarbete, i arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri
- inte ställer krav på att förövaren har rekryterat, transporterat, överfört, inhyst eller tagit emot en person
- inte ställer krav på att gärningen inneburit nödläge för den utsatta personen.

Ärenden om människohandel hanteras av specialiserade åklagare på Åklagarmyndighetens riksenhet mot internationell och organiserad brottslighet (RIO). Ärenden om människoexploatering handläggs dock oftast av åklagare på de allmänna åklagarkamrarna. Ett skäl till att det väcks få åtal kan därför vara bristande kunskap om lagstiftningen hos åklagare.¹⁶⁹

¹⁶⁹ Riksrevisionen, *Statens insatser mot exploatering av arbetskraft – regelverk, kontroller samt information och stöd till de drabbade* (RIR 2020:27). Länk:

I dagsläget genomför Åklagarmyndigheten inga särskilda utbildningar för åklagare om människohandel eller människoexploatering. Det finns ett metodstöd för människohandel och andra närliggande brott som är tillgängligt för alla åklagare på Åklagarmyndighetens intranät.

6.1.3 Specialiståklagare och utbildningar

Förslag till åtgärd:

Ärenden om människoexploatering bör handläggas av specialiståklagare

I egenskap av nationell rapportör i frågor som rör människohandel anser Polismyndigheten att Åklagarmyndigheten bör introducera kompetenshöjande insatser för alla åklagare och att brottet människoexploatering handläggs av åklagare med specialistkompetens, till exempel vid Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet (RIO).¹⁷⁰

Brotten människohandel och människoexploatering är närbesläktade brott med lagstiftning som ofta är svår att tillämpa. Rekvisitet ”uppenbart orimliga villkor” i människoexploateringsparagrafen har till exempel visat sig vara alltför högt ställt och därför svårt att leda i bevis. Åklagarnas kunskaper om lagstiftningen gällande människohandel och människoexploatering är viktiga för att en förundersökning ska leda till åtal och i slutändan till fällande domar.

Förslag till åtgärd:

Kompetenshöjande insatser

I egenskap av nationell rapportör i frågor som rör människohandel anser Polismyndigheten att det är angeläget att all personal inom de rättsvårdande myndigheterna som Åklagarmyndigheten, Domstolsverket och Kriminalvården ges regelbunden möjlighet att genomgå både grundutbildningar och fördjupande fortbildning, och att de grupper som tidigare inte omfattats av sådana utbildningar snarast inkluderas.

Dessutom bör kompetenshöjande insatser genomföras inom myndigheter som kan beröras av frågor som rör människohandel och människoexploatering bland annat genom den myndighetsgemensamma satsningen för att bekämpa organiserad brottslighet (som initieras av regeringen) eller inom myndigheter som deltar i arbetet med att genomföra inspektioner på arbetsplatser.

<https://www.riksrevisionen.se/rapporter/granskningsrapporter/2020/statens-insatser-mot-exploatering-av-arbetskraft--regelverk-kontroller-samt-information-och-stod-till-de-drabbade.html>

¹⁷⁰ Åklagarmyndigheten, Rio. Länk:

<https://www.aklagare.se/kontakt/aklagaromraden/nationella-aklagaravdelningen/riksenheten-mot-internationell-och-organiserad-brottslighet/>

Exempel på sådana myndigheter är

- Jämställdhetsmyndigheten
- Migrationsverket
- Arbetsmiljöverket
- Skatteverket
- Arbetsförmedlingen
- Försäkringskassan
- Socialstyrelsen
- Kronofogden
- Tullverket
- Ekobrottsmyndigheten.

Metod- och kompetensutvecklande åtgärder inom rättsväsendet är viktiga för att öka kunskapen om mekanismerna bakom människohandeln, särskilt rörande offrens bevekelsegrunder, agerande och reaktioner. De senaste tjugo åren har vissa grupper inom rättsväsendet genomgått grundläggande utbildningar för att stärka deras kapacitet att hantera människohandelsärenden och relaterade brott.

Kompetenshöjande insatser måste inriktas på de faktorer som möjliggör människohandel för olika ändamål, utformningen av människohandelsparagrafen, betydelsen av den lag som förbjuder köp av sexuella tjänster, identifiering av offren och deras faktiska situation med målet att ge ett heltäckande skydd och stöd, och en analys av rättstillämpningen i syfte att verka för en större enhetlighet. Det gäller människohandel för alla former av utnyttjande, men särskilt människohandel för andra ändamål än sexuella där bristen på kunskap är relativt stor och erfarenheterna begränsade.

Det är särskilt viktigt eftersom ny personal ständigt tillkommer och nationell och internationell lagstiftning, policy och praxis ständigt uppdateras och förbättras, och för att de brottsansvariga ofta ändrar sina metoder för att undvika upptäckt. Om det här utbildningsarbetet inte prioriteras kan effektiviteten inom det brottsförebyggande och operativa arbetet försämrats med förödande långsiktiga konsekvenser för samhället i stort och särskilt för brottsoffren.

Även kommunernas verksamheter som kommer i kontakt med frågor som rör människohandel och människoexploatering kan behöva stöd i att fördjupa sina kunskaper i dessa frågor för att kunna identifiera potentiella brott och brottsoffer.

Inriktningen av det fortsatta arbetet rörande kompetenshöjande insatser inom Polismyndigheten diskuteras i avsnitt 4.2.1.

6.1.4 Skydd och stöd till alla offer och stärkt samverkan

Det så kallade brottsofferdirektivet¹⁷¹ kräver att EU:s medlemsländer garanterar att de som fallit offer för brott behandlas med respekt och att de erbjuds lämpligt skydd och stöd för att underlätta deras återhämtning och att de får en rättslig prövning.

Enligt människohandelsdirektivet måste medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att brottsoffer får hjälp och stöd före, under och en lämplig tid efter de straffrättsliga förfarandena så att de kan utöva sina rättigheter.¹⁷² Eftersom offer för människohandel ofta utsatts för förnedrande behandling och sexuell exploatering, sexuella övergrepp, våldtäkt eller slaveriliknande förhållanden är det medlemsstaternas skyldigheter att se till att de skyddas från sekundär viktisering och ytterligare trauma under brottsutredningar och rättegångar.

Syftet med regeringens nationella handlingsplan mot prostitution och människohandel 2018 är att förebygga och motverka prostitution och människohandel för alla ändamål och att bidra till ett bättre skydd och stöd för utsatta personer. Åtgärderna ska bidra till att arbetet för att förebygga och motverka prostitution och människohandel blir mer effektivt, strategiskt och målinriktat. Samverkan mellan myndigheter och frivilligorganisationer ska också öka för att ytterligare stärka offrens rättigheter.¹⁷³

Regionkoordinatorer mot prostitution och människohandel finns i sju regioner. De är anställda inom socialtjänsten och finansieras av Jämställdhetsmyndigheten tillsammans med vissa kommuner och länsstyrelser. Deras uppgifter är att bistå myndigheter med stöd i människohandelsärenden och att fungera som regionala aktörer med spetskompetens i frågorna. En regionkoordinator kan till exempel stödja samordningen mellan polis och socialtjänst i den kommun där ett potentiellt brottsoffer för människohandel har identifierats. De förväntas också skapa förutsättningar för att koppla ihop det regionala arbetet mot prostitution och människohandel med arbetet som görs på nationell nivå.

Andra viktiga nyckelaktörer för arbetet med att förebygga och bekämpa prostitution och människohandel är de kommunala prostitutionsgrupperna inom socialtjänsten i de tre storstadsregionerna och i Borås. De har mångårig kunskap och erfarenhet av att arbeta med offer för prostitution och människohandel.

Sveriges kvinnojourer har också en viktig roll i arbetet för att ge kvinnor med erfarenhet av prostitution och utnyttjande i pornografi stöd och skydd. Även om många brottsoffer tar kontakt med en kvinnojour med anledning av att de utsatts för andra former av mäns våld,

¹⁷¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU av den 25 oktober 2012 om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF.

¹⁷² Se artikel 11 i människohandelsdirektivet.

¹⁷³ *Handlingsplan mot prostitution och människohandel* (augusti 2018), https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/wp-content/uploads/2019/05/handlingsplan_prostitution-manniskohandel_aug-

kan prostitution vara en del i en bredare utsatthet som inkluderar fysiskt, psykiskt, ekonomiskt och sexuellt våld.¹⁷⁴

Trots alla dessa åtgärder och kunniga samhällsaktörer är stödet för och skyddet av brottsoffren fortfarande bristfälligt, särskilt utanför de tre storstadsregionerna. Enligt Plattformen för civila Sverige mot människohandel har en stor andel av offren för människohandel de senaste åren aldrig haft kontakt med eller fått hjälp av en myndighet.

CEDAW-kommittén påpekade i sina slutsatser rörande Sveriges senaste periodiska rapport 2016 under FN:s Kvinnokonvention att mer måste göras för att skydda, stödja och återintegrera offer för människohandel och prostitution.¹⁷⁵ Kommittén har också avkrävt svar från Sverige om de här frågorna inför presentationen av Sveriges tionde periodiska rapport som ska läggas fram i oktober 2021.¹⁷⁶

För att uppfylla de krav som ställs på Sverige nationellt och internationellt behövs därför ytterligare långsiktiga insatser för att skydda och stödja människohandelsoffer.

Förslag till åtgärd:

En nationell sammanhållen strategi för skydd och stöd till offer för prostitution och människohandel för sexuella ändamål

I egenskap av nationell rapportör i frågor som rör människohandel föreslår Polismyndigheten i första hand att det utarbetas en samlad nationell strategi för det långsiktiga arbetet för att ge stöd och skydd till individer som utnyttjas för prostitution och människohandel för sexuella och andra ändamål.

Strategin föreslås genomföras i samarbete med alla berörda myndigheter och frivilligorganisationer, inklusive de som organiserar överlevare av brotten: de kommunala prostitutionsgrupperna, de två riksförbunden för kvinno- och tjejjourer, Roks och Unizon, forskare med specialkompetens inom traumabehandling och andra berörda. För att de ska kunna prioritera arbetet med att ge stöd till offer för människohandel och prostitution krävs en gedigen och långsiktig finansiering både från nationellt och lokalt håll.

I avvaktan på en sådan strategi föreslår Polismyndigheten nedan flera delåtgärder för att kortsiktigt stärka offrens rättigheter och tillgång till stöd, behandling och skydd.

¹⁷⁴ Unizon, *Porr och prostitution: en rapport om utsatthet och efterfrågan* (Stockholm: Unizon, 2015) del 1. Länk: <https://www.unizonjourer.se/media/cpgi01p2/porr-och-prostitution-unizons-rapport.pdf>

¹⁷⁵ CEDAW Committee, *Concluding observations: Sweden (CEDAW/C/SWE/CO/8-9)* (4 March 2016), para. 29: "... It also recommends that the State party strengthen its efforts to ... ensure adequate protection, rehabilitation and reintegration services for them. The Committee further recommends that the State party strengthen the assistance provided to women and girls who wish to leave prostitution, including by providing alternative income-generating opportunities."

¹⁷⁶ CEDAW Committee, *List of issues and questions prior to the submission of the tenth periodic report of Sweden (CEDAW/C/SWE/QPR/10)*, para. 14.

Förslag till åtgärd: Särskilda medel till regionkoordinatorerna

I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att regeringen bidrar med öronmärkta pengar för att stärka finansieringen av regionkoordinatorerna. Det är viktigt med kontinuitet i finansieringen av brottsofferarbetet, finansieringen bör därför beslutas för längre perioder än ett år.

Regionkoordinatorerna är viktiga aktörer när det gäller att samordna arbetet mellan polis och socialtjänst i den kommun där ett potentiellt offer för människohandel har identifierats. Det finns en inbyggd sårbarhet i att regionkoordinatorerna finansieras genom Jämställdhetsmyndighetens, länsstyrelsernas och kommunernas årsvisa budgetar. Det försvårar ett stabilt och långsiktigt brottsofferarbete lokalt och kan leda till att arbetets grundläggande principer om jämlikhet och enhetligt bryts.

Förslag till åtgärd: Utökad samverkan för att stärka stödet till offer för människohandel

I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att samverkan mellan rättsväsendet, kommunernas socialtjänster och berörda frivilligorganisationer utökas, särskilt på lokal nivå. Det behövs för att få en ökad kunskap om offren, deras situation, bakgrund och behov av åtgärder samt utröna vilka kort- och långsiktiga behov av åtgärder offren har av skydd och stöd. Det är nödvändigt för att stärka rättsväsendets handläggning av människohandelsärenden och omhändertagande av brottsoffer.

Inriktningen av det fortsatta arbetet rörande samverkan inom Polismyndigheten diskuteras i avsnitt 4.2.1.

Förslag till åtgärd: Traumabaserad behandling för utsatta brottsoffer

I egenskap av nationell rapportör i frågor som rör människohandel föreslår Polismyndigheten att stödet till offer med särskilda behov stärks i enlighet med människohandelsdirektivet genom ett uppdrag från regeringen till berörda myndigheter i samverkan med landets kommuner. Uppdraget skulle kunna involvera extra bidrag till specialiserade skyddsenheter och frivilligorganisationer, och även startbidrag till nya verksamheter.

Enligt människohandelsdirektivet ska EU:s medlemsländer prioritera och vidta särskilda åtgärder för att stödja offer med särskilda behov. Exempel på sådana offer kan vara gravida kvinnor och flickor, offer som har intellektuella eller fysiska funktionsnedsättningar eller som utsatts för allvarliga former av sexualiserat våld. Det gäller särskilt minderåriga flickor och pojkar.

Kunskapen om och tillgången på traumabaserad behandling för den här gruppen av särskilt utsatta individer är ytterst begränsad i Sverige, något som också påpekats av frivilligorganisationer som organiserar överlevare av prostitution, människohandel och allvarliga sexuella övergrepp.

Förslag till åtgärd:

Kompetenshöjande insatser och konsultation om offrens situation

Trots olika riktade kompetenshöjande insatser inom rättsväsendet uppmärksammas inte offrens sårbarhet och faktiska situation tillräckligt, med följderna att offren inte får det stöd och skydd som de har behov av och rätt till.

Människohandelsoffer granskas och deras bevekelsegrunder och situation ifrågasätts, ibland på ett kränkande sätt. Det tyder på bristande kunskap inom rättsväsendet om de sociala, ekonomiska, politiska och juridiska omständigheter i offrens hemländer och i Sverige som lett till att de blivit offer för människohandel. Det gäller även konsekvenserna för offren när de till exempel återvänder hem eller om personlig information hanteras på ett olämpligt sätt.

Det är inte enbart rättsvårdande och sociala myndigheter som är involverade i arbetet för att ge ett heltäckande skydd och stöd till offer för människohandel för olika ändamål. Kvinnojourer, barnrätts- och brottsofferorganisationer, fackförbund och andra aktörer i samhället kommer också i sitt dagliga arbete i kontakt med offer för människohandel och kan bidra med värdefull kunskap. I egenskap av nationell rapportör i frågor som rör människohandel föreslår Polismyndigheten att dessa aktörer bör konsulteras om offrens situation, bakgrund och behov av åtgärder samt skydd och stöd för att stärka rättsväsendets handläggning av människohandelsfall.

6.1.5 Granska skyddade boenden för offer för prostitution och människohandel för sexuella ändamål

Många offer för prostitution och människohandel för sexuella ändamål befinner sig i riskfyllda situationer där de till exempel kan stå under hot från enskilda förövare och kriminella nätverk. I dag finns det inte ett enhetligt system som ser till att offer för prostitution och människohandel får tillgång till kvalitetssäkrade boenden med specialkompetent personal och adekvata säkerhetsanordningar. Det finns exempel på att skyddsbehövande offer för människohandel har placerats på vandrarhem och hotell i brist på andra bostadslösningar.

Socialstyrelsens kartläggning av över 200 skyddade boende för våldsutsatta 2019 visade att:

- 54 procent drivs ideellt
- 37 procent drivs i privat regi
- 9 procent drivs av kommunerna.

När det gäller kompetensen att ge adekvat stöd och skydd till personer som utsatts för prostitution och människohandel för sexuella ändamål hade 85 procent av de kommunala boendena tillräcklig kompetens, men bara 63 procent av de privata och de ideellt drivna boendena hade motsvarande kompetens.¹⁷⁷ Det visade sig också att en fjärdedel av de skyddade boendena bara hade friliggande lägenheter.

¹⁷⁷ Socialstyrelsen, *Kartläggning av skyddade boenden i Sverige* (Juni 2020). Länk: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2020-6-6817.pdf>

Förslag till åtgärd:

Granskning av skyddade boenden för offer för prostitution och människohandel för sexuella ändamål

I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att det bör göras en granskning av alla skyddade boenden i Sverige som tar emot eller kommer att ta emot personer som utsatts för prostitution och människohandel. Granskningen skulle utreda boendenas

- tillgängliga boendeformer
- säkerhets- och skyddsanordningar
- bemanningsnivå
- kompetens att möta offrens komplexa behov.

De skyddade boenden som ger skydd och stöd för personer som utsatts för prostitution och människohandel för sexuella och andra ändamål regleras idag inte i lagstiftning. Polismyndigheten anser därför att det är angeläget att det utreds om de bör definieras och regleras genom lagstiftning i till exempel socialtjänstlagen.

Särskild uppmärksamhet bör ges de boenden som tar emot kvinnor med utländsk bakgrund, kvinnor som har medföljande barn och de kvinnor som lider av fysiska och psykiska skador som ett resultat av de kränkningar som de utsatts för. Behovet av enkönade behandlingsmiljöer ska prioriteras i granskningen.

Kvinnor som utsatts för prostitution och människohandel för sexuella ändamål har ofta komplexa, individuella behov som ett resultat av övergreppen. Ansvariga för stöd och behandling bör därför ha professionell kompetens för att kunna möta kvinnornas hälsotillstånd, eventuella funktionshinder, om de är gravida samt till det fysiska och psykiska lidandet som de utsatts för som en konsekvens av den brottsliga verksamheten och andra personliga förhållanden.

Förslag till åtgärd:

Införande av tillstånds- och anmälningsplikt för skyddade boenden för offer för prostitution och människohandel

I egenskap av nationell rapportör i frågor som rör människohandel anser Polismyndigheten att det är angeläget att det tillsammans med övriga frågor utreds om en anmälningsplikt ska införas för de kommuner och landsting som driver skyddade boenden för offer för prostitution och människohandel. Kommunernas yttersta ansvar för att de insatser som ges till enskilda i form av skyddat boende är av god kvalitet kvarstår.

Det krävs i dag inga tillstånd för att öppna och driva ett skyddat boende. Det är av stor vikt att alla enskilda och företag som önskar driva skyddade boenden för offer för prostitution och människohandel måste uppfylla grundläggande och enhetliga kvalitetskrav för att kunna ta emot både vuxna och barn. Polismyndigheten ser därför ett starkt behov av att införa en tillståndsplikt för att bedriva sådana verksamheter.

Polismyndigheten anser vidare att Inspektionen för vård och omsorg (IVO) skulle kunna vara en lämplig instans att ansvara för ett sådant tillståndsförfarande.

I tillståndsförfarandet bör ingå en djupgående granskning av det skyddade boendets verkliga huvudman,¹⁷⁸ en ekonomisk utredning för att säkerställa att etablering och finansiering av ett boende inte härrör från brottslig verksamhet, och en genomgång av brottsregister. Det bör också ställas krav på att all personal ska visa ett aktuellt utdrag ur belastningsregistret som en del av anställningsförfarandet.¹⁷⁹ Granskningen bör kompletteras med kvalitetsuppföljningar vart tredje till vart femte år.

Det är viktigt att offrens behov av reproduktiva hälso- och sjukvårdsåtgärder, rådgivning, tillgång till abort och preventivmedel tillgodoses. Granskningen bör därför också genomlysas de åtgärder som de skyddade boenden som tar emot kvinnor och flickor som utsatts för prostitution och människohandel för sexuella ändamål genomför för att på bästa sätt följa den nationella strategin för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter i behandlingsarbetet.¹⁸⁰

I IVO:s mandat ingår inte att ansvara för tillsyn över verksamheter som erbjuder skyddat boende och som drivs av kommuner och landsting.

Slutligen bör de vistelser i skyddat boende som rör offer för prostitution och människohandel för sexuella och andra ändamål inkluderas i den officiella statistiken.

6.1.6 Rehabilitering för offer för prostitution och handel med människor för sexuella ändamål inom Kriminalvården

Forskningsstudier och rapporter från organisationer som ger stöd till brottsoffer visar att åtskilliga av de kvinnor som kommit eller riskerar att komma i kontakt med kriminalvården tidigt varit utsatta för olika former av fysiskt och sexuellt våld och hot eller blivit utnyttjade i prostitution.¹⁸¹ Kvinnor som döms för koppleri eller för människohandelsbrott kan också själva ha utnyttjats i prostitution eller varit offer för människohandel för sexuella ändamål.

För att underlätta kvinnornas återintegrering i samhället är det nödvändigt att de får anpassat stöd och bistånd under vistelsen på Kriminalvårdens anstalter. Det är av särskild vikt i de fall där kvinnor kommer att utvisas från Sverige efter avtjänat straff, eftersom risken för att de blir utnyttjade av hallickar och människohandlare vid återkomsten till hemlandet är särskilt stor.

¹⁷⁸ Se: Lag (2017:631) om registrering av verkliga huvudmän, 1§: ”För att förhindra att juridiska personer eller truster utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism finns i denna lag bestämmelser om krav på registrering av verkliga huvudmän i juridiska personer och truster.

¹⁷⁹ Förordning (1999:1134) om belastningsregister.

¹⁸⁰ Folkhälsomyndigheten, *Nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR): En god, jämlik och jämställd sexuell och reproduktiv hälsa i hela befolkningen* (Oktober 2020). Länk:

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/0d489b0821164e949c03e6e2a3a7e6cc/nationell-strategi-sexuell-reproduktiv-halsa-rattigheter.pdf>

¹⁸¹ Se t.ex. Jenny Yourstone, Diana Wenander, & Niklas Långström, *Psykisk hälsa bland fängelsedömda kvinnor i Sverige* (Kriminalvården, Projektnummer 2010:140). Studien visade att ”över hälften av kvinnorna hade upplevt något trauma under uppväxten (61 procent) och var femte hade erfarenheter av att ha haft sex i utbyte mot någon form av ersättning (19 procent).”

Förslag till åtgärd:**Stöd och rehabilitering till kvinnor i fängelse**

I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att Kriminalvården utvecklar och genomför en permanent verksamhet inom kriminalvårdens institutioner som har till uppgift att söka upp och erbjuda adekvat bistånd, hälsovård, traumabaserad rådgivning och andra rehabiliterande åtgärder till kvinnor under deras fängelsevistelse.

Verksamheten bör utvecklas i samråd med experter på området, Jämställdhetsmyndigheten och berörda kvinno- och brukarorganisationer. Verksamheten bör utgå från ett könsmaktsperspektiv och måste ta särskild hänsyn till kvinnor med särskilda behov till exempel missbruksproblem eller intellektuella funktionsnedsättningar, och kvinnor med utländsk bakgrund. Verksamheten bör utvärderas efter två år.

Förslag till åtgärd:**Särskilt utbildningsprogram för anställda inom Kriminalvården om frågor som rör mäns våld mot kvinnor, prostitution och människohandel**

I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att Kriminalvården utvecklar och genomför utbildningsprogram för all personal för att öka kompetensen och fördjupa kunskapen om jämställdhet, mäns våld mot kvinnor och barn, prostitution, handel med människor för sexuella ändamål och de allvarliga konsekvenserna för individen. Myndigheten bör tillse att dessa frågor ingår som ett permanent och obligatoriskt moment i de anställdas kompetensutveckling, och att utbildningsinsatserna införlivas i Kriminalvårdens ordinarie verksamhet.

Kännedom om de här frågorna är centralt i verksamheter där de anställda kommer i direktkontakt med framför allt kvinnor, men också män som har varit utsatta för olika allvarliga kränkningar och övergrepp.¹⁸²

Utbildningen bör utvecklas i nära samråd med experter inom området, brukar- och frivilligorganisationer, organisationer som arbetar med kvinnor inom kriminalvården, och berörda myndigheter som till exempel Jämställdhetsmyndigheten.

6.1.7 Kommunala verksamheter för personer med erfarenhet av prostitution och människohandel

I södra och mellersta Sverige finns sedan många år tre kommunala verksamheter inom socialtjänsten med specialistkompetens, som vänder sig till personer som har erfarenhet av prostitution eller är eller har varit utsatta för människohandel för sexuella ändamål. Genom de kommunala verksamheterna erbjuds samtalskontakt, stöd i kontakten med andra myndigheter och organisationer samt praktisk hjälp.

¹⁸² *Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Kriminalvården* (17 december 2019). Länk: <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?RBID=20408>

Till mottagningarna kommer personer som har erfarenhet av prostitutionsaktiviteter och som på eget initiativ tagit kontakt eller hänvisats dit av bland annat Polismyndigheten eller frivilligorganisationer. Verksamheterna driver också regelbundet uppsökande arbete i den lokala gatuprostitutionsmiljön. Yrkesverksamma inom socialtjänsten, sjukvården eller inom frivilligorganisationer kan vända sig till mottagningarna för konsultation i frågor som rör prostitution och människohandel. Parallellt finns också mottagningar dit de som köper sexuella tjänster eller sexuella handlingar av barn kan vända sig för att få hjälp och stöd för att upphöra med att köpa sexuella tjänster.

Förslag till åtgärd:

Öronmärkta pengar till verksamheter som ger stöd och skydd till offer för prostitution och människohandel

I egenskap av nationell rapportör i frågor som rör människohandel föreslår Polismyndigheten att regeringen bidrar med öronmärkta pengar för att ytterligare stärka finansieringen av specialistverksamheterna. På så sätt kan de kommunala prostitutionsgruppernas ekonomiska situation stabiliseras långsiktigt och verksamheterna kan utvidgas så att fler offer för prostitution och människohandel får adekvat vård och behandling.

Verksamheter som ger stöd och skydd till offer för prostitution och människohandel är i huvudsak finansierade av kommunala medel. Det kan göra verksamheterna känsliga för kort- och långsiktiga omprioriteringar av kommunernas medel till socialtjänstens vård- och omsorgsverksamheter, vilket i sin tur påverkar möjligheterna för individer som vill lämna prostitution att söka och få den professionella vård och det stöd och skydd som de har rätt till.

Förslag till åtgärd:

Förstärkning av socialt arbete mot prostitution i polisregion Nord

Under de senaste åren har Polismyndighetens arbete i polisregion Nord fördröjts och försvårats i fall där socialtjänsten i tillslagskommunen inte haft erfarenhet av att handlägga ärenden som handlar om prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Problemen har bland annat rört praktiska frågor till exempel i förhållande till utländska medborgares juridiska status i Sverige. Framför allt har arbetet försvårats av bristen på platser på Statens institutionsstyrelse och HVB-hem¹⁸³ i regionen för utsatta kvinnor och flickor med akuta behov av skydd och stöd.

I egenskap av nationell rapportör i frågor som rör människohandel föreslår Polismyndigheten att det inrättas en treårig försöksverksamhet i norra Sverige med placering på socialtjänsten i till exempel Umeå kommun. Syftet är att se till att individer som har erfarenhet av prostitution eller är offer för människohandel för sexuella ändamål erbjuds det stöd och skydd som de har rätt till. En sådan prostitutionsgrupp skulle kunna fungera som ett mobilt team i norra Sverige, i samarbete med länens socialtjänster och polisregion Nord. Gruppens uppgift ska vara att ansvara för den förebyggande och uppsökande verksamheten i frågorna samt att ge skydd, bistånd och assistans till offer för prostitution och handel med människor för sexuella ändamål, både kvinnor och män samt flickor och pojkar i regionen.

¹⁸³ Hem för vård och boende.

Prostitutionsgruppens struktur och arbetsmetoder bör utformas i samarbete med kommunernas socialtjänster, Mika-mottagningarna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Borås, kvinno- och brottsofferjourerna i regionen, Polismyndighetens nationella rapportör i frågor som rör människohandel och regional samordnare, samt forskare med specialistkunskap inom området. Verksamheten bör utvärderas efter försöksperioden, med målet att den införlivas i den ordinarie verksamheten inom socialtjänsten, och att kompetens byggs upp i regionens kommuner för att lokalt kunna möta och stödja brottsoffren i samverkan med Polismyndigheten på sikt.

6.1.8 Inför könsuppdelad data och statistik

För att myndigheter och frivilligorganisationer på bästa sätt ska kunna möta de olika behov av stöd och hjälp som offer för människohandel och prostitution har, bör all inhämtning och analys av data och statistik när det gäller människohandel, oavsett ändamål, vara enhetlig. Med hjälp av fakta i form av uttömmande statistik kan aktörerna få en ökad kunskap om bland annat människohandeln och de jämställdhetsproblem som finns i samhället, och hitta lämpliga lösningar.

Förslag till åtgärd:

Införande av könsuppdelad statistik hos alla berörda myndigheter

I egenskap av nationell rapportör i frågor om människohandel föreslår Polismyndigheten att könsuppdelad statistik snarast införs av alla berörda myndigheter. Könsuppdelad statistik är ett nödvändigt medel för en jämställdhetsanalys av handel med människor för sexuella och andra ändamål.¹⁸⁴ Det är dessutom ett lagstiftat krav att individbaserad officiell statistik ska vara uppdelad efter kön.¹⁸⁵ Det är viktigt att de åtgärder som genomförs faktiskt reflekterar de erfarenheter och behov som brottsoffer har beroende på till exempel om de är kvinnor och flickor eller män och pojkar.

EU kräver att medlemsländerna genom sina nationella rapportörer systematiskt samlar in statistik och rapporter rörande tillämpningen av människohandelsdirektivet¹⁸⁶ och specifikt om hur brottsoffrens rättigheter tillvaratas inom rättsväsendet och i deras kontakter med till exempel socialtjänst, sjukvårdvård, behandlingsinstitutioner och andra verksamheter. All statistik ska vara könsuppdelad.

6.1.9 Adekvat stöd utan krav på att en förundersökning och uppehållstillstånd till medföljande barn till bevispersoner

Enligt nuvarande reglering omfattas människohandelsoffer och andra bevispersoner som inte är svenska medborgare av ett heltäckande skydd bland annat i de fall där det behövs för

¹⁸⁴ Se t.ex. den statistik som samlas in, sammanställs och analyseras av EU:s jämställdhetsinstitut, EIGE, European Institute for Gender Equality. Länk: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/methods-tools/sex-disaggregated-data>.

¹⁸⁵ Se 14 § förordningen (2001:100) om den officiella statistiken.

¹⁸⁶ Se artikel 19 i människohandelsdirektivet.

att förundersökning i brottmål ska kunna genomföras.¹⁸⁷ Offret får då möjlighet till betänketid för att ta ställning till om hon eller han vill samarbeta med de brottsutredande myndigheterna och kan därefter få ett tidsbegränsat uppehållstillstånd som utfärdas av Migrationsverket. Med uppehållstillståndet följer en rätt till skydd och ekonomisk, social och medicinsk hjälp för offret i större utsträckning än för till exempel asylsökande. Uppehållstillståndet ger också kommunerna möjlighet att få ersättning från staten för deras kostnader.¹⁸⁸

Den starka kopplingen mellan rätten till uppehållstillstånd och den rättsliga processen betyder att offer för människohandel som identifieras utanför den rättsliga processen, i en situation då offret behöver betänketid innan en anmälan görs till polisen, inte kan få det stöd och den hjälp som de har rätt till enligt de internationella överenskommelser som Sverige har anslutit sig till.¹⁸⁹

Om ett offer för människohandel identifieras utanför den rättsliga processen, till exempel när socialtjänsten eller en frivilligorganisation anar att en person är offer för människohandel men förövarna inte kan identifieras, kan hans eller hennes grundläggande behov endast tillgodoses genom till exempel utbetalning av akut ekonomisk ersättning från socialtjänsten, så kallat nödbistånd.

Kommunerna får inte någon ersättning från staten för nödbistånd, vilket betyder att offret skyndsamt måste bestämma sig för om hon eller han kan, vågar eller orkar delta i den rättsliga processen. Det gör att offret hamnar i en pressad situation och kanske måste fatta beslut om ett eventuellt deltagande alltför snabbt. Om offret väljer att inte delta får det till följd att rättsväsendets möjligheter att kunna utreda brottet minskar.

Brottsofferdirektivet¹⁹⁰ kräver också att medlemsländerna ytterligare garanterar att de personer som har fallit offer för brott behandlas med respekt och erbjuds lämpligt skydd och stöd samt ges tillgång till rättslig prövning.

Fler förundersökningar skulle kunna inledas om personer som misstänks vara offer för människohandel erbjuds adekvat hjälp och skydd utan krav på att en förundersökning har inletts. Likaså skulle fler offer kunna delta i rättsprocessen om till exempel uppehållstillstånd för medföljande barn till bevispersoner kunde utfärdas.

Förslag till åtgärd: Ytterligare stöd till brottsoffer

I egenskap av nationell rapportör i frågor om människohandel anser Polismyndigheten att det är angeläget att möjligheterna utreds till ett mer heltäckande brottsofferstöd och skydd för personer som misstänks vara offer för människohandel oavsett ändamål även i fall där en förundersökning inte har inletts, för att på så sätt ytterligare stärka möjligheterna för de rättsvårdande myndigheterna att förebygga och bekämpa människohandel.

¹⁸⁷ Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kan också beviljas en utlänning som vistas här om det behövs för att huvudförhandling i brottmål ska kunna genomföras.

¹⁸⁸ Ersättning från staten till kommunerna regleras i förordningen (2002:1118) om statlig ersättning för asylsökande m.fl.

¹⁸⁹ Se t.ex. artikel 12 i Europarådets *konvention om bekämpande av handel med människor* (2005).

¹⁹⁰ Se artikel 1 i människohandelsdirektivet.

Polismyndigheten ser också ett behov av en möjlighet att utfärda uppehållstillstånd till medföljande barn till bevispersoner och att socialtjänsten får rätt att ansöka om tidsbegränsat uppehållstillstånd för offer för människohandel för att ge betänketid, innan en anmälan görs till polisen.

I människohandelsdirektivet understryks det att medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändigt för att säkerställa att brottsoffer får hjälp och stöd före, under och en lämplig tid efter de straffrättsliga förfarandena så att de kan utöva sina rättigheter.¹⁹¹ Medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att hjälp och stöd till ett brottsoffer inte är beroende av att brottsoffret är villigt att samarbeta vid brottsutredning, åtal eller rättegång.

6.2 Människohandel för tvångsarbete

I takt med att inslaget av utländsk arbetskraft ökar på den svenska arbetsmarknaden, ökar också informationen till polisen om bland annat människohandel för tvångsarbete där arbetstagare från EU-länder och tredje land utnyttjas av oseriösa arbetsgivare och kriminella nätverk.¹⁹²

För att en person ska kunna få arbetstillstånd i Sverige måste arbetsgivaren skicka ett arbetserbjudande till Migrationsverket. Erbjudandet ska visa att löner och arbetsvillkor överensstämmer med rådande kollektivavtal. Erbjudande är inte juridiskt bindande och det förekommer att oseriösa arbetsgivare försämrar anställningsvillkoren efter det att arbetstillstånd beviljats.

I Sverige rekryteras offren för att utnyttjas i arbete inom exempelvis bärindustrin, bygg- eller restaurangbranscherna, i hushållsarbete och inom kroppsvårdsverksamheter.

Internationellt antas 25 miljoner människor utnyttjas för tvångsarbete inom olika sektorer, inklusive i den informella ekonomin.¹⁹³ Det är dock svårt att ange omfattningen av människohandel för tvångsarbete och andra ändamål till och inom Sverige. Ett av skälen är att det är brott som ibland organiseras av kriminella grupper, som sällan anmäls och kan vara svåra att upptäcka. Att brotten inte anmäls kan bero på allmänhetens bristande kunskaper om offrens situation, offrens rädsla för repressalier och att offren ibland känner tacksamhet gentemot förövarna eftersom de får det marginellt bättre i Sverige än i hemlandet, trots sin svåra situation här.

¹⁹¹ Se artikel 11 i människohandelsdirektivet.

¹⁹² Tvångsarbete definieras i *ILO:s protokoll till konvention (nr 29) om tvångsarbete* som ”varje arbete eller tjänst som med hot om någon form av straff krävs av en person och som personen ifråga inte frivilligt har erbjudit sig att utföra.” Tvångsarbete utförs utan personens samtycke och kan äga rum inom olika branscher, inklusive in den informella ekonomin.

¹⁹³ ILO, *Global Estimates of Slave Labour: Forced Labour and Forced Marriages* (2017). Länk: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_575479.pdf

6.2.1 Handlingsplan, informationskampanj och skyddat boende

Förslag till åtgärd:

Handlingsplan för att förebygga och bekämpa människohandel för tvångsarbete

I egenskap av nationell rapportör i frågor om människohandel anser Polismyndigheten att det fortsatta arbetet med att förebygga och bekämpa människohandel för tvångsarbete skulle främjas av att regeringen antar en handlingsplan om människohandel för andra ändamål än sexuella. För att bredda anslaget i arbetet bör handlingsplanen också omfatta relaterade brott såsom till exempel människoexploatering, ocker, bedrägeri och brott mot utlänningslagen.

En handlingsplan skulle sätta ett större fokus på förövarna, inklusive organiserade brottsnätverk, och ge brottsoffer det skydd och stöd de har rätt till. Handlingsplanens målgrupper bör också innefatta ett större antal aktörer och särskilda medel bör kopplas till noggrant identifierade insatsområden.

Förslag till åtgärd:

Nationell kampanj för att minska efterfrågan på billig arbetskraft och informera om straffansvar

I egenskap av nationell rapportör i frågor som rör människohandel föreslår Polismyndigheten att regeringen ger Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att genomföra en nationell informationskampanj om människohandel för tvångsarbete och de allvarliga konsekvenserna för brottsoffren. Kampanjen bör framför allt fokusera på åtgärder för att eliminera efterfrågan på tjänsterna, och på privatpersoners straffansvar.

EU-kommissionen kommer att bedöma möjligheten att införa minimiregler på EU-nivå för att kriminalisera användningen av tjänster som innebär exploatering av offer för människohandel. Tillsammans med nationella myndigheter och civilsamhällets organisationer kommer EU-kommissionen också rikta en förebyggande kampanj mot de högriskbranscher där människohandel för tvångsarbete framför allt förekommer. EU-kommissionen kommer också att överväga att stärka direktivet om sanktioner mot arbetsgivare och kommer föreslå lagstiftning om företagsstyrning för att klargöra företagens ansvar och ge vägledning om tillbörlig aktsamhet för att bidra till att förebygga tvångsarbete.

För att kunna förebygga och bekämpa människohandel för tvångsarbete är det också viktigt att polisen utreder de brott som begås när privatpersoner köper tjänster av personer utsatta för tvångsarbete. Enligt Europarådets konvention om åtgärder mot människohandel är de länder som ratificerat konventionen skyldiga att överväga att anta lagstiftning och vidta andra åtgärder som kan behövas för att i nationell lagstiftning fastställa att användning av tjänster som är föremål för sådant utnyttjande som avses i artikel 4 a i konventionen, med vetskap om att personen är ett offer för människohandel, är en brottslig gärning.¹⁹⁴ I Sverige innefattar sådana tjänster bland annat byggnadsarbete och trädgårds- eller hushållsarbete.

¹⁹⁴ Artikel 19 i *Europarådets konvention om bekämpande av handel med människor*.

Förslag till åtgärd – skyddade boenden för offer för människohandel för tvångsarbete och andra ändamål

I egenskap av nationell rapportör i frågor som rör människohandel föreslår Polismyndigheten att antalet skyddade boenden med särskild kompetens i frågor som rör människohandel för tvångsarbete och människoexploatering utökas för att möta det ökande antalet offer, och för att ge dem det skydd och det stöd som de har rätt till.

Det ökade antalet myndighetsgemensamma företagskontroller för att motverka fusk, skattebrott, regelöverträdelse och brottslighet i arbetslivet kan leda till att ett ökat antal offer för människohandel för tvångsarbete och människoexploatering identifieras.¹⁹⁵ Offren har olika behov beroende på om de är kvinnor eller män, och delvis andra behov än offer för människohandel för sexuella ändamål.

6.3 Handel med barn för olika ändamål

Precis som vid handel med vuxna människor är det till stor del organiserade brottsnätverk som står bakom handeln med barn för olika ändamål.

6.3.1 Utmaningar för rättsväsendet – människohandel med barn för utnyttjande att begå brott

Människohandlare förstår, och känner väl till de svårigheter som rättsväsendet står inför när det gäller att upptäcka och beivra brott där flickor och pojkar under 18 år är offer för människohandel. Det har visat sig att vuxna förövare och de barn som de fört med sig för stöld- och tiggeriändamål har påträffats i flera länder under olika identiteter. Det försvårar för polisen att kartlägga och ingripa mot den organiserade brottsligheten, eftersom enskilda brottsanmälningar inte automatiskt sätts i samband med människohandel. I Sverige och flera andra länder inom EU registreras inte minderåriga i centrala register när de har begått brott.

De senaste åren har några polisregioner rapporterat om fall där pojkar från utsatta områden utnyttjats av gängkriminella för att begå olika typer av brottslig verksamhet som exempelvis stölder, rån och narkotika- och vapenbrott. Några polisregioner har också rapporterat om att ensamkommande pojkar från exempelvis Afghanistan, Marocko och Syrien utnyttjas av gängkriminella på liknande sätt.

Kunskapsnivån inom polisregionerna varierar när det gäller handel med barn i syfte att barnen ska begå brott. Det beror troligtvis på att företeelsen är relativt ny i Sverige. Förhör med barn har visat att förövare fostrat dem till en kriminell identitet. För att kunna ge barnen ett lämpligt bemötande krävs att förhörsmetoder utvecklas och anpassas. Eftersom förövarna ofta har tränat barnen från tidig ålder att begå brott har barnen också fått lära sig att inte samarbeta med myndigheter och att inte ge någon information som kan fälla förövarna eller nätverken. Resultatet blir utdragna förundersökningar, där möjligheterna till lagföring av förövarna är relativt begränsade.

¹⁹⁵ Se avsnitt 4.2.4 Deltagande i samverkan mot osund konkurrens.

Enligt Sveriges internationella åtaganden under de konventioner som rör människohandel, bör de brott som flickorna och pojkarna begår när de kontrolleras av människohandlarna inte automatiskt leda till straff.¹⁹⁶ Inom det svenska regelverket finns olika möjligheter att underlåta att utdöma påföljd för offer som tvingats att begå brottsliga gärningar.¹⁹⁷ Under FN:s barnkonvention är Sverige dessutom skyldigt att genomföra omfattande och övergripande insatser för att motverka sexuell exploatering och handel med barn.¹⁹⁸

Förslag till åtgärd: Analysera och utveckla förhörsmetoder

Samhället har ett stort och övergripande ansvar när det gäller att skydda dessa barn mot fortsatta övergrepp. I egenskap av nationell rapportör i frågor som rör människohandel föreslår Polismyndigheten att det genomförs studier som genomgripande analyserar vilka kunskaper som bör och kan inhämtas av rättsväsendet om barn och unga som varit utsatta för människohandel för andra ändamål i Sverige. Sådana studier kan visa vilka metoder som kan ge information av hög kvalitet, och kan ge möjlighet för rättsväsendet, andra myndigheter och barnrättsorganisationer att utveckla och använda adekvata och ålders- och könsanpassade stöd- och hjälpåtgärder.

¹⁹⁶ Enligt artikel 26 i *Europarådets konvention om bekämpande av handel med människor*: ”Varje part ska enligt grundprinciperna i dess rättssystem bereda möjlighet att avstå från att utdöma straff mot brottsoffer för deras inblandning i olaglig verksamhet om denna har skett av tvång.”

¹⁹⁷ 23 kap. 5 § och 29 kap. 6 § brottsbalken. För mer information, se ”Bestämmelser om påföljdseftergift”, SOU 2008:41 *Människohandel och barnäktenskap – ett förstärkt straffrättsligt skydd*, s. 282–283.

¹⁹⁸ Artikel 34 och 35 i barnkonventionen.

Bilaga 1 – Inrapportering från polisregionerna

Följande redovisning bygger på den information som de sju polisregionerna inrapporterade till Noa för 2020.

I Sverige finns det sju polisregioner enligt följande: polisregion Stockholm, Väst, Syd, Öst, Bergslagen, Mitt och Nord. I bilagan nämns de polisregioner som har redovisat ärenden rörande människohandel för olika ändamål, relaterade ärenden samt ärenden av särskilt intresse.

Statistiken i diagrammen kommer från Brottsförebyggande rådet (Brå), som är den myndighet som är ansvarig för Sveriges officiella kriminalstatistik och kan i enstaka fall skilja sig från den statistik som rapporterats in från polisregionerna.¹⁹⁹ Detta kan bero på att information har hämtats ur systemen vid olika tidpunkter och att ajourföringar görs i efterhand. En polisanmälan kan också innefatta flera brott.

Polisregion Stockholm

(Stockholm och Gotland)

Organisation för polisarbetet

Under hösten 2019 omorganiserades arbetet mot människohandel i polisregion Stockholm. Innan omorganisationen handlades brottsområden rörande narkotika, vapen och människohandel vid samma sektion. Efter omorganisationen renodlades arbetet och utredningsenhetens sektion mot internationell grov organiserad brottslighet (IGOB) handlägger idag samtliga former av människohandel, människoexploatering, koppleri, köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling.²⁰⁰ Under 2019 placerades en särskild grupp från gränspolisen på sektionen, och införlivades permanent under 2020.²⁰¹ Uppdraget är att förebygga och ingripa mot alla former av människohandel samt koppleri och köp av sexuell tjänst.

På den regionala underrättelseenheten ansvarar en särskild handläggare för ärenden som rör människohandel och koppleri och därtill relaterade ärenden.

Det förebyggande arbetet består av uppsökande verksamhet där polisen tar kontakt med personer som kan förmodas vara utsatta för olika former av utnyttjanden och hänvisar till brottsofferstöd. Två regionkoordinatorer från den kommunala socialtjänsten är knutna till gruppen. De har som uppgift att se till att personer som är utsatta för prostitution och människohandel får stöd och skydd.

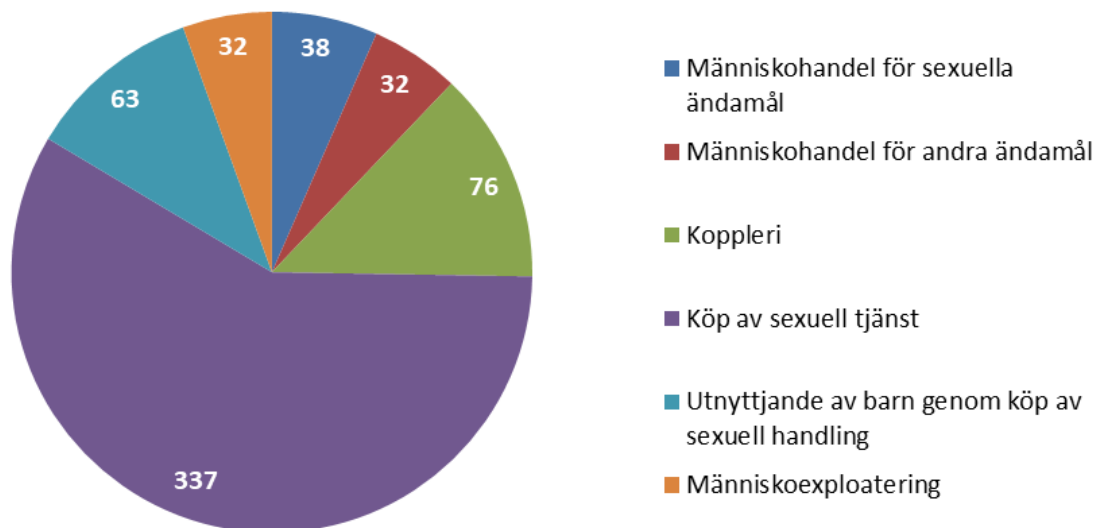
¹⁹⁹ Statistik från Brottsförebyggande rådet (Brå). Tillgänglig: <http://statistik.bra.se>.

²⁰⁰ Enligt den nationella brottskatalogen som är ett dokument som anger på vilken organisatorisk nivå inom polisen olika brott ska utredas. I de flesta polisregioner utreds människohandel av specialiserade grupper på regional nivå.

²⁰¹ Gruppen från gränspolisen har blivit en så kallad NIGS-resurs (NIGS står för nationell ingripandespaning) som har ett brett uppdrag där det bland annat har ingått att förebygga och ingripa mot alla former av människohandel.

Under 2020 genomförde också flertalet lokalpolisområden inom polisregionen särskilda insatser mot människohandel för sexuella ändamål och köp av sexuell tjänst på eget initiativ.

Antal anmälda brott i polisregion Stockholm 2020

Statistik: Brottsförebyggande rådet (Brå)

Människohandel för sexuella ändamål, koppleri och prostitution

Under 2020 inkom information om att kvinnor från Rumänien, Sverige, Nigeria och Thailand utnyttjades för sexuella ändamål i Stockholmsområdet. Informationen rörde även ett mindre antal kvinnor från Ungern, Bulgarien, Polen, Ukraina, Brasilien, Colombia, Uganda, Gambia, Kenya och Mongoliet. Utöver människohandel, koppleri och köp av sexuell tjänst utsattes kvinnorna också för andra allvarliga brott som t.ex. rån av hallickar och sexköpande män, men även våldtäkt och misshandel.

De kriminella nätverken som avslöjades under 2020 bestod av en begränsad krets personer som ofta var släkt eller bekanta. De misstänkta förövarna, mestadels män men också enstaka kvinnor, härrörde antingen från samma ursprungsländer som offren som Rumänien, Ryssland, Nigeria och Thailand eller från Sverige. Förutom människohandel och koppleri ägnade sig vissa grupper också åt utpressning av sexköpande män.

Under 2020 förekom gatuprostitution i begränsad omfattning i de centrala delarna av Stockholm, företrädesvis på Malmskillnadsgatan, Kungsgatan/Vasagatan, Drottninggatan och Mäster Samuelsgatan. Under året påträffades ett litet antal kvinnor av både svenskt och utländskt ursprung, främst från Rumänien men också från Nigeria, Ungern, Bulgarien och Colombia.

Under 2019 pågick köp av sexuella tjänster i anslutning till krogmiljöer vid Stureplan, Kornhamnstorg och Medborgarplatsen där närmare 30 kvinnor mestadels från Nigeria

utnyttjades. Covid-19-pandemin resulterade i att dessa prostitutionsverksamheter i stort sett upphörde.

Under 2020 såg polisen en fortsatt tendens till att hallickar och människohandlare övergav hotell med öppna nattreceptioner som verksamhetsbaser eftersom hotellpersonal numera är väl informerad om problematiken och anmäler dessa brott till polisen. I stället bedrevs verksamheterna i andrahandshyrda lägenheter, på lägenhetshotell utan nattreception, inom verksamheter som erbjuder kroppsvård, i andra lokaler inomhus, eller genom att förövarna skjutsade kvinnorna till de sexköpande männens hem.

Under 2020 uppdagades flera rumänska kriminella grupper som handlade med unga rumänska kvinnor i 20–25-årsåldern för sexuella ändamål i polisregion Stockholm. I enstaka fall kunde kopplingar göras mellan prostitutionsverksamheterna och annan grov brottslighet. I flera fall berättade kvinnor att de hade en känslomässig relation med en hallick och att ingen utomstående aktör var involverad i utnyttjandet.

Precis som föregående år publicerade förövarna företrädesvis annonser på webbsidor som var utformade så att sexköpande män skulle få intrycket att offren själva var ansvariga för annonserna. I själva verket hade kvinnorna oftast liten vetskap om vad som faktiskt beskrevs i annonserna eller vilka ”tjänster” de förväntades utföra.²⁰² Människohandelssektionen uppskattar att ett hundratal nätbaserade annonser dagligen riktade sig till sexköpande män i Stockholmsregionen under 2020.

Polisen i Stockholm noterade också ett ökat inflöde av information från allmänheten rörande köp av sexuella tjänster i massagesalonger. I polisområde Stockholm fanns drygt 300 thaimassagesalonger. Information till underrättelseverksamheten tyder på att ca 180 av dem erbjöd sexuella tjänster mot betalning.

Mikamottagningen i Stockholm

Mikamottagningen inom Stockholms stads socialtjänst kom i kontakt med 133 individer som var utsatta för prostitution och/eller människohandel för sexuella ändamål i gatumiljö under 2020 jämfört med 102 under 2019. Av dessa 133 var 117 kvinnor, 14 transpersoner och två var män. Ökningen berodde sannolikt på att uppsökande socialsekreterare var ute på fältet oftare, senare på kvällarna samt att de rörde sig i fler områden än under tidigare år.

En större andel av de som utnyttjades i prostitution i gatumiljö kom från andra länder. Några var permanent bosatta i Sverige medan de flesta var EU-medborgare eller bosatta i ett land utanför EU. De utländska kvinnorna kom företrädesvis från Rumänien, Nigeria, Bulgarien och Colombia.

Utöver uppsökande verksamhet i gatumiljö samarbetade Mikamottagningen med polisen under insatsveckor mot prostitution och människohandel. Detta kunde röra besök i lägenhetsbordeller, på hotell och kontakter genom ”sugardejting”-sidor.

Uppsökande socialsekreterare från Mikamottagningen höll kris- och stödjande samtal med 46 personer (43 kvinnor, två transpersoner och en man) utsatta för prostitution och människohandel på bordell och hotell under 2020. Flertalet kom från Rumänien. Kris- och stödsamtal hölls med 23 personer (19 kvinnor och fyra män) utsatta för prostitution

²⁰² Exempel på sådana webbsidor är Sexystockholmcityescorts.com, Realescort.se, Cityoflove.com, Sex-tjejer.com och Eskorterplats.com.

uppsökta på ”sugardejting”-sidor, samtliga med svenskt medborgarskap. Socialsekreterarna mötte också 56 sexköpande män som hänvisades till Stockholms stads KAST-mottagning.²⁰³

Under 2020 riktade Mikamottagningen sitt uppsökande arbete mot kvinnor som utnyttjades i prostitution i oseriösa thaimassagesalonger. Socialsekreterarna besökte närmare 25 thaimassagesalonger i Stockholms innerstad i samverkan med KAST-mottagningen, polisen och frivilligorganisationer. Samtliga kvinnor som arbetade i massagesalongerna berättade att de utsatts för sexuella ofredanden, sexuella trakasserier och förfrågningar om de sålde sexuella tjänster. I vissa fall utsattes de också för våld i form av hot och rån av sexköpande män.

Ärenden om människohandel för sexuella ändamål

Under 2020 anmäldes 38 brott om människohandel för sexuella ändamål i polisregion Stockholm, varav 5 rörde barn.²⁰⁴ Polisregion Stockholm rapporterade 33 ärenden till Noa och förundersökningar inleddes i 23 fall. Migrationsverket stod som anmälare i närmare 50 procent av de 23 fallen.

De utsatta kvinnorna kom ursprungligen från Lettland, Kina, Thailand, Rumänien, Nigeria, Kenya, Uganda, Gambia, Kamerun, Ukraina, Turkiet, Mongoliet, Kazakstan, Brasilien, Dominikanska Republiken och Colombia.

Av de 23 inledda förundersökningarna lades 10 ner av polisiär förundersökningsledare och 8 av åklagare för att spaningsuppslag saknades, att brott inte kunde bevisas, att brott inte kunde styrkas eller att brottet begåtts utomlands och att det saknades förutsättningar för internationell rättslig hjälp. Enstaka ärenden var dubbelbokförda. En förundersökning resulterade i en fällande dom om koppleri istället för människohandel.

Rättsfall 1

Under 2019–2020 åtalades en 24-årig man från Irak, bosatt i Sverige, för människohandel, koppleri och ringa narkotikabrott. Mannen rekryterade en 17-årig flicka från Polen via webbsajten sugardates.com i syfte att utnyttja henne för sexuella ändamål. Polisen kom i kontakt med flickan genom sitt uppsökande arbete för att upptäcka minderåriga som utnyttjas i prostitution och i människohandel.

²⁰³ KAST står för Köpare Av Sexuella Tjänster.

²⁰⁴ Statistik från Brottsförebyggande rådet (Brå) 2020. Länk: <http://statistik.bra.se>.

Stockholms tingsrätt dömde mannen till fängelse i två år och nio månader för människohandel för sexuella ändamål, koppleri och ringa narkotikabrott.²⁰⁵ Tingsrätten dömde dessutom tre män till dagsböter för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling och en man till villkorlig dom för samma brott. Slutligen dömdes en man till dagsböter för köp av sexuell tjänst. Hovrätten fastställde tingsrättens dom mot huvudmannen.²⁰⁶

Rättsfall 2

Under 2019 inleddes en omfattande förundersökning om människohandel och grovt koppleri i polisregion Stockholm. Huvudmannen var en svensk 36-årig man som hade medhjälp av en 29-årig kvinna från Rumänien.

Den rumänska kvinnans huvudsakliga uppgift var att rekrytera flickor och kvinnor från Ungern och Rumänien för prostitutionsändamål. Utredningen omfattade totalt 14 kvinnor som utnyttjades i prostitution varav några också kom från Sverige. Den yngsta flickan var 15 år och den äldsta kvinnan var 44 år.

Huvudmannen och hans medhjälpare använde lägenheter för prostitutionsändamål, publicerade annonser på olika webbsidor och skötte kontakten med de sexköpande männen. Huvudmannen behöll hälften av intäkterna och utnyttjade själv kvinnorna för sexuella ändamål.

Den 36-årige huvudmannen avled innan rättegången. Kvinnan dömdes av tingsrätten till fängelse i fyra år samt till fem års utvisning för människohandel för sexuella ändamål och grovt koppleri.²⁰⁷ Tingsrätten dömde dessutom två män till dagsböter för köp av sexuell tjänst. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.²⁰⁸

Ärenden om koppleri

Under 2020 anmäldes 76 brott om koppleri eller grovt koppleri i polisregion Stockholm jämfört med 46 under 2019. Polisregionen rapporterade in 68 inledda förundersökningar om koppleri till Noa. I dessa fall var majoriteten av förövarna män som ursprungligen kom från Sverige, Rumänien, Nigeria, Thailand, Afghanistan, Tyskland, Somalia och Colombia.

Brottsoffren var kvinnor och i enstaka fall transpersoner. Kvinnorna kom ursprungligen från Rumänien, Sverige, Kap Verde, Polen, Ryssland, Colombia, Kamerun, Tanzania, Thailand, Brasilien, Dominikanska Republiken, Bulgarien och Nicaragua.

Rättsfall 1

Utredningen rörde en svensk man och en thailändsk kvinna som levde i ett samboförhållande. Paret ägde en massagesalong och annonserade på Facebook efter en thailändsk kvinna som skulle kunna resa till Sverige för att arbeta på massagesalongen.

²⁰⁵ Stockholms tingsrätts dom 2020-01-15 i mål nr B 10836-19.

²⁰⁶ Svea hovrätts dom 2020-04-01 i mål nr 1740-20.

²⁰⁷ Stockholms tingsrätts dom 2020-06-25 i mål nr B 7197-19.

²⁰⁸ Svea hovrätts dom 2020-09-28 i mål nr B 8326-20.

En kvinna, boende i Thailand, svarade på annonsen och efter flera månaders kommunikation bestämdes det att hon skulle resa till Sverige för att arbeta på salongen som massör.

Innan kvinnan anlände till Sverige skrevs ett avtal mellan parterna som reglerade löne- och arbetsvillkor och logi. När hon väl anlände i Sverige ändrade huvudmännen villkoren avsevärt, vilket resulterade i en konflikt mellan paret och kvinnan. Konflikten trappades upp då paret krävde att kvinnan skulle erbjuda sexuella tjänster till manliga kunder mot sin vilja.

Ärendet kom till polisens kännedom genom att målsägande tog kontakt med en landsman som hon råkade träffa i ett köpcentrum. Mannen hjälpte henne att komma i kontakt med en kvinnojour eftersom han förstod att hon hade stora problem med sin arbetsgivare.

Paret delgavs misstanke om människohandel och grovt koppleri för perioden juli- november 2020, men ärendet lades ner i januari 2021 då brott inte kunde styrkas.

Rättsfall 2

En svensk man och hans thailändska fru åtalades under 2020 för bland annat grovt koppleri och grovt bokföringsbrott. Brottsperioden angavs i åtalet till cirka två år.

Brotten begicks på en thaimassagesalong i centrala Stockholm som förestods av kvinnan. På salongen erbjöd både traditionell kroppsmassage och sexuella tjänster mot betalning. Ersättningen för den traditionella massagen gick i sin helhet till föreståndaren.

Kvinnorna som gav massage fick bara ta del av förtjänsterna från försäljning av sexuella tjänster till manliga kunder. Under vissa perioder betalade de även en avgift till föreståndaren för underhåll av lokalen.

Utredningen visade att närmare 90 procent av salongens kunder köpte sexuella tjänster. Utifrån anteckningar som togs i beslag kunde polisen konstatera att salongen hade upp mot 16 kunder per dag. Salongen hade i stort sett öppet varje dag året om och i genomsnitt arbetade fem kvinnor där varje dag.

Fyra av kvinnorna medverkade som målsäganden i ärendet. Ytterligare ett antal kvinnor befann sig på salongen vid tillslaget men ville inte medverka i utredningen.

Tingsrätten i Stockholm och senare Svea hovrätt dömde kvinnan för grovt koppleri och grovt bokföringsbrott till fängelse i två år och sex månader samt näringsförbud i fem år.²⁰⁹ Vidare förverkades ca 2,5 miljoner kronor som utbyte av brott. Målsägandenas begäran om skadestånd för kränkning avslogs eftersom tingsrätten bedömde att de inte utsatts för en sådan allvarlig kränkning som ger rätt till ersättning.

Åtalet mot mannen om medhjälp till grovt koppleri och medhjälp till grovt bokföringsbrott ogillades i båda instanserna.

²⁰⁹ Stockholms tingsrätts dom 2020-10-28 i mål nr B 4720-20 och B 7869-20 samt Svea hovrätts dom 2020-12-23 i mål nr B 12909-20.

Rättsfall 3

I detta mål åtalades en svensk man med afghanskt ursprung och en kvinna från Dominikanska republiken för grovt koppleri, narkotikabrott, våldtäkt och dopningsbrott. Mannen åtalades även för våldtäkt av en av målsägandena. De utsatta kvinnorna kom ursprungligen från Brasilien, Venezuela, Dominikanska republiken och Marocko.

Ytterligare en kvinna var misstänkt för koppleri i ärendet men åtalades inte eftersom hon befann sig i Ukraina och utlämningsavtal saknas mellan Sverige och Ukraina.

Ärendet rörde huvudsakligen grovt koppleri genom att de tilltalade tillsammans främjat att 20 kvinnor haft flertalet sexuella förbindelser mot ersättning i tre lägenheter i Stockholm och på andra platser i polisregionen. De misstänkta hade även utnyttjat kvinnorna ekonomiskt på ett otillbörligt sätt genom att tillägna sig 50 procent av de inkomster som kvinnorna erhöll genom prostitution.

Mannen hade en ledande roll i verksamheten och gav instruktioner till de medåtalade kvinnorna. De bokade resor, inhyste offren i lägenheter, ansvarade för annonser på internet och bestämde priser för de sexuella tjänsterna. De förmedlade även kontakter mellan de utsatta kvinnorna och sexköpande män, transporterade kvinnorna till och från männen samt organiserade prostitutionsverksamheten i övrigt.

Mannen dömdes av tingsrätten för grovt koppleri, våldtäkt, narkotikabrott och ringa dopningsbrott till fängelse i tre år och sex månader.²¹⁰ Mannen dömdes dessutom till att betala 115 000 kr i skadestånd till en målsägande. Övriga målsägandens skadeståndskrav för kränkning avslogs eftersom tingsrätten bedömde att kränkningarna inte var så allvarliga att de hade rätt till ersättning. Mannen blev även betalningsskyldig till staten avseende 420 000 kr som förverkat utbyte av brott.

Kvinnan dömdes i tingsrätten för grovt koppleri och narkotikabrott till fängelse i två år och en månad samt tio års utvisning. Målsägandenas begäran om skadestånd för kränkning avslogs av samma skäl som ovan. Kvinnan blev också betalningsskyldig till staten om 420 000 kr som förverkat utbyte av brott.

Domarna överklagades till hovrätten. Hovrätten dömde mannen för grovt koppleri, narkotikabrott och ringa dopningsbrott till fängelse i tre år och två månader, men frikände honom för våldtäkt.²¹¹

Kvinnan dömdes för grovt koppleri och narkotikabrott till fängelse i två år samt tio års utvisning.

Bådas betalningsskyldighet för förverkat brottutbyte till staten sänktes till 380 000 kr vardera

Målsägandenas begäran om skadestånd för kränkning avslogs i enlighet med tingsrättens beslut.

²¹⁰ Södertörns tingsrätts dom 2020-10-05 i mål nr B 3335-20.

²¹¹ Svea hovrätts dom 2020-12-29 i mål nr 11581-20.

Rättsfall 4

I detta mål dömde tingsrätten en man från Rumänien för koppleri till fängelse i tre månader.²¹² Samtidigt dömdes tre män till dagsböter för köp av sexuell tjänst.

Mannen hade främjat att en rumänsk kvinna hade tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning. Mannen bokade olika boenden där kvinnan tvingades ta emot sexköpande män, ansvarade för annonseringen av sexuella tjänster på internet, förmedlade kvinnan till män som köpte sexuella tjänster samt agerade som beskyddare vid ett antal sexköp.

Kvinnan ville inte medverka i utredningen.

Rättsfall 5

I detta mål dömde tingsrätten en man från Rumänien för koppleri samt ringa dopingbrott till fängelse i två månader.²¹³

Mannen dömdes eftersom han hade främjat att en rumänsk kvinna som han hade ett förhållande med hade tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning. Främjandet bestod i att han ansvarade för annonseringen av sexuella tjänster på internet under en period av tio dagar.

Ärenden om köp av sexuell tjänst

Under 2020 anmäldes 336 brott rörande köp av sexuell tjänst och 63 brott rörande utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling i polisregion Stockholm. Detta är en ökning jämfört med 2019 då 176 brott rörande köp av sexuell tjänst och 92 rörande köp av sexuell handling av barn anmäldes. Ökningen av antalet anmälda brott om köp av sexuell tjänst under 2020 kan bero på den omorganisation som genomfördes under hösten 2019 då arbetet mot människohandel renodlades.

En analys av de 292 anmälningarna om köp av sexuell tjänst visade att 148 av de 292 sexköpande männen ursprungligen kom från Sverige. Den yngsta mannen var 19 år och den äldsta 77 år. De utländska män (majoriteten med hemvist i Sverige) som köpte sexuella tjänster representerade olika nationaliteter bl.a. Afghanistan, Armenien, Australien, Bangladesh, Bulgarien, Ecuador, Eritrea, Estland, Etiopien, Finland, Georgien, Grekland, Indien, Island, Irak, Italien, Kamerun, Kazakstan, Kina, Kirgizistan, Kroatien, Marocko, Nigeria, Pakistan, Polen, Slovakien, Somalia, Storbritannien, Syrien, Thailand, Turkiet, USA, Uzbekistan, och Jemen.

Männen använde mestadels nätbaserade eskortsidor i syfte att söka upp och utnyttja kvinnor sexuellt mot betalning. I några fall begick de sexköpande männen även andra brott mot kvinnorna som våldtäkt och stöld.

En stor andel av de sexköpande männen rapporterades inom ramen för de insatser mot människohandel och prostitution som lokalpolisområdena Södermalm och Norrmalm

²¹² Stockholms tingsrätts dom 2020-12-15 mål nr B 16298-20.

²¹³ Solna tingsrätts dom 2020-11-04 mål nr B8625-20.

genomförde under insats Torsk 1 och 2. Under insatserna låg fokus på att lagföra personer för köp av sexuell tjänst inom ramen för snabbare lagföring.²¹⁴

Insatser

I februari 2020 genomfördes en insatsvecka ("Torsk 1") mot köp av sexuella tjänster på Södermalm i Stockholm. I insatsen deltog personal från Noa samt poliser från lokalpolisområdet och andra nyckelaktörer.

Insatsveckan inleddes med en utbildningsdag som arrangerades av personal från Noa, där åklagare, representanter för socialtjänsten och poliser medverkade. Utbildningen innefattade information om relevant lagstiftning, spaningstekniker, och hur polisen bäst ska bemöta personer i prostitution och de som köper sexuella tjänster. Resten av insatsveckan ägnades åt operativa åtgärder där även socialtjänsten deltog. Insatsen resulterade i att:

- Skydd och stöd erbjöds till de kvinnor som anträffades i prostitution. Kvinnorna kom ursprungligen från Sverige, Rumänien, Nigeria, Dominikanska republiken, Venezuela, Polen och Litauen.
- 41 män rapporterades för försök till eller köp av sexuell tjänst. 20 män önskade stöd av KAST-mottagningen för att få hjälp med att sluta köpa sexuella tjänster.
- Drygt 430 000 kronor utfärdade genom dagsböter enligt konceptet om snabbare lagföring.

I maj 2020 genomfördes ytterligare en insatsvecka ("Torsk 2") mot köp av sexuella tjänster på Norrmalm i Stockholm. I insatsen deltog personal från Noa samt poliser från lokalpolisområdet och andra nyckelaktörer från polisregionen. Denna insats resulterade i att:

Skydd och stöd erbjöds till de kvinnor som anträffades i lägenhetsprostitution. De kom ursprungligen från Rumänien (17), men även Nigeria, Litauen och Sverige. Dessutom anträffades en man från Colombia och två män från Kuba i prostitution. Männerna var i åldrarna 19-55 år.

Skydd och stöd erbjöds också till de nigerianska kvinnor som anträffades i gatuprostitution.

26 män rapporterades för köp av sexuell tjänst eller för försök till köp av sexuell tjänst. Männerna kom ursprungligen från Sverige, Polen, Australien, Estland och Egypten och var i åldrarna 21-68 år.

Utöver dessa insatsveckor genomförde flera lokalpolisområdena i Nacka, Järfälla, Järva, Gotland och Norrtälje insatser mot människohandel och köp av sexuell tjänst på eget initiativ under året.

Nya trender i polisregion Stockholm

Under 2020 noterade polisen nya trender inom brottsområdet:

- Antalet kvinnor från Ukraina som utnyttjades i prostitution ökade.

²¹⁴ SOU 2021:46 *Snabbare lagföring- ett snabbförfarande*. Länk: <https://www.regeringen.se/49dc95/contentassets/eea1b25d16be49d0b0060c66a33f8058/snabbare-lagforing--ett-snabbforfarande-i-brottmal-sou-2021-46.pdf>

- Köp av sexuella tjänster erbjöds i mobila skåpbilar.

Avseende människohandel för tvångsarbete inkom information om att arbetskraft rekryterades via krypterade applikationer.

Effekter av covid-19-pandemin

Människohandelssektionen

I början av 2020, då covid-19-pandemin bröt ut, noterade människohandelssektionen en minskad efterfrågan på sexuella tjänster som dock gradvis ökade under våren 2020. Att en känd Tv-profil rapporterades för köp av sexuell tjänst i början av året verkade också ha en märkbart avskräckande effekt på män som köper sexuella tjänster.

Polisen kom i kontakt med både svenska och utländska kvinnor som uppgav pandemin som orsak till att de tvingades försörja sig genom prostitution eftersom de förlorat sina arbeten. Några utländska kvinnor berättade att de förts till Sverige eftersom det svenska samhället inte stängdes ner. En annan bidragande orsak uppgavs också kunna vara att bordeller i Tyskland och Nederländerna stängdes och att människohandlarna därför sökte nya marknader. Pandemin bidrog även till att kvinnor tvingades bli kvar i Sverige mot sin vilja eftersom många länder införde resa- och gränsrestriktioner.

Mikamottagningen

Under Covid-19-pandemin erbjöd Mikamottagningen fysiska möten för personer i prostitution under rådande restriktioner eftersom många hamnade i en utsatt situation. Personer som lämnat prostitutionen och som förlorade sina arbeten tvingades i vissa fall att återgå till prostitution för att kunna försörja sig. Dagliga sysselsättningsaktiviteter ställdes ofta in och socialtjänsten och psykiatrien ställde om verksamheterna till digitala möten, vilket försvårade för målgruppen som upplevde en högre grad av ensamhet och utsatthet.

Många klienter berättade att de upplevde att färre män köpte sexuella tjänster under pandemin, men att de som köpte var mer våldsbenägna och att risken att utsättas för hot och våld ökade. Detta kan också vara en bidragande orsak till att fler klienter sökte sig till Mikamottagningen. Personer i prostitution tar ofta sin första kontakt med Mika-mottagningen i anslutning till en specifik händelse t.ex. att de utsatts för en våldtäkt eller någon annan form av våld.

Ärenden om människohandel för andra ändamål än sexuella

Under 2020 anmäldes 32 brott om människohandel för andra ändamål än sexuella i polisregion Stockholm. Av dessa 32 anmälda brott rörde 7 människohandel för tvångsarbete, 5 människohandel för tiggeri, ett brott om människohandel för krigstjänst (som var felkodat) och 19 människohandel för övriga ändamål.

Människohandel för tvångsarbete

Polisregion Stockholm rapporterade 7 inledda förundersökningar om människohandel för tvångsarbete under 2020. Av dessa förundersökningar lades 4 ner av polisiär förundersökningsledare och 2 av åklagare. En åklagarledd förundersökning pågick vid årets slut.

Brottsoffren för misstänkt människohandel för tvångsarbete kom ursprungligen från Uzbekistan, Bangladesh, Uganda, Mongoliet och Marocko. De hade utlovats arbeten i städ- och restaurangbranschen, men också inom verksamheter kopplade till hushållsarbete.

Ett ärende rörde en kvinna från Vietnam som utnyttjades i tvångsarbete på en nagelsalong. Enligt kvinnan hade den brottsmisstänkte utfärdat ett falskt identitetsdokument åt henne och tagit betalt för att anskaffa ett arbetstillstånd. Åtal kan komma att väckas under 2021.

Människohandel för övriga ändamål

Polisregion Stockholm rapporterade 19 anmälda brott om människohandel för övriga ändamål varav 6 rörde vuxna och 13 rörde barn, mestadels pojkar. Migrationsverket gjorde 7 brottsanmälningar, medan polisen anmälde 2 och socialtjänsten 1 brott. Övriga brott anmäldes t.ex. av frivilligorganisationer och allmänheten. Tolv förundersökningar inleddes om människohandel för övriga ändamål varav 11 lades ner under 2020 och 1 pågick vid årets slut. I 2 fall inleddes inte förundersökning eftersom brotten hade begåtts utomlands.

Majoriteten av ärendena rörde män och pojkar från Marocko och Rumänien som tvingats eller lurats till Sverige för att begå stölder eller för att sälja narkotika. Dessutom exploaterades vuxna män och kvinnor från Senegal, Indien, Uganda och Ukraina i hushålls- och trädgårdsarbete samt för att plocka bär.

Människohandel för övriga ändamål och människoexploatering av barn genom tiggeri

Under 2020 anmäldes 5 brott om människohandel för tiggeri i polisregion Stockholm. Majoriteten av offren kom från Rumänien och Bulgarien och var ofta släkt eller bekanta med förövarna. Ett av ärendena om människohandel för sexuella ändamål och människoexploatering för tiggeri med barn rörde en flicka från Rumänien som fördes till Sverige för att exploateras för sexuella ändamål och i tiggeri. Fallet beskrivs nedan.

Friande dom om människohandel med barn för sexuella ändamål och tiggeri

Förundersökningen rörde en 17-årig flicka från Rumänien som rekryterades av sin farbror och farbroderns sonhustru från Rumänien till Sverige för att tigga och samla pantflaskor. Kvinnan bar på en fullmakt som intygade att hon var ansvarig för flickan.

Flickans farbror vidtog åtgärder för att flickan skulle exploateras för sexuella ändamål genom att försöka sälja henne till en man. I ärendet framkom även misstankar om att farbrodern och en manlig kusin utsatte henne för våldtäkt, olaga hot och misshandel.

Flickan disponerade inte över sitt id-kort och sin telefon under resan till Sverige eller under vistelsen här.

Flickan placerades på ett LVU-hem av socialtjänsten innan hon reste hem. Hon fick också ett tidsbegränsat uppehållstillstånd som bevisperson under utredningen och hjälp av IOM²¹⁵ och ANTIP²¹⁶ när hon återvände till hemlandet.

Tingsrätten ogillade åtalet om människohandel. Den kvinnliga gärningspersonen dömdes dock för ringa stöld vid ett tillfälle.²¹⁷ Tingsrätten konstaterade att flickan hade befunnit sig

²¹⁵ International Organisation for Migration.

²¹⁶ National Agency Against Trafficking in Persons in Romania (ANTIP). Länk: <https://anitp.mai.gov.ro/>

i en svår situation i Sverige. Domstolen ansåg däremot inte att fullmakten kunde räknas som rekrytering och transport av flickan eller att sovplatsen på gatan kunde räknas som en inhysning. Syftet att exploatera flickan ansågs inte heller vara styrkt.

Tingsrätten ansåg också att det fanns oklarheter och motsägelser i flickans berättelse som gjorde att den brast i såväl trovärdighet som tillförlitlighet. Det saknades även stödbevisning i målet för att kunna döma någon enligt åtalet. Det fanns visserligen bevis för att flickan tiggat vid några tillfällen men det var inte klarlagt om hon tiggde på eget initiativ eller på uppmaning av någon annan. Åklagaren valde att inte överklaga domen i den del som avsåg människohandel.

Förundersökning om människohandel med barn som tvingas begå narkotikabrott

Under några månader 2019 och 2020 bedrev polisen spaning, telefonavlyssning och hemlig kameraövervakning mot ett större kriminellt nätverk i en förort till Stockholm.

Polisen kunde vid tillslaget i februari 2020 knyta 15 personer till nätverket. Nätverket bedrev en öppen och omfattande droghandel med kokain, cannabis, ecstasy samt tramadol i förortens centrum.²¹⁸ De flesta som handlade av det kriminella nätverket var lokala kunder, men några kunder reste också till förorten med tunnelbana och bil för att handla droger. Utredningen visade att verksamheten bedrivits organiserat med en försäljningsplats i en trappuppgång med narkotikagömmor samt med förvaring av narkotika i förrådsutrymmen där också förpackning skett. Vidare hade ett omfattande samarbete mellan personerna ägt rum och marknadsföring skedde via en särskild telefon.

Åklagaren väckte åtal i september 2020 mot 23 personer för bland annat grovt narkotikabrott, narkotikabrott, ringa narkotikabrott, penningtvättsbrott och människohandel.²¹⁹ Åtalet för människohandel gällde en av de misstänkta som antogs ha rekryterat två minderåriga pojkar i syfte att utnyttja dem för att sälja narkotika. Åklagaren menade att pojkarna var i ett nödläge då de befunnit sig i en kriminell, våldsam och socialt nedbrytande miljö som riskerade att allvarligt skada deras hälsa och utveckling. Dom väntas falla i början av 2021.

Ärenden om människoexploatering

Under 2020 anmäldes 32 brott om människoexploatering för tvångsarbete eller arbete under orimliga villkor i polisregion Stockholm; en ökning jämfört med 2019 (20 brott). Majoriteten av brotten anmäldes av Migrationsverket (15) eller av den person som utsattes för brottet (12).

Ett typiskt förfarande var att oseriösa arbetsgivare exploaterade arbetstagare inom fordonsservice, flyttservice eller inom bygg-, hotell-, städ och restaurangbranscherna. Offren var mestadels män som ursprungligen kom från Syrien, Ukraina, Albanien, Nepal, Ryssland, Mongoliet, Bangladesh, Pakistan, Georgien, Brasilien, Ghana, Marocko, Uzbekistan, Indien och Rumänien.

²¹⁷ Stockholms tingsrätts dom 2020-07-28 i mål nr B 8295-20.

²¹⁸ Tramadol är ett narkotikaklassat läkemedel.

²¹⁹ Åklagarmyndighetens dnr AM-17105-20.

Förundersökningarna leddes av åklagare och polisiär förundersökningsledare. Fyra förundersökningar pågick vid årets slut. Resterande förundersökningar lades ner eftersom det saknades spaningsuppslag eller för att målsäganden inte ville medverka i utredningen.

Gränspolisens arbete mot människoexploatering under 2020

I polisregion Stockholm genomförde gränspoliserna 82 arbetsplatsinspektioner inom följande sektorer:

- livsmedel (5)
- städning, parkarbete (1)
- vård och omsorg (1)
- reparation av elektronisk utrustning (1)
- byggbranschen (20)
- fordon (15)
- grossistverksamhet (9)
- butik/torghandel (11)
- transport (taxi, buss, flytt) (1)
- restaurang (13)
- frisör (3)
- skönhetsvårdsvård (massage, nagelvård etc.) (2)

Vid arbetsplatsinspektionerna anträffades totalt 76 personer som saknade arbetstillstånd.

Polisregion Väst

(Västra Götaland, Halland)

Organisation för polisarbetet

I polisregion Väst hanterar människohandelsgruppen och utredningsgruppen på sektionen mot internationell och grov organiserad brottslighet (IGOB) ärenden som rör alla former av människohandel. Gruppen är placerad på regional nivå och har ett nära samarbete med polisregionens underrättelseenhet. De flesta medarbetare i människohandelsgruppen och utredningsgruppen har genomgått eller kommer att genomgå Polismyndighetens nationella vidareutbildning om människohandel.

Personal från människohandelsgruppen och underrättelseenheten var under 2020 aktiv med att förmedla kunskap om människohandel i polisregion Väst för andra verksamheter inom polisen, men också i samverkan med andra myndigheter. Kunskapshöjande insatser genomfördes även för externa aktörer såsom personal som arbetar på lägenhets hotell.

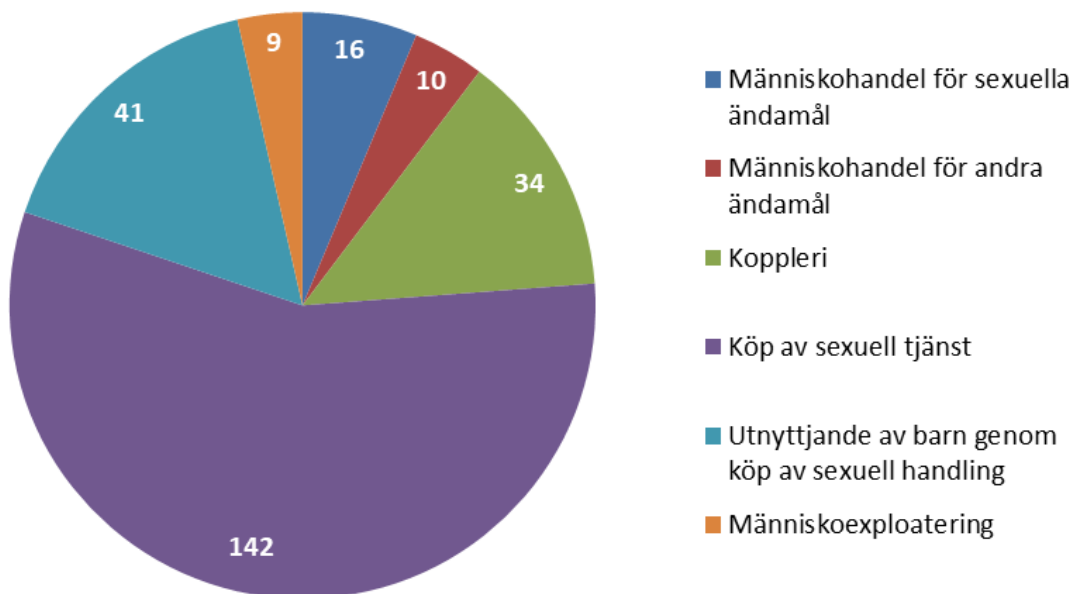
Under 2020 initierade och deltog människohandelsgruppen och utredningsgruppen i insatser mot koppleri och köp av sexuell tjänst i flera av lokalpolisområdena i polisregionen. Dessutom bedrev människohandelsgruppen insatser i samtliga polisområden i Storgöteborg, Fyrbodalen, Borås, Halmstad, Trollhättan, Skövde och Uddevalla. En av insatserna i Halland genomfördes tillsammans med personal från Noa.

Under 2020 samarbetade polisregion Väst i flera fall med polisregionerna Syd, Bergslagen, Öst och Stockholm. Polisregion Väst och med polismyndigheter i andra länder som Rumänien, Polen och Storbritannien. De internationella samarbetena bedrevs bilateralt via

polisregionens internationella operativa handläggare och med hjälp av utlandsstationerade sambandspoliser.

I en förundersökning reste två av polisens utredare och en åklagare från Riksenheten för internationell och organiserad brottslighet (RIO) till Rumänien för att delta vid förhör med bevispersoner.

Antal anmälda brott i polisregion Väst 2020

Statistik: Brottsförebyggande rådet (Brå)

Prostitutionen i Göteborg

Under 2020 befann sig mellan 3 och 10 kvinnor i gatuprostitution i Göteborg varje kväll. De flesta kvinnorna kom ursprungligen från Rumänien och enstaka kvinnor från Nigeria. Det inkom också tips om att sexuella tjänster köptes i massagesalonger.

Mikamottagningen i Göteborg identifierade 12 kvinnor i gatuprostitution under 2020 som kom från Rumänien, men också från Sverige, Bulgarien och Nigeria. Mikamottagningen utökade sitt samarbete med de frivilligorganisationer som arbetar uppsökande på gatan. Den uppsökande verksamheten är begränsad till Rosenlundsområdet där gatuprostitution traditionellt sett förekommer.

Precis som i de andra polisregionerna förmedlades sexuella tjänster via nätbaserade annonser till sexköpande män. Under året riktades drygt hundra webbannonser där kvinnor och enstaka transidentifierade män från Sydamerika utbjöds för försäljning dagligen till sexköpande män i polisregion Väst. Köp av sexuella tjänster ägde till största delen rum i lägenheter hyrda i andra hand eller på lägenhets hotell, men förekom även på massagesalonger och i hotellrum. Polisen mottog också tips om att rumänska kvinnor bjöds

ut för prostitutionsändamål i skåpbilar som framfördes av män, också från Rumäninerna, i vissa Göteborgsförorter.

Organisering av människohandels- och koppleriverksamheter

Mycket tydde på att en stor del av prostitutionsverksamheterna i polisregion Väst under 2020 var organiserade och att de kriminella nätverken var hierarkiskt uppbyggda. Vissa av de personer som misstänktes vara hallickar eller människohandlare var etablerade i Sverige sedan länge, men rekryterade och transporterade kvinnor till Sverige från sina ursprungsländer.

Liksom året innan fick polisen information om det var män boende i Sverige som kontaktade annonsörer på olika prostitutionsrelaterade webbsidor och erbjöd lägenheter där prostitutionsverksamheter kunde bedrivas.

Hallickar och människohandlare använde ofta sociala medier och mobilappar såsom Facebook och WhatsApp för att rekrytera kvinnor med löften om ett bättre liv och goda inkomster i Sverige. I vissa fall inledde förövarna fiktiva förhållanden med kvinnorna, som i motsats till förövarna, tog relationen på allvar.

I några fall var det uppenbart att det rörde sig om en organiserad kriminell verksamhet. När de sexköpande männen kontaktade telefonnumren i annonserna fick de ofta instruktioner att ringa ett annat nummer eller använda t.ex. WhatsApp, KiK eller Snapchat. Där fick de direktkontakt med den kvinna som skulle utnyttjas för sexuella tjänster eller med en annan person som i sin tur vidarebefordrade informationen till henne.

Offren flyttades ofta runt för att utnyttjas i prostitution på olika orter i Sverige. I vissa fall misstänkte polisen att förövarna även ägnade sig åt annan brottslighet som narkotikabrott, stöld, misshandel, olaga hot, våldtäkt och sexuellt utnyttjande.

I de ärenden där polisen genomförde parallella ekonomiska utredningar upptäcktes det att förövarna ofta överförde inkomsterna från prostitutionsverksamheten via växlingskontor till mottagare i deras ursprungsländer. I vissa fall användes intäkterna från människohandeln till att köpa narkotika, exklusiva kläder, klockor och smycken, köksutrustning och dyra flygresor.

Skydd och hjälp till brottsoffer

Människohandelsgruppen i polisregion Väst samarbetade under 2020 med flera frivillighetsorganisationer såsom Räddningsmissionen och anställda på deras skyddade boende. Gruppen samverkade också med Mika- och KAST-mottagningarna inom socialtjänsten i Göteborg.

Samarbetet med regionkoordinatorerna i polisregion Väst fungerar bra. Polisens människohandelsgrupp bedömer dock att det behövs fler anställda för att svara mot behovet. Socialtjänstens beredskap behöver också utvecklas för att möta behoven av skyddade boenden för män som är offer för människohandel eller människoexploatering. Förundersökningar om människohandel och människoexploatering försvåras av att offren inte får det stöd och den hjälp som de har rätt till.

Under 2020 erhöll fem brottsoffer från Brasilien, Ghana, Peru, Litauen och Serbien tidsbegränsade uppehållstillstånd som bevispersoner.

I polisregion Väst hanterades tio ansökningar om ett tryggt återvändande till hemlandet genom ett deltagande i Jämställdhetsmyndighetens återvändandeprogram. Fem ansökningar drogs tillbaka eller kunde inte genomföras. Det kunde bero på stängda gränser eller svårigheter att mobilisera stöd som ett resultat av den rådande covid-19-pandemin. De fem återvändanden som kunde genomföras gjordes till Rumänien (2), Polen (2) och till Colombia (1).

Människohandel för sexuella ändamål

Under 2020 anmäldes 16 brott rörande människohandel för sexuella ändamål i polisregion Väst. I två av dessa fall var ett av offren under 18 år.

I de 7 förundersökningar om människohandel för sexuella ändamål som polisregion Väst rapporterade in till Noa under 2020 var samtliga offer kvinnor. Offren kom från Nigeria, Rumänien, Sverige, Brasilien, Kuba, Ghana och Kazakstan. Gärningspersonerna kom ursprungligen från Rumänien, Ghana och Iran.

I 2 av de 7 fallen gjordes anmälningarna av Migrationsverket och resten av polisen (1) eller andra (4). Merparten av brotten hade begåtts i Sverige. I 2 av de 7 fallen leddes förundersökningarna av åklagare och i övriga fall av polisen (5).

Rättsfall 1

Fallet gällde en 38-årig man, medborgare i Rumänien men bosatt i Sverige sedan 2014, som dömdes till fängelse av tingsrätten i sex år samt 15 års utvisning för bland annat människohandel för sexuella ändamål och grov våldtäkt mot en kvinna, också från Rumänien.²²⁰

Kvinnan blev bekant med gärningsmannen genom hans dotter som bodde i Rumänien. Han föreslog att kvinnan skulle resa med honom till Sverige, vilket hon var tveksam till. Hon vågade dock inte säga nej till resan eftersom mannen hade visat sig vara aggressiv och hotade att misshandla henne om hon vägrade.

Under vistelsen i Sverige var kvinnan beroende av gärningsmannen för boende, mat och försörjning och stod helt under hans kontroll. Han utövade också våld mot henne, utnyttjade henne för sexuella ändamål och för att utföra hushållsgöromål. Dessutom tvingades hon att delta i filmade sexuella övergrepp. Förhållandena var sådana att kvinnan inte hade något annat reellt alternativ än att underkasta sig hans vilja. Hovrätten dömde honom därför för människohandel.

Mannen dömdes också för grov våldtäkt eftersom han hade hotat kvinnan och använt en flaska för att penetrera kvinnans underliv, vilket innebar en så allvarlig kränkning av henne att den kunde jämföras med samlag. Han dömdes dessutom för misshandel och olaga hot eftersom de hot som han utsatte kvinnan för gjorde att hon allvarligt fruktade för sin säkerhet.

Gärningsmannen hade även vid flera tillfällen tvingat kvinnan att äta mat som han kastat på golvet. Hovrätten menade att agerandet varit så förnedrande och hänsynslöst att han också gjort sig skyldig till ofredande.

²²⁰ Göteborgs tingsrätts dom 2020-03-26 i mål nr B 18568-19 och Hovrätten för Västra Sverige 2020-06-15 i mål nr B 2395-20.

Liksom tingsrätten bedömde hovrätten att gärningsmannen hade utsatt kvinnan för en mycket allvarlig kränkning. Han hade lurat henne från sitt hemland till Sverige och under fyra månaders tid hållit henne kvar mot hennes vilja. Dessutom hade han utsatt henne för fysiskt och psykiskt lidande. Kvinnan erhöll därför ett skadestånd på 250 000 kronor och 20 000 kronor för sveda och värk.

Koppleri

Under 2020 anmäldes 34 brott rörande koppleri i polisregion Väst - en liten ökning från 2019 då 24 brott om koppleri anmäldes. I de 17 förundersökningar som rapporterades till Noa under 2020 kom offren från Sverige, Rumänien, Dominikanska Republiken, Peru och Brasilien. Samtliga offer var kvinnor.

Majoriteten av de misstänkta hallickarna var män, och endast tre var kvinnor. Förövarna kom ursprungligen från Sverige, Rumänien och Peru.

Rättsfall 1

Under 2020 dömde tingsrätten i Halmstad en 27-årig man till tre års fängelse för grovt koppleri, grovt olaga hot, olaga hot och misshandel.²²¹ Dessutom dömdes han att betala ersättning för kränkning och för skada och värk till en kvinnlig målsägande om 79 500kr.

Den 27-årige mannen kom ursprungligen från Albanien, men är bosatt i Sverige.

Gärningsmannen tog kontakt med en ung svensk kvinna via Tinder och Snapchat. De träffades och gärningsmannen tog med henne till en sommarstuga där ett antal män hade sexuellt umgänge med henne. Gärningsmannen informerade henne om att hon skulle ”sälja sex” för att underlätta hans narkotikaaffärer. Eftersom hon hade stora skulder, visste att han hade vapen och var rädd för honom, så vågade hon inte protestera. Gärningsmannen och en släkting tog bilder av henne och skapade en annons som de sedan laddade upp på en webbsida där män kan köpa sexuella tjänster.

Under perioden juni-juli 2020 utnyttjades målsägande av ett större antal sexköpande män på hotell och vandrarhem i Göteborg och andra orter i Skåne, Småland, Halland och Bohuslän. Dessutom körde gärningsmannen och hans släkting henne till sexköparens privata hem vid flera tillfällen, och agerade ”vakter”. Männerna betalade kontant, och pengarna överlämnades till gärningsmannen och hans släkting. Kvinnan fick inte behålla några intäkter, medan gärningsmannen använde hennes bankkonto för att inte avslöjas. Kvinnan erbjöds narkotika för att orka med de sexköpande männens övergrepp, vilka ofta var grava. Dessutom misshandlade gärningsmannen henne och hotade att döda henne vid flera tillfällen med hjälp av en pistol och andra vapen. Med hjälp av en kamrat lyckades hon till slut fly från gärningsmannen och anmälde övergreppen till polisen.

Domen överklagades av den tilltalade till hovrätten i Västra Sverige. Dom förväntas 2021.

Rättsfall 2

En 45-årig man, ursprungligen från Iran, men bosatt i Sverige hyrde ut flera lägenheter i Göteborg till minst 17 kvinnor från Ukraina och Polen och för att utnyttjas för prostitutionsändamål. Mannen kontaktade kvinnor genom deras prostitutionsannonser på olika webbsidor och erbjöd dem att hyra lägenheter i andra eller tredje hand.

²²¹ Halmstads tingsrätts dom 2020-12-16 i mål nr B 1845-20.

En 27-årig ukrainsk kvinna hyrde en lägenhet i andra hand av gärningsmannen vid tre tillfällen för perioder om två veckor mellan mars 2019 och oktober 2020 när hon besökte Sverige. Målsäganden betalade en hög dagshyra i förskott. Gärningsmannen var införstådd med att ändamålet var att erbjuda sexuella tjänster. Vid ett tillfälle delade kvinnan en av lägenheterna med gärningsmannen som också transporterade henne till sexköpande män och fungerade som hennes livvakt. Kvinnan utnyttjades också i denna lägenhet av sexköpande män. Gärningsmannen misstänktes dessutom för att ha utsatt kvinnan för sexuella övergrepp.

I gärningsmannens andra lägenheter förekom också prostitutionsverksamhet. Två unga polska kvinnor upptäcktes i en lägenhet efter en störningsanmälan. I en annan lägenhet påträffades två kvinnor från Ryssland med spanska uppehållstillstånd. Alla dessa kvinnor förekom i annonser på prostitutionssajter.

Gärningsmannen hyrde dessutom ut lägenheter i andrahand eller lånade ut lägenheter, inklusive i ett lägenhetshotell, som han sedan hyrde ut i tredje hand till kvinnor från EU länder, också för prostitutionsändamål. När förstahandshyresgästerna informerades om att prostitution förekom i deras lägenheter sa de upp gärningsmannens andrahandskontrakt. Det framkom också att gärningsmannen var ansvarig för att ha skapat och laddat upp ett större antal eskortannonser för försäljning av sexuella tjänster.²²² Dom väntas falla under 2021.

Rättsfall 3

Målet gällde en 45-årig kvinna, medborgare i Thailand men boende i Sverige, och fyra svenskfödda män i åldrarna 43, 56, 57 och 68 år.

Den 45-åriga kvinnan drev en spa- och massagesalong i en stad i Halland. Tingsrätten konstaterade att två kvinnor, föreståndaren och hennes systerdotter, också från Thailand, utförde sexuella tjänster mot ersättning för kunder i massagesalongen under en längre period under 2018. Ytterligare en kvinna hade arbetat på massagesalongen mellan 2016 och 2018, men förnekade att hon hade utfört sexuella tjänster, eller att den 45-åriga föreståndaren hade krävt att hon skulle utföra sådana tjänster.

Tingsrätten fastslog att kvinnan uppsåtligen främjat att hennes systerdotter, som stod i beroendeställning till henne, haft tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning i massagesalongen under en period åtminstone mellan juni 2018 och september 2018. Domstolen konstaterade dock att hon ”inte tvingat sin systerdotter att utföra de sexuella tjänsterna eller på något sätt behandlat henne illa.”

Systerdottern återvände till Thailand och deltog inte i rättegången. Tingsrätten dömde kvinnan för koppleri till villkorlig dom med samhällstjänst 160 timmar.²²³ Om fängelse i stället hade valts som påföljd skulle fängelsestraff om 6 månader ha dömts ut.

Männen dömdes enbart till dagsböter för köp av sexuell tjänst trots att tre av de fyra männen hade köpt sexuella tjänster vid upprepade tillfällen. En av de sexköpande männen medgav att han hade köpt sexuella tjänster på massagesalongen vid minst tio tillfällen.

²²² Ansökan om stämning 2020-12-28, AM-137470.

²²³ Varbergs tingsrätts dom 2020-05-06 i mål nr B 2110-18.

Rättsfall 4

Under 2020 dömde tingsrätten i Göteborg en 33-årig man bosatt i Sverige till fängelse i ett år för koppleri vid två tillfällen, olaga hot, grov stöld, och föregivande av allmän ställning.²²⁴

Mannen trängde in i en lägenhet i Göteborg där tre unga rumänska kvinnor bodde tillfälligt för att delta i prostitutionsverksamhet. Mannen var utklädd i en polisuniform, visade upp en förfalskad polisbricka och uppgav att han var polis. Han hotade kvinnorna med en luftpistol för att skrämja dem och de flydde från lägenheten. Mannen blev kvar i lägenheten där han stal tretton mobiltelefoner som han sedan förvarade i ett öppet vindsförråd i närheten som tillhörde en ovetande hyresgäst.

Gärningsmannen upplät också två lägenheter som han hade tillgång till genom släkt och bekanta för försäljning av sexuella tjänster under några månader hösten 2019.

I ärendet greps en man på bar gärning som erkände att han hade köpt en sexuell tjänst.

Rättsfall 5

Fallet rörde en 53-årig man, medborgare i Rumänien. Mannen bodde tillsammans med två kvinnor, också från Rumänien, i en lägenhet i Göteborg där kvinnorna utnyttjades för köp av sexuella tjänster under en månad under 2019. Gärningsmannen fungerade som säkerhetsvakt för kvinnorna och hjälpte en av kvinnorna att skicka pengar till sin familj i Rumänien. Han hade dock inte förmedlat kontakter med sexköpande män eller vidtagit mer övergripande åtgärder för att möjliggöra prostitutionsverksamheten.

Gärningsmannen, som inte hade någon inkomstbringande sysselsättning i Sverige, hade däremot, genom sina transaktioner och genom att ta emot kontanter på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjat den prostitutionsverksamhet som pågick i lägenheten. Tingsrätten konstaterade också att verksamheten var förhållandevis omfattande.

Tingsrätten dömde honom för koppleri till fängelse i fyra månader samt utvisning i fem år.²²⁵

Köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling

I polisregion Väst anmäldes 142 brott om köp av sexuell tjänst 2020 jämfört med 77 under 2019. Ökningen beror på det ökade antalet egeninitierade regionala insatserna mot köp av sexuell tjänst och människohandel som genomfördes under året.

Dessutom anmäldes 41 brott om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling att jämföras med 15 under 2019. Orsaken till ökningen kan sökas i ett enskilt ärende där målsägande var en 17-årig flicka som kunde kopplas till en eskortannons på internet. När flickans telefon tömdes fann polisen information som ledde till att ett 20-tal anmälningar om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling upprättades.

Flickan ville inte medverka i utredningen.

²²⁴ Göteborgs tingsrätts dom 2020-07-07 i mål nr B 6177-20.

²²⁵ Göteborgs tingsrätts dom 2020-02-11 i mål nr B 18665-19.

Den absoluta majoriteten av de individer som utnyttjades i prostitution var kvinnor och de kom ursprungligen från Rumänien, Sverige, Ukraina, Tjeckien och Bulgarien men även från Thailand, länder i Sydamerika och Nigeria.

Polisregion Väst rapporterade 119 förundersökningar om köp av sexuell tjänst under 2020. Samtliga sexköpare var män mellan 18 år och 72 år och majoriteten av dem kom ursprungligen från Sverige (68). I några fall kom männen ursprungligen från Turkiet (5), Rumänien (4), Afghanistan (4), Eritrea (4), Syrien (3), Irak (2) och Polen (2). Enstaka sexköpande män kom dessutom från Finland, Indien, Iran, Italien, Kina, Jordanien, Pakistan och Serbien.

Gränspolisens arbete

Gränspolisens genomför inspektioner på arbetsplatser inom branscher som är identifierade som risksektorer²²⁶ för att kontrollera att arbetsgivare inte hade anställda som saknade rätt att vistas eller arbeta i Sverige.

Under 2020 genomfördes dock färre myndighetsgemensamma inspektioner med anledning av covid-19-pandemin. Arbetsplatsinspektioner genomfördes av Polismyndigheten i samverkan med andra myndigheter som t.ex. Skatteverket och Arbetsmiljöverket. Gränspolisens genomförde dessutom 468 arbetsplatsinspektioner inom mestadels kroppsvårdsverksamheter, restaurangbranschen och på biltvättar. Arbetet resulterade i 1 anmälan om människoexploatering och människosmuggling samt 1 anmälan om koppleri.

Gränspolisens arbetar med att utveckla samarbetet med människohandelsgruppen i polisregion Väst både när det gäller kompetenshöjande insatser och i det operativa arbetet. På flygplatsen Landvetter har gränspolisens en särskild grupp med människohandel som sitt fokusområde.

Resor med flyg till polisregion Väst minskade under 2020 med anledning av covid-19-pandemin. Gränspolisens noterade dock fortsatt att personer från Ukraina med Schengenviseringar utfärdade i Polen anlände till Landvetter. Dessutom kom ett antal kvinnor från Thailand med uppehållstillstånd i Ungern till polisregion Väst. I vissa fall avvisades dessa individer eftersom syftet med inresan var oklart och det fanns indikationer på att de kunde komma att utnyttjas i arbete eller för sexuella ändamål.

Effekter av covid-19-pandemin

Den rådande covid-19-pandemin hade ingen märkbart hämmande effekt på de män som köpte sexuella tjänster i polisregionen. Däremot rapporterade polisen en ökning av antalet utländska kvinnor i prostitution. Anledningen antas vara att Sveriges gränser var relativt öppna under perioder när andra länder stängde ner sina samhällen. Det blev därmed mer

²²⁶ T.ex. bygg-, restaurang- och städbranscherna samt i bilverkstäder, kroppsvårdsverksamheter och inom transportnäringen.

attraktivt för hallickar och människohandlare att transportera kvinnor till Sverige för prostitutionsändamål.

Pandemin ställde också till problem i det operativa arbetet eftersom det inte gick att resa till offrens hemländer för att inhämta bevismaterial och genomföra förhör. Dessutom gjorde restriktionerna att planerade utbildningsinsatser tvingades ställa ställdes in eller flyttades fram.

Människohandel för andra ändamål än sexuella

I polisregion Väst anmäldes 10 brott om människohandel för andra ändamål än sexuella under 2020. Brotten rörde människohandel för tvångsarbete (5), människohandel för tiggeri (1) och människohandel för övriga ändamål med barn (4).

Offren för människohandel för tvångsarbete var huvudsakligen män som ursprungligen kom från Libanon, Iran, Vietnam och Marocko. Polisregion Väst rapporterade in sex förundersökningar som anmälts av Migrationsverket (1), Polisen (1) och av annan (4). Brotten begicks i Sverige inom bygg- och restaurangbranscherna samt inom kroppsvårdsverksamheter (nagelvård). I fem av fallen leddes förundersökningarna av polisiär förundersökningsledare och i ett fall av åklagare. Åtal väcktes inte i något av fallen.

En förundersökning om människohandel för tiggeri ledde till fällande dom.

Rättsfall 1

De åtalade var två män från Bulgarien som var 42 respektive 36 år och kom till Sverige 2019.

Målsägande var en kvinna och en man från Bulgarien som var ett par och hade ett 5-årigt barn tillsammans. Paret hamnade i ekonomiska svårigheter i Bulgarien och mannen reste därför till Sverige i april 2019 för att tigga för familjens försörjning. Mannen tog kontakt med den 42-årige gärningsmannen för att få hjälp, men hann inte börja tigga eftersom han dömdes till fängelse för rattfylleri strax efter ankomsten till Sverige. Kvinnan tvingades av den 42-årige gärningsmannen att resa till Sverige. Barnet lämnades kvar i hemlandet. Strax efter ankomsten våldtog han kvinnan och tvingade in henne i ett förhållande.

En tredje målsägande, en man från Bulgarien, var styvfar till den 42-årige mannen. Styvfadern bor i Göteborg sedan 2018 tillsammans med mannens mamma.

Tingsrätten i Göteborg dömde den 42-årige mannen till fyra års fängelse och tio års utvisning för människohandel, grov misshandel, misshandel, olaga frihetsberövande, häleri, skadegörelse och våldtäkt.²²⁷ Han dömdes också att betala 165 000 kr i skadestånd till den kvinnliga målsäganden, varav 10 000 kr solidariskt med den andre gärningsmannen.

Tingsrätten dömde samtidigt den 36-årige mannen till fängelse i två år och fyra månader sam till tio års utvisning för grov misshandel, misshandel, olaga frihetsberövande, mindre grovt brott, skadegörelse och olovlig körning.

Båda gärningsmännen saknade uppehållsrätt i eller anknytning till Sverige. Eftersom brotten var av allvarlig karaktär beslutade tingsrätten om utvisning trots att båda var EES-

²²⁷ Göteborgs tingsrätts dom 2020-03-16 i mål nr B 18964-19.

medborgare. Den 42-åriga mannen överklagade till hovrätten som avskrev ärendet eftersom han återkallat sitt överklagande.²²⁸ Tingsrättens dom fastställdes.

Rättsfall 2

En förundersökning som gällde människohandel för övriga ändamål inleddes 2019 och omfattade sju gärningspersoner och sex brottsoffer. Både offer och gärningsmän var kvinnor och män som ursprungligen kom från Polen. Flera av de misstänkta gärningsmännen var bosatta i Sverige och lurade hit offren genom att erbjuda dem arbete. Förövarna riktade särskilt in sig på att rekrytera utsatta personer som saknade utbildning och arbete i hemlandet. När offren kom till Sverige tvingade förövarna dem att begå grova stölder.

Ingen av de åtalade dömdes för människohandel i tingsrätten.²²⁹ Däremot dömdes några av de åtalade för grov stöld och stöld samt brott mot utlänningslagen.

I ärendet samarbetade polisregion Väst med polisen i Norge men det fanns också kopplingar till Storbritannien.

Fler rättsfall som rör människohandel för övriga ändamål redovisas i det avsnitt som rör människohandel med barn.

Människoexploatering

Under 2020 anmäldes 9 brott om människoexploatering i polisregion Väst jämfört med 7 under 2019. Fyra av förundersökningarna rörde människoexploatering kopplat till exploatering i arbete inom kroppsvårdsverksamheter och restaurangbranschen. Offren var både män och kvinnor och kom ursprungligen från Vietnam och Bosnien.

Ytterligare en förundersökning rörde människoexploatering för tiggeri där målsäganden var en pojke under 18 år.

Tre av de inrapporterade förundersökningarna leddes av åklagare och två av polisiär förundersökningsledare. Åtal väcktes inte i något av fallen.

Polisregion Syd

(Skåne, Kalmar, Kronoberg, Blekinge)

Organisation för polisarbetet

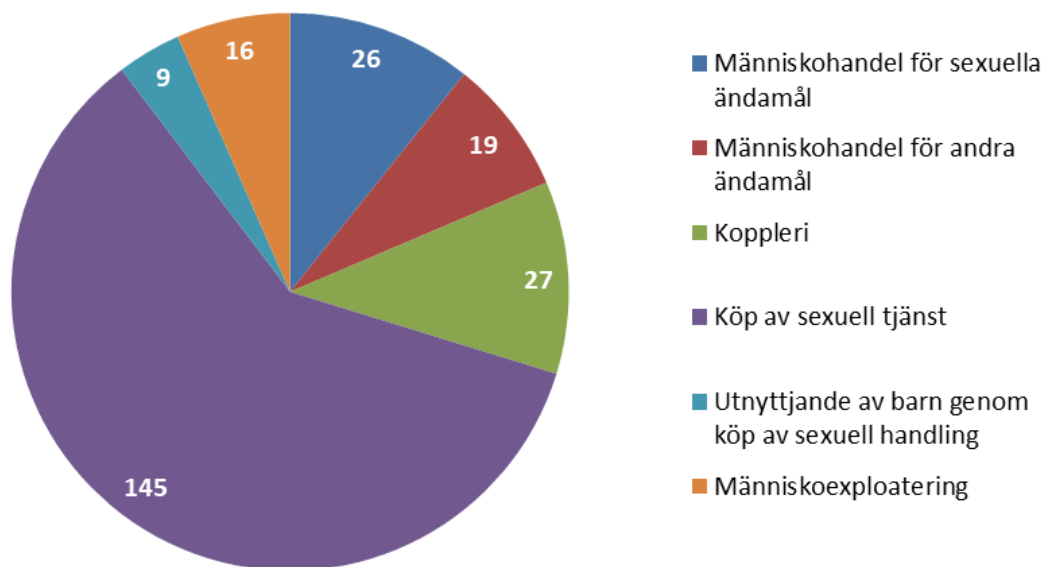
I polisregion Syd utreds människohandelsärenden vid den regionala sektionen mot internationell grov organiserad brottslighet. Gruppens arbete omfattar operativa insatser mot människohandel och tillhörande brottslighet, och att ta fram en lägesbild gällande brotten inom polisregionen. Sektionen hanterar uteslutande gränsöverskridande ärenden och har väl utarbetade rutiner och ett etablerat nationellt och internationellt polissamarbete. Under 2020 samarbetade sektionen med polisregionerna Väst och Öst i flera ärenden samt med utländska polismyndigheter i Tjeckien, Ukraina och Norge.

²²⁸ Hovrätten för Västra Sveriges protokoll 2020-04-21 i mål nr B 2455-20.

²²⁹ Göteborgs tingsrätts dom 2020-05-04 i mål nr B 12696-19 och B 15299-19.

Medarbetare som nyrekryterades under 2020 genomgick Polismyndighetens vidareutbildning om människohandel. Därmed höjdes kunskapen om och förmågan att bekämpa människohandel i polisregionen ytterligare.

Antal anmälda brott i polisregion Syd 2020

Statistik brottsförebyggande rådet (Brå)

Människohandel för sexuella ändamål

Under 2020 anmäldes 26 brott rörande människohandel för sexuella ändamål i polisregion Syd. Av de 26 anmälda brotten rörde 2 människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år. Detta är en minskning jämfört med 2019 då 15 brott anmäldes varav 1 ärende rörde barn.

Region Syd rapporterade 29 ärenden om människohandel för sexuella ändamål till Noa. I 13 av de 29 ärendena var brotten begångna i Sverige och i övriga fall i Spanien, Italien eller på okänd ort. I 16 ärenden lades förundersökningen ner. Två av de 29 ärendena resulterade i att förundersökningsprotokoll överlämnades till åklagare och i resterande två pågick förundersökningar vid årets slut.

Under 2020 anmäldes de flesta brott om människohandel för sexuella ändamål av Migrationsverket (19) och av polisen eller annan anmälare. I de fall som anmäls av Migrationsverket kom offren från Nigeria, Gambia, Guinea, Uganda, Liberia, Burundi, Armenien, Brasilien, Venezuela och Thailand. Gärningsmannen var i de flesta fall okänd och därför väcktes det inte åtal om människohandel för sexuella ändamål i något av ärendena.

I de ärenden som polisen uppdagade kom offren från Rumänien, Ungern och Ukraina. De som organiserade den brottsliga verksamheten tillhörde organiserade kriminella nätverk i

offrens hemländer men samarbetade ofta med personer som var tillfälligt eller permanent boende i Sverige. Förutom människohandel för sexuella ändamål förekom också misstankar om att de ägnade sig åt annan brottslighet såsom narkotikabrott, penningtvätt, skattebrott, och människosmuggling.

Under 2020 arbetade polisregion Syd med en omfattande förundersökning om människohandel för sexuella ändamål där ett stort antal kvinnor från Rumänien såldes för prostitutionsändamål. De ansvariga för den brottsliga verksamheten utgjorde en del av ett rumänskt kriminellt nätverk som var uppbyggt av flera kluster. Delar av nätverket var även verksamma i andra polisregioner. Polisregion Syd samarbetade därför med flera polisregioner i Mellansverige i utredningar som riktade sig mot olika konstellationer inom nätverket. Denna arbetsmetod försvårade möjligheten för nätverket att etablera sig i Sverige. Förundersökningen i polisregion Syd var pågående vid årets slut och åtal kommer att väckas under 2021.

Koppleri

Under 2020 anmäldes 27 brott om koppleri i polisregion Syd, jämfört med 18 anmälda brott 2019. Polisregion Syd rapporterade in 26 ärenden till Noa som samtliga initierades av polisen.

I majoriteten av ärendena kom de utsatta kvinnorna från Sverige, men enstaka kvinnor kom också från Rumänien, Ungern, Thailand, Malaysia, Venezuela, Ukraina, Pakistan och Uganda.

Under 2020 inleddes en omfattande förundersökning om grovt koppleri kopplat till en thaimassagesalong i Malmö. Förundersökningen var pågående vid årets slut och åtal kommer att väckas under 2021.

Köp av sexuell tjänst

Totalt anmäldes 145 brott rörande köp av sexuell tjänst i polisregion Syd under 2020. Detta är en markant ökning jämfört med 2019 då 97 brott anmäldes. Den stora ökningen beror på de förundersökningar om människohandel för sexuella ändamål och grovt koppleri som bedrevs under 2020, och inte enskilda insatser mot köp av sexuell tjänst. De sexköpande männen kom oftast i kontakt med kvinnor i prostitution via nätbaserade sajter, genom erotisk massage inom ramen för kroppsvårdsverksamheter och, i mindre utsträckning, genom gatuprostitution. De sexköpande männen kom ursprungligen från Sverige, men också från Turkiet, Afghanistan, Indien, Syrien, Iran, Irak, Kroatien, Bosnien Hercegovina, Rumänien, Polen, Danmark, Italien, Etiopien och Eritrea.

Kvinnorna som utnyttjades i prostitution kom ursprungligen från Sverige, Rumänien och Ungern, men enstaka kvinnor från Nigeria, Thailand, Brasilien, Colombia och Venezuela förekom också. I några fall utsattes kvinnorna dessutom för rån, våldtäkt, försök till våldtäkt, misshandel, försök till grov misshandel, olaga hot, kränkande fotografering, olaga integritetsintrång och utpressning av män som var sexköpare. De enstaka kvinnor som befann sig i gatuprostitution i Malmö kom från Rumänien.

Under sommaren och hösten 2020 skedde en klar uppgång av antalet annonser där kvinnor från Latinamerika bjöds ut för prostitutionsändamål i polisregionen. De latinamerikanska kvinnorna transporterades oftast från länder i Latinamerika till Portugal eller Spanien och fördes vidare ut i Europa. De kvinnor som påträffades i polisregion Syd hade Schengenviseringar utfärdade i Spanien eller spanskt medborgarskap.

De flesta nätbaserade annonserna – 30-40 annonser dagligen - riktades mot sexköpande män i Malmö. Enstaka annonser riktades också mot sexköpare i Landskrona, Lund, Helsingborg, Kristianstad, Kalmar, Karlskrona, Höör, Bjur, Härslöv och Växjö.

De flesta köpen av sexuella tjänster ägde rum i lägenheter hyrda i andra hand, men även på obemannade hotell, vandrarhem och inom ramen för kroppsvårdsverksamheter. Exempel på sådana kroppsvårdsverksamheter var massagesalonger, fotvårdskliniker och solarier. Enstaka tips kom in till polisen om att rumänska kvinnor såldes för prostitutionsändamål från bilar som ambulerade i olika förortsområden.

Det finns en strippklubb i polisregion Syd som ligger i Karlshamn. En stor del av efterfrågan verkar dock mötas utanför polisregion Syd, och då främst i Danmark där dessa verksamheter är vanligt förekommande och legala.

Insatser mot prostitution och människohandel i polisregionen visar på att det finns en hög rörlighet när det gäller försäljningen av sexuella tjänster i Öresundsregionen eftersom samma kvinnor förflyttas mellan lägenheter och massagesalonger i Malmö, Helsingborg, Helsingör och Köpenhamn. Polisregion Syd fungerade också som en transitregion för kriminella grupperingar som kom till Sverige i syfte att utnyttja kvinnor för sexuella ändamål i andra delar av landet.

Effekter av covid-19-pandemin

Covid-19-pandemins restriktioner hade ingen större påverkan på antalet annonser på internet som riktade sig till sexköpande män i polisregion Syd. De flesta annonser rörde försäljning av kvinnor från Rumänien för prostitutionsändamål. Kvinnorna transporterades ofta till Sverige med flyg eftersom det under 2020 gick att flyga till låga priser mellan Sturup och Budapest i Ungern och mellan Sturup och Bukarest i Rumänien.

Pandemin kan möjligen ha ökat efterfrågan på sexuella tjänster i polisregion Syd eftersom det periodvis varit svårare för sexköpande män att resa till Danmark, Polen och Tyskland pga. gräns- och reserestriktioner.

Pandemin hade också andra effekter, såsom att:

myndighetsgemensamma insatser vid misstankar om arbetskraftsexploatering försvårades.

ärenden som krävde bevisinhämtning i andra länder drog ut på tiden.

kompetenshöjande insatser ställdes in.

Särskilda insatser mot köp av sexuella tjänster i polisregion Syd

Planerade insatser mot köp av sexuella tjänster tillsammans med Noa ställdes in i polisregionen med anledning av covid-19-pandemin. Istället genomfördes mindre lokala insatser i bl.a. Malmö och Kristianstad. Insatserna var effektiva, uppmärksammades i media och nämndes i de tips och annan information som kom in till polisen efter insatserna.

Människohandel för andra ändamål

Totalt anmäldes 19 brott rörande människohandel för andra ändamål än sexuella. Av dessa rörde 5 människohandel för tvångsarbete, 4 människohandel för organhandel, 2 människohandel för krigstjänst och 8 människohandel för övriga ändamål. Inga brott rörande människohandel för tiggeri anmäldes under 2020. Migrationsverket stod som

anmälare i flertalet av fallen medan enstaka anmälningar gjordes av polisen och socialtjänsten.

Förändringen var störst när det gällde antalet anmälda brott om människohandel för tvångsarbete som minskade från 13 under 2019 till 5 under 2020. Antalet anmälda brott om människoexploatering för tvångsarbete ökade däremot från 4 anmälda brott under 2019 till 14 under 2020.

Anmälda brott och inkomna tips rörde offer för tvångsarbete från Thailand, Vietnam och Rumänien som utnyttjades inom jordbruk, bärplockning, kroppsvårdsverksamheter, samt i bygg-, städ- och restaurangbranscherna. Information tydde på att rekrytering av byggnadsarbetare från Polen ägde rum via Facebook.

Under 2020 arbetade människohandelsgruppen även med ärenden som rörde människohandel kopplat till surrogatmödraskap, organhandel och situationer där personer tvingats begå stölder.

Under 2020 minskade antalet ärenden och tips gällande utsatta individer i tiggeri. Utvecklingen antas vara kopplad till ett omfattande ärende om människohandel för tiggeri i Växjö där sju män från Bulgarien dömdes till fängelse och utvisning för människohandel för tiggeri.²³⁰ En annan förklaring till minskningen kan vara att samhället blivit kontantlöst och att det därför blir mindre lönsamt att utnyttja människor för tiggeriändamål

Inget åtal väcktes under 2020 om människohandel för andra ändamål än sexuella.

Det brottspreventiva arbetet inkluderade bl.a. en mediestrategi med fokus på att eliminera efterfrågan på billig arbetskraft och på privatpersoners straffansvar.

Människoexploatering

Under 2020 anmäldes 14 brott om människoexploatering för tvångsarbete och 2 om människoexploatering för tiggeri. Samtliga anmälda brott rörde fall där offren var vuxna och flertalet anmäldes av Migrationsverket. Brott som rörde människoexploatering för tvångsarbete var kopplade till verksamheter inom jordbruks- och skogssektorerna samt städ-, livsmedels- och restaurangbranscherna. Offren kom i huvudsak från Afghanistan, Iran, Pakistan, Thailand och Vietnam.

Inget åtal väcktes om människoexploatering under 2020.

²³⁰ Göta hovrätts dom 2019-04-25 i mål nr B 47-49.

Polisregion Bergslagen

(Dalarna, Värmland, Örebro)

Organisation av polisarbetet

I polisregion Bergslagen hanteras människohandelsärenden av en grupp på regional nivå med tre utbildade befattningshavare placerade tillsammans i varje län. Fördelarna med denna organisationsform är att gruppen med små medel kan få stor effekt t.ex. genom att kunskapen om brottsområdet kan spridas i hela polisregionen. Dessutom kan människohandelsgruppen fånga upp ärenden i ett tidigt skede och ge operativt stöd till andra polisiära enheter när de stöter på pågående brottslighet. Eftersom gruppens befattningshavare har sina tjänsteplaceringar i olika län har de sedan flera år regelbundna digitala arbetsmöten. Vid behov samlas gruppen för att gemensamt utföra insatser, spaning, tillslag och förhör.

Under 2020 utredde gruppen, utöver människohandelsbrott, även regionens samtliga ärenden som rörde koppleri, köp av sexuell tjänst, utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling och barnpornografibrott. De utredde dessutom brott som rörde dataintrång och vissa former av människosmuggling.

Året 2020 präglades av den pågående covid-19-pandemin, vilket bl.a. medförde att planerade insatser mot människohandel tillsammans med Noa ställdes in för att motverka smittspridning. Dessutom decimerades gruppen eftersom personal kommenderades till andra insatser och förundersökningar rörande annan brottslighet samt till utbildning. Under 2020 arbetade gruppen med ett fåtal men betydligt mer omfattande förundersökningar än under tidigare år.

Människohandelsgruppen samarbetade också med gränspolisen i polisregion Väst, genomförde insatser tillsammans med poliser i andra regioner och med polismyndigheter i Serbien rörande en pågående förundersökning om en serbisk flicka som förts till Sverige för sexuellt utnyttjande.

Under 2020 deltog människohandelsgruppen i polisregion Bergslagen tillsammans med gränspolisen i de nationella insatserna mot människohandel.

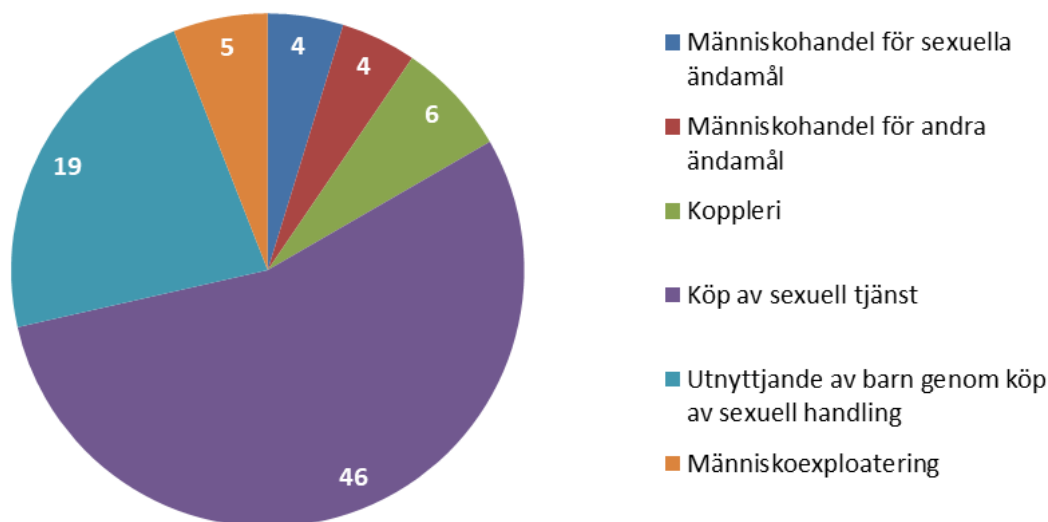
Under 2020 genomförde människohandelsgruppen kompetenshöjande insatser för lokalpolisområdena vid sju tillfällen. De kompetenshöjande insatserna inleddes med en kort utbildning som följdes av operativa insatser mot köp av sexuella tjänster.

Gruppen samverkade även med länsstyrelserna i regionen samt med socialtjänsten och kommuner, främst genom regionkoordinatorerna. Sedan september 2020 har polisregion Bergslagen inte haft någon regionkoordinator vilket har påverkat verksamheten negativt. Tjänsten kommer att tillsättas under 2021.

I Karlstad etablerade socialtjänsten en KAST-funktion i syfte att ge stöd till män som frivilligt vill ändra sitt beteende och sluta köpa sexuella tjänster.²³¹ Liknande KAST-projekt har initierats i Örebro och kommer att införas i Falun.

²³¹ Köpare av sexuella tjänster (KAST).

Antal anmälda brott i polisregion Bergslagen 2020

Statistik: Brottsförebyggande rådet (Brå)

Trender i organiseringen av brotten koppleri, människohandel och människoexploatering i polisregionen

Under 2020 blev antalet internetannonser som rörde försäljning av sexuella tjänster betydligt färre i samband med att covid-19-pandemin bröt ut. Under de första två månaderna upphörde nästan all annonsering på nätet, men återkom under försommaren. Antalet annonser ökade successivt och vid slutet av 2020 var antalet annonser på samma nivå som under tidigare år.

Under 2020 var de kriminella som ägnade sig åt människohandel, koppleri och människoexploatering företrädesvis män, men även enstaka kvinnor var ledare för kriminella grupperingar. Förövarna kom ursprungligen från andra länder inom EU, främst Rumänien, men hade väletablerade kontakter i Sverige som underlättade den kriminella verksamheten. Det kunde innebära att landsmän hämtade kvinnor på flygplatser och körde dem till platsen där de skulle utnyttjas, antingen för sexuella ändamål i en lägenhet eller genom tvångsarbete på en restaurang.

Det fanns även indikationer på att förövarna ägnade sig åt annan brottslighet såsom skattebrott och penningtvätt. Offren kom vanligtvis från samma land som förövarna. Majoriteten av kvinnorna som utsattes för prostitutionsrelaterat utnyttjande i polisregion Bergslagen kom från Rumänien.

Människohandel för sexuella ändamål

Under 2020 anmäldes 4 brott om människohandel för sexuella ändamål i polisregion Bergslagen varav 2 rörde barn under 18 år. Polisregion Bergslagen rapporterade in 2 förundersökningar. Ett ärende rörde människohandel för sexuella ändamål med en kvinna,

medborgare i Nigeria, och de andra rörde människohandel för sexuella ändamål med en flicka från Serbien.

Koppleri

Under 2020 anmäldes 6 brott om koppleri i polisregion Bergslagen som rapporterade in 5 förundersökningar. Tre förundersökningar om koppleri var pågående vid årets slut varav 1 rörde utnyttjande av kvinnor för prostitutionsändamål på kroppsvårdssalonger på flera orter i Sverige.

Två förundersökningarna lades ned av åklagare. I det ena fallet rörde förundersökningen ett annat brott än koppleri och i det andra fallet saknades tillräckliga bevis för att väcka åtal. Personerna som utnyttjades i prostitution i ärenden om koppleri var kvinnor från Sverige, Rumänien och Thailand.

Förundersökning om grovt koppleri

Under 2020 genomförde polisregion Bergslagen en förundersökning rörande grovt koppleri. Utredningen initierades genom en misstanke om grov kvinnofridskränkning där en man misshandlat sin flickvän. Förundersökningen visade att mannen också hade tvingat sin flickvän till prostitution från sommaren 2018 till hösten 2020. Han tvingade henne att själv rekrytera sexköpande män och instruerade henne om vad hon skulle svara sexköpare i chattkonversationer på nätet. Mannen utgav sig också för att vara flickvännen och använde hennes Internetkonton för att chatta med sexköpande män, komma överens om priser och mötestider. Han bokade också hotellrum där flickvännen utnyttjades för prostitution. Mannen tog hela eller delar av den ekonomiska ersättningen för de sexuella utnyttjandena. Förutom grovt koppleri misstänktes mannen för grov kvinnofridskränkning, misshandel, olaga hot, skadegörelse, ofredande, narkotikabrott och vapenbrott. Åtal väntas under 2021.

Köp av sexuell tjänst

Under 2020 anmäldes 46 brott om köp av sexuell tjänst i polisregion Bergslagen. Det är en markant minskning jämfört med 2019 då 151 brott anmäldes. Minskningen kan ha flera förklaringar: covid-19-pandemin som medförde en radikal minskning av utländska kvinnor som kom eller sändes till polisregionen för prostitutionsändamål, att gemensamma insatser ställdes in för att undvika smittspridning och att gruppledningar kommanderades till andra insatser.

De flesta köp av sexuella tjänster i polisregion Bergslagen ägde rum i lägenheter som hyrdes i andra hand av hallickar och människohandlare. Det rörde sig ofta om lägenheter som förmedlades via företag som hyr ut lägenheter i andra hand. Det förekom även köp av sexuella tjänster i områden för hyrstugor. I polisregionen förekommer i stort sett ingen gatuprostitution. Istället kontaktade de sexköpande männen kvinnorna via prostitutionsrelaterade webbsidor och mobilapplikationer. I regionen fanns det också vissa verksamheter för kroppsvård där det misstänktes att köp av sexuella tjänster förekom, samt även på en strippklubb.

De män som köpte sexuella tjänster i polisregion Bergslagen under 2020 kom från Sverige (12), Afghanistan (5), Syrien (4), Irak (2) men också från Eritrea, Kongo, Kroatien, Norge, Somalia och Tyskland.

Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling

Antalet anmälda brott avseende utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling minskade i polisregion Bergslagen under 2020 till 19 jämfört med 60 under 2019. Anledningen till minskningen var bl.a. den pågående covid-19-pandemin, vilket bl.a. medförde att planerade insatser mot människohandel tillsammans med Noa ställdes in för att motverka smittspridning. Dessutom decimerades gruppen eftersom personal kommenderades till andra insatser och stora förundersökningar rörande annan brottslighet samt till utbildning.

Majoriteten av brotten upptäcktes i förundersökningar rörande andra brott. Ett typiskt fall var när förövaren kontaktade barn via internet i syfte att utnyttja dem genom köp av sexuell handling. I de flesta fall avvisade barnen dock förslagen.

Under 2020 pågick en större förundersökning i polisregion Bergslagen som rörde utnyttjande av barn för sexuell posering där vissa kontakter rubricerades som försök till utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling.

Särskilda insatser i polisregion Bergslagen

I april 2020 genomfördes en insats mot människohandel, koppleri och köp av sexuell tjänst i polisregion Bergslagen. Insatsen inleddes med en utbildningsdag som arrangerades av personal från människohandelsgruppen. Utbildningen innehöll information om rådande lagstiftning, spaningstekniker och arbetsmetoder, bemötande av personer i prostitution och av de som köper sexuella tjänster. Deltagarna i utbildningsinsatsen kom från lokalpolisområdena Örebro, Kristinehamn, Karlskoga, Hallsberg, Lindesberg och Karlstad medan själva insatserna hölls i Örebro eftersom nätannonserna riktades till sexköpande män där.

Med anledning av pandemin kunde inte människohandelsgruppen genomföra gemensamma insatser med andra polisregioner. Istället höll gruppen utbildningar i egen regi för poliser från lokalpolisområdena och andra nyckelaktörer i polisregionen.

Människohandel för andra ändamål än sexuella och människoexploatering

Under 2020 anmäldes 4 brott om människohandel för andra ändamål i polisregion Bergslagen och 5 om människoexploatering.

Under 2020 genomförde polisregion Bergslagen 4 förundersökningar om människoexploatering för tvångsarbete eller arbete under orimliga villkor. Två lades ner av polisiär förundersökningsledare på grund av bristande bevisning. Den ena förundersökningen rörde bulgariska medborgare som utnyttjats för bärplockning och den andra rörde rumänska medborgare som utnyttjats inom byggbranschen. Den tredje förundersökningen ledde till en fällande dom för brott mot utlänningslagen och redovisas nedan. Den fjärde förundersökningen pågick vid årets slut.

Rättsfall 1

I detta mål friade tingsrätten i Värmland två män och en kvinna från Mongoliet för människoexploatering för arbete under orimliga villkor av en ung kvinna, också från

Mongoliet.²³² Ytterligare en kvinna stod åtalad för medhjälp till människoexploatering men friades av tingsrätten.

Den unga kvinnan rekryterades från Mongoliet till Sverige för att arbeta hos ett gift par från Mongoliet som ägde restauranger i Borlänge och Säffle. Den unga kvinnan hade en pojkvän i Sverige som dessutom var bror till mannen som erbjöd henne arbete. Den kvinna som stod åtalad för medhjälp till människoexploatering hade fört över pengar till den unga kvinnan för att hon skulle kunna betala för visum och resan till Sverige.

Kvinnan arbetade i en av restaurangerna tillsammans med sin pojkvän under en period av cirka nio månader, i stor sett varje dag 11.00–21.00. Hon fick ingen lön, ingen semester, ingen pensionsavsättning, ingen arbetsskadeförsäkring och ingen möjlighet till sjukersättning. Hennes arbete antecknades inte i någon personalliggare. Hon saknade dessutom uppehålls- och arbetstillstånd i Sverige.

Åklagaren menade att paret utnyttjade kvinnan i oavlönat arbete under uppenbart orimliga villkor och att de utnyttjade hennes beroendeställning till pojkvännen och hans familj, skyddslöshet och svåra situation såsom ensam, utan språk- eller samhällskunskaper i Sverige och som olovligen bosatt och arbetande i landet. Pojkvännen medverkade som gärningsperson i sin bror och svägerskas brott genom att arbeta tillsammans med kvinnan i restaurangen och hålla uppsikt över henne.

Tingsrätten fann att kvinnan fått arbeta med alldeles för låg lön men ansåg inte att det var utrett att hon hade exploaterats i arbete under uppenbart orimliga villkor. Brottet människoexploatering hade därmed inte begåtts. Det gifta paret dömdes däremot för brott mot utlänningslagen eftersom de anställt en person som saknade arbetstillstånd i Sverige.²³³

Polisregion Mitt

(Gävleborg, Uppsala, Västmanland)

Organisation för polisarbetet

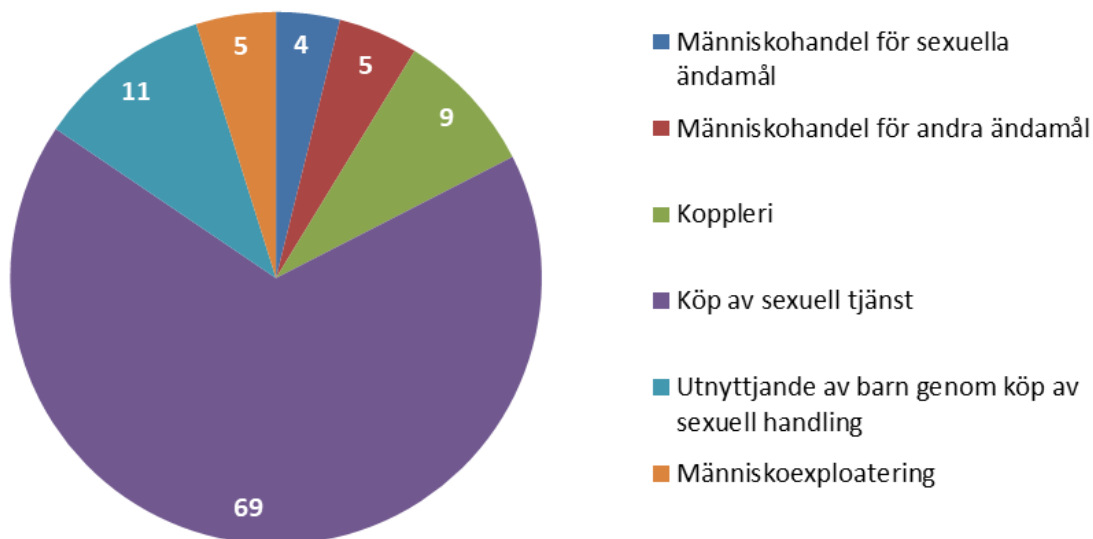
I polisregion Mitt hanteras ärenden om människohandel och människoexploatering av en särskild grupp på regional nivå. Ärenden som rör koppleri handläggs inte av människohandelgruppen utan utreds vid varje lokalpolisområde. Polisområdenas insatser mot prostitution och människohandel genomförs punktvis när ett behov uppstår.

Underrättelseverksamheten inom polisregionen sammanställer varje vecka en lägesbild på området människohandel och nya trender lyfts regionalt.

²³² Värmlands tingsrätts dom 2020-05-26 i mål nr B 853-20.

²³³ 20 kap 5 § 1 st. 1 p. och 2 p. utlänningslagen (2005:716).

Antal anmälda brott i polisregion Mitt 2020

Statistik: Brottsförebyggande rådet (Brå)

Människohandel för sexuella ändamål

Under 2020 anmäldes 4 brott rörande människohandel för sexuella ändamål i polisregion Mitt. Inget av de anmälda brotten rörde människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år. Detta kan jämföras med att 10 brott om människohandel för sexuella ändamål anmäldes 2019, där ett brott rörde barn.

Människohandelsgruppen är en liten grupp som under det första halvåret 2020 arbetade med ett stort ärende som rörde människosmuggling. Det är en av anledningarna till att antalet anmälda brott om människohandel, koppleri och köp av sexuell tjänst minskade under 2020.

De kvinnor som var offer för människohandel för sexuella ändamål i polisregion Mitt kom ursprungligen från Rumänien, Nigeria, Ryssland, Ukraina, Thailand, Guinea, Dominikanska Republiken och Brasilien. De förövare som organiserade denna handel var vanligtvis av samma ursprung som offren och reste till Sverige tillfälligt för att begå dessa brott. Till skillnad från de andra brottsoffren, var det vanligt att kvinnorna från Rumänien utnyttjades i prostitution av män från Rumänien som de hade en nära relation till.

Fällande dom i hovrätt om människohandel för sexuella ändamål

Västmanlands tingsrätt dömde en 42-årig man från Rumänien för koppleri och grovt koppleri för att ha främjat och på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjat att fem kvinnor

från Rumänien hade haft tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning.²³⁴ Han dömdes till fängelse i tre år och sex månader samt livstids utvisning.

Mannen rekryterade och transporterade kvinnorna från Rumänien med bil till Sverige där de skulle erbjuda sexuella tjänster mot betalning. Kvinnorna, här kallade A, B, C, D och E, kom från socialt utsatta förhållanden i hemlandet. Mannen var gift med kvinna A och var bekant med kvinnorna B, C och D. Han kom i kontakt med kvinna E via Facebook och inledde en fiktiv relation med henne. Kvinna E fick inte reda på att mannen var gift förrän de anlände till Sverige. Mannen förklarade då att han hade för avsikt att skilja sig från sin fru och skapa sig ett liv tillsammans med kvinna E. Kvinna E, som hade en intellektuell funktionsnedsättning, trodde på mannens förklaring och förstod inte att hon blivit vilseledd.

Mannen transporterade kvinnorna till olika orter i Sverige där de förväntades erbjuda sexuella tjänster mot betalning. Samtliga kvinnor, utom kvinna E, var införstådda med det. Mannen lade ut annonser med poseringsbilder på kvinnorna på olika webbaserade eskortsidor. Han hanterade också alla kontakter med de sexköpande männen via sms, eftersom kvinnorna inte kunde kommunicera vare sig på svenska eller engelska. Under flera veckor tog kvinnorna emot ett stort antal sexköpande män runt om i Sverige. Verksamheten avslöjades genom att mannens fru påkallade hjälp av en förbipasserande efter det att mannen och hon hade bråkat.

Hovrätten gjorde en annan bedömning av fallet och dömde mannen för människohandel för sexuella ändamål gentemot kvinna E.²³⁵ Hovrätten ansåg att mannen vilselett henne genom att lova att gifta sig med henne och förtigit att avsikten var att hon i Sverige skulle utnyttjas i prostitution. Hovrätten konstaterade vidare att kvinnan befunnit sig i en utsatt belägenhet i ett främmande land utan att ha pengar, kännedom om landet, vänner eller bekanta och utan att kunna tala något annat språk än rumänska. Hovrätten följde tingsrättens beslut och bestämde skadeståndet till kvinnan till 75 000 kr.

Koppleri

Under 2020 anmäldes 9 brott rörande koppleri, vilket kan jämföras med 2019 då 17 brott anmäldes. Människohandelsgruppen utredde ett ärende om grovt koppleri med förgreningar i polisregionerna Väst, Stockholm och Syd. Både misstänkta och offer i detta ärende kom ursprungligen från Sydamerika. Åklagaren planerar att väcka åtal under 2021.

Fällande dom om koppleri

I detta mål dömde tingsrätten i Uppsalla två män från Rumänien till fängelse för koppleri.²³⁶ Åklagaren yrkade på fängelse för människohandel för sexuella ändamål alternativt grovt koppleri. Enligt tingsrätten var omständigheterna inte av sådan karaktär att det var fråga om ett sådant utnyttjande som förutsätts i bestämmelserna om människohandel eller grovt koppleri. Båda männen dömdes istället för koppleri till fängelse i ett år och åtta månader samt fem års utvisning. De förpliktades också att såsom förverkat värde av koppleri utge 100 000 kr vardera.

I målet dömdes också fyra män för köp av sexuell tjänst och en man friades från brottet.

²³⁴ Västmanlands tingsrätts dom 2020-03-18 i mål nr B 4500-19.

²³⁵ Svea hovrätts dom 2020-06-08 i mål nr B 4045-20.

²³⁶ Uppsalla tingsrätts dom 2020-03-25 i mål nr B 722-19.

Målsägandena var tre kvinnor från Rumänien, som levde under socialt utsatta förhållanden i hemlandet. En av de misstänkta männen hade vilselett två av kvinnorna att han hade en kärleksrelation med dem och planerade för en gemensam framtid tillsammans.

De två männen förmådde kvinnorna att följa med till Sverige där de förväntades erbjuda sexuella tjänster mot betalning. Männen bokade lägenheter i andra hand dit sexköpande män hänvisades och lade ut annonser med poseringsbilder på målsägandena på olika webbsidor/eskortsidor. De hanterade också alla kontakter med de sexköpande männen och höll vakt under tiden sexköpen ägde rum. Kvinnorna tog emot sexköpande män runt om i Sverige under perioder från tre veckor upp till tre månader och männen tillägnade sig en stor del av pengarna.

Tingsrätten slog fast att männen genom sina åtgärder främjat och på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjat att kvinnorna haft sexuella förbindelser mot ersättning. Koppleribrotten bedömdes inte som grova då det inte kunde styrkas att verksamheten bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av kvinnorna.

Köp av sexuell tjänst

Under 2020 anmäldes 69 brott om köp av sexuell tjänst i polisregion Mitt jämfört med 93 under 2019.

Kvinnorna som utnyttjats i prostitution berättade att de även utsatts för andra brott av sexköpande män såsom våldtäkt, misshandel, rån och utpressning. Det förekom även ett fall där en man som hade för avsikt att köpa sexuella tjänster istället utsattes för rån.²³⁷

Polisregion Mitt rapporterade in 54 ärenden av köp av sexuell tjänst där de sexköpande männen var i åldrarna 20–72 år och kom ursprungligen från Afghanistan (5), Armenien (1), Bangladesh (1), Bosnien Hercegovina (2), Eritrea (6), Finland (1), Grekland (1), Indien (1), Indonesien (1), Iran (2), Irak (2), Kosovo (1), Polen (1), Rumänien (1), Sverige (18), Syrien (6), Tadjikistan (1) och Turkiet (3).

De sexköpande männen tog majoriteten av alla prostitutionskontakter genom annonser på olika prostitutions-relaterade webbsidor. De flesta köp av sexuell tjänst ägde rum på hotell utan kvällsbemanning och i andrahandslägenheter, men det förekom också på vandrarhem och campingplatser.

Under 2020 ökade informationen till polisen om att det förekom prostitution inom olika kroppsvårdsverksamheter i polisregionen. Detta gällde framför allt i Uppsala och Gävle.

Effekter av covid-19-pandemin

Den rådande covid-19-pandemin hade ingen märkbar effekt på de män som köpte sexuella tjänster i polisregionen. Däremot rapporterade polisen att de mötte en ny grupp kvinnor från Rumänien och Ungern. Det var kvinnor som nyligen hade haft ett arbete i hemlandet, framför allt inom turistnäringen, men som blivit arbetslösa i spåret av pandemin. För dem var prostitution den enda möjligheten till försörjning, vilket de sexköpande männen drog nytta av genom att pressa ner priserna.

²³⁷ Uppsala tingsrätts dom 2020-12-09 i mål nr B 3620-20.

Särskilda insatser mot köp av sexuella tjänster i polisregion Mitt

Planerade insatser mot köp av sexuella tjänster tillsammans med Noa ställdes in i polisregionen med anledning av covid-19-pandemin. Istället genomfördes mindre lokala insatser i bl.a. Västerås och Uppsala. Insatserna kommer att intensifieras under 2021 genom särskilda insatsmånader på olika platser i polisregionen.

Människohandel för andra ändamål

Under 2020 anmäldes 5 brott rörande människohandel för andra ändamål än sexuella jämfört med 16 anmälda brott 2019. Av dessa 5 rörde 1 människohandel för tvångsarbete och 4 människohandel för övriga ändamål. Som en konsekvens av covid-19-pandemin genomförde gränspoliserna inga inspektioner på arbetsplatser tillsammans med Arbetsmiljöverket.

I polisregion Mitt sågs en minskning av antalet individer i tiggeri under 2020 och inga brott rörande människohandel för tiggeri anmäldes, vilket kan jämföras med 7 anmälda brott 2019. De personer som identifierades i tiggeri kom ursprungligen från Bulgarien och Rumänien. Minskningen förmodas bero på att privatpersoner inte längre ger lika mycket pengar till de som tigger eftersom samhället går mot fler kontantlösa betalningar samt reserestriktioner som ett resultat av pandemin.

Polisregion Nord

(Norrbotten, Västerbotten, Västernorrland, Jämtland)

Organisation för polisarbetet

I polisregion Nord bedrivs förundersökningar om människohandel på polisområdesnivå. I september 2017 fastställdes polisregionens handlingsplan mot människohandel.²³⁸ Den tar sikte på ökade operativa insatser och ökad kompetens på alla nivåer inom polisregionen.

Underrättelseverksamheten bevakar brottsområdet, föredrar lägesbilder och rekommenderar åtgärder när det är påkallat. I polisregionen genomförs också finansiella utredningar i ärenden som rör människohandel samt hot- och riskbedömningar gällande brottsoffer.

I varje polisområde finns utredare med specialistkompetens inom brottsområdet människohandel. Vid gränspoliserna och i ett polisområde finns polisanställda som regelbundet övervakar nätbaserade prostitutionsannonser och även det regionala cybercrimecentret biträder med viss internetinhämtning. Under 2020 bedrevs särskilda insatser mot dessa annonser.

Enligt polisen och socialtjänsten minskade antalet nätbaserade annonser där sexuella tjänster erbjöds till sexköpande män i Umeå betydligt under 2020 jämfört med tidigare år. Likaså minskade antalet inresande kvinnor från andra länder som prostituerades i regionen. I Jämtlands och Västernorrlands län ökade däremot både antalet svenskfödda kvinnor i prostitution och kvinnor från Ukraina och Ryssland. Detta antas bero på att kvinnorna förlorade sina anställningar som ett resultat av nedstängningar under covid-19-pandemin.

²³⁸ Dnr. A479.910/2017 saknr 429, beslutad 2017-09-27.

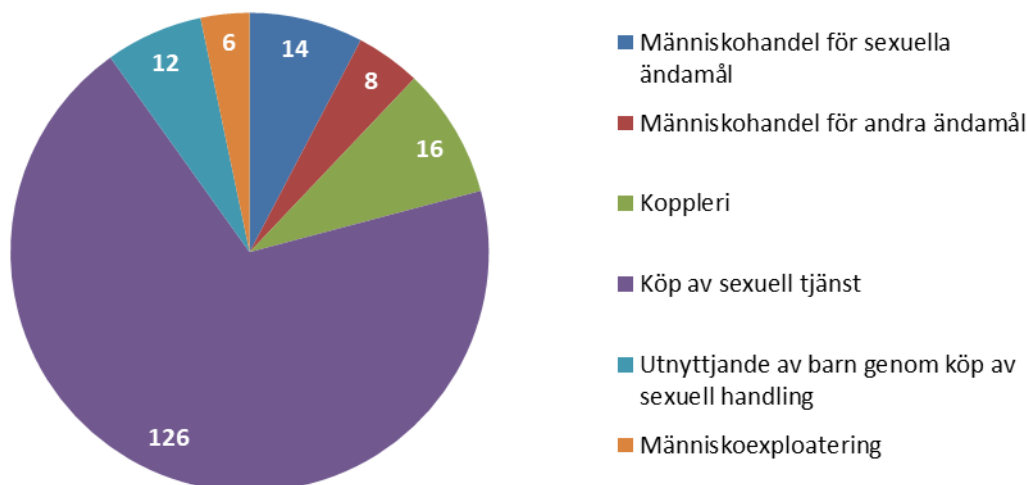
Det fanns misstankar om att de utländska kvinnorna fördes till Sverige av gärningsmän med kopplingar till organiserade kriminella nätverk.

De kvinnor som utnyttjades för prostitutionsändamål i polisregion Nord under 2020 kom ursprungligen från Sverige, Rumänien, Ukraina, Ryssland, Estland, Nigeria, Kenya, Ekvatorialguinea, Syrien och Uganda.

Inga av de förundersökningar om människohandel för olika ändamål som redovisades till åklagare ledde till att åtal väcktes under 2020.

I polisregion Nord finns ett bra samarbete med länsstyrelserna och regionkoordinatörerna i frågor som rör människohandel och prostitution. Vid sidan om det operativa arbetet planeras och genomförs även gemensamma konferenser och utbildningsinsatser. Media visar dessutom ett stort intresse för polisens arbete mot prostitution och människohandel i polisregionen, vilket ökar allmänhetens medvetenhet om problematiken.

Antal anmälda brott i polisregion Nord 2020

Statistik: Brottsförebyggande rådet (Brå)

Människohandel för sexuella ändamål

Under 2020 anmäldes 14 brott om människohandel för sexuella ändamål varav 3 rörde barn. Migrationsverket, socialtjänsten och polisen stod bakom de flesta anmälningarna.

Under 2020 rapporterade polisregion Nord 8 förundersökningar om människohandel för sexuella ändamål varav ett var felkodat och avsåg människohandel för övriga ändamål. De övriga 7 ärendena rörde människohandel för sexuella ändamål med vuxna kvinnor från Rumänien, Nigeria, Syrien, Ukraina, Ryssland, Sverige och Uganda. Brotten var begångna i Sverige. Fyra av förundersökningarna leddes av åklagare och tre av polisiär förundersökningsledare. Sex av de sju förundersökningarna lades ner under året på grund av bristande bevisning, och en var pågående vid årets slut.

Inga förundersökningar om människohandel för sexuella ändamål ledde till att åtal väcktes under 2020.

Koppleri

Under 2020 anmäldes 16 brott rörande koppleri i polisregion Nord som ledde till 13 förundersökningar. Av dessa lades 6 förundersökningar ner av polisiär förundersökningsledare och 5 av åklagare. Ett ärende redovisades till åklagare. Ett av ärenden rörde inte koppleri utan våldtäkt.

Inga åtal väcktes om koppleri under 2021.

Köp av sexuell tjänst

Under 2020 anmäldes 126 brott som rörde köp av sexuell tjänst i polisregion Nord, vilket är en fördubbling sedan 2019 då 54 brott anmäldes. Dessutom anmäldes 12 brott om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling jämfört med 27 under 2019. Polisregion Nord inledde 55 förundersökningar om köp av sexuell tjänst och 7 förundersökningar rörande utnyttjande barn genom köp av sexuell handling.

Polisen i lokalpolisområdena arbetade aktivt med riktade insatser mot prostitution och köp av sexuell tjänst under 2020. Dessutom ledde tips som inkom från hotell i regionen till att män rapporterades för köp av sexuell tjänst. De flesta köpen av sexuell tjänst ägde rum efter det att sexköpande män svarat på annonser på eskortsidor på internet. Själva sexköpen genomfördes på camping- och i fritidsstugeområden, i lägenheter hyrda i andra hand och på hotell. Tack vare de ökade insatserna på flera orter i polisregionen blev det inte längre lönsamt för människohandlare och hallickar att föra kvinnor till vissa orter som t.ex. Umeå, där antalet annonser på eskortsidor också minskade under 2020.

Majoriteten av de män som köpte sexuella tjänster i polisregion Nord under 2020 kom ursprungligen från Sverige men också från Afghanistan, Syrien, Rumänien, Armenien, Eritrea, Tunisien, Kina och Somalia.

Samverkan polis och socialtjänst

Brottsofferarbetet

Under 2020 genomförde lokalpolisen tillsammans med socialtjänstens regionkoordinatorer i polisregion Nord ett gemensamt arbete för att söka upp personer som misstänktes vara utnyttjade för sexuella ändamål och erbjuda stöd och skydd. Erfarenheterna visade att kvinnorna ofta önskade att få stöd efter att ha träffat personal från polis och regionkoordinatorn vid flera tillfällen. De slussades vidare till verksamheter som kan ge dem det stöd som de är i behov av och har rätt till t.ex. genom kvinnofridscentrum i Skellefteå, Luleå, Umeå, Östersund och Sundsvall.

I Östersund, Umeå och Luleå kommuner finns det utarbetade rutiner för samverkan rörande kontakter med personer utsatta för prostitution och människohandel, medan samverkan gällande det uppsökande arbetet fortfarande är under planering i andra kommuner. Prostitutionsverksamheterna ser olika ut i de olika delarna av regionen. Inte alla kvinnor som förs till polisregion Nord för prostitutionsändamål förekommer till försäljning via nätbaserade annonser. Därför är det nödvändigt för polis och regionkoordinatorer att ha en god lokalkännedom och ett väl utarbetat kontaktnät för att upptäcka kvinnor som kan vara offer för människohandel.

Genom den gemensamma uppsökande verksamheten avslöjades ett nytt tillvägagångssätt för att föra kvinnor från Ukraina till Sverige för prostitutionsändamål. Kvinnorna betalade för en förmedlingstjänst genom en agentur i hemlandet som sedan bistod dem med att söka asyl i Sverige. Agenturen bokade resa, hotellrum, ordnade annonser på Internet, bokade in svenska sexköpande män och gav kvinnorna instruktioner för hur de skulle ansöka om asyl. Kvinnorna betalade en avgift till agenturen och därefter en del av förtjänsten. Eftersom agenturen ombesörjde alla led i processen inklusive inbokning av sexköpande män hade agenturen full kontroll över kvinnorna.²³⁹

Män som köper sexuella tjänster

I polisregion Nord öppnade socialtjänsten under 2020 två KAST-mottagningar för män som vill ha stöd för att sluta köpa sexuella tjänster i Umeå och Skellefteå.

I april 2019 beslöt Umeå kommuns individ- och familjenämnd att skriva till Polismyndigheten om vikten att orosanmälningar²⁴⁰ övervägs vid sexualbrottet köp av sexuell tjänst.²⁴¹ Brottet köp av sexuell tjänst betraktas som en del av mäns våld mot kvinnor där den sexköpande mannen utnyttjar en person i en mycket utsatt situation. Oron finns att den misstänkte inte delar samhällets normer och värderingar och som, utifrån hans roll som förälder, kan påverka barnen negativt. Sedan dess har polisen, utifrån omständigheterna i varje enskilt fall, anmält de sexköpande män som är vårdnadshavare för barn till socialtjänsten för eventuell åtgärd. Det har inneburit ett ökat antal orosanmälningar till socialtjänsten kopplat till ingripanden mot misstänkta som är vårdnadshavare i samband med arbetet mot köp av sexuell tjänst.

Människohandel för andra ändamål

Under 2020 anmäldes 8 brott om människohandel för andra ändamål.²⁴² Av dessa 8 rörde 1 människohandel för tvångsarbete med barn och 3 människohandel för tvångsarbete med vuxna, 1 rörde människohandel för tiggeri med barn, 1 rörde människohandel med övriga ändamål med barn och 2 rörde människohandel för övriga ändamål med vuxna.

Polisregion Nord inledde 3 förundersökningar om människohandel för andra ändamål under 2020. Av dessa lades 2 ner, medan 1 fortfarande pågick vid årets slut. Skälen till att förundersökningarna lades ner var att brott inte kunde bevisas eller att det saknades anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal hade förövats.

Inga förundersökningar om människohandel för andra ändamål ledde till att åtal väcktes under 2020.

Förundersökningarna rörde olika former av arbete under orimliga villkor samt tiggeri och utnyttjande för brott. Två förundersökningar rörde barn. En förundersökning rörde en 14-

²³⁹ Länsstyrelserna i Jämtland och Västernorrland, *Samtycke till salu? En kartläggning av prostitution in Jämtland och Västernorrland* (Dnr 3481-2020). Länk: <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/medverkande-myndigheter/?id=25>

²⁴⁰ En anmälan enligt 14 kap. 1 c § socialtjänstlagen.

²⁴¹ Umeå kommun, orosanmälan vid köp av sexuella tjänster (190220). Se länk: <https://via.tt.se/pressmeddelande/orosanmalan-vid-kop-av-sexuella-tjanster?publisherId=1422393&releaseId=3251575>

²⁴² Statistik: Brottsförebyggande rådet 2020.

årig flicka som utnyttjats för bärplockning och tiggeri i Sverige. Den utredningen pågick fortfarande vid årsskiftet.

Den andra förundersökningen rörde misstanke om att en femtonårig rumänsk pojke utnyttjats för att begå stölder bl.a. i butiker. Utredningen lades ned av åklagare eftersom det inte var möjligt att få fram tillräckliga bevis för att väcka åtal. Det tredje ärendet rörde en bulgarisk man som utnyttjats för bärplockning i Västerbotten. Ärendet lades ned av en åklagare på grund av bristande bevisning.

Dessutom kom det in tips till polisen om kopplingar mellan utnyttjande genom tiggeri och prostitution. Informationen rörde fall där män köpte sexuella tjänster av kvinnor från Rumänien som hade tvingats tigga i gatumiljö. Det sexuella utnyttjandet ägde ofta rum på offentliga toaletter.

Under sommaren och hösten 2020 upptäcktes flera brottsoffer i regionen som antogs ha utnyttjats genom bärplockning. Brottsoffren kom huvudsakligen från Bulgarien. De beskrev en stor utsatthet kopplad till hårt arbete under långa dagar i skogen med ringa eller ingen ersättning. Dessutom saknades adekvata boendelösningar. Vuxna och medföljande barn bodde i utdömda lokaler utan vatten, avlopp och el medan andra saknade helt tillgång till boende och istället sov i bilar eller i tält.

Människoexploatering

Under 2020 anmäldes 5 brott om människoexploatering för tvångsarbete och 1 om människoexploatering för tiggeri i polisregion Nord. Samtliga offer var vuxna och kom mestadels från Bulgarien. Anmälningarna gjordes av en hyresvärd, socialtjänsten och en privatperson som hade sett ett TV-inslag om tvångsarbete. Samtliga förundersökningar lades ner av åklagare. Inga förundersökningar om människoexploatering ledde till att åtal väcktes under 2020.

Människoexploatering genom bärplockning

I polisregion Nord förekommer det med regelbundenhet ärenden som rör utsatta EU-medborgare som lockats till Norrland med löfte om goda förtjänster genom bärplockning. Det förekommer att dessa EU-medborgare tvingas att arbeta under orimliga villkor och bo i bristfälliga eller utdömda bostäder. I sådana situationer förväntas socialtjänsten i kommunerna att ta över ansvaret för att bärplockarna får acceptabla boenden och t.ex. anordna och bekosta deras hemresor, vilket kan resultera i höga kostnader för små kommuner.

Under sommaren 2020 kom ett hundratal vuxna och barn från Bulgarien till Vidsel i Norrbotten. De hade lockats dit av en man och en kvinna från Mellansverige med löfte om goda inkomster genom bärplockning.

Mannen var belagd med näringsförbud eftersom han tidigare dömts för upprepad ekonomisk brottslighet. Kvinnan köpte upp utdömda fastigheter i Vidsel där paret inhyste bärplockarna och deras familjer. Fastigheterna saknade vatten och avlopp och bärplockarna tvingades därför att hämta vatten från en fontän på torget i Vidsel och utträtta sina behov i skogen.

Älvsbyns kommuns miljö- och byggnämnd inspekterade fastigheterna vid upprepade tillfällen och dömde ut dem. Trots förbud ordnade gärningspersonerna inte nya bostäder till bärplockarna. Kommunens beslutade därför om ett vite på 500 000 kronor, vilket inte hade

någon effekt på verksamheten som fortsatte. Händelsen utreddes av polisen i polisregion Nord som människoexploatering, men förundersökningen lades ner av åklagare.

Bergs kommun i Jämtland är ett annat exempel på en liten kommun som under 2020 fått oförutsedda kostnader på grund av att oseriösa personer inom bärbranschen inte infriar sina löften till utsatta EU-medborgare.

Under sensommaren 2020 kallades en polispatrull till Myrviken, en ort i Bergs kommun, eftersom sex bulgariska medborgare, fem vuxna och en 17-årig pojke, begärde skydd. Misstanke fanns om att de var offer för människohandel. 17-åringen placerades på familjehem och övriga brottsoffer erbjöds bostad på ett vandrarhem. Under ärendets gång hade kommunen kontakt med utrikesdepartementet, regionkoordinatorer, den bulgariska ambassaden och Polismyndigheten. Efter förhör lades förundersökningen ner av åklagare då det inte gick att bevisa att ett brott hade begåtts. De bulgariska medborgarna återvände till hemlandet med stöd av socialtjänsten.

Särskilda insatser i polisregion Nord

Precis som i de andra polisregionerna försvårade covid-19-pandemin samverkan mellan lokalpolisområdena i polisregion Nord. Trots detta genomförde polisen i region Nord riktade insatser mot köp av sexuell tjänst i Luleå, Skellefteå, Sundsvall och Umeå, samt på mindre orter såsom Björnrike i Härjedalen. Dessutom deltog personal från polisregionen i särskilda insatser inom ramen för EMPACT. För mer information se kapitel 4.

Regionkoordinatorers verksamheten i polisregion Nord

I polisregion Nord finns två regionkoordinatorer med uppgift att effektivt och nära samverka med Polismyndigheten, Migrationsverket, Länsstyrelserna samt andra relevanta aktörer inom Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län. I regionkoordinatorernas uppdrag ingår också att delta i operativa insatser och att lämna metodstöd till yrkesverksamma. Dessutom medverkar regionkoordinatorerna i utbildningsinsatser inom polisregion Nord. Regionkoordinatorerna ska också fungera som stöd för Jämställdhetsmyndigheten i de nationella uppdragen rörande prostitution och människohandel för sexuella ändamål, både för barn och för vuxna. Regionkoordinatorerna gör bedömningar i enskilda ärenden och kan handleda myndigheter i frågor som rör brottsutsatta som ingår i Jämställdhetsmyndighetens återvändandeprogram.

Under 2020 genomförde regionkoordinatorerna i polisregion Nord uppsökande verksamhet, gav rådgivning till utsatta personer och var i kontakt med 21 utländska och lokala kvinnor som utnyttjats i prostitution utan misstanke om människohandel. Dessutom hade regionkoordinatorerna i region Nord kontakt med 57 personer i ärenden kopplat till misstanke om människohandel och människoexploatering under 2020. Totalt erhöll 11 personer, varav 1 barn, stöd med tryggt återvändande till hemlandet.

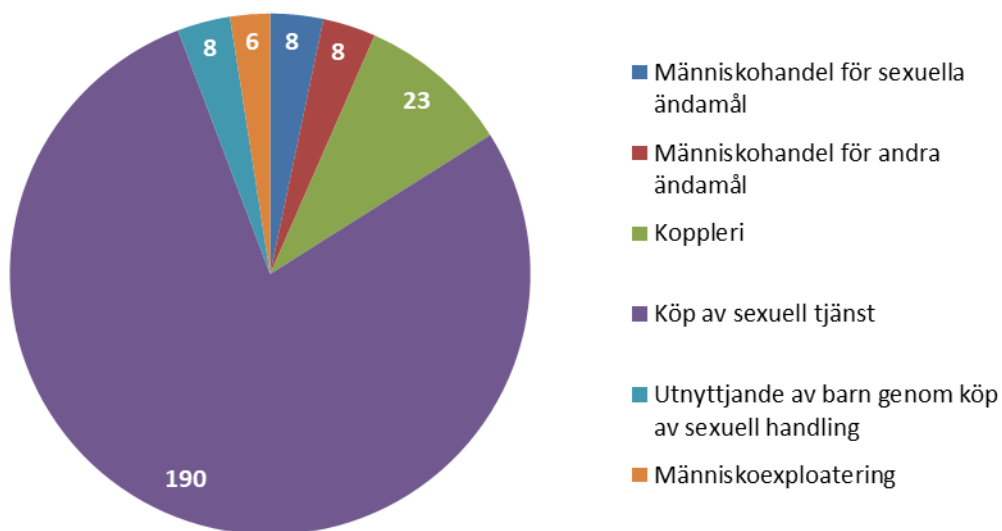
Polisregion Öst

(Östergötland, Södermanland, Jönköping)

Organisation för polisarbetet

I polisregion Öst handläggs ärenden om människohandel på polisområdesnivå. Underrättelseverksamheten i polisregionen följer brottsområdet, föredrar lägesbilder och rekommenderar åtgärder. I ärenden om människohandel genomförs dessutom finansiella utredningar samt hot- och riskbedömningar. Under 2020 samverkade polisen i polisregion Öst med polisregionerna Bergslagen, Väst och Stockholm i flera ärenden om människohandel.

Antal anmälda brott i polisregion Öst 2020

Statistik: Brottsförebyggande rådet (Brå)

Människohandel för sexuella ändamål

Under 2020 anmäldes 7 brott om människohandel för sexuella ändamål med person över 18 år och 1 för människohandel med barn under 18 år. Polisregion Öst rapporterade tre ärenden där två rörde brott som hade begåtts i Albanien. Informationen rörde ett föräldrappär i Albanien som misstänktes för att utnyttja sin 15-åriga dotter. Migrationsverket anmälde ärendena till polisen som inledde en förundersökning. Förundersökningen lades ner av åklagare eftersom brott inte kunde styrkas.

Koppleri

Under 2020 anmäldes 23 brott om koppleri till polisregion Öst och 17 förundersökningar inleddes. Åklagare var förundersökningsledare i tio ärenden. Av dessa lades sju ärenden ner och i tre fall pågick förundersökningarna vid årets slut. Åtal väntas under 2021. De sju

ärenden som leddes av en polisiär förundersökningsledare lades ned eftersom det inte fanns tillräckliga bevis för att väcka åtal.

År 2020 präglades av covid-19-pandemin. I januari 2020 minskade annonseringen av sexuella tjänster på internet radikalt. Denna nedgång var dock temporär och efter några månader ökade antalet annonser för att vid slutet av 2020 ligga på samma nivå som under tidigare år.

Majoriteten av de kvinnor som utnyttjades i prostitution i polisregion Öst kom ursprungligen från Rumänien, Bulgarien och Thailand, men det upptäcktes också enstaka kvinnor från Nigeria, Brasilien och Sverige. Minskingen av västafrikanska kvinnor som var offer för människohandel kan ha flera förklaringar. Vid genomgång av nätbaserade chattar mellan sexköpande män framgick det att de klagade på att den kvinna som de träffade för att utnyttja för prostitutionsändamål inte alltid var densamma som visats i Internetannonser. De sexköpande männen var dessutom inte villiga att betala samma belopp för att utnyttja en västafrikansk kvinna som för en kvinna från ett EU-land. Detta ledde till att de rumänska kriminella nätverken konkurrerade ut de afrikanska organiserade kriminella nätverken och tog över marknaden. Reserestriktioner under pandemin bidrog dessutom till en minskning av handeln med kvinnor från Nigeria och andra västafrikanska länder.

Annonseringen på olika webbsidor om försäljning av sexuella tjänster under 2020 tydde på att koppleriverksamheterna var organiserad eftersom samma e-postadress och telefonnummer användes i flera annonser med olika kvinnor. Telefonnumren gick ofta till ett s.k. callcenter utomlands där den sexköpande mannen fick tala med en kvinna som pratade engelska. När sexköparen mötte den beställda kvinnan på plats i Sverige visade det sig ofta att kvinnan inte förstod någon eller bara knapphändig engelska, och ingen svenska.

Köp av sexuell tjänst

I polisregion Öst genomförde de lokala polisområdena i Jönköping, Motala, Linköping, Norrköping regelbundna insatser mot köp av sexuell tjänst under 2020. Polisregion Öst deltog även i nationella insatser inom ramen för EMPACT.

Under 2020 anmäldes 190 brott om köp av sexuell tjänst i polisregion Öst jämfört med 116 under 2019. Flertalet av dessa brott ägde rum i lägenheter hyrda i andra hand och på enklare hotell utan reception eller nattbetjäning. I vissa fall använde gärningsmännen även hyrstugor på campingplatser och vandrarhem.

Personal från polisregion Öst deltog också i myndighetsgemensamma arbetsplatsinspektioner av kroppsvårdsverksamheter under 2020 och kunde konstatera att det sannolikt pågick prostitution på ett flertal salonger som erbjöd massage.

Covid-19 pandemin påverkade prostitutionsverksamheterna då den nätbaserade annonseringen minskade och det initialt fördes färre utländska kvinnor till Sverige för prostitutionsändamål. Trenden vände dock under försommaren för att i slutet av 2020 ha återgått till ungefär samma antal som under tidigare år.

Polispersonal i polisregion Öst mötte kvinnor från EU-länder som berättade att de haft arbete t.ex. på ett café i hemlandet, men att de blivit arbetslösa som ett resultat av smittspridningsåtgärder under covid-19- pandemin. Situationen utnyttjades av människohandlare och hallickar som styrde verksamheten till Sverige eftersom Sverige var ett av få EU-länder vars gränser var öppna och som inte ställde krav på karantän. Förövarna var huvudsakligen män och hade i majoriteten av fallen sitt ursprung i samma länder som

offren. I några av förundersökningarna om koppleri inkom information om att de misstänkta även bedrev annan brottslig verksamhet såsom handel med narkotika och vapen.

Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling

Under 2020 anmäldes 8 brott rörande utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling och polisregion Öst inledde 5 förundersökningar. I dessa fem ärenden var samtliga brottsoffer flickor. Tre ärenden rörde andra brott, varav ett rörde en förundersökning om våldtäkt som senare lades ner av åklagare.

Två ärenden rörde misstanke om utnyttjande av barn för sexuell posering. I ett av ärendena som leddes av en åklagare pågick förundersökningen vid årsskiftet, medan det andra ärendet lades ner av en polisiär förundersökningsledare.

Det fjärde ärendet rörde ett försök till utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling där en man sökte kontakt med flickor på internet genom att erbjuda ersättning för sexuella tjänster. Förundersökningen lades ned av en polisiär förundersökningsledare eftersom det inte fanns tillräckliga bevis. Det femte ärendet rörde misstanke om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling men lades ned av åklagare.

Genom Noas utbildningsinsatser har polisen i polisregion Öst blivit mer uppmärksam på annonsering på internet, sociala medier och andra forum där barn riskerar att bli kontaktade av vuxna i sexuella syften. Utbildningsinsatserna medförde en ökad medvetenhet om brotten, hur och varför brott upptäcks vid analys i andra ärenden av beslagtagna mobiler, datorer, och om metoder för att på bästa sätt ingripa mot dessa brott.

Rättsfall 1

Under 2019 inleddes en förundersökning om grovt koppleri mot en 43-årig kvinna som misstänktes ha utnyttjat kvinnor från Thailand i prostitution på en massagesalong i Eskilstuna. När polisen slog till mot salongen rapporterades samtidigt sex män för köp av sexuell tjänst varav fyra erkände på plats. Kvinnorna som arbetade i salongen vid tillslaget talade varken engelska eller svenska och en av dem saknade arbetstillstånd i Sverige.

Utredningen visade att upp emot 30–40 kvinnor hade befunnit sig på salongen över tid och levde under mycket bristfälliga förhållanden. Kvinnorna åt och sov i samma lokaler som de utförde sexuella tjänster mot betalning. Den 43-åriga kvinnan behöll dessutom den största andelen av kvinnornas intäkter.

Kvinnan dömdes av tingsrätten för grovt koppleri till fängelse i två år.²⁴³ Tingsrätten bedömde att 125 köp av sexuella tjänster hade gjorts under den aktuella brottsperioden. Verksamheten hade bedrivits i större omfattning och kopplerigärningen var därför att betraktas som grov.

Ytterligare åtta män godkände strafföreläggande gällande sammanlagt 35 köp av sexuell tjänst under perioden oktober 2018 till juni 2020. Trots att flera av de sexköpande männen hade köpt sexuella tjänster mer än en gång dömdes de enbart till böter. Polisen kunde spåra upp männen eftersom de betalade för de sexuella tjänsterna med betaltjänsten Swish.²⁴⁴

²⁴³ Eskilstuna tingsrätts dom 2020-12-02 i mål nr B 2062-20.

²⁴⁴ Swish. Länk: <https://www.swish.nu>

Rättsfall 2

Som en konsekvens av covid-19-pandemins utbrott under vårvintern 2020 minskade flygtrafiken till Sverige. Ett rumänskt flygbolag kunde dock fortsatt flyga direkt mellan Bukarest och Skavsta flygplats. Polispersonalen på flygplatsen uppmärksammade att det anlände ett större antal rumänska kvinnor som hämtades av privatpersoner. Vid kontroll visade det sig att kvinnorna hade med sig varor som tydligt indikerade att de skulle utnyttjas i prostitution d.v.s. stora mängder kondomer, glidmedel och ångestdämpande mediciner.

Eftersom polispersonalen på Skavsta flygplats befarade att kvinnorna kunde vara offer för människohandel inleddes en spaningsinsats. Den visade att kvinnorna fördes till en fastighet i Stockholms innerstad där de utnyttjades i prostitution av en rumänsk man. Verksamheten styrdes av tre män och en kvinna som utnyttjade sju rumänska kvinnor i Stockholmsområdet. Förövarna hade kopplingar till ett känt rumänskt kriminellt nätverk som ägnar sig åt gränsöverskridande brottslighet.

Polispersonal på flygplatsen förhörde kvinnorna i samband med att de skulle återvända till Rumänien. Utöver information om koppleriverksamheten i Sverige så berättade också kvinnorna att de utsatts för utpressning av en rumänsk kriminell i hemlandet. Två av förövarna greps dessutom med en stor summa pengar på flygplatsen när de skulle lämna landet.

I ärendet rapporterades flera män för köp av sexuell tjänst. Polisregion Öst inledde en förundersökning rörande grovt koppleri, eftersom verksamheten bedrivits i större omfattning, och att den medfört betydande vinning för de tilltalade samt att det innefattade människohandelsliknande åtgärder med målsäganden. Åtal väntas under 2021.

Människohandel för andra ändamål och människoexploatering

Under 2020 anmäldes 8 brott om människohandel för andra ändamål än sexuella. Inget av dessa ärenden rörde barn som brottsoffer. Ett fall gällde människohandel för tvångsarbete och ett annat rörde människohandel för övriga ändamål. Dessutom anmäldes 5 brott om människoexploatering för tvångsarbete samt ett ärende om människoexploatering för tiggeri.

Under 2020 noterade polisregion Öst ett ökat inflöde av information som rörde misstankar om utnyttjande av arbetskraft inom branscher som bygg-, jordbruk och i livsmedelsverksamheter. Det fanns också misstankar om att kriminella individer bedrev verksamheter där utländska medborgare utnyttjades som arbetskraft, i tiggeri och för sexuella ändamål.

En förundersökning om människoexploatering rörde män och kvinnor från Ukraina, anställda av ett utländskt företag som utnyttjade dem som lågbetald arbetskraft inom livsmedelsbranschen. Ärendet kom till polisens kännedom efter att kvinnorna avhysts från ett vandrarhem eftersom arbetsgivaren inte betalade för deras rum. Förundersökningen lades ner av åklagare då brott inte kunde styrkas.

Ett annat ärende upptäcktes efter att polis kallades till en privat villa. Grannar noterade att någon lyste med ficklampa i huset. Polispatrullen fann två män från Uzbekistan som monterade gipsväggar. Byggarbetarna bodde i garaget och det saknades vatten, avlopp och värme i fastigheten. Männen, som saknade arbetstillstånd, uppgav att de tjänade 500 kronor per dag. Förundersökningen lades ner efter beslut från polisiär förundersökningsledare då utredningen inte fått fram tillräckliga bevis för fortsatt handläggning.

Av de 8 anmälda brotten om människohandel för andra ändamål rörde 6 människohandel för tiggeri. Förundersökningarna rörde i de flesta fallen brottsoffer och gärningsmän från Bulgarien. Två förundersökningar ledde till fällande dom om människohandel. Fallen redovisas nedan.

Under sommaren 2020 inkom även information till polisen om att kvinnor från Bulgarien utnyttjades för prostitution, tiggeri och för hushållsarbete. Kvinnorna tvingades av förövarna att tigga i köpcentrum och på stormarknader. Köpare av sexuella tjänster förhandlade med förövarna om de tjänster som de ville köpa av kvinnorna, som också inkluderade städning i hemmet.

Rättsfall 1

Tingsrätten i Linköping dömde en 45-årig man från Bulgarien till fängelse i två år samt tio års utvisning för människohandel för tiggeriändamål mot en kvinna från Bulgarien som han hade ett samboförhållande med.²⁴⁵ Tingsrätten ansåg det visat att mannen genom vilseledande fick kvinnan att följa med till Sverige och att han hade ordnat med transport samt boende. Det ansågs också visat att mannen genom utnyttjande av kvinnans utsatta belägenhet fick henne att tigga i enlighet med hans direktiv och att han tog hand om större delen av vinsten, utöver kostnader för inköp för gemensam räkning.

Hovrätten ändrade tingsrättens dom och dömde istället mannen för misshandel av kvinnan vid två tillfällen till fängelse i fyra månader.²⁴⁶ Hovrätten upphävde dessutom förordnandet om utvisning. Bevisningen byggde till stor del på kvinnans uppgifter. Vid en samlad bedömning fann hovrätten att kvinnans uppgifter inte hade så högt bevisvärde att de utan konkret stöd i annan utredning kunde ligga till grund för bedömningen. Åtalet vann inte bifall avseende människohandel, alternativt människoexploatering eller olaga hot.

Rättsfall 2

I detta mål dömde tingsrätten i Norrköping en 56-årig man av bosnisk härkomst, medborgare i Sverige, till fängelse i tre år och en 51-årig kvinna från Bulgarien till fängelse i två år och nio månader samt tio års utvisning för människohandel för tiggeriändamål m.m.²⁴⁷

En 29-årig kvinna från Bulgarien dömdes till villkorlig dom med samhällstjänst i 120 timmar för medhjälp till människohandel för tiggeriändamål då hon upplåtit sin lägenhet för ett av brottsoffren.

Den 56-årige mannen och den 51-åriga kvinnan hade en samborelation och var bosatta i Göteborg. Den 29-åriga kvinnan var dotter till mannen och bosatt i Norrköping. Brottsoffret var en kvinna från Bulgarien som bodde hemma hos paret i Göteborg sedan 2018. Hon lurades att resa till Sverige 2013 för att tjäna pengar genom att plocka bär och stannade sedan kvar i landet.

Gärningspersonerna tvingade kvinnan under våld och hot om våld att tigga dagligen och under många timmar utanför matvaruaffärer i Göteborg och Norrköping under ett och ett halvt år. Paret behöll det mesta av kvinnans dagsförtjänster. Tingsrättens dom överklagades till hovrätten och dom väntas falla under 2021.

²⁴⁵ Linköpings tingsrätts dom 2020-06-24 i mål nr B 1462-20.

²⁴⁶ Göta hovrätts dom 2020-09-14 i mål nr B 2165-20.

²⁴⁷ Norrköpings tingsrätts dom 2020-12-23 i mål nr B 2038-20.

Bilaga 2 – Lagstiftning på området

Människohandel

4 kap. 1 a § brottsbalken

Den som, i annat fall än som avses i 1 §, genom

1. *olaga tvång,*
2. *vilseledande,*
3. *utnyttjande av någons utsatta belägenhet som allvarligt begränsar personens alternativ, eller*
4. *annat sådant otillbörligt medel om det allvarligt begränsar personens alternativ*

rekryterar, transporterar, överför, inhyser eller tar emot en person i syfte att han eller hon ska exploateras för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte, döms för **människohandel** till fängelse i lägst två och högst tio år.

Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år döms för människohandel även om inte något sådant otillbörligt medel som anges där har använts. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.

Är ett brott som avses i första eller andra stycket mindre grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Människohandel är till sin natur ett brott mot person och behandlas i 4 kap. brottsbalken om brott mot frihet och frid. Gemensamt för de omständigheter som nämns i bestämmelsen är att de på olika sätt syftar till att bemästra offrets fria och verkliga vilja, oavsett tilltänkt utnyttjande.

I mars 2018 överlämnade regeringen propositionen *Det straffrättsliga skyddet mot människohandel och människoexploatering* (prop. 2017/18:123) till riksdagen. För att säkerställa ett starkt straffrättsligt skydd mot människohandel föreslog regeringen en tydligare brottsbeskrivning, ett bättre skydd för barn och en skärpning av straffskalan.

Den av regeringen nya föreslagna människohandelsbestämmelsen trädde i kraft den 1 juli 2018. Bestämmelsen innebär i sak ett förtydligande av de otillbörliga medlen, att straffansvar för brott mot en person som är under 18 år ska gälla även vid oaktsamhet i fråga om offrets ålder och att minimistraffet för människohandel, mindre grovt brott, skärps till fängelse i sex månader.

Människoexploatering/grov människoexploatering

4 kap. 1 b § brottsbalken

Den som, i annat fall än som avses i 1 eller 1 a §, genom olaga tvång, vilseledande eller utnyttjande av någons beroendeställning, skyddslöshet eller svåra situation exploaterar en person i tvångsarbete, arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri, döms för **människoexploatering** till fängelse i högst fyra år.

Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år döms till ansvar även om det inte förekommit något olaga tvång, vilseledande eller utnyttjande av någons beroendeställning, skyddslöshet eller svåra situation. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.

*Är ett brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för **grovt människoexploatering** till fängelse i lägst två och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett särskilt hänsynslöst utnyttjande av annan.*

För att stärka det straffrättsliga skyddet mot exploatering av personer i arbete och tiggeri infördes ett nytt gradindelad brott i brottsbalken den 1 juli 2018: *människoexploatering*. Brottet består i att genom olaga tvång, vilseledande eller utnyttjande av någons beroendeställning, skyddslöshet eller svåra situation exploatera en person i tvångsarbete, arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri. Om brottet har avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett särskilt hänsynslöst utnyttjande av annan, kan gärningsman dömas för *grovt människoexploatering*.

Brottet är subsidiärt till människohandel. För straffansvar krävs inte att gärningen har inneburit nödläge för den utsatta personen eller att hon eller han har blivit föremål för några handelsåtgärder. Vidare krävs inte heller för straffansvar att den utsatta personens alternativ har allvarligt begränsats, dvs. det förutsätts inte att omständigheterna vid en helhetsbedömning har varit sådana att den utsatta personen har saknat något annat verkligt eller godtagbart alternativ än att underkasta sig exploateringen. Det är således fråga om lättnader vad gäller rekvisit som ska uppfyllas i denna straffbestämmelse i jämförelse med människohandelsparagrafen.

Äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott

4 kap. 4 c § brottsbalken

*Den som, i annat fall än som avses i 1 a §, genom olaga tvång eller utnyttjande av utsatt belägenhet förmår en person att ingå ett äktenskap som är giltigt i den stat där det ingås, i den stat enligt vars lag det ingås eller i en stat i vilken minst en av makarna är medborgare eller har hemvist döms för **äktenskapstvång** till fängelse i högst fyra år.*

Detsamma gäller den som på sätt som anges i första stycket förmår någon att ingå en äktenskapsliknande förbindelse, om den ingås enligt regler som gäller inom en grupp och som

1. innebär att parterna betraktas som makar och anses ha rättigheter eller skyldigheter i förhållande till varandra, och
2. innefattar frågan om upplösning av förbindelsen.

*Den som begår en gärning som avses i första eller andra stycket mot en person som inte har fyllt arton år, döms för **barnäktenskapsbrott** till fängelse i högst fyra år. För barnäktenskapsbrott döms också den som i annat fall förmår eller tillåter en person som inte har fyllt arton år att ingå ett äktenskap som är giltigt på sätt som anges i första stycket eller en äktenskapsliknande förbindelse enligt vad som anges i andra stycket. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.*

Brottet, barnäktenskapsbrott, innebär att det blir straffbart att förmå eller tillåta ett barn att ingå ett äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse. Till skillnad från brottet äktenskapstvång krävs det inte att det har använts något olaga tvång eller utnyttjande av offrets utsatta situation om brottet har begåtts mot ett barn.

Koppleri/grovt koppleri

6 kap. 12 § brottsbalken

Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning, döms för **koppleri** till fängelse i högst fyra år.

Om en person som med nyttjanderätt har upplåtit en lägenhet får veta att lägenheten helt eller till väsentlig del används för tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning och inte gör vad som skäligen kan begäras för att få upplåtelsen att upphöra, ska han eller hon, om verksamheten fortsätter eller återupptas i lägenheten, anses ha främjat verksamheten och dömas till ansvar enligt första stycket.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för **grovt koppleri** till fängelse i lägst två och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av annan.

Koppleriansvaret träffar den som främjar eller utnyttjar att annan har mer än en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning. Koppleriet kan bedömas som grovt om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande. Ett koppleribrott kan också vara att bedöma som grovt om det har människohandelsliknande inslag och där flickor och kvinnor i prostitutionssyfte förs till Sverige från andra länder.

Den 1 juli 2018 höjdes straffmaximum för grovt koppleri från åtta till tio års fängelse. Detta bl.a. för att kunna straffa de som har planerat och organiserat koppleriverksamhet av människohandelsliknande karaktär, men där kravet på otillbörlig påverkan inte kunnat bevisas, och för att skapa ytterligare utrymme i straffskalan för de särskilt hänsynslösa fallen.

Köp av sexuell tjänst

6 kap. 11 § brottsbalken

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för **köp av sexuell tjänst** till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.

Utnyttjande av barn under 18 år genom köp av sexuell handling

6 kap. 9 § brottsbalken

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, förmår ett barn som inte fyllt arton år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling, döms för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till fängelse i högst fyra år.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan. Lag (2019:806).

Människosmuggling/grov människosmuggling

20 kap. 8 § utlänningslagen

*Den som uppsåtligen hjälper en utlänning att olovligen komma in i eller passera genom Sverige, en annan EU-stat eller Island, Norge, Schweiz eller Liechtenstein döms för **människosmuggling** till fängelse i högst två år.*

Är brottet att anse som grovt döms för **grov människosmuggling** till fängelse, lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen

1. utförts mot ersättning,
2. utgjort ett led i en verksamhet som avsett ett stort antal personer, eller
3. utförts under former som innebär livsfara för utlänningen eller annars utförts under hänsynslösa former.

Är brottet att anse som ringa döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

För försök eller förberedelse till brott enligt denna paragraf döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken. Lag (2011:1209).

Att notera är att en initial brottsmisstanke om människosmuggling i många fall skulle kunna utgöra andra brott, t.ex. människohandel, försök till människohandel eller koppleri. Det är viktigt att utreda och bedöma omständigheterna i det enskilda fallet. Insmugglingen och/eller mottagandet av personen i Sverige kan vara ett led i en människohandelskedja eller ett främjande av prostitutionstjänster, dvs. ett koppleribrott.

Ocker/grovt ocker

9 kap. 5 § brottsbalken

*Den som vid avtal eller någon annan rättshandling utnyttjar någons trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroendeställning till att bereda sig förmån, som står i uppenbart missförhållande till motprestationen eller för vilken motprestation inte ska lämnas, döms för **ocker** till böter eller fängelse i högst två år.*

För ocker döms också den som vid kreditgivning i näringsverksamhet eller i annan verksamhet, som bedrivs vanemässigt eller annars i större omfattning, bereder sig ränta eller annan ekonomisk förmån, som står i uppenbart missförhållande till motprestationen.

*Är brottet grovt, döms för **grovt ocker** till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har avsett betydande värde eller varit av särskilt farlig eller hänsynslös art.*

Enligt bestämmelsen om ocker och grovt ocker straffas den som vid avtal eller någon annan rättshandling begagnar sig av någons trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroendeställning till att bereda sig förmån, som står i uppenbart missförhållande till motprestationen eller för vilken motprestation inte ska lämnas.

Betydelsen av den nya sexualbrottslagstiftningen

Den 1 juli 2018 trädde en ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet i kraft. Enligt straffbestämmelsen avseende våldtäkt i 6 kap. 1 § brottsbalken, som fler straffbestämmelser i 6 kap. brottsbalken hänvisar till, så krävs det inte för straffansvar att den som genomför den sexuella handlingen är densamma som den som utövat våldet, hotet eller tvånget mot målsäganden. Den nya lagstiftningen innebär att den gärningsperson som genomför en sexuell handling mot en person som inte deltar frivilligt på grund av våld, hot eller tvång eller som av någon anledning befinner sig i en särskilt utsatt situation kan dömas för våldtäkt, sexuellt övergrepp och oaktsamma former av dessa brott om gärningspersonen hade vetskap eller insikt (uppsåt) eller var grovt oaktsam i fråga om att målsägandens deltagande inte var frivilligt. Detta utvidgade straffansvar kan aktualiseras vid människohandel som syftar till prostitution, där sexköparen i större utsträckning än tidigare kan dömas för något av ovan nämnda brott i tillägg till att de döms för köp av sexuell tjänst.

Andra brott

Skattebrottslagen, utlänningslagen och brottsbalken

I Sverige kan den som köper/anlitar offrens tjänster riskera att fällas till ansvar, utöver för ocker, för brott mot bestämmelserna i skattebrottslagen (1971:69).

Även bestämmelsen i 20 kap. 5 § utlänningslagen bör kunna tillämpas i vissa fall om någon uppsåtligen eller av oaktsamhet har en utlänning anställd, om utlänningen inte har rätt att vistas i Sverige eller om denna har rätt att vistas här men saknar föreskrivet arbetstillstånd. Här kan också nämnas arbetsmiljöbrott i 3 kap. 10 § brottsbalken i de fall någon uppsåtligen eller av oaktsamhet har åsidosatt vad som i enlighet med arbetsmiljölagen åligger honom för att förebygga ohälsa eller olycksfall och därigenom vållar annans död, kroppsskada eller sjukdom.

Ytterligare brott som kan vara aktuella i de fall människohandel eller andra närliggande brott inte kan styrkas är t.ex. olaga tvång, olaga hot, bedrägeri, anstiftan av grov stöld, brott mot utlänningslagen, brott mot olika typer av arbetsrättsliga bestämmelser samt olika typer av sexualbrott.

Tidsbegränsat uppehållstillstånd för att kunna genomföra förundersökning eller huvudförhandling i brottmål

5 kap. 15 § utlänningslagen (2005:716)

Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd får på ansökan av förundersökningsledaren beviljas en utlänning som vistas här, om det behövs för att förundersökning eller huvudförhandling i

brottmål ska kunna genomföras. Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd om minst sex månader ska på ansökan av förundersökningsledaren ges till en utlänning som vistas här, om

det behövs för att förundersökning eller huvudförhandling i brottmål skall kunna genomföras,

utlänningen klart visat sin vilja att samarbeta med de brottsutredande myndigheterna, utlänningen brutit alla förbindelser med de personer som är misstänkta för brott som förundersökningen avser, och

hänsyn till den allmänna ordningen och säkerheten inte talar emot att tillstånd beviljas.

Om utlänningen vill ha betänketid för att återhämta sig och för att kunna ta ställning till om han eller hon vill samarbeta med de brottsutredande myndigheterna, skall på ansökan av förundersökningsledaren ett tidsbegränsat uppehållstillstånd om 30 dagar meddelas om de förutsättningar som anges i första stycket 1 och 4 är uppfyllda.

Ett uppehållstillstånd som meddelats enligt första stycket får förlängas om förundersökningsledaren begär det och de där angivna förutsättningarna fortfarande är uppfyllda. Ett uppehållstillstånd som meddelats enligt andra stycket får förlängas om förundersökningsledaren begär det, om det av särskilda skäl finns behov av en längre betänketid och de förutsättningar som anges i första stycket 1 och 4 fortfarande är uppfyllda.

För att underlätta lagföring av gärningspersoner infördes 2005 en bestämmelse i utlänningslagen²⁴⁸ om att bevilja tidsbegränsade uppehållstillstånd för utländska vittnen och målsägande, s.k. bevispersoner, när det anses befogat för genomförande av förundersökning och huvudförhandling i brottmål. Under 2020 beviljades 62 individer tidsbegränsade uppehållstillstånd som bevispersoner på grund av att de misstänktes ha utsatts för människohandel. Totalt 48 av individerna var kvinnor (varav sex flickor) och 14 av dem män (varav tre pojkar). 17 av individerna var medborgare i Rumänien eller Bulgarien. Totalt beviljades de 62 individerna 82 enskilda tillstånd.

Den 1 juli 2007 ändrades bestämmelsen i utlänningslagen för att överensstämma med ett EG-direktiv om offer för människohandel²⁴⁹. Det ställs nu krav på bevispersonen att denna ska samarbeta med de brottsutredande myndigheterna, bryta alla förbindelser med de personer som är misstänkta för brott m.m. På ansökan av förundersökningsledaren kan nu också ett uppehållstillstånd under 30 dagar utfärdas om bevispersonen vill ha betänketid (även kallad reflektionsperiod) för att återhämta sig och för att kunna ta ställning till om hon eller han vill samarbeta med de brottsutredande myndigheterna.

²⁴⁸ 5 kap. 15 § utlänningslagen.

²⁴⁹ Rådets direktiv 2004/81/EG av den 29 april 2004 om uppehållstillstånd till tredjelandsmedborgare som har fallit offer för människohandel eller som har fått hjälp till olaglig invandring och vilka samarbetar med de behöriga myndigheterna.

Bilaga 3 – Anmälda brott under 2017–2020

Antal anmälda brott²⁵⁰

	Antal per år			
	2017	2018	2019	2020
Hela landet				
0418 - Människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år	23	14	12	15
0419 - Människohandel för sexuella ändamål med person 18 år eller äldre	59	79	94	95
0470 - Människohandel för tvångsarbete med barn under 18 år	12	5	7	5
0471 - Människohandel för tvångsarbete med person 18 år eller äldre	27	24	42	19
0472 - Människohandel för tiggeri med barn under 18 år	13	16	11	1
0473 - Människohandel för tiggeri med person 18 år eller äldre	27	20	7	12
0474 - Människohandel för organhandel med barn under 18 år	2	0
0475 - Människohandel för organhandel med person 18 år eller äldre	0	0	2	4
0476 - Människohandel för krigstjänst med barn under 18 år	1	0	1	1
0477 - Människohandel för krigstjänst med person 18 år eller äldre	0	0
0478 - Människohandel för övriga ändamål med barn under 18 år	11	25	47	25
0479 - Människohandel för övriga ändamål med person 18 år eller äldre	39	31	53	17
0493 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med barn under 18 år	..	1	1	1
0494 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med person 18 år eller äldre	..	3	42	72
0495 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med barn under 18 år	..	1	2	2
0496 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med person 18 år eller äldre	..	3	3	4
0609 - Koppleri, inkl. grovt	136	182	133	191
0610 - Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling	96	131	224	163

²⁵⁰ Statistik 2021-09-03 från Brottsförebyggande rådet (Brå). Tillgänglig: <http://statistik.bra.se>

	2017	2018	2019	2020
4024 - Köp av sexuell tjänst (from juni 2006 15 år eller äldre och from maj 2007 18 år eller äldre)	563	848	764	1 055
Region Nord				
0418 - Människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år	2	1	2	3
0419 - Människohandel för sexuella ändamål med person 18 år eller äldre	8	9	13	11
0470 - Människohandel för tvångsarbete med barn under 18 år	1	0	1	1
0471 - Människohandel för tvångsarbete med person 18 år eller äldre	4	6	6	3
0472 - Människohandel för tiggeri med barn under 18 år	2	4	3	1
0473 - Människohandel för tiggeri med person 18 år eller äldre	1	2
0474 - Människohandel för organhandel med barn under 18 år	2	0
0475 - Människohandel för organhandel med person 18 år eller äldre	0	0
0476 - Människohandel för krigstjänst med barn under 18 år	0	0
0477 - Människohandel för krigstjänst med person 18 år eller äldre	0	0
0478 - Människohandel för övriga ändamål med barn under 18 år	4	1	2	1
0479 - Människohandel för övriga ändamål med person 18 år eller äldre	6	4	3	2
0493 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med barn under 18 år	..	0
0494 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med person 18 år eller äldre	..	1	5	5
0495 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med barn under 18 år	..	0	1	..
0496 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med person 18 år eller äldre	..	1	..	1
0609 - Koppleri, inkl. grovt	11	13	10	16
0610 - Köp av sexuell handling av barn under 18 år	6	19	27	12
4024 - Köp av sexuell tjänst (from juni 2006 15 år eller äldre och from maj 2007 18 år eller äldre)	53	117	54	126

	2017	2018	2019	2020
Region Mitt				
0418 - Människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år	1	0	1	..
0419 - Människohandel för sexuella ändamål med person 18 år eller äldre	3	9	9	4
0470 - Människohandel för tvångsarbete med barn under 18 år	1	0
0471 - Människohandel för tvångsarbete med person 18 år eller äldre	3	1	3	1
0472 - Människohandel för tiggeri med barn under 18 år	4	2	3	..
0473 - Människohandel för tiggeri med person 18 år eller äldre	3	5	4	..
0474 - Människohandel för organhandel med barn under 18 år	0	0
0475 - Människohandel för organhandel med person 18 år eller äldre	0	0
0476 - Människohandel för krigstjänst med barn under 18 år	0	0
0477 - Människohandel för krigstjänst med person 18 år eller äldre	0	0
0478 - Människohandel för övriga ändamål med barn under 18 år	0	1	1	1
0479 - Människohandel för övriga ändamål med person 18 år eller äldre	7	0	5	3
0493 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med barn under 18 år	..	0
0494 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med person 18 år eller äldre	..	0	..	4
0495 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med barn under 18 år	..	0	..	1
0496 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med person 18 år eller äldre	..	0
0609 - Koppleri, inkl. grovt	11	9	17	9
0610 - Köp av sexuell handling av barn under 18 år	16	8	9	11
4024 - Köp av sexuell tjänst (from juni 2006 15 år eller äldre och from maj 2007 18 år eller äldre)	77	137	93	69

	2017	2018	2019	2020
Region Stockholm				
0418 - Människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år	7	4	6	5
0419 - Människohandel för sexuella ändamål med person 18 år eller äldre	20	29	34	33
0470 - Människohandel för tvångsarbete med barn under 18 år	5	2	1	1
0471 - Människohandel för tvångsarbete med person 18 år eller äldre	10	6	12	6
0472 - Människohandel för tiggeri med barn under 18 år	3	2	1	..
0473 - Människohandel för tiggeri med person 18 år eller äldre	6	3	..	5
0474 - Människohandel för organhandel med barn under 18 år	0	0
0475 - Människohandel för organhandel med person 18 år eller äldre	0	0	2	..
0476 - Människohandel för krigstjänst med barn under 18 år	0	0	..	1
0477 - Människohandel för krigstjänst med person 18 år eller äldre	0	0
0478 - Människohandel för övriga ändamål med barn under 18 år	4	12	27	13
0479 - Människohandel för övriga ändamål med person 18 år eller äldre	9	14	21	6
0493 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med barn under 18 år	..	0	..	1
0494 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med person 18 år eller äldre	..	1	20	31
0495 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med barn under 18 år	..	1
0496 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med person 18 år eller äldre	..	1
0609 - Koppleri, inkl. grovt	46	66	46	76
0610 - Köp av sexuell handling av barn under 18 år	35	50	92	63
4024 - Köp av sexuell tjänst (from juni 2006 15 år eller äldre och from maj 2007 18 år eller äldre)	205	235	176	337
Region Öst				
0418 - Människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år	5	4	..	1
0419 - Människohandel för sexuella ändamål med person 18 år eller äldre	2	3	3	7
0470 - Människohandel för tvångsarbete med barn under 18 år	1	1

	2017	2018	2019	2020
0471 - Människohandel för tvångsarbete med person 18 år eller äldre	1	3	4	1
0472 - Människohandel för tiggeri med barn under 18 år	2	1	3	..
0473 - Människohandel för tiggeri med person 18 år eller äldre	5	2	2	6
0474 - Människohandel för organhandel med barn under 18 år	0	0
0475 - Människohandel för organhandel med person 18 år eller äldre	0	0
0476 - Människohandel för krigstjänst med barn under 18 år	0	0
0477 - Människohandel för krigstjänst med person 18 år eller äldre	0	0
0478 - Människohandel för övriga ändamål med barn under 18 år	2	3	4	..
0479 - Människohandel för övriga ändamål med person 18 år eller äldre	4	2	..	1
0493 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med barn under 18 år	..	0
0494 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med person 18 år eller äldre	..	0	5	5
0495 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med barn under 18 år	..	0	1	..
0496 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med person 18 år eller äldre	..	1	2	1
0609 - Koppleri, inkl. grovt	16	11	9	23
0610 - Köp av sexuell handling av barn under 18 år	4	4	16	8
4024 - Köp av sexuell tjänst (from juni 2006 15 år eller äldre och from maj 2007 18 år eller äldre)	102	107	116	190
Region Väst				
0418 - Människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år	2	1	1	2
0419 - Människohandel för sexuella ändamål med person 18 år eller äldre	9	10	16	14
0470 - Människohandel för tvångsarbete med barn under 18 år	0	0	1	..
0471 - Människohandel för tvångsarbete med person 18 år eller äldre	5	0	3	5
0472 - Människohandel för tiggeri med barn under 18 år	0	2
0473 - Människohandel för tiggeri med person 18 år eller äldre	5	1	1	1
0474 - Människohandel för organhandel med barn under 18 år	0	0

	2017	2018	2019	2020
0475 - Människohandel för organhandel med person 18 år eller äldre	0	0
0476 - Människohandel för krigstjänst med barn under 18 år	0	0	1	..
0477 - Människohandel för krigstjänst med person 18 år eller äldre	0	0
0478 - Människohandel för övriga ändamål med barn under 18 år	1	1	5	4
0479 - Människohandel för övriga ändamål med person 18 år eller äldre	5	2	13	..
0493 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med barn under 18 år	..	1	1	..
0494 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med person 18 år eller äldre	..	1	6	8
0495 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med barn under 18 år	..	0	..	1
0496 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med person 18 år eller äldre	..	0
0609 - Koppleri, inkl. grovt	25	41	24	34
0610 - Köp av sexuell handling av barn under 18 år	14	16	15	41
4024 - Köp av sexuell tjänst (from juni 2006 15 år eller äldre och from maj 2007 18 år eller äldre)	58	122	77	142
Region Syd				
0418 - Människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år	6	2	1	2
0419 - Människohandel för sexuella ändamål med person 18 år eller äldre	13	15	14	24
0470 - Människohandel för tvångsarbete med barn under 18 år	4	2	3	3
0471 - Människohandel för tvångsarbete med person 18 år eller äldre	4	8	10	2
0472 - Människohandel för tiggeri med barn under 18 år	0	0	1	..
0473 - Människohandel för tiggeri med person 18 år eller äldre	5	4
0474 - Människohandel för organhandel med barn under 18 år	0	0
0475 - Människohandel för organhandel med person 18 år eller äldre	0	0	..	4
0476 - Människohandel för krigstjänst med barn under 18 år	1	0
0477 - Människohandel för krigstjänst med person 18 år eller äldre	0	0	..	2
0478 - Människohandel för övriga ändamål med barn under 18 år	0	3	7	5

	2017	2018	2019	2020
0479 - Människohandel för övriga ändamål med person 18 år eller äldre	8	6	9	3
0493 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med barn under 18 år	..	0
0494 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med person 18 år eller äldre	..	0	4	14
0495 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med barn under 18 år	..	0
0496 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med person 18 år eller äldre	..	0	..	2
0609 - Koppleri, inkl. grovt	23	32	18	27
0610 - Köp av sexuell handling av barn under 18 år	10	15	5	9
4024 - Köp av sexuell tjänst (from juni 2006 15 år eller äldre och from maj 2007 18 år eller äldre)	41	90	97	145
Region Bergslagen				
0418 - Människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år	0	2	1	2
0419 - Människohandel för sexuella ändamål med person 18 år eller äldre	4	4	5	2
0470 - Människohandel för tvångsarbete med barn under 18 år	0	0	1	..
0471 - Människohandel för tvångsarbete med person 18 år eller äldre	0	0	4	1
0472 - Människohandel för tiggeri med barn under 18 år	2	5
0473 - Människohandel för tiggeri med person 18 år eller äldre	2	3
0474 - Människohandel för organhandel med barn under 18 år	0	0
0475 - Människohandel för organhandel med person 18 år eller äldre	0	0
0476 - Människohandel för krigstjänst med barn under 18 år	0	0
0477 - Människohandel för krigstjänst med person 18 år eller äldre	0	0
0478 - Människohandel för övriga ändamål med barn under 18 år	0	4	1	1
0479 - Människohandel för övriga ändamål med person 18 år eller äldre	0	3	2	2
0493 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med barn under 18 år	..	0
0494 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med person 18 år eller äldre	..	0	2	5

	2017	2018	2019	2020
0495 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med barn under 18 år	..	0
0496 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med person 18 år eller äldre	..	0	1	..
0609 - Koppleri, inkl. grovt	4	10	9	6
0610 - Köp av sexuell handling av barn under 18 år	11	19	60	19
4024 - Köp av sexuell tjänst (from juni 2006 15 år eller äldre och from maj 2007 18 år eller äldre)	27	40	151	46

